

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna

Civîna payîza 2012an

Civîna Kurmancî ya 51an, rojên di navbera 26.11 – 2.12.2012an de li Swêdê, li bajarê Västeråsê pêk hat.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Peyvên îranî-kurdî di Qur’anê de, Peyvên ji ”Folklorê kurdî” ya Sadiq Bahaeddîn Amedî, Peyvên di qewl û beytên

Êzîdiyan de, Devoka Berrîya Mêrdînê, Peyvên kurdî yên ji herêma Qûlûyê, Peyvên ji “Hikyatêd cimaeta kurdîyê” ya Heciyê Cindî.

Di civînê de ev hevalên han beşdar bûn: Rojen Barnas (Diyarbakir), Elîşêr (Wan), Lezgîn Çalî (Barzan),

Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Selam Nûman (Qamişlo), Têmûrê Xelîl (Rewan), Seyfî Dogan (Xelika - Qûlû), Dr. Xanna Omerxalî (Rewan), Reşo Zîlan (Agirî).

Berhemên civînê li vê jêrê têne pêşkêş kirin.

Peyvên di Qewlên Êzdiyan de

– V –

Amadekar: Dr. Xanna OMERXALÎ

Peyvên Qewl û Beytên êzdiyan xû mane diguberin. Ev maneyên ku me dane, dibe ku li cîyekê din maneyek yan jî çend maneyên din bide.

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
babzer	yezidilikte dini bilge	sage religieux yézidi	A Yezidi expert in religious knowledge;
badî: badîn	bardak	verre, gobelet	glass, goblet
bang	1. ses, seda., çağrı, çağırma, seslenme; 2. ezan	1. voix, appel ; 2. appel à la prière	1. voice, call; 2. call to prayer
bangîn: bang <zû bangîna wan dihate>	çağrı	appel	appeal; call
bihurîn: borîn, derbas bûn	geçmek	passer	to pass
coqe: coqet	gurup, küme, müfreze	groupe, bande	group, band
dilqreş	yezidilerde feqîrlere denilir	qui porte des habits noirs (feqirs)	black clothes of <i>feqîrs</i>
delq	derviş, feqîr, veya rahiplerin hırkası	bure des derviches ou feqirs yézidis	dervish’s or a yezidi <i>feqî</i> ’s cowl,
fer dîtîn: ferz dîtîn	zorunlu görmek	considérer comme obligatoire	to find s.th. obligatory
fîrwar: ferwar, ferman	emir	ordre, commandement	order, command
fiwar kirin: ferwar kirin, ferman dan	emir vermek	ordonner, commander	to order, to command
hêvên: havên	maya	présure, levain	rennet; leaven
gotûbêj	tartışma	discussion, dialogue	discussion, dialogue
gunehbar	yapılmasında, edilmesinde suç görülen	répréhensible	sinner
kulik	külâh	bonnet en laine	a wool bonnet or hat
lomandin: lome kirin, gazin kirin, gazind(e) kirin	yakınmak, serzenişte bulunmak	se plaindre	to complain
lora: nola, nota, mîna	gibi	comme	like, as
mewicîn: pêl vedan	dalgalanmak	onduler, ondoyer, former des vagues	to undulate or make waves
nîjyar: afirandin, xuliqandin	yaratma	création, révélation	creation; in religion could mean revelation
nîjyar kirin	sağlamak, meydana çıkarmak	obtenir, découvrir, révéler	to obtain, to discover; to reveal
pêrastin	bezemek	orner, parer	to adorn, bedeck
ronkayî: ronahî, rohnî	aydınlık	clarté	light, brightness
seyirîn	sefer yapmak	voyager	to travel
sinetxane, sunetxane	yezidi cemaeti	communauté yézidie	yezidi communities
sur	gizem, sır	mystère, secret	mystery, secret
şay-şoq: şayî û şoqî	sevinç ve şaka	joie, bonheur	joyful, happy, cheerful
şêresîwar, şêresîyar	sözcük anlamı aslan binicisi, yiğit, kahraman	brave, héroïque (qui chevauche un lion)	brave, heroics (.o. who rides a lion)
tebab: tibab	miktar	entièrement, en totalité	in full, completely
te’rîstan: tarîstan	zifiri karanlık	ténèbres	darkness
toq	1. dini sorumluluk; 2. çember; 3. halka	1. collier religieux, 2. responsabilité religieuse	1. religious neckband, 1. religious responsibility
xas	din seçkinleri	saints, protecteurs	holy men; protectors
xir	1. tüm, hepsi, 2. yuvarlak	tous, entièrement	all; entirely
xozî: xwezila, xwezî	keşke	si seulement, pourvu que	if only, provided that
xwendkar: xwendekar	öğrenci	disciple, étudiant	disciple, pupil, student
zebûn	güçsüz, aciz, perişan	impuissant, faible, indigent	powerless, weak, destitute
zênda kirin: zindî kirin	diriltmek, canlandırmak	ressusciter, ramener à la vie	to resuscitate , to bring back to life
çengil: çeng, çepil, çembil	kol	bras	arm
ferdost <’ezîzo, ferdosto, madera me rave> <me yar bira hene ferdostê>	mürît, takipçi	adepte, suiveur	a person who follows orders
kemberbest	yezidilikte ruhbanlara mahsus bel kuşağı	ceinture spécifique portée par les religieux yézidis	a specific belt worn by Yezidi religious leaders
perîştîn: peritîn, perijîn, qelîn, şewitîn	yanmak, yanıp kavrulmak, ıstırap çekmek	brûler, souffrir	to burn, be burnt (i.e. to suffer)
serekanî: çavkanî	kaynak	source	source; spring
terêq, ruhaniyên êzdiyan pîr û şêx li cem êzdiyên Ermenistanê wek “terî” yan “terêq” tèn bi nav kirin	1. tarikat, 2. yezidilerin din uluları	clergé yézidi, i.e. Pîrs et cheikhs	yezidi clergies, i.e. Pîrs and sheikhs

Peyvên îranî - kurdî di Qur'anê de

Amadekar: Selam NOUMAN

erebî	pehlewî	kurdî	farisî	fransizî	ingilizî
ebarîq (ibrîq) (إبريق)	ab+rêxten	îbrîx	abrîz	aiguière	water, ewer with handle
eraik (erîke) (أراك (أريكة)	-	-	ewreng	trône	couches, throne
istebreq (استبرق)	stavr	-	sêtebr	brocart	silk brocade
berzex (فرسخ) برزخ	fresengen	-	ferseng	barrière, intervalle	a barrier or partition or interval
tennûr (تنور)	tenûre	tenûr, tendûr	tenûr	four	oven
cunah (جناح)	vinas	binas, finas, gunah		péché, faute	sin, misdeed,
cund (جُند)	gund	gund	gund	armée, troupe	army, troop
hûr (حور)	hurûst	hûrî	hûrî	houri	Maidens of Paradise, Houris
xezana (خزانة)	genc	gencîne	gencîne	trésor	treasury, storehouse
dîn (دين)	dên	dîn	dîn	religion	religion
rizq (رزق)	roçik, rozek	rizq	rêzq	subsistance, pain quotidien	daily food, sustenance
rewde (روضة)	rud (<i>lake or riverbed</i>)	rû(bar)	rûd	prairie bien irriguée	a well watered meadow
zerabî (زرابي)	-	zîrpa (<i>under the foot</i>)	-	tapis, carquette	rich carpet
zûr (زور)	zûr	zûr, zûre	-	fausseté	falsehood
siccîl (سجیل)	seng (<i>stone</i>) + gil (<i>clay</i>)	-	-	1. tablette d’argile ; 2. registre	1. baked clay tablets 2. register
sîrac (سراج)	çirax	çira, çirax	çirax	torche, lampe	lamp or torch
serd (سرد)	zrih - Av. zrade (<i>coat of mail</i>)	zirx	zirêh	cuirasse, armure, blindage	chain armour
sundus (سندس)	in combination with <i>istebreq</i>	sundus	sundus	soie fine	fine silk
sûq (أسواق)	şoka	sûk	-	1. rue ; 2. marché	1. a street; 2. market
firdaws (فردوس)	Av. Peirideêze (<i>circular enclosure</i>)	Firdews	firdows	paradis	paradise
fîl (فيل)	fîl	fîl	pîl, fîl	éléphant	elephant
kenz (كنز)	genj	gencîne	gencîne	trésor	treasure
el-mecûs (المجوس)	meyoî	mecûs, mux	meguş	Mage	the Magi
mercan (مرجان)		mircan	mercan	corail	coral
misk (مسك)	muşk	misk	misk	musc	musk
nemariq (نمارق)	nerm Av. nemre	nemr+ek (MP)	-	coussin	cushions
Harût (هاروت)	Av. Hevrvetat Xurdad	Harût	Harût	les deux anges déchus	the two fallen angels
Marût (و ماروت)	Av. Amiritat Murdad	Marût	Marût	Babylone	Babylon
werde (وردة)	verle Av. veride	werd, gul	gol	rose	rose
wezîr (وزير)	viçir Av. Viçir	wezîr	wezîr	ministre, conseiller (du prince)	minister, prince’s counsellor

Sadiq Bahaeddîn Amêdî - Folklorê Kurdî

Dastana Memê Alan

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
gêre jê çêkirin	harmanlamak	battre (le blé, les céréales), mélanger	to thresh (grain), to mix or blend
pûte pê dan	ehemmiyet vermek	donner de l’importance, considérer comme important	to consider important
lavij: lawij, lawje	türkü, ilahi	1. chant ; 2. chant religieux, cantique	1. song; 2. religious chant, hymn
berbena çîya	dağyamacı	versant de montagne	mountain slope
hemd	keyf, rahat	aise	temper
hejukanî: heçko, hesêvankî, hesêbke, xwedêgiravî	hesap et ki	soi-disant, comme si	supposedly, allegedly, as if
qesîl: qesel, qersele, pirêze	kırılmış buğday, arpa vb sapları	tiges coupées de céréales (orge, blé)	mown cereal stalks (barley, wheat)
rayêk: layîq, tekûz, rêkûpêk, lihevhatî	laik, derlitoplu	bien ordonné, en ordre	tidy, neat, orderly
extexane	tavla	étable	stable
lê vehewîyan	başına toplanmak	s’attrouper, s’assembler autour de	to crowd around, gather round
jêlêl: jêhil, jêlve, ji jêr ve	aşağıdan yukarıya doğru	vers le haut	upwards
kit: fer	tek (çiftin karşıtı)	impair	odd
şekal	ayakkabı	chaussure, godasse	shoe
hizir	fikir, düşünce	pensée, réflexion	thought, idea
hizir kirin	düşünmek	penser, réfléchir	to think
hizirîn	düşünmek	penser, réfléchir	to think
rêkbûn: rêkûpêkbûn	çekidüzenli olmak	être bien arrangé, être en ordre	to be neat, to be tidy
hewal: hewale	teras	terrasse	terrace
posîde	1. hayal kırıklığı; 2. sıkkın	1. dèçu, désenchanté ; 2. déprimé	1. disappointed; 2. depressed, low-spirited
posîde bûn	1. hayal kırıklığına uğramak; 2. çok sıkılmak;	1. être dèçu ; 2. être déprimé, broyer du noir	1. to be disappointed; 2. to feel depressed
xuşîn	1. sürüklemek; 2. kaymak; 3.akmak	1. ramper ; 2. glisser ; 3. couler, s’écouler, bruire	1. to creep, crawl; 2. to slide, slip, skid, glide; 3. to flow, run, gush
xuşandin	1. sürüklemek; 2. kaydırmak; 3. akıtmak	1. traîner ; 2. faire glisser ; 3. faire écouler	1. to drag, draw, creep, crawl; 2. to slide, slip, skid, glide; 3. to flow, run, gush
malhazirî	halihazır yiyecek	nourriture ou repas disponible à la maison	prepared food or meal
sexmerat: ji bo xatirê	hatırı için, hatırına	par égard pour	for the sake of
dil nedan	kıyamamak	épargner qqn/qqch, ne pas se résoudre à lui nuire	not to assent, not to accede
bi kutekî	zorla, zoraki	par la force, de force, imposition	enforcement, by force
bivê nevê: bixwazî nexwazî	ister istemez	qu’on le veuille ou non, volens nolens, inévitable, inéluctablement	inevitable, inevitably
dan ser dil	gönlünü kırmak	ne pas tenir compte ; offenser, offusquer	to disregard, to wound
delîve	fırsat	opportunité, occasion	opportunity
malxulyan	melankoli	mélancolie	melancholy
malxulyayî	melankolik	mélancolique	melancholic
aşop	kabus	cauchemar	nightmare, dread
bangheldêr: delal, telal	telal	crieur public, héraut	herald
bang heldêran	çağrı yapmak	annoncer, crier publiquement	to announce, to herald
kerkirusk: dîk	horoz	coq	cock

Devoka Berrîya Mêrdînê (6)

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
gevizîn	ağınmak, debelenmek	se vautrer, gigoter	to wallow, to wriggle,
gevizandin	debelendirmek	rouler, tortiller	to wriggle, wallow
vegevizîn	debelenmek, kıvrانmak	se débattre, se tordre	to struggle, writhe
vegevizandin	debelendirmek, ağnatmak	tortiller, remuer	to squirm, writhe
gewrî ketin: aloqî bûn	bademcikleri şişmek	avoir une amygdalite	to have tonsillitis
lî gewrî ketin: êlincî hatin, dil li hev ketin	midesi bulanmak	avoir la nausée	to feel nauseated, to suffer nausea
gezo lêxistin	bitkiler için küf hastalığına yakalanmak	rouille, oïdium	a fungal infection of vegetables and other plants
gulok: guruf	yumak	pelote	ball (of wool/thread/string)
gulofîtk, gulomîtk	sarılmamış düzensiz yumak	écheveau	unwrapped irregular rope, skein, hank
geraze: gereze	toraman horoz	un coq de grande taille et de belle apparence	sturdy cock
girar	1. bulgur, dövme veya pirinç pilavı; 2. ayran çorbası	1. pilaf de riz ou boulghour ; 2. soupe au yaourt et aux céréales	1. cooked rice and cereals; 2. soup made of yoghurt and cereals
gir(d)	1. tepe; 2.iriyan	1. colline ; 2. costaud, gros	1. hill; 2. gross, big, fat
girr	1. uyuz; 2. şehvetli	1. galeux ; 2. lubrique, concupiscent	1. suffering from scabies; 2. libidinous
gîrrek: kerr	çok bulanık	trouble, boueux	muddy
gîrrekî: girravî	çok bulanık su	eau boueuse	muddy water
gîvîşk: gîvêşk	sıkım	boulette, poignée	squeeze, squash, meat ball, hand-full
gizre	granül, tanecik	granule	granule, pill (pour médicaments)
gizre gizreyî bûn: riskiyan	şekerlenmek	être cristallisé	to be crystallized
guç: guhişk: guçk, kujî	köşe	coin	corner
guhişk	hayvanın bacağından asıldığı yer	le tendon de la patte de l'agneau où le boucher passe son crochet	a tendon of a lab's leg used by butchers to hang the body on a hook
gulp	ağız dolusu su veya sıvı	une lampée d'eau ou de liquide	a mouthful or gulp of water or liquid
gulxe bûn	agulama çağına gelmek	murmurer, gazer	to gurgle

Peyvên kurdî yên ji herêma Qûlûyê

Amadekar: Seyfî DOGAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
avandin: dewisandin, vepestin:	bastırmak	comprimer	to compress
binkum (îdyom):	kafa, akıl, zeka.	sagesse	wisdom,
<wî binkum tune.>	o kafasız biri	écervelé, qui n'a rien sous le bonnet	brainless
<ketin bin kum>	akla yatmak	comprendre, piger	to understand, to catch on
<ev tişt nakeve bin kumê min>	bu aklıma yatmıyor	je n'y comprends rien	I can't get my head around it
başheval: başewal (bêşerwal)	donsuz, tumansız, çıplak	en petite tenue, nu	with no knickers, naked
balgî:	yatağın baş tarafı	tête de lit	head of the bed
biling; binling:	yatağın ayak tarafı	pied de lit	foot of the bed
berke bûn; berket bûn, bereket bûn	koyun sağımının bitiminde veya mahsul kaldırıldıktan sonra bolluk olsun anlamında söylenenir	bénédiction à la fin de la récolte pour éloigner les mauvais esprits	end of month blessing to avert bad lick or spirits
bernexur; nixurî, nuxrî, nexrî:	ilk doğan çocuk	premier-né	firstborn
çavpêl:	kötü huylu, kötü gözlü, güvenilmez	qui a le regard fourbe, indigne de confiance, qui a mauvais caractère	sly looking, untrustworthy, ill-natured
çevberjêr: çavşor:	yere bakan	qui regarde vers le bas, éhonté, ignoble	shameful, vile, ignoble
çîn û çûrtan:	oyun, hile,	intrigue, manigance	intrigue, scheme
çînevîz:	cambazlık, sahtekarlık	tricherie, imposture	cheating, deceiving
cîno:	oyunbaz	tricheur, imposteur	a cheat, an imposture
cîlê: di cih de, demildest:	hemen, anında	immédiatement, tout de suite	immediately
deng kirin:	konusmak	parler	to speak, talk
devjê; devjen:	geveze	bavard, indiscret	talkative, babbler, indiscreet
destîv: pelgirk, pelgez(k), maşik:	maşa	pincos (pour la cheminée), tisonnier	fire tongs
dêlegur:	dişi kurt	louve	she wolf, female wolf
ficana; ji nişkê ve:	aniden, fîceten	soudain , subitement	suddenly
<ficana de mir>	aniden öldü	il est mort subitement	he died suddenly
heta dêv hatin; heta dev anîn, heta difnê înan, anîn serê poz:	aşırı kızmak	en avoir ras-le-bol, en avoir assez, être excédé	to be fed up, to have had enough, to be angry
hevalpişk; zirav:	öd	1. bile; 2. courage	1. bile; 2. courage
hevgel:	çoban arkadaşlığı	compagnonnage de berger	shepherds' guild
(h)êvisîn; hêwisîn, hewisîn:	öğrenmek	apprendre	to learn
(h)êvisandin; hêwisandin, hewisandin:	öğretmek	apprendre, entraîner	to train, to teach
hebs(t)artin; hilpisartin:	dayamak, dayanmak	appuyer, adosser	to lean
hot	top	ballon	ball
hoto:	kambur	bosse	hunchback
hoz; kerî:	sürü	troupeau	herd, flock
hoz ajotin:	1. sürüyü sürmek; 2. kuzuların koyunlara katımında, analarını kolay bulmaları için sürüyü sürme	1. conduire le troupeau ; 2 amener les agneaux vers les brebis	1. to drive a herd; 2. to lead the lambs to the ewes
hukirin; hîro kirin, hîn kirin:	alıştırmak	habituer, apprendre	to accustom, get used to s.thg
îzbend kirin; vavartin	hayvanların (koyun) tavlı olanların zayıflardan ayıklanması	séparer les moutons malades du reste du troupeau	to separate ill animals from the rest of the herd
kat kirin; behs kirin, vegêran	anlatmak	conter, raconter, relater	to tell,
<çêrok kat kirin>	masal anlatmak	raconter une histoire	to tell a story
kurbecin	delî/şizofren	fou, dément, possédé	mad, crazy
kanîstang	küçük, doğal su kaynağı.	point d'eau, source	Fount, spring
kat gotin	hikaye (negatif anlamda)	raconter des balivernes	to talk nonsense
<kata dibêjê>	hikaye anlatmak	il raconte des histoires	he's telling tales he's, talking nonsense
qolît; qolîtk, kolît, kol	kuzu barınağı (dışarıda)	bercail	sheepfold
xag	kendini beğenmiş, kibirli	arrogant, hautain	arrogant, haughty
lê persiya bûn	başına toplanmak/üşüşmek	se précipiter autour de qqn.	to congregate or gather round s.o.
nêrgur; nêregur	erkek kurt	loup	male wolf

netkî: <Baran got: netkî, me netkî da>	en çok oyunlarda ara vermek için kullanılır, ara, fasıla	pause (dans un jeu)	take a break, half time
niqîtîn; nuqîtîn:	damlamak	fuir, s’égoutter	to drip, leak
<niqîtfî zîkê/ dilê min>:	içime doğdu	je l’ai pressenti	I had a premonition
şûnger; şûngir:	yedek/ yardımcı	remplaçant, substitut, adjoint	replacement, surrogate, substitute
<şûngerê şivana>	yedek çoban	adjoint du berger	assistant shepherd
pê hate ser; pê qayîl bûn:	yetinmek, kabullenmek, beğenmek	se contenter	be satisfied with, to satisfy oneself with
pirtû; pirtî, pertal:	kumaş	tissu	fabric, cloth,
pêçek; piçek, piçek, xêlek, bîstek, weşek, qasek, kêliyek, pêlek, bêhnek	bir an, çok kısa bir süre, bir sarımlık zaman dilimi	un moment, un instant	a jiffy, a trice
ragerîn	deliye dönmek	devenir fou	become mad
<me’lim î dîsa radigere>	öğretmen yine deliye döndü	le professeur est à nouveau devenu fou	the teacher got mad again
rawêrîn	refekat etmek, başına kötü bir şey gelmesin diye birini bir yerden başka bir yere götürmek – eskort	accompagner, escorter	to accompany or escort s.o.
şerpelî	eliayağı işe yakışmayan, birbirine dolanan	maladroit, gauche, qui les mains et les pieds liés	clumsy, awkward,
şerpelî bûyo! (wekî nifir tê gotin)	(bedua olarak da söylenir): elin ayağın birbirine dolana!	sois paralysé !	be devastated!
surî lê kirin	ezmek, incitmek, zulüm etmek	persécuter qqn, harceler qqn, rudoyer	to harass s.o., persecute or treat harshly s.o.
<mê’lîm li min pir surî kir>	öğretmen beni çok incitti	le professeur m’a beaucoup rudoyé	the teacher has treated me harshly
sîsik; hulû, şahîk, şîmşat	yası, kaygan	lisse, glissant	smooth, glossy
şûnî lê kirin	sahip çıkmak, değerlendirmek	veiller sur qqn, mettre en valeur	to look after s.o., appreciate s.o
verêkirin	1. yolcu etmek; 2. kaybetmek; daha çok oyun oynamada / kumarda yenik düşmek	1. assister au départ de qqn ; 2. perdre (au jeu)	1. to send s.o. away; 2. to lose (a game)
stran	1. yoğurmak (hamur); 2. türkû (kilam) söylemek (stran)	1. pétrir ; 2. chanter	1. to knead; 2. to sing
serhevde	iftira, aleyhte uydurma	calomnie	to slander
vi ber xistin	öğretmek	entraîner, apprendre	to train
vexwarin	1. içmek; 2. oyun oynama / kumarda kazanmak	1. boire ; 2. gagner (au jeu)	1. to drink; 2. to win (a game)
kurn	ahırlarda büyük baş hayvanların yemlendiği, duvara yapışık havuz	mangeoire	trough
zarmasî	sığır kuyruğu	(bot.) bouillon blanc	mullein

Folklor (V)

“Hikyatêd Cimaeta Kurdîyê” ya Hecîyê Cindî

Amadekar: R. ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
qewaz	1. kurye; 2. muhafız	1. courrier ; 2. garde	1. courier; 2. guard
mêşe: 1. daristan, 2. palamûd	1. orman; 2. meşe ağacı	1. forêt ; 2. chêne	1. forest; 2. oak tree
nihaka	şu anda, hemen	maintenant	just now
velezîn	uzanmak	s’étendre, s’étaler	lay down, lie down
zerp	şidetli darbe	coup violent	strong blow, smash
derî dan ser piştê	kapıyı ardına kadar açık bırakmak	laisser la porte grande ouverte	to keep door wide open
gilol bûn, gilor bûn	yuvarlanmak	se rouler	to roll over, roll down
kilîta firingî	alafranga kilit	clé moderne, serrure	modern lock
dûrger	dülger	charpentier	carpenter
sovekar: soberkar, avjen	yüzücü	nageur	swimmer
qurimsax	kurumsak, deyyus	proxénète	pimp, also as a pejorative addressing
çarhilqe: çaralî	etraf	alentour, environ	around, surround
serdapê: dertapê, sertanpê	baştan ayağa, baştan başa	de la tête aux pieds	from head to toe
nikandin	ağaç, fide vb dikmek	planter (un arbre)	to plant (a tree, or a bush)
sapok	bot, çizme(rusça’dan)	botte	boot
hincirîn	ezilmek	être écrasé, s’écraser	to get crushed
hincirandin	ezmek	écraser, piétiner	crush, smash
çavronayî dan: çavronkahî/çavronahî dan	gözaydınlığı vermek, kutlamak	féliciter	to congratulate
reva yekî hildan	koşuda yetişmek/ önüne geçmek	rattraper qqn (dans une course)	to catch up
<keseke reva te hilnede>	koşuda kimse senin önüne geçmesin	que personne n’arrive à te rattraper	(no one should catch up with you in a race)
tîrik	ışık demeti	faisceau de rayons de lumière	beam of rays
soldurî: solbend	ayakkabıcı	bottier, cordonnier	shoemaker
cêrge: rêz	sıra	ligne, colonne, rang	line, column. row
hizhizî (pîreke hizhizî)	sarsak, kocamış	décrépit, décati, complètement usé	worn out
qûmlax: sêlewan	kumluk	terrain sablonneux	sandy
zînkir	sarac	sellier	saddler
kerge	gergef	cadre pour broderie	embroidery tender
kerge çêkirin	gergefle nakış işlemek	broder sur cadre	to embroider on a tender
qoçax	yiğit, kahraman	brave, héros	brave, hero
forq: virq	sürtük	traînée	slut
cebayî	caba	gratuit	free, for nothing
pekîn: peşkîn	1. fırlamak; 2. sıçramak; 3. (kellesi, başı) uçmak	1. bondir ; 2. sauter ; 3. être décapité	1. to fly out; 2. Jump; 3. to be decapitated
pekandin: peşkandin	1. fırlatmak; 2. sıçratmak; 3. (kellesini, başını) uçurtmak	1. jeter ; 2. faire bondir ; 3. décapiter	1. to throw 2. to fly out, jump 3. to decapitate
qapût: sako	kaput, palto	paletot, manteau épais	winter coat
liqap, niqāb	nikap	mors	niqab, bit
bi hev ketin	anlaşmak	convenir, se mettre d’accord	to agree
pişt kirin	sırtlamak	épauler, porter	to shoulder a burden
keftorî, keftor, keftar	kocamış, acuze, bunak	mégère	old woman, silly, ill-tempered
zerîterkî	sarışın	blond	blond
meydan dayîna hespekî	atı bir koşu koşturmak	faire un tour à cheval	to ride a lap on a horse
çevnihêrî bûn	yolunu gözlemek, beklemek	guetter l’arrivée de qqn	to await the arrival of s.o., watch, wait
remildar	kuma bakarak fal bakan	liseur de bonne aventure dans le sable	fortune teller using sand
remî danîn: remil avêtin	kum falına bakmak	lire l’avenir dans le sable	telling fortunes in sand

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information

© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 1 48 24 64 64, www.institutkurde.org

Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

Civîna Kurmancî ya Mêrdînê

Civîna Kurmancî ya 52yan, rojên di navbera 22 – 29.06.2013an de, li Mêrdînê hat li dar xistin.

Mêrdîn, wek bajarekî pirrengîn û dîrokî, xemleke Kurdistanê ye. Bi dirêjahiya hemû dîroka xwe, ji bo gelek neteweyan mêvandarî kiriye û ew hewandine. Bajarvaniyeke helez, ku nîşana vê pêkvejiyanê ye, afirandiye û ew bi comerdî dewlemend kiriye. Ji bo pirrengî û pirdengiya binecihên xwe û parastina wan sîngê xwe ji êrişên dijminan re kiriye mortal.

Vî bajarî, di gel hinde dijiwariyên qewimî, dest ji pirrengî û pirdengiya xwe bernedaye. Hertim di gel binecihên xwe, yên kurd, suryanî, keldanî, nastorî, asûrî,

tat, mihelmî, ereb, çeçen, tirk, turkmen, êrmenî, domî û cihû, di ahengekê de jiyaye. Ji dîn û mezhebên hev re, yên wek misilmanî, xaçparêzî, cihûtî û êzîdîtiyê, xweşbînî, tolerans û bêhnfirehiyeke bêhed nîşan daye. Bi vî rengî nexşeyeke Kurdistanê ya piçûk, wek neqş û nimûşên xalîçeyêke bedew, li ser dilê xwe raxistiye da ku dînya alem dahatiya welatê me qenc bibîne.

Civîna Mêrdînê di atmosfereke weha de li dar ket û xebata xwe di hilm û gulma hewayaya wê gulistana spehî û şahane de domand.

Di civînê de li ser van babetan hat kar kirin: *Kuvark, folklor*a *Sadiq Bahaeddîn Amêdî, terminolojî*ya

*pizîşkî, termînolojî*ya *zimannasiyê, taybetmendi*yên *devoka Celaliyan, têlkarî, pezxwedî*kirin, *tiba Melayê Erwasî û heşare*.

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Omîdê Mistefayê Celalî (Bazîd), Lezgînê Çalî (Barzan), Ehmedê Dirihî (Çewlik), Elîşêr (Wan), Xalidê Hekarî (Hekarî), Newzad Hirorî (Dihok), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Eyûb Kiran (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Selam Nûman (Qamişlo), Têmûrê Xelîl (Rewan), Prof. Dr. Kadri Yildirim (Licê), Prof. Dr. Abdunnasir Yildiz (Ma'den), Reşo Zîlan (Agirî).

Em berhemên ji vê civînê li jêrê pêşkêş dikin.

Kuvarik

Amadekar: Prof. Dr. Abdunnasir YILDIZ

kurdî	latînî	tirkî	fransizî	îngilîzî
kuvarik, kuvark, kivarik, kifkarek, kakvîlk, karkulîlk,kumfeqîrk, karok, karî(k), kumik, qarçik, figeroşk, feqîrok, fitrik	<i>Fungos, agaricum</i>	mantar	champignon	mushroom
noka şivana	<i>Helianthemum salicifolium</i>	domalan otu	hélianthème à feuilles de saule	willow leaved rockrose
dobelan, domelan, dombelan, dolberan, kimê	<i>Terfezia boudieri</i>	yermantari, domalan	truffe des sables, terfès	desert truffle
dobelana reş, kimeya reş	<i>Tuber melanosporum</i>	kara yermantari	truffe noire	black truffle
goştberxik	<i>Morchella sp</i>	kuzu göbeği mantarı	morille	morel
fisgur, fisa gur, fisa kûçikan	<i>Lycoperdaceae</i>	kuzu mantarı,	vesse-de-loup	puffball
pîşo - 1	<i>Fomes fomentarius</i>	kav mantarı	amadouvier	(hoof) fungus
pîşo - 2	<i>Funalia trogii = Trametes trogii</i>	çürükçül mantar	tramète	trametes
kuvarika bîyan (bihan)	<i>Pleurotus ostreatus</i>	kayın mantarı, istiridye mantarı	pleurote en forme d’huitre	oyster mushroom,
kuvarika kinkor	<i>Pleurotus eryngii</i>	çaşır mantarı	pleurote du panicaut	king trumpet mushroom
sing	<i>Armillaria mellea</i>	bal mantarı,	armillaire de miel	honey fungus
kuvarikên kûçikan	<i>Coprinus atramentarius</i>	bir tür pösteki mantarı, mürekkep mantarı	caprin noir d’encres	inky cap
kuvarika keleman	<i>Amanita vaginata</i>	göbelek,	amanite vaginée	grisette
kuvarika sor	<i>Amanita muscaria</i>	gelin mantarı	amanite tue-mouche	fly agaric / fly amanita
kuvarika rastan/ kuvarika giya/ mêrga /guheran/ kariya merîya	<i>Agaricus campestris</i>	çayır mantarı	rosé des près	field mushroom
kuvarika daran/ darone	<i>Boletus edulis</i>	çörek mantarı	cèpe, bolet	penny bun / porcino / cep
kuvarika keran	<i>Coprinus comatus</i>	söbelen, pösteki mantarı	coprin chevelu	shaggy ink cap
kuvarika qewaxan	<i>Agrocybe aegerita</i>	kavak mantarı	pholiote du peuplier	poplar mushroom, velvet pioppino

Noka şivana
Helianthemum salicifolium

Dobelan, domelan, dombelan, dolberan, kimê
Terfezia boudieri

Dobelana reş, kimeya reş
Tuber melanosporum

Goştberxik
Morchella sp

Fisgur, fisa gur, fisa kûçikan
Lycoperdaceae

Pîşo - 1
Fomes fomentarius

Pîşo - 2
Funalia trogii = Trametes trogii

Kuvarika bîyan (bihan)
Pleurotus ostreatus

Kuvarika kinkor
Pleurotus eryngii

Sing
Armillaria mellea

Kuvarikên kûçikan
Coprinus atramentarius

Kuvarika keleman
Amanita vaginata

Kuvarika sor
Amanita muscaria

Kuvarika rastan/ kuvarika giya/ mêrga /guheran/ kariya merîya
Agaricus campestris

Kuvarika daran/darone
Boletus edulis

Kuvarika qewaxan
Agrocybe aegerita

Kuvarika keran
Coprinus comatus

Ferhenga pezxwedîkirinê

- II -

Amadekar: Eyûb Sînan KIRAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
be’randin, barîn / barandin; mîha ku xwê dixwaze bi ser şivana de deng derdixe	tuz yemek isteyen koyunun çobana seslenmesi	bêler, gémissement des moutons pour réclamer du sel au berger	sheep’s call for salt lick
berangirtin, berangirêdan	koç bağlama	saillie par un bélier (brebis)	being covered by a ram
beran kokel kirin	koçu tecrit etmek	isoler ou séparer le bélier du reste du troupeau	to isolate / separate rams from the rest of the flock
beran soring kirin	koçu boyamak	teindre les béliers	to paint rams
berdelav, serav	koyunları suya götürme	abreuvement du troupeau à un point d’eau	taking the flock to a water source
berdelav (serav) kirin	koyunları suya götürmek	conduire le troupeau le troupeau à l’abreuvoir	to take the flock to a water trough
berhemên şîr	süt ürünleri	produits laitiers	dairy products
şîrê zinc, şîrê ter	doğumdan sonra oluşan ilk sarımsı süt, ağız sütü	colostrum, premier lait	colostrum, first milk, "liquid gold", beestings
xulundor, xundor, xelindor	ilk süttten yapılan mayasız peynir	fromage fait du premier lait non fermenté	cheese made of colostrum
mastê kîsa, mastê parzûna	süzülmüş yoğurt	yaourt filtré, la crème de yaourt cueillie après filtration (sorte de crème fraîche)	strained or liquid yogurt (labneh)
rûnê nivîşk	tereyağı	beurre	butter
rûnê helandî	sade yağ	beurre fondu	clarified butter, melted butter
tomast	katık olarak kullanılmak üzere kışa saklanan ve tabaka tabaka kaymak, yoğurt ve çökelekten oluşan ürün	fromage onctueux, fabriqué avec la crème épaisse (qeymax) du lait et du yaourt pour consommation d’hiver	cream cheese made from thick cream and yoghurt saved for consumption during winter
bermîz reşandin	koyunlarda semizlik belirtisi olan idrar izi	humeur sécrétée par une brebis en chaleur éclaboussement d’urine de brebis	secretions of an ewe on heat, urine stain of an ewe (sign of a well-fed sheep)
berxbirrîn	kuzu kırpma	tonte de l’agneau	lamb-shearing
berxê şemze	bir haftalık süt kuzusu	petit agneau, agneau d’une semaine, agneau de lait	baby lamb, a-week old lamb
berxê êmilik	ilkbaharda doğmuş kuzu	agneau né au printemps (né prématuré), agneau du printemps	spring lamb, lamb born prematurely in the spring
berxê çîrîza	ekim – kasım aylarında doğmuş kuzu	agneau né après l’agnelage (en général en octobre ou novembre)	late lamb, lamb born after the lambing season (generally in october or november).
berxê mîjo	her koyuna koşup süt emen kuzu	agneau qui s’allait de diverses brebis	mismothering lamb
berxê kêrê	kesimlik kuzu	agneau destiné à l’abattage	lamb due for slaughtering
buşkul, bişkul, pişkul	koyun, keçi dışkısı	crottin de mouton ou de chèvre	sheep or goat droppings
cunî bûn, silikîn	irkilip kaçmak	prendre la fuite	to be startled, bolting
caris (hustûr)	cazgır	agitateur, fauteurs de trouble	troublemaker, agitator
fêza pez	koyunların dinlenme yeri	aire de repos pour les moutons	open-air pen
berfêzik, palîn	sürünün dinlendirildiği tümseğın gölgelikli yeri	endroit ombragé d’une pente ou d’une colline où se repose le troupeau de moutons	the shadowy spot of the hillside where the sheep rest
gelpûzdayîn	koyunlarda çenealtı şişmesi	gonflement sous le menton des moutons	milk neck
dî egalê de pez dotin	laktasyonun ilk döneminde bol sütlü hayvanların sağılması	traire des brebis pendant la première période de lactation	to milk dairy sheep during the first period of lactation
elba bêriyê	ağaçtan sağım bakracı	seau à lait en bois	milking wooden bucket
şîrar	süt tulumu	outre à lait	lambskin milk-container
lolibên (lewlebên) meşkê	tulumun ağaç tutaçları	manches en bois d’une outre à lait	wooden handles of the skin milk-container
hingil	1. tulumda ayak kısımlarının bağı; 2. mecaz olarak kadınların sarkık memesi	1. cordon du bas de l’outre à lait ; 2. argot : seins flasques et tombants	1. bind of the ends of the skin milk-container; 2. idiom: pendulous woman breast
guhandîr, girêş, lem	komple hayvan memesi	pis, mamelle	udder
giroşk	tulumlarda delikleri tıkamak için vurulan düğüm	nœud bouclant de l’outre	knot to plug the holes of the skin milk-container
berdelav kirin	koyunları öğleyin sulamaya götürmek	conduire les moutons à l’abreuvoir à midi	to water sheep noontide
binparzûn	ikinci süzmeden arta kalan yağ tortusu	résidu de beurre après le second filtrage	fat residue left after second filtering
berxa şemze	körpe kuzu, süt kuzusu	agnelle de lait	tender lamb
berxa çîrîzê: berxa serkoz	güzün doğmuş kuzu	agnelle née en automne	autumn-born lamb
berxa mîjo: berxa mijo	önüne gelen her koyunu emen kuzu	agnelle qui tête toute brebis qui se présente	sucking lamb (lamb that suckles whatever sheep)
mijandin	emzirmek	allaiter	suckle, suck
îbşîng: êvşîng, hevşik	yavrusu ölmüş hayvan	bête dont le petit est mort	animal that lost its kid
çêleka kundokî	yıl oniki ay süt veren inek	vache qui donne du lait toute l’année	cow that lactates all times of the year
bodelav, sergelî	sulamada öncü koyun	mouton qui guide le troupeau vers la source d’eau	bellwether, the sheep leading the flock (to water)
daketin (ya heywanan)	hayvanların çiftleşmesi	accouplement (des animaux)	mating
ebaqut, ebakurt, kerik	kısa aba	manteau (aba) court	with short aba
ebadirêj	uzun aba	manteau (aba) long	with long aba
guhankirin, lemberdan	doğum belirtisi olarak memelerin süt tutması	avoir les mamelles pleines (annonçant une mise bas proche)	have full udders
guhşekal	kulakları uzun ve geniş hayvan	qui a des oreilles longues et larges en forme de godasse (mouton)	long-eared (sheep)
qilç	eğik kesim	biseau	bevelled
xwe lê helikandin, xwe lê heliqandin	sürtünmek	se frotter contre	to nuzzle, to nudge
hoz kirin	kuzuları emzirmeden sonra koyunlardan ayırmak	séparer les agneaux de leurs mères après l’allaitement	separate lamb from mother after breastfeeding
’ilor, bîhna hîlatî	koç ve tekelerin koç katımı döneminde salgıladıkları koku	odeur secrétée par un bélier pour attirer la brebis	odour (secreted by a male sheep to attract the female)
kurmî, kirmî	kurtlanma	infecté de vers	infested
qalboq	asfinik, naftalın	naphtaline	naphthalene
lêvse	alt dudaktaki anatomik özürden ötürü otlayamayan koyun	mouton à lèvres inférieure infirme (qui ne peut pas brouter)	bulldog-jaw sheep
dêlse	uzun kuyruklu koyun türü	mouton à queue longue	long-tailed sheep
pezbirîn, pezzusandin	koyun kırkma	tonte de mouton	sheep shearing
berxbirrîn	kuzu kırkma	tonte d’agneau	lamb shearing
pezbirr, qusêş	koyun kırkan	tondeur de mouton	sheep clipper

berxbirr	kuzu kırkan	tondeur d’agneau	lamb clipper
pûk kirin	hayvanların kötü hava koşullarını önceden sezmesi	pressentir le mauvais temps (animaux)	to foretell bad weather (esp. animals)
stû bi gulik, qirgulfî	boynunda bir çift püskülü olan	qui a des pampilles ou pendeloques (pour les chèvres)	with two dewlap (esp. goats)
qurde	dişleri dökülmüş koyun	mouton édenté	toothless sheep
sarbûna mîhan	seks arzusu düşmüş koyun	diminution de l’instinct sexuel chez les brebis	decrease of ewes’ sexual desire
sewsî bûyîn	sersemleşmek	être étourdie	to be scatter-brained
şivanê ragirtî	ücretli çoban	berger salarié	hired shepherd
şoraqî kirin, têrso bûyîn	hayvanların tuz istemi	avoir besoin de sel, être en manque de sel (animaux)	to ask for salt (esp. animals)
teriqandin	hayvan parlatılması/ kaçıştırılması	faire se débander le troupeau	to cause to stampede
teriqîn	hayvan parlaması/ kaçışması	se débander	to stampede
pizan, pizdan, pizdank	plasenta	placenta	placenta

Sadiq Bahaeddîn Amêdî - II

“Folklorê Kurdî”

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tîrkî	fransîzî	îngilîzî
bêdilîya... nekirin	gönlünü kırmamak	ne pas contrarier qqn, faire plaisir à	to please
	çağrı	annonce	announcement
ji qûn ve man	kıçı üzerinde oturup kalmak	rester assis, ne pas bouger de sa place	to stay seated
ripijîn: repisîn	dolup taşmak	fourrer, emballer déborder	to cram, pack
zirî	zirh	armure, blindage	armour
şeq: tîk, çik	dik	érigé, tout droit, debout	erect, upright
kaluxk: qewlik	kılıf	étui	pouch, purse
cemînok: barebû	salma, yardım	contribution, cotisation	contribution
neqil	kez, defa, kere	fois	time
verestin: veresîn	1. çözülmek, sökülmek; 2. ... den kurtulmak	1. se défaire, se détricoter ; 2. être livré de, être débarrassé	1. to unweave, dissolve; 2. to escape, drop, fall
taq	1. tabaka; 2. kör pencere; 3. zafer takı; 4. tonoz; 5. duvarın iç tarafı; 6. iç tavan	1. étage ; 2. fausse fenêtre ; 3. arc, arche ; 4. voûte en arc ; 5. face intérieure du mur ; 6. plafond	1. stair; 2. aperture; 3. arc; 4. arc, 5. inside aspect of walls; 6. ceiling
kefka şûr: destîyê şûr	kılıç kabzası	poignée de l’épée	grip of a sword
çingil: çeng	kol	bras	arm
beraqil	akla yatkın/uygun	raisonnable	reasonable
kelem	kazık	pieu, pal	stake, pale
salox	salık, haber	description, narration, information	description, report, narrative, inform
tepîn	yıkılmak	s’effondrer	to collapse
tepandin	yıkmaq	démolir, détruire	to collapse, make something collapse
kumzirî	zırhlı miğfer	heaume blindé	armoured helmet
zêrevan	gözlemci	observateur, guetteur	observer
zêrevanî	gözlemcilik	guet, observation	observation
bîv; bûv	yer, zemin	terre, terrain	ground
sexer şikandin/sexer birin; dane şermê	utandırmak	faire honte, embarrasser	to embarrass
pirt; pirtik	küçük parça	petit morceau, éclat	flake, fleck
navdest	hizmetçi	servante	maid
çep li xwe dan; çiv li xwe dan	kıvrımk	esquiver, faire un détour	turn aside
çep; çiv, fetil, fitlane	dönüş	tour, détour	turn
nestêle	kıyılmaz, değerli, gözü pek	valeureux, intrépide	valuable, dignified, bold
nehişyar; nehiş, bêhiş	baygın	inconscient	unconscious
çardest	karga tulumba etme	porté sur au moins quatre mains	carried on at list four hands
kelegirî	ağlamaklı olma	être au bord des larmes	to feel like crying
baxwê; baxo	köle sahipleri	maître d’esclaves	master of the slaves
gûrisas	cüruf	scorie	dross
pêdivî bûn	gerekmek, gerekli olmak	avoir besoin, être nécessaire	to need, to be necessary
pêdivî	gereksinim	besoin , nécessaire	need, necessity
xwe lêk dan	hazırlanmak	se préparer, s’apprêter	to prepare, to get ready
ripijîn: tijî bûn	dop dolu olmak	être rempli à bord	to be overfull
ripijî; tijî	dop dolu	plein à bord	overfull, crowded
verevîn	dağılmak	se disperser	to leave (for a crowd)
pêçolk; pêçek, qundax	kundak	lange	swaddle
jêhatin	1. olanak, imkan; 2. maharet, kabiliyet	1. aptitude, capacité ; 2. compétence	1. facility, ability, capability; 2. competence
rênc	eklem	joint, peinture	joint
rêncî bûn	subluksasyon	luxation	subluxation
zax	kuvvet	force	strength
lî teqekê	molasız, ara vermeden	sans cesse, sans relâche	continuously, unceasingly
kefş li ber vekirin	zahir kılmak	révéler, rendre manifeste	to make able to reveal
kefş li ber vebûn	zahir olmak	se révéler, se manifester	to be able, to reveal
benîzava	içgüvey	homme qui vit dans la maison des parents de son épouse	man who lives with his wife’s parents
berpêk; saq	tozluk	guetres	gaiter
teqn	çamur	boue	mud
xişîn, xişyan	kaymak	glisser	to slide, crawl
kurav; herîya rohn	sulu çamur	gadoue	sludge
şor kirin: xwar kirin, daliqandin	sarkmak, eğmek	incliner, suspendre	to suspend, hang
şor bûn: xwar bûn, daliqîn	sarkılmak, eğilmek	s’incliner, pendouiller	to suspend, hang
çavê xwe dan tişteki; çav lê bûn, lê miqate bûn	göz kulak olmak	veiller sur qqch., prendre soin de	to take care of

Têlkarî

**Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN
Biraîm CÎHAN (Hosteyê têlkarîyê)**

Standarda zîvê ku ji bo xîşir û xemlê dihê bi kar înan 925 eyar e. Lê belê zîvê ji bo têlkarîyê divê % 100 ji zîvê paqij be û eyara wî zîvî 1000 be.

Di demên berê de, helandin, tewandin û pankirina zîvî bi rê û rêbazên prîmîtîf bi cih dihatin. Lê di dema me de, êdî makîne peyda bûne ku wî karî bi hêsanî dikin. Makîneyên berê bi hêza

destan dişixulîn, lê niha bi motor û elektrîkê kar dikin. Îroj hilberînên têlkarîyê, di kargehên mezin de bi rê û metodên nûjen û bi awayên pêşketîtir dihê kirin.

Ev kar di destpêkê de ji bo amadekirina xemil û xîşirên serdest û dewlemendan û herweha ji bo alatên xwarin û nîşanên mezinîyê peyda bûye. Lê bi dû re bazin, gerdenî, kember, xilxal

(xirxal) û cûreyên xîşiran yên ji bo jinan jî di nav berhemên têlkarîyê de cih girtiye.

Di amadekirina berheman de, di destpêkê de skelet dihên çêkirin. Li gora pêdivîyê, materyalên pêwîst li ser skeleton dihên rast kirin û motifên xwastî bi tîlên zirav dihên xemilandin.

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
şalîmo	şaloma (şalümo), kuyumcu şaloması	chalumeau de soudure	torch set
çift	çift, kuyumcu çifti	brucelles, pincettes de joaillier	jewelers tweezers
çifta mezin	kaynak çifti	pincés de soudeur	weld tweezers
çifta piçûk	çalışma çifti, telkari çifti	pincettes	small tweezers
pense	pense	pincés	tongs, pliers
penseya devgirover	yuvarlak ağızlı pense	pincés à tête ronde	round nose pliers
penseya nîvgirover	yarım yuvarlak ağızlı pense	pincés à tête semi-courbée	half round nose pliers
penseya devpehn	yassı ağızlı pense	pincés à tête plate	flat nose pliers
penseya devdirêj	uzun ağızlı pense	pincés à tête allongée	long nose pliers
penseya guharan	küpe pensesi	pincés pour boucles d'oreilles	earring pliers
pergel	pergel	compas	pair of compasses
mengene	mengene	étai	vice
têlbir	antep makası, telkari makası	ciseaux à couper les fils d'argent ou d'or	a scissors for cutting silver or gold
bireka zirav	kıl testere	bocfil	fret-saw
xîşteş û xîfşek	heşteş takımı	set de bouterolles	doming block
xîşteş	heşteş	bouterolle	doming block
melefe	malafa	baguier-mandrin	mandrel
melefeya xelean	halka malafası	baguier-mandrin	ring mandrel
serikê êgir	şalimo başlığı	bouche de chalumeau	mouthpiece of torch set
meftûl: tîla karî	meftul teli	fil à euroncer	bending wire
qalib	kalıp	moule, matrice	mould
helandin: dewibandin	eritmek	fondre	to smelt
hin motifên têlkarîyê yên naskirî	bazî motifler	quelques motifs	some motifs
dilik	kalp	motif de cœur	heart, heart motif
roj	güneş	soleil, motif de soleil	sun, solar motif
bineş	menekşe	violette	violet, violet motif
berberoj	ayçiçeği	tournesol	sunflower, sunflower motif
beybûn	papatya	pâquerette, camomille	daisy, camomile, daisy motif
navnivîsk	isimlik	porte-nom	name plate
goşî	salkım	grappe	bunch, raceme motif
gul	gül	rose	ros, ros motif
pinpinîk	kelebek	papillon	butterfly, butterfly motif
çavdik	horoz gözü	œil de coq	“cock eye”, “cock-eyed”

Şalîmo

Çift

Pense

Penseya devgirover

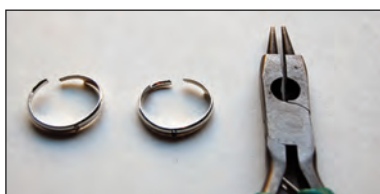
Penseya nîvgirover

Penseya devpehn

Penseya guharan

Penseya guharan

Penseya devdirêj

Pergel

Mengene

Têlbir

Bireka zirav

Xîşteş û xîfşek

Melefe

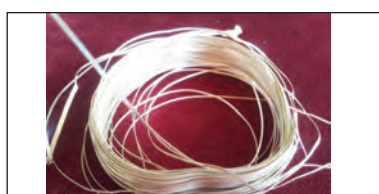
Melefeya xelean

Melefeya xelean

Melefeya xelean

Meftûl: tîla karî

Q a l i b

Motîf:
Dilik

Motîf:
Roj, berbiroj, pinpinik

Modêl:
Guhar û hingulîska biqaş

Modêl:
Bazin

Modêl:
Kember

Modêl:
Gerdank, guhar û bazin

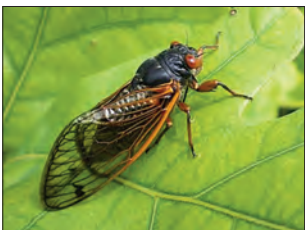

Heşare - Haşare - Insecte - Insect

- II -

Amadekar: Eyûb Sînan KIRAN

kurdî	Latînî	tirkî	fransîzî	îngîlîzî
sîsirk, çirçirk, circirk	<i>Cicada plebeja</i>	ağustos böceği	cigale	cicadas
gezgezk, colbir, cûbir	<i>Gryllotalpa gryllotalpa</i>	danaburnu	courtilière	mole cricket
kêç	<i>Pullex irritans</i>	insan piresi	puce	human flea
kêça çûkan (çûçik, çivîk)	<i>Ceratophyllus gallinae</i>	kuş piresi	puce aviaire	hen flea
kuliyê medreban	<i>Locusta migratoria</i>	madrap çekirgesi	criquet migrateur	migratory locust
kurmê hundurê sêvan	<i>Cydia pomonella</i>	elma içkurdu	ver de pomme	apple codling moth
kermêşa tayê	<i>Anopheles maculipennis</i>	sıtma sivrisineği	moustique anophèle	malaria-carrying mosquito, anopheles
kurmê hundurê behîvan	<i>Eurytoma amygdali</i>	badem içkurdu	ver d'amande	almond seed wasp
mêşgewr	<i>Bemisia tabaci</i>	tütün beyazsineği	mouche à tabac	silverleaf whitefly
maşotê nîsk û nokan	<i>Heliothis armigera</i>	yeşilkurt	heliothis	heliothis
mêşa malan, mêşik, mêşa reş	<i>Musca domestica</i>	karasinek	mouche	housefly
moza sergînan	<i>Mellinus arvensis</i>	tezek arıları	guêpe	field digger wasp
moza sor, mozezebeş	<i>Vespa orientalis</i>	kırmızı eşek arısı	frelon	oriental hornet
pîrikên sor	<i>Tetranychus spp.</i>	kırmızı örümcekler	acariens, mite	tetranychus
sinik, reqik, qimil	<i>Eurygaster integriceps</i>	süne	punaise des céréales	sunnn pest, corn bug
spiyê kincan, spihê kincan	<i>Pediculus vestimenti</i>	elbise biti	pou	body louse
spîyê serî	<i>Pediculus capitis</i>	baş biti	pou de tête (homme)	head louse
şêz	<i>Hippobosca equina</i>	at sineği	hippobosque du cheval ou mouche-araignée	forest fly
gewgewe	<i>Hypoderma bovis</i>	nokra sineği, büvelek	mouche du varon	ox warble-fly
gêre, gêrik, mûrî, mîro, mêrû, mûristang	<i>Monomorium pharaonis</i>	firavun karıncaları	fourmi pharaon	pharaoh ant
kulî	<i>Orthoptera</i>	çekirge	sauterelle	grasshopper
pêşî, kermêş, kelmêş, vizik, mixik	<i>Culicidae</i>	sivrisinek	moustique	mosquito

Sîsirk, çirçirk, circirk
Cicada plebeja

Gezgezk, colbir, cûbir
Gryllotalpa gryllotalpa

Kêç
Pullex irritans

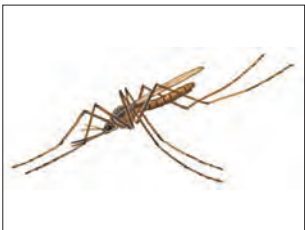
Kêça çûkan (çûçik, çivîk)
Ceratophyllus gallinae

Kuliyê medreban
Locusta migratoria

Kurmê hundurê sêvan
Cydia pomonella

Kermêşa tayê
Anopheles maculipennis

Kurmê hundurê behîvan
Eurytoma amygdali

Mêşgewr
Bemisia tabaci

Maşotê nîsk û nokan
Heliothis armigera

Mêşa malan, mêşik, mêşa reş
Musca domestica

Moza sergînan
Mellinus arvensis

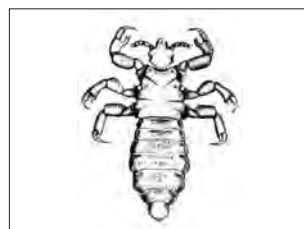
Moza sor, mozezebeş
Vespa orientalis

Pîrikên sor
Tetranychus spp.

Sinik, reqik, qimil
Eurygaster integriceps

Spîyê kincan, spihê kincan
Pediculus vestimenti

Spîyê serî
Pediculus capitis

Şêz
Hippobosca equina

Gewgewe
Hypoderma bovis

Gêre, gêrik, mûrî, mîro, mêrû, mûristang
Monomorium pharaonis

Kulî
Orthoptera

Pêşî, kermêş, kelmêş, vizik, mixik
Culicidae

Termsaziya pizişkî bi kurdî

- II -

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
arihan, arihîn, arîn, aryan	acı çekme, kıvranma, sızlamak	agonie, souffrance, peine intense	agony, intense pain, , tingle
arihandin, arandin	azdırmak, çok acı çekmek, kıvranmak	irriter, souffrir beaucoup, gémir	to irritate, to make suffer immensely, to exacerbate
avis	gebe, hamile, döllenmiş	enceinte	pregnant
avis kirin	gebe bırakmak, hamile bırakmak, döllemek	imprégner, engrosser	impregnate
avisî, avisbûn	gebelik, hamilelik, gebe olma	grossesse	pregnancy
avis bûn	gebe olmak, gebe kalmak	tomber enceinte	to become pregnant
azar	ızdırap, acı, ağrı	affliction, souffrance, douleur, clacquage	affliction, to afflict injury
azardan	ızdırap vermek, acı vermek	affliger, faire souffrir	to make suffer
azardîtin	ızdırap çekmek, görmek, acı çekmek	souffrir de blessures	to suffer injury or wounds
baguhkulfî	hava basıncındaki değişikliklerinin neden olduğu orta kulak iltihabı	otite barotraumatique	barotraumatic otitis
bakterîkuj	bakterileri öldürücü	bactéricide	bacteriocidal
bakterîsekinînk	bakteriyostatik, bakterisavar	bactériostatique	bacteriostatic
bakterîxwar	bakterileri yok eden küçücük cisimler	bactériophage	bacteriophage
bakterîyayî	bakteriyel	bactérien	bacterial
bakterînas	bakteriyolog	bactériologiste	bacteriologist
bakterînasî	bakteriyoloji	bactériologie	bacteriology
hewarêk	havayolu, hava bacası	voie respiratoire, voie aérienne	airway, breathing passages
ziwa bûn, ziwa kirin	kurutmak, suyunu çıkarmak, çekmek	déshydrater	dehydrate
ziwabûn, ziwakirin	kurutma, suyunu çıkarma	déshydratation	dehydration
ziwabûyî, ziwakirî	kurutulmuş, suyu çıkartılmış	déshydraté	dehydrated
bêîyon	iyonsuz, iyonсуlaştırılmış	déionisé	deionized
nejehrdar	zehirli olmayan, toksik olmayan	non toxique, non venimeux	non-poisonous
bêjehrkiri	zehir etkisi gideririlmiş, zehirsizleştirilmiş	désintoxiqué	detoxified
bêjehrkirin	detoksifikasyon, zehirsizleştirme, zehrini alma	désintoxication	detoxify, detoxification
mejîrawestîyayî	beyni çıkartılmış	crise cérébelleuse	cerebelar crisis
mejî rawestîn, mejî rawestandin	beynini çıkartmak	décérébrer	to decerebrate
mejîrawestîn, mejîrawestandin	beynini çıkartma	décérébration	decerebration
bêparmayî, bêparhiştî	mahrum, yoksun	défavorisé, privé de	deprived
bêpar man, bêpar hiştin	yoksun bırakmak, mahrum bırakmak	défavoriser	to deprive
bêparman, bêparhiştin	yoksunluk, mahrumiyet, mahrumluk	privation	deprivation

Termên zimannasîyê

- II -

Amadekar: Mistefa AYDOGAN
Newzad HIRORÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
zimanê bingehîn	temel dil	langue de base	base/ matrix language
zimanên tamergatîv	salt özegeçişli diller	langues à ergatif absolu, ergatif complet	ergative–absolute languages
zimanên parçergatîv	bölünmüş özegeçişli diller	langues à ergatif partiel	split-ergative languages
hişyarîya zimanî	dilsel bilinçlilik	conscience linguistique	language awareness
astenga zimanî	dil engeli	barrière de langue	language barrier
guherîna zimanî	dilde değişme	changement linguistique	language change
civata zimanî	dilsel topluluk	communauté linguistique	language community
pêwendîya zimanan	dillerarası etkileşim	contact linguistique	language contact
mirina zimanan	dil ölümü	disparition de langue	language death
biryardana zimanî	dil belirlemesi	détermination linguistique	language determination
pêşveçûna zimanan	dil gelişimi	développement linguistique	language development
serdestîya zimanî	dilsel baskınlık	domination linguistique	language dominance
windabûna zimanan	dil yitimi	perte de langue	language loss
bendîya zimanî	dilsel bağlılık	loyauté linguistique	language loyalty
sexbêrkirina zimanî	dil sürdürümü	entretien de langue	language maintenance
plankirina zimanî	dil düzenlemesi, dil planlaması	planification linguistique	language planning
cografyaya zimanî	dil coğrafyası	géographie linguistique	linguistic geography
şoreşa zimanî	dil devrimi	révolution linguistique	linguistic revolution
zimanê edebî	yazın dili	langue littéraire	literary language
zimanê zindî	yaşayan dil	langue vivante	living language
zimanê piranîyê	çoğunluk dili	langue majoritaire	majority language
zimanê hindikahîyê	azınlık dili	langue minoritaire	minority language
zimanên yekkîteyî	tekselemlı diller	langue monosyllabique	monosyllabic languages
zimanê neteweyî	ulusal dil	langue nationale	national language
zimanê makî	anadili	langue maternelle	native language
duzimanîya tebatî	edilgen ikidillilik	bilinguisme passif	passive bilingualism
zimanên polîsentetîk	çokbirleşimli diller	langues polysynthétiques	polysynthetic languages
duzimanîya serekî	birincil ikidillilik, doğal ikidillilik	bilinguisme primaire	primary bilingualism
zimanên bisînorkirî	sınırlı diller	langues restreintes	restricted languages
zimanê îşaretan	işaret dili	langue des signes	sign language
sosyolekt	küme dili, grup dili	sociolect	sociolect
zimanê çavkanîyê	kaynak dil	langage source	source language
zimanê axaftinê	sözlü dil, konuşma dili	langue parlée	spoken language
zimanê standard	ölçünlü dil, standart dil	langue normative, langue standardisée	standard language
zimanê wergerê	erek dil	langue cible	target language
zimanê bazîrganîyê	ticaret dili	langue de commerce	trade language
zimanê binecîyan	yerli dil	vernaculaire	vernacular
zimanê pîşeyî	mesleki dil	langage professionnel	vocational language
zimanê cîhanî	dünya dili	langue mondiale	world language
zimanê nivîskî	yazı dili	langue écrite	written language

Taybetmendiye Devoka Celaliyan

1. Pêşgotin

Amadekirina ferhengan, -ji bo têrûtîjîkirina van ferhengan- berawirdkirina devokan û lêkolînên li ser devokên zaravayan gelekî girîng in. Heke gelek -bi çi awayî hebe- çanda xwe ya di nava peyvên zimanê xwe de veşartî neparastibe, piştgirî ji taybetmendiye devokên xwe negirtibe, zaravayên xwe berawird nekiribin û naveroka zimanê xwe bi van zaravayan zengîn nekiribe, ew ê nikaribe li hemberî bişavtinê bertekeke xurt nîşan bide. Niha em vegerin mijara xwe ya sereke:

2. Cih û Warên Celaliyan

Piraniya eşîra celaliyan li çarmedora Çiyayê Agiriyê bi cih bûne; lê belê hinekên wan li gelek deverên kurdistanî yên din jî belav bûne. Bi rastî min lêkolîneke xurt li ser devoka hemû celaliyan nekiriye. Ez ê di vê gotarê de tenê celaliyên li dora Çiyayê Agiriyê binirxînim. Celaliyên ku îro di nava tixûbên Tirkiya, Îran, Rewan û Azerbaycanê de hatine dabêş kirin û li der û dora Çiyayê Agiriyê belav bûne xwediyên taybetmendiyeke zimanî ne. Devoka wan a kurmançî jî di nava devokên kurmançî yên Serhedê de xwediyê hinek taybetmendiyan e.

3. Taybetmendiye Devoka Celaliyan

3. 1. Wekî hemû Kurdên serhedî, ji bilî çend awarteyan pêşdaçekan (beşa pêşîn a daçekan) bi lêv nakin. Paşdaçekên “re”, “ve” û “de” yê her tim wekî “ra”, “va” û “da” yê tên bi kar anîn. Wekî nimûne:

Ez malê me.	Ez li malê me.
Ez malê tîm.	Ez ji malê tîm.
Diya xî ra bêje.	Ji diya xwe re bibêje.
Gund da kesek nemaye.	Di gund de kesek nemaye.
Zar teze rê va diçe.	Zarok teze bi rê ve diçe.

Berî 20 - 25 salan daçekên “li” û “ji” yê bi awayekî kurtkirî an jî qelibandî dihatine bi kar anîn; lê niha ev form hema hema nemaye. Wekî nimûne:

Ij ku têyî?	Ji ku têyî?
II ku ma ev gede?	Li ku ma ev lawik?
Tu’j ku têyî?	Tu ji ku têyî?
Ev gede I ku ma?	Ev lawik li ku ma?

3. 2. Gava daçek bi pronavên “wî” an jî “wê” yê ve gihiştibin hev û pronaveke heve-dûdanî pêk anîbin, wê hingê mînanî hemû devokên kurmançiyê tên bi lêv kirin. Wekî nimûne:

Jê ra bêje	Jê re bibêje.
Tê da tişteke tine.	Tê de tişteke nîn e.
Jê bipirse.	Jê bipirse.
Hespê bîne, lê siyar we.	Hespê bîne û lê siwar be.
Ev riyeka herî ye, tê ra neçe.	Ev riyeke biherî ye, tê re neçe.

3. 3. Gelek daçekên ku wekî pêşgiran tên ber peyvê di devokê de winda bûne. Her wiha di hinek peyvên bi daçekan pêkhatî de jî pêşdaçek winda bûne. Wekî nimûne:

Ev gede zehf aqil e.	Ev kurik pir bi aqil e .
Tu <i>dil</i> xeber nadî.	Tu ji dil naaxivî.
<i>Piya</i> nesequine!	Li piyan nesequine!
Keçika wan a <i>maldamayî</i> jî mêr kiriye.	Keça wan a di malê de mayî jî mêr kiriye.

3. 4. Gihaneka “û” yê hema hema nayê bi kar anîn. Li şûna wê çareseriyêke din hatiye dîtin. Carinan jî gihaneka “û” yê bi giştî tê avêtin û nayê bi kar anîn. Wekî nimûne:

Elî bave xî va çûne ser îş.	Elî û bavê wî çûne ser kar.
Zozan Rewşenê va mektew xundine.	Zozan û Rewşenê dibistan xwendine.
Kartol pîvaza va bikşîne.	Kartol û pîvazan bikşîne.
Kur bave va li hev nakin.	Kur û bav li hev nakin.
Şêl çêkêt va tev utî ke.	Şal û çakêti bi hev re utî bike.
Zar-zêç zozanê mane.	Zar û zêç li zozanê mane.

3. 5. Veqetandeka yekjimar a nêr û pirjimarî tenê bi “e” yekê çareser bûne. Wekî nimûne:

Bave mi (bave’ <i>m</i>) îşev nehat malê. (yekjimarî)	Bavê min îşev nehat malê.
Kare me yî îro kuta bû. (yekjimarî)	Karê me yê îro qediya.
Qîze wî çar he ne/hew in. (pirjimarî - mê)	Keçên wî çar heb in.
Ka peree wî hene? (pirjimarî - nêr)	Ka pereyên wî hene?

Amadekar: Omîdê Mistefayê CELALÎ

Jine şehrî xureke xuş dipêjin. (pirjimarî - mê) Jinên bajarî xwarinên xweş dipêjin.
Dirane wî kurmî bûne. (pirjimarî-nêr) Diranên wî kurmî bûne.

3. 6. Berê ji bilî hin rewşên awarte tu carî pronava “min”ê nedihate bi kar anîn, lê niha ev taybetî pir caran tê binpê kirin. Sedema vê yekê jî ihtimala şaşfêmkirina zayendî ye. Lewre Celalî bi eşîrên din tinazên xwe dikin û dibêjin:

Mesewa wan fire ye, “**mi**” yê ra dêjin “min” Mezheba wan fireh e,
ji “mi” yê re dibêjin “min”.

Bikaranîna gelemperî wiha ye:

Eva kure **mi** ye. Ev kurê min e.
Eva qîza **mi** ye. Ev qîza min e.

Heke di ravekê de pronava “min”ê bi kar bînin jî kirpandinê (stresê) didine ser “e” ya dawiyê û pronavê gelekî bi lez dibêjin “eva kure **min e**” û nahêlin tîpa “n” yê ya pronavê bişide yan jî dubare bibe.

Kure **mi yî** jêhatî, eferim te ra! Kurê min ê jêhatî, eferim ji te ra.
Qîza **mi ya** belengaz caka nexaş e. Keça min a belengaz cardin nexweş e.

Heçî ku qala mijarê li ser nîfşa mê be, wê hingê pir bi baldarî xwe ji bikaranîna “min”ê didin aliyekî ku kesê li hember tinazeyên xwe pê neke. Lê belê mirov di-kare bibêje ku ev form hema hema êdî ji aliyê hinek gundiyan ve tê bi kar anîn û li bajêr têk çûye.

3. 7. Tewanga navdêrên nêr li gorî dengdêran bi “î” yê ye. Wekî nimûne:

Ozmîn giha diçinî. Osmên giha diçinî.
Nîn bide **şivîn**. Nên/xwarinê bide şivên.
Xulîm pez av dida. Xulêm pez av dida.

Lê belê di peyva ku dengdêrên “a” û “e” yê dihawîne de her du dengdêr jî ditewin. Wekî nimûne:

dewar – dêwêr, gavan – gêvîn, kalan – kêlîn, beran – bêrîn, çakêt, çêkît ...

Dêwêr bajo, bira nekevin zeviya. Dewêr bîajo, bila nekevin zeviyan.
Çêkît xu neke, hewa germ e. Çakêti li xwe neke, hewa germ e.
Bêrîn bifiroşe. Berên/beranî bifiroşe.

3. 8. Tu carî peyvên “nayê” ya ku erêniya wê “tê” ye û “neyê” ya ku erêniya wê “were” ye nakeve ser zimanan. Bi heman sedema zayendî, li şûna wê peyva “nê” yê tê bi kar anîn.

Derde van **nê** kişandinê. Dêrde van nayê kişandin.
Nê vê derê! Neyê vê derê.
Derdekî isa bêderman e, **nê** gotinê. Derdekî wisa bêderman e, nayê gotinê.

3. 9. Pronava “min”ê di ravekê de wekî qertafekê tê bi kar anîn. Her wiha pronava vegerok a “xwe” yê jî tenê wekî “x” yekê tê diyarkirin. Wekî nimûne:

Male’*m* qurbana te we! Malê min qurbana te be!
Deste’*x* kaş ke, bira nekeve ber dêrî. Destê xwe kaş ke, bila nekeve ber dêriyî.

3. 10. “bi” ya di lêkeran de û di gelek peyvan de tîpa “b” yê diguhêzin li gorî deveran “w” yê an jî “v” yê.

Vî gedî **buwe** ser hekîmekî. Vî gedeyî bibe ser hekîmekî.
Dîk **newe suwe (siwe) nawe?** Dîk nebe sibe nabe?
Malê **vewijêre!** Malê vebijêre (bide hev)!

Heban (**hewan**), tebat (**tewat**), xebat (**xewat**), şabaş (**şewaş**), teba (**tewa**), sebeb (**sewew**)...

3. 11. Hinek caran tîpa “d” yê vediguhêzin tîpa “r” yê û tîpa “l” yê jî bi “r” yê bi lêv dikin. Wekî nimûne:
Pidû (pirî), bila (bira) ...
Li gundê Noreşînê yî Bazîdê çend mal hene ku gelek tîpên “d” yê wekî “r” yê bi lêv dikin; lê ev awarteyêke devokê ye û li cihekî din rast nehatimê. Wekî nimûne:

Xurê bera xî birê! Xwedê belaya xwe bidê.

- 8 -

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Elmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna payîza 2013an

Civîna Kurmancî ya 53yan, rojên di navbera 2 – 10.11.2013an de, li Swêdê, li bajarê Västeråsê, hat li dar xistin.

Di civînê de li ser van babetan hat kar kirin: *Devokê Berrîya Mêrdînê, Hinek peyv ji Selmasê, Peyvên ji Folklor a Kurdî ya Sadiq Bahaeddîn Amêdî û Peyvên ji “Hikyatêd Cimaeta Kurdîyê”* ya Heçiyê Cindî.

Ev hevalên han beşdarî vê civînê bûn: *Khosrow Abdollahi* (Selmas), *Mistefa Aydogan* (Mêrdîn), *Rojen Barnas* (Diyarbekir), *Elîşêr* (Wan), *Hemûd Kiliçasalan* (Mêrdîn), *Mahmûd Lewendî* (Qerejdax), *Selam Nûman* (Qamişlo), *Zinar Soran* (Dêrik), *Têmûrê Xelîl* (Rewan), *Reşo Zîlan* (Agirî).

Em berhemên ji vê civînê li jêrê pêşkêş dikin.

Hinek peyv ji Selmasê

- I -

Amadekar: Khosrow ABDOLLAHÎ

kurdi	tirkî	fransizî	îngilizî
abûr; avrû, ava rû, heya <abûra yekî birin>	onur, haya, yüz suyu birinin hayasını götürmek	honneur, vergogne deshonorer qqn, porter atteinte à l'honneur de qqn, déconsidérer qqn.	honour to dishonour, to disgrace
adan; bereket <adana vê zewiyê ji ya hanê zêdetir e> <destê Şîrînê bi adan e>	bereketli, fertile bu tarlanın verimi şundan daha fazladır Şîrîn'in eli bereketlidir.	fertile ce champ est plus fertile que l'autre champ Şîrîn a les mains vertes.	fertile, blessed the production of thise field is greater than that one Shirin has fortunate hands.
ade (pehlewî ‘adak’) agir barandin; gulle barandin agir gurr kirin; agir geş kirin agirperest ahil navsere ahilî/ahilîfî ajik/ajing; al aniha; anika, vê gavê ar; war û wargeh aran; germiyan ardxavk	ada yaylım ateşine tutmak kızıştırmak ateşperest yetişkin, olgun, büyük (yaş) orta yaş yetişkinlik, olgunluk (yaş) yabani badem açık kırmızı hemen şimdi, hemencecik yer yurt, oba kışlak (göçebeler için) tavada tereyağında unun kavrulmasıyla yapılan bir yemek	île soumettre à un tir nourri attiser le feu adornateur du feu, zoroastrien adulte, dans la force de l'âge, d'âge mûr d'âge moyen maturité, âge mûr amande sauvage rouge clair, incarnate maintenant, tout de suite région, camp lieu d'hivernage, bas pays, région sèche et chaude galette confectionnée avec de la farine et du beurre, et cuite à la poêle	island to open heavy fire to stoke the fire fire worshipper, zoroastrian adult, mature middle-aged maturity wild almond light red now, straight area, camp winter quarters (of nomads) four fried in butter (for eating)
şevîlk arihandin; arandin	çene ağrıtmak, sızlatmak	mâchoire, maxillaire raviver une douleur, une blessure, envenimer, exacerber	jaw, maxilla to cause pain, to sting, to wring
arihîn; arîn	ağrımak, sızlamak	avoir mal, souffrir d'une blessure qui s'est ravivée ou rouverte	to pain, to sting, tingle
arînok/alînok; qafenok, muqeşir armûş; ermûş, hevirmiş, hevirmêş, hevrişim arûşe; arişe, arijo, anîzaz arûşetî arvan; bijîv arvane; arwane, nage	nohut yarması ipek haylaz, yaramaz, afacan haylazlık, yaramazlık, afacanlık azık, erzak dişi deve	plat de pois chiches cassés et grillés soie turbulent,(e), tapageur,(euse) (surtout un enfant) tapage, turbulence vivres, provisions chamelle (femelle de dromadaire) de quatre ans et plus	split chickpeas silk naughty, mischievous, turbulent noise, turbulence, troublemaking, mischief rations, provisions, victuals, [food] supplies four year old female camel
asûde asûde bûn asûde kirin asûdefî; asûdeyî aşê bê/bayî aşê hesin; aşê êgir aşêv; eşêv, bijar, alax aşêv kirin; eşêv kirin, bijar kirin, alax kirin aşik aşirmek qawîşa aşirme aşî; aşvanî, aşhêrî aşî kirin; pûyîn, debax kirin aşîta avê aşîte eş; beraş <ad û aşîd di xwe de anîn> aşîxane; debaxxane ava; avadan ava bi binik bûn ava bûn = çûn ava roj ava bû roj li ser avan e (ava ye); avabûna rojê avabûna hîvê aveping; avpeng, pingar avbirr; bend	sakin, sükûnet, rahat rahat olmak, sakın olmak sakinleştirmek, rahatlatmak sakinlik, sükûnet yel değirmeni motorlu değirmen ayıklama ayıklamak küçük değirmen pantolon askısı askı kayışı değirmene buğday öğütmeye giden sepilemek dalgal ar halinde gelen su kütlesi değirmen taşı yalan yere yemin billah etmek tabakhane şen, bayındır içi başka dışı başka olmak batmak (güneş ve ay için) gün battı güneş batmak üzere gün batımı ay batımı su birikintisi arık seti	tranquille adj., calme, en paix être tranquille, se calmer tranquilliser, calmer tranquillité, sérénité moulin à vent moulin motorisé binage biner, sarcler, désherber petit moulin bretelles de pantalon la courroie de la croupière personne qui apporte son grain au moulin tanner chute d'eau, cascade meule (du moulin) jurer sur sa propre tête, parjurer tannerie prospère être réservé, être renfermé se coucher (soleil, lune) le soleil s'est couché le soleil est sur le point de se coucher coucher du soleil coucher de la lune petite mare, flaque petit barrage en terre (obstruant provisoirement un canal d'irrigation)	calm, relaxed to be relaxed, to be quiet, to be calm to calm, to relieve calmness, serenity windmill motorized mill weeding to weed small mill pants suspenders sling, strap crupper person who brings his grain to mill to tan cascade, waterfall millstone forswear oneself, swear on his own head tannery built-up, flourishing, prosperous be reserved, be withdrawn to go down the sun has gone dawn the sun is about to set sunset moonset small pond, puddle small earth dam (temporary blocking an irrigation canal)

Tiba Melayê Erwasî

Amadekar: Prof Dr Kadrî YILDIRIM

Ev pirtûk (Tiba Melayê Erwasî), ji pexşana kurdî ya klasîk nimûneyeke balkêş e û bi qasî ku tê zanîn di warê nûjdarîyê de mînakê yekemîn a nivîskî ye. Ji ber vê qasî jî girîngiyeke wê ya dîrokî heye. Nivîskarê wê Şêx Mihemed Erwasî, ku di nîvê dawîn ê sedsala 18an û destpêka sedsala 19an de jiyaye, yek ji mezinên binemala Ervasiyan e û yekemîn endamê xê binemalê ye ku li gundê Erwasê bi cih bûye. Erwas gundekî navçeya Miksa Wanê ye.

Têbînî: *Ev babeta han diviyabû di hejmara 52an ya Kurmancî de bihata weşandin. Ji ber nemana cih me nedikarî em wê hingê belav bikin.*

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
av ji çavan hatin, avhatina ji çavan	göz sulanması	larmoiment	watery eyes, epiphora
avçûna ji dev	ağızdan salya akması	bave, sécrétion de la bave	drooling, sialorrhea
avolek; peqikên avî	sulu yumrucuklar	bulle, vésicule	vesicle, bulla
ba	romatizma	rhumatisme	rheumatism
bagirtî; mirovê bagirtî	romatizmalı	qui souffre de rhumatisme, rhumatisant	rheumatic
bawesîr; basûr	basur	hémorroïdes	haemorrhoids, piles
bawesîra bayî	romatizmalı basur	hémorroïdes rhumatismales	rheumatic haemorrhoids
bayê çerxan	gezgin romatizma	polyarthrite	wandering rheumatism
bayê sor	kızıl romatizması	rhumatisme inflammatoire	red rheumatism
bêntengî; bêhtengî, bihtengî	1. nefes darlığı; 2. kasvet; 3. sabırsızlık	1. essoufflement ; 2. irascibilité, emportement ; 3. impatience	1. shortness of breath; 2. irritation; 3. impatience
bewilqebzbûn; mîznehatin	idrar tıkanıklığı	difficulté à uriner, rétention d’urine	urinary obstruction, ischuria
birîna goştrizî	eti çürüyen yara	plaie infectée	rotting wound
çavê şikestî	kamaşmış göz	vue basse	impaired eyesight
çavtarîbûn, tarîbûna çavan	gözkararması	aveuglement	staggers, vision loss
dengvebûn; dengê ketî vedibe	ses açılması	recouvrement de la voix	regained voice, vocal recovery
dijwariya bewlê	idrar rahatsızlığı	trouble urinaire	urination disorder
dirêjkirina mûyan	kıl uzatma	poussée de poils, de cheveux	hair extension
êşa çavan; çavêş	göz ağrısı	mal des yeux, ophtalmie	eye disease
êşa didanan; diranêş	diş ağrısı	mal de dents, odontalgie	toothache, odontalgia
êşa guh; guhêş	kulak ağrısı	otalgie	earache, otalgia
êşa parsûyan; parsûêş	kaburga rahatsızlığı	douleur dans les côtes	rib pain
êşa piştê; piştêş	sırt ağrısı, bel ağrısı	mal de dos	backache, back pain
êşa ser; serêş	baş ağrısı	migraine	headache
êşa sîng; sîngêş	göğüs ağrısı	douleur de poitrine	chest pain, breast pain
germî	sıcaklık, hararet	chaleur, température	fever, temperature
germîya bedenê; germîya laş	vücut sıcaklığı	température du corps	body temperature
gewrî werimîn, werma gewriyê	boğaz şişmesi	enflément de la gorge	throat swelling
geztina marî; marpêvedan	yılan sokması (ısırması)	piqûre de serpent	snakebite
girê	şiş, yumru	enflement, enflure	swelling
guhê giran	ağır işiten kulak	oreille qui entend mal	poor hearing
guhgiran	ağır işiten	malentendant	hearing-impaired
gurî	1. uyuz; 2. kel	1. galeux ; 2. chauve	1. scabies, 2. bald
hişkahiya dev	ağız kuruluğu	sécheresse de la bouche	dry mouth
îlancûx; îlancux, îlancix, mûmar	yılcık	érysipèle	erysipelas
kelîna me’îdeyê	mide yanması	brûlure d’estomac, pyrosis	heartburn, pyrosis
ketina deng; dengketin	ses düşmesi, ses kısılması	1. enrrouement ; 2. dysphonie	1. hoarseness; 2. dysphonia
kewa birînan	yanarın kaynaması (kapanması)	cicatrisation	wound closure
kotîbûn, derdê pîs	cüzzam	lèpre	leprosy
kûrî; korî, korahî, korbûn	körlük	cécité	blindness
kurmê zik	karın (bağırsak) kurdu	ver intestinal, parasite	intestinal worms
mirovê girêdayî; girêdayê bi mêraniyê	iktidarsız	impuissant	impotent, erectile dysfunction (ed)
mûyên çavan; mûyên di çavan de tîn	gözdeki kıllar	trichiasis	trichiasis
nexweşiya xewê	uykusuzluk hastalığı	trouble de sommeil, insomnie	insomnia
qermiçiya çavan; qermîçokên çavan	göz kırışıklığı	ridules sous les yeux	eye wrinkles
revandina mûriyan	karıncalarla mücadele	chasse aux fourmis	ant fight
rîş	şark çıbanı	leishmaniose	leishmaniasis
ronahiya (ruhniya) çavan	görme gücü	vue, acuité visuelle	vision, eyesight
şewat	yanma, yanık	brûlure	burning, burn
şewitandina tavê	güneş yanığı	brûlure de soleil	sunburn
şevkûrî; şevkorî, şevkorî, koreşevî	gece körlüğü	cécité nocturne	night blindness, nyctalopia
sîngê girtî	göğüs kapanması	difficulté respiratoire	respiratory obstruction
sir bûn	donmak	geler	congeal, to become numb
sirbirina piyan; pêtevizîn	ayakların uyuşması	gel des pieds	feet numbness
sistbûna destûpiyan	el ve ayaklarda halsizlik	faiblesse des membres	hands and feet weakness
sistiya bedenê	vücutta halsizlik	manque de tonus, faiblesse du corps	body weakness
spîbûna mûyan	saç ağarması	blanchissement des cheveux	graying of the hair
ta	1. sıtma, 2. humma, ateş	1. malaria, paludisme ; 2. fièvre	1. malaria, 2. fever
tengasiya nefesî, tengnefesî; tengenefesî, bihnçikîn	nefes darlığı	essoufflement respiratoire	breathlessness, shortness of breath
tengnefes; bihnçikyayî	nefes darlığı olan	qui a le souffle court, qui souffre d’essoufflement	short-winded
weba	veba	peste	pestilence, plague
vereşîn	1. istifra etmek, 2. istifra	1. vomir ; 2. vomissure	1. to vomit1; 2. vomiting
werin	şişkinlik	enflement, gonflement	swelling
werma bedenê	vücut şişkinliği	gonflement du corps	body swelling
werma gewriyê	boğaz şişkinliği	gonflement de la gorge	throat swelling
wermdanîn	şişkinliğin inmesi	dégonflement	reduction of swelling
weşana mûyan	kıl dökülmesi	perte de poils, de cheveux	hair loss
xwîna didanan	diş kanaması	saignement de gencives	teeth bleeding
zehfrazan	aşırı uyku	hypersomnie	excessive sleepiness, hypersomnia
zehr xwarin; jehr xwarin	zehir içmek	s’empoisonner	to take poison
zerahiya rûyan	yüzün rengi solmak	pâlır	(facial) pallor
zerik	sarılık	jaunisse, ictère	jaundice, icterus
zikêş; êşa zik	karın ağrısı	mal d’estomac	stomach ache
zûrekwarin, derblêketin	darbe	coup, impact, le fait de prendre un coup	impact
zûspîbûna mûyan	saçın erken ağarması	le blanchissement précoce des cheveux	early graying of the hair

Melayê Erwasî ji xwe re Tiba Calînus (Claudius Galenus †200 z) wekî esas girtiye. Yekemîn kesê ku qala Melayê Erwasî kiriye, Yûsuf Ziyadîn Paşayê nivîskarê Ferhenga kurdî-erebî ye. Navê rastî yê Melayê Erwasî, Şêx Mihemed e, lê wî ji xwe re gotiye “Kalikê Ervasiyan Şêx Mihemed el-Qutûb”.

Sadiq Bahaeddîn Amêdî - III

“Folklorê Kurdî” - Dastana Memê Alan

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilizî
hedar: hedan	sükunet, huzur	calme, sérénité	comfort
koç kirin	nakletmek, göçmek	migrer	to remove, migrate
ripitî; ripijî, repisî, zepitî	tika basa	à ras le bord, bien tassé	full to the brim
gidiş	başaklar aşağıya gelecek şekilde hasat yığını	meule de gerbes de blés disposées de façon que les épis soient en bas	a pile of grain husks
şîxan; şîxre, kîşre	sapları harmana taşıma işi	transport de gerbes de céréales vers l'aire de battage	to transport the grain husks for threshing
balav; berav	çamaşır yıkama	lessive	cloth washing
beravî	çamaşır yıkıyan	laveur de linge, lavandière	washer woman/man
berav kirin	çamaşır yıkamak	faire la lessive, laver le linge	to wash (clothes)
di zikê xwe de herişîn	<idyom> için içini yemek	se morfondre	to fret about, to worry
veder bûn	ayrılmak, uzaklaşmak	s'éloigner	to be/become distant, be far-off
bi bez	koşarak, acele	en courant, à pas de course	rush, hastily, quick
pêxemî; bi xema	gamı ile, tasası ile	avec le souci de, en se souciant de	for fear of, in fear of
berbûn êkûdû; bi hev ketin, rabûn hev, xwe li hev rakîşandin	dalaşmak, kavga etmek	se chamailler, s'empoigner	to fight, to brawl
nehatin rayê	yola gelmemek, ikna olmamak, baş eğmemek	ne pas se soumettre, refuser de suivre, opiniâtre	to be hard to convince, be stubborn
damayî	bitkin, bitik	épuisé, à bout de force	careworn, exhausted
heçku; herçîku, heçka	sayki, farzetki	comme si	as if
dî darê dinyayê de	yeryüzünde	de par le monde	on earth
tep û mistanê (= laqirdî)	elşakası	chahut, bourrade, plaisanterie, pratique	practical joke, playing with claps and fists
xwe pê nehaydan	oralı olmamak	ignorer, ne pas prêter attention	to ignore, pay no attention
dagerîn	yayladan iniş, yayladan inmek	descendre des estives, retour d'alpages	to come down from the summer pastures
hîlgêr	yaylaya çıkma	montée vers les estives	one who goes to the high summer pastures
kêşa karwanê	kervan kafilesi, kervan konvoyu	convoi de caravanes	caravan convoy
kêş	kafile, konvoy	convoi	convoy
bêmefer	umutsuz, mecalsız, aman vermez	désespéré, désemparé, sans recours	hopeless, weak
dêm kirin; bêav hîştin	susuz bırakmak	assécher	drain,
şevav; ava şevê	akşam sulaması	arrosage du soir	evening watering
geş bûn	serpilip gelişmek	s'épanouir	flourish
keçînî	1. kız, kızlık, 2. bakirelik, 3. kızlık ile ilgili	1. condition de jeune fille ; 2. virginité ; 3. adj. virginal	1. girl, maiden, 2. virginity, 3. maiden, virginal
keçkanî	1. kızlık, bakirelik; 2. güreşte tarafların berabere kalması	1. virginité ; 2. match nul (dans la lutte)	1. virginity, maiden; 2. draw (for wrestling)
kêrîya çîyê	masadağı	montagne à sommet plat	mountain with flat summit
bêvîrî	halsızlık, takatsızlık	malaise, prostration, épuisement	prostration
radan	1. küremek; 2. kapatmak; 3. sokmak; 4. uzatmak; 5. davranmak	1. ramer ; 2. fermer, verrouiller ; 3. pénétrer ; 4. étendre allonger ; 5. agir	1. to shovel; 2. to seal; 3. to penetrate; 4. to stretch (oneself); 5. to act

Folklor - VI

“Hikyatêd Cimaeta Kurdîyê” ya Heciyê Cindî

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilizî
hêva; virde	bu yana, bu tarafa	par ici	this way, in this direction
terkeselat bûn; (dev ji nimêjê berdan)	namazı terketmek, din yolundan uzaklaşmak	renoncer à la pratique religieuse, devenir mécréant	to give up the practice of praying
terkeser bûn (dev ji ciyê we, welatê xwe berdan)	yerini yurdunu bırakmak	s'exiler, s'expatrier	strayed, land abandonment
sînod	kilise meclisi	synode	synod
jî şabûna lingê wî erd nagire	sevinçten uçmak	être sur un petit nuage, être très joyeux	he is extremely happy
pirço; pirçû	yüzü asık	renfrogné, maussade	grimace
papax	kalpak	kalpak, bonnet de fourrure, bonnets à la tartare	fur cap
xêretxane	hayirevi, imaret	hospice	shelter
mawerd	gülsuyu	eau de rose	rose water
dor û ber	etraf, çevre	environs, alentours	arround
şiqitandin	indirmek, sıyırmak	descendre (v.t.), baisser	to take/ bring down
qalpax; qapax	kapak	couvercle	lid
çerçirin	çabalamak, gayret göstermek	déployer des efforts, s'efforcer	to endeavour
niç; goşe	köşe	coin	corner
qoçax	yiğit, yürekli	brave, preux	brave, strong
dêmistan	uçsuz bucaksız kurak yer	steppe, étendu aride	wasteland
mirazxwestin, xwastek, daxwaz	dilek	désir, aspiration	wish
maldar	varlıklı, zengin	riche, fortuné	rich
guhartinê bi zêrtî	altın karşılığında takas	troc avec de l'or	exchange in gold
terk	yarık, çatlak	fissure, fêlure	split, slit, crack
terk lê ketin	yarılmak, çatlamak	se fissurer	to split, slit
terikîn	yarılmak, çatlamak	se fissurer, se fêler	to split, slit
hevserî; jinûmerên hev	eş, karı-koca	conjoint	married couple
dilê sax; dilê paqij, dilê safî	sağ, temiz yürekli	cœur pur, bien intentionné	pure heart
tê deranîn; tê derxistin; zanîn	doğru tahmin etmek, sezmek	deviner	to guess right
ranêzikayî ... kirin; nêzikî ... bûn	yaklaşmak	s'approcher	to come near
çavronayî dan; çavronahî dan	gözyadınlığı vermek	féliciter, congratuler	to congratulate
dîhar; diyar, xuya	görünür	visible, en vue, apparent	in view
silikîn	ürkemek, şüphelenmek, gocunmak	tressaillir, sursauter	to be affraid
bengîî	aşk	amour, état amoureux	love, passion
xwarinxane	lokanta	restaurant	restaurant
berdest	el altında, hazır	prêt, à portée de la main	have handy, ready
soldirû; goşkar, solbend	ayakkabıcı	cordonnier, bottier	shoemaker, mender of shoes
pêşekar; sinaetkar	sanatkâr	artisan	craftsman
çap; qeys, pîvan	ölçü	mesure	measure
serê xwe pê re kirin yek	biriyle yatmak, cinsel ilişkide bulunmak	coucher avec qqn. faire l'amour	to make love
qirmî; misîn	ibrik	aiguïère	ewer
forq; qehpik:	kancık, kahpe	putain, prostituée	bitch
êrdek	yedek at	cheval de réserve	reserve horse
kulzikî	istemeye istemeye, istemeyerek, gönülsüz	de mauvais gré, à contre cœur	involuntary
te kul kuta dilê min	içime kaygı saldın	tu m'as chagriné	you let grief in my heart
berdestî	hizmetkar	serviteur, servante	servant, valet
hêçka; hînga	ozaman	alors, à ce moment	then
bî qirka hevdu girtin	tartışmak, boğaz boğaza girişmek	s'empoigner	to discuss, bring to account

Devokê Berrîya Mêrdînê

- VII -

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
gumre	inatçı, dikkafalı	obstiné, têtu	stubborn
gunkê qapanê	kantar topuzu	poids courant le long de la règle graduée de la bascule	plumb of steelyard
guroşk; guvişk, givîşk, guvîşk	sıkım	boulette, croquette	squeeze
gurrgurre; kuşkuşe	palavracı	bonimenteur, charlatan, menteur	arrant liar
lî yekî bî guşeguşan ketin	işkilenmek	avoir des soupçons, se douter de	to get wind of
guvaştin; givaştin	sıkma	serrer, presser	to squeeze, press
halet	kara saban	charrue	a primitive plow
hamiş; hêmiş, hêş	atı durdurma ünlemi	interjection pour stopper le cheval	interjection to stopping horse
hatnehat; çûnûnehat, çûnnehat	dönüşü olmayan yol	sans retour (chemin)	way of no return
havo; hevo	dokumada atkı	trame	weft
haymûtaym; hamûtam, ’amûtam	suçsuz günahsız	innocent	innocent
hay û olam jê nebûn	...den habersiz olmak	ignorer, ne pas être au courant	to be unaware of ...
hebîn	1. sevme; 2. tapma	1. amour ; 2. adoration	1. love; 2. worship
hebandin	1. sevmek; 2.tapmak	1. aimer ; 2. adorer	1. to love; 2. to worship
hecam	hacamat	ventouse	cupping
kirin heftûheşt	bir konuda çekişmek	se chamailler, avoir une altercation	to altercate
heftûzik	köpek memesi hastalığı	hidrosadénite suppurée	hidradenitis suppurativa
hejhejok	sarsak	branlant	shaky
hênik; hînik, honik, fênik	serin	frais	cool
herbî; şîşika tivingê	harbi	languette de fusil	ramrod
herikîn	akmak	couleur, s’écouler	to flow, run
herikandin	akıtmak	faire couler	to flow, run
herimîn	haram olmak, berbat olmak	s’avilir, se corrompre	to be destroyed, to be fucked
herimandin	haram etmek, berbat etmek	souiller, salir, pervertir	to destroy, mar
hespikê hesinî	bisiklet	bicyclette	bicycle
hevalbehcîn(k)	arkadaş çatlatan	importun, casse-pieds	someone unwelcom, a pain in the neck
hevalçûk; hevalpiçûk	döleşî, etene, plasenta	placenta	placenta
hevrêşk; hevrişk	sıcak ekmeği doğrayıp üzerine yağ ekleyerek karıştırıp yenen bir yemek	plat de pain chaud émietté et mélangé avec du beurre	buttered bread
hêwî; hêmî, qelp	çürük, kalitesiz (kumaş için)	1. étoffe de mauvaise qualité ; 2. humidité	1. cheap cloth; 2. dampness
heyirî	şaşa kalmış	ébahi, surpris	amazed, perplexed
hezarpizrûk; hezarpizûr; pizûr	kırkbayır	feuillet	psalterium
hezaz, pûl	göçük, heyelan	éboulement	landslip
hılanîn	1. kaldırmak; 2. saklamak, ayırmak	1. lever, soulever ; 2. mettre de côté	1. to lift up; 2. to keep, save
hilperikîn	tırmanmak	grimper	to climb
hildirûn	kısaltmak için içten katlayarak dikmek	raccourcir un vêtement en reprenant le bas	to shorten a cloth
hilgirtin	kaldırmak, taşımak	porter	to carry, bear
hilkutan	tepmek, bastırmak	tasser, compresser	to shake (something) up and down
hilmeyî ser çavê yekî bûn	karşı çıkmak	s’insurger contre qqn.	to rebel
hilmik	saşe, lavanta kesesi	sachet	sachet
hilor bûn	sıçramak, zıplamak	bondir	to jump
hilor kirin	sıçratmak, zıplatmak	faire bondir	to bounce
hilpekîn	sekmek, zıplamak	gicler, jaillir	to skip, bounce about
hilpufandin	üfleyerek tozunu almak	ôter la poussière en soufflant dessus	to blow off
hilqetandin	koparmak	trancher, couper	to puck, to cut off
hilweşandin; hilşandin	yıkma	démolir, détruire	to fall down, collapse
hinatîşk; kevza keviran	taş yosunu	mousse, lichen	moss (for stone)
hîncir	büyük kaya parçası	gros rocher	boulder
bî hindûhêl	var gücüyle	de toutes ses forces	with all one’s strength
lî ser hindûhêla xwe bûn	gücü kuvveti yerinde olmak	être au faite de sa puissance, être au sommet de sa forme	to be in full strength
hişkolekî	kupkuru	sec, très sec	half-dried
hîvron; hîveron, heyveron, tavehîv, taveheyv	mehtap	clair de lune	moonlight
hizhizî	yıpranmış, sarsak	usé, croulant	shaky, trembly
hors	dibek kolu	pilon	pestle
lê ho venedan	oralı olmamak	ignorer, s’en moquer	to not mind, to not care about
hulumandin	pısmak	être effrayé, avoir peur	to be scared
incik; hincik	taranmamış birbirine karışmış saç	enchevêtré, ébouriffé, chevelure emmêlée	ruffled
îppela, tazî: şîlf tazî, şût tazî, rût, rûs, xwes, rût û tût	çırıl çıplak	tout nu	full naked
işkba, hişkba	sıkı eğirme	filage serré	hard spinning
xavba	gevşek eğirme	filage lâche	loose spinning
jahr; jehr	zehir	poison	poison
jêkirin	kesmek, koparmak	couper, trancher	to cut
jêrajorî bûn; jêrejorî bûn	sağını solunu şaşırmak, şaşkınlaşmak	être déboussolé, être désorienté, être dérouté	to be led astray
ji ber xwe xistin	tasfiye etmek	liquider, éliminer	to remove
ji destûpîyan ketin	eli ayağı tutmamak	devenir impotent	to debilitate
ji guha kirin	sağır etmek	assourdir	to deafen
ji hiş de ketin	hafızası zayıflamak	perdre la mémoire	to be weak in memory
ji qam de ketin	yığılıp kalmak	s’effondrer	to collapse, fall down
ji ser xwe çûyîn	ne oldum delisi olmak	avoir la grosse tête	stuck-up, snooty

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information

© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org

Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

KURMANCÎ

hejmar 54 - Bihara 2014

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna Cizîra Botan

Civîna Kurmancî ya 54an, rojên di navbera 21 – 28ê meha hezîrana 2014an de, li bajarê Cizîra dîrokî hat li dar xistin.

Cizîr wek bajar roleke girîng di dîroka Kurdistanê de dîtiye. Demeke dûr û dirêj bûye paytextê mîrektîya Botan ku yek ji sê mîrektiyên herî xurt, temendirêj û xwedanroleke mezin ya serdema piştî Eyûbîyan e. Desthilatdariya vê mîrektiyê heta nivê sedsala 19an dom kiriye û piştî tevgera merkezîkirina desthilatdariya osmanîyan bi awayekî pir ho-vane dawî li jiyana van mîrektîyan hat anîn. Yeknebûna mîrektiyên kurdan, jêkdûrî û te-naquzên di navbera mîrektî û eşîretên kurdan, ji hest û hişyariya neteweyî dûrbûna wan, kir ku osmanî di planên xwe de bi ser bikevin. Kurdistan a di bin destên osmaniyan de têxin bin zept û reptekê, rê nedin serîhildan û daxwazên neteweyî yên kurdan.

Mîrektîya Botan û Cizîr ne bi tenê di warê dîrokî de, lê belê di warê pêşdebirina çand û edebiyata kurdî de jî roleke mezin listiye. Nemaze bi rêya Medreseya Sor û Medreseya Mîr Evdal, Medreseya Finikê xwendineke dînî û zanistî hatiye bi rê ve birin. Bi hezaran mela û feqî, bi dehan zanyar û edîbên kurd ji perwerdeya wan derçûne, xizmet dane gelê xwe û di ronahîkirina gelê xwe de bi karekî hejra rabûne. Bi taybetî di warê zimanê kurdî ya edebî de hîmeke qayîm danîne û bûne rêberên standartkirina zimanê kurdî ya ede-bîyata klasîk.

Derçûyên van medreseyan, dersdar û dersbêjên wan, hîmên edebîyata kurdî ya klasîk da-nîne û bûne sedemên afirandineke dewlemend ya zimanê nivîskî ya bilind. Mela, feqî û xwendekarên wan, yên ji herêm û hêlên cuda cuda yên Kurdistanê, bi rêya van medre-

seyan ji devoka xwe bi dûr ketine û devoka Cizîra Botan ji xwe re wek bingeha zimanê nivîskî yê kurdî (zaravayê kurmancî) pejirandine. Edebiyateke di ast û deraxa zimanên rojhilatî de, wek farisî, erebî, osmanî / tirkî, afirandine û ji wan paşdetir nemane. Ji ber vê ye ku em kurd bi edîb û zanyarên xwe yên wek Melayê Cizîrî, Ehmedê Xanî, Elîyê He-rîrî, Elîyê Teremaxî, Melayê Bateyî, Feqîyê Teyran, Sîyahpûş, Mûradê Bazîdî, Îsmailê Bazîdî, Şêx Nûredîn û Şêx Memdûhê Birîfkanî, Mela Mehmûdê Bazidî, Mela Xelîlê Sêrtê, Pertew Begê Hekarî, Îbn-ul-Esîr, Ebu-l-’Îz, Seîdê Kurdî, Axayok, Evdirehmanê Axtepî û hwd bêhed serbilind in û herweha deyndar û qerzdarên wan in. Divê em timî ji wan re daxwazkarê rehmêtê bin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Peyvên ji “Folklorê Kurdî” ya Sadiq Ba-haeddîn Amedî, Peyvên Medî di Kurdî de, Balindeyên Kurdistanê, Şalûşapikên Botan, Devoka Liceyê, Kevirtaşî û Avahiyên Mêrdînê, Termînolojîya Pizîşkî, Taybetmendiyên Devoka Goyîyan û herweha Pezxwedîkirin.

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Salih Akin (Xerzan), Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Reşadê Batûyî (Cizîr), Omîdê Mistefayê Celalî (Bazîd), Lezginê Çalî (Barzan), Sidîq De-girmen (Licê), Ehmedê Dirihî (Çewlik), Elişêr (Wan), M. Selîm Gökçen (Xurs), Newzad Hirorî (Dihok), Dr Farûq Îsmail (Qamişlo), Hemîd Kiliçasalan (Mêrdîn), Eyûb Kiran (Qe-rejdax), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Selam Nûman (Qamişlo), Îsmail Şahîn (Sê mêl), Reşo Zilan (Agirî).

Encamên ji xebata civînê li vê jêrê têne pêşkêş kirin.

Devoka Liceyê

Amadekar: Sidîq DEGIRMEN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
nawis; nawisk	yapay taş mağara	grotte artificielle	artificial rock cave
cûm bûn; gut bûn, noq bûn, tê de çûn xwarê	batmak	couler, plonger, faire naufrage	to sink, to be shipwrecked
gît; zîp	badire	épreuve, passe difficile	trial
sawan; çarşefa bastêqan	pestil bezi	drap d’étendage de la mélasse du raisin	big cloth for drying grape pulp
xardos	eğ	lime	file, rasp
çeq; rex, kêlek	yan, yanında, yanındaki	côté	side
xanîyên me li çeq hev in	evlerimiz yanyanadır	nos maisons se côtoient	our houses are next to each other
cebil	bir kullanımlık harç	quantité de mortier pour une application	morter mixture for just one use
vizîg	loğ mili	axe du rouleau de pierre	shaft of the stone roller
nigvizîg; nigteşî, qicpîpik	çırpı bacaklı	aux jambes grêles	spindle-legged
sifirne	süpürge	balai	broom
çirik	oluk	gouttière	gutter, gutter pipe
kozîr; kuzotî, kizot	köz	braise	embers
kître;	kitre	adragante	tragacanth
kirmorî	karınca	fourmi	ant
kirmoriya oriz	kırmızı renkli karınca	fourmis rouge	red ants
xîçek; pîçek	azıcık	un peu	a little
meşref; oberî; mêdek	yarma ve bulgur örtüsü	drap d’étendage de boulgour	cloth cover for bulgur and coarsely ground grains (wheat, barley, etc.)
kereşo; kirasşo, cilşo	çamaşırıcı	lavandière	washerwoman, laundress
aşbabî; eşbabî; batmîce, çîrr	kurutulmuş kaysı	abricot sec	dried apricots
hencîl	incir	figue	fig
dondil	peygamber devesi	mante religieuse	praying mantis
golelek; kêzgilolk, gûgerînk, kêzika gûgerîn	bok böceği	bousier	dung beetle
kirnî = qirnî	kene	tique	tick
şal	kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları örtü, şal	châle	shawl
bîçe; pêçe	peçe	voile	veil
babîk; lepşewitî, devşewitî, cimêlî	pekmez ve yağ kaynatılıp kuru ekmek parçalarının üzerine dökülerek yen en bir yemek	plat fait avec du raisiné bouilli et du beurre additionné de pain émietté	a dish prepared by boiled grape pulp, butter-and bread crumbs
teftî, savarê hûrik, hûrik, hûrikê savar	ince bulgur	boulgour fin	fine bulgur
kufta binavik, kutilk, kutlik	içli köfte	boulette de boulgour farcie à la viande hachée	balls of bulgur stuffed with meat and then fried
xîşnê bulxurê; xîşan, savara gir, navoşk	iri bulgur	boulgour concassé gros	coarse bulgur
felqik, qatmeya sêgoşe (niviştî), perxaç	küçük üçgen gözleme	petite crêpe en forme de triangle	small triangle-shaped pancake
malêz; poxîn, jajerûn	un ve şeker suyla çalkalanarak tavada kızartılmış tereyağında karıştırılarak yen en bir yemek. Özellikle yeni doğum yapmış annelere verilir.	bouillie à base de farine, de beurre et de sucre, destinée notamment aux parturientes	gruel made of flour, butter and sugar (especially for mothers who have recently given birth)
nikûk; neynûk	tırnak	ongle	nail
mahsek; dasa daran, dehre	dehre, dahra	serpe	a type of sickle for pruning
kurk; gore	çorap	chaussette	sock

lelengî; kulinçe, kulîçe, kulîçe	çörek	petit pain au beurre	bun made with butter
aslanberî; ajneberî	yüzme, çimme	natation	swimming
qerqencika heftnig; kevjal, kêvjale	yengeç	crabe	crab
gorîn; berdêl, berdêlî, pêgork, jinbijin	berdel	mariage croisé d’un homme qui donne sa sœur au frère de son épouse	exchange marriage (where a man gives his sister in marriage to another man in exchange for marrying his sister)
sepelik; sipil, xalxalik, faterêşk	dalak	rate	spleen
weşî; gûşî	salkım	grappe	cluster, bunch of fruit
tîtaleka darê, gupika darê	ağacın tepesi	cime (d’un arbre)	top of the tree
tîtal	1. uzun, uzunboyly; 2. yakışıklı	1. grand, de haute stature ; 2. beau	1. tall; 2. handsome
mişewşî; şorbenîsk	mercimek çorbası	soupe de lentilles	lentil soup
pišta fatme’eyşo; keskesor	gökkuşağı	arc-en-ciel	rainbow
gorgor; hêlekan	salıncak	balançoire	swing
bîbî : met	hala	tante paternelle	paternal aunt, aunt
nenik; pîrik	nine	grand-mère	grandmother
bamarî; bavmarî	üvey baba	beau-père, époux de la mère	stepfather
qawindên tûyan; tûyên hişkkirî	kurutulmuş dut	mûre séchée	dried blackberry
hewr; ’ewr	bulut	nuage	cloud

Sadiq Bahaeddîn Amêdî

- IV -

“*Folklorê Kurdî*”

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilizî
xilxile	1. taş oyuk; 2. doğal taş yığını	1. cavité rocheuse ; 2. amas de pierre	1. cavity in rock; 2. a pile of stone
mîrgeh	emirlik, emaret, beylik	principauté, émirat	principality
temet; bi qasî, hindî	... kadar	autant-que	as many as, in so for as
mişeqe, mişeq; soldirû, pînedoz, solderz	ayakkabı tamircisi	cordonnier	shoemaker, cobbler
divêl, diwêl, vêl	sırım	lacet, lanière	thong
kor; korik, kort	çukur	trou, fosse	pit, hole, ditch
berhosta	kalfa	contre-maître	foreman
kêrî; zînî	dağ sırtı	crête (de montagne)	crest, peak (of a mountain)
xunsar, xûsar, xwîsar	kırağı	gelée blanche	frost
pengîn, pengiyan, pengivîn, pengihîn, ping bûn, gewimîn, rexinîn	birikmek	s’entasser, s’accumuler, stagner,	to pile up, to accumulate, to stagnate
pengandin, pengivandin, pengihandin, gewimandin, rexinandin	biriktirmek	accumuler, entasser, amasser	to clock up, to hoard, to amass
semer; kurtan, palik	semer	bât	to cause to burst of anger (figuratively) packsaddle
vetezîn	1. sökülme <i>k</i> (çadır); mecazi: yere serilmek; 2. silkelenmek	1. se démonter (tente), se défaire ; fig. s’étendre ; 2. être secoué (arbre)	1. to be taken down (a tent), to be knocked down; 2. to be shaken (a tree)
vetezandin	1. sökmek (çadır); mecazi: yere sermek; 2. silkelemek	1. démonter (tente) ; Fig. étendre; 2. secouer, ébranler	1. to take down (a tent); (figuratively) to kill; 2. to shake (a tree)

Ferhenga pezxwedîkirinê

- III -

Amadekar: Eyûb KIRAN

kurdî	tirkî	fransîzî	ingilizî
av lê (wer)gerîn, av tê wergerîn	çalarmak, olgunlaşmaya yüz tutmak (sebz <i>e</i> /meyve)	avoir une montée de sève (fruits et légumes)	to have a rise of sap (fruit and vegetables)
bahcîcik; şalik, kelî	baklagiller kapsülü	cosse	husk (vegetables)
baxvan; baxevan, baxban	bağban	gardien de vignoble	vinyard guard
benkulabe	sambağı	corde de la tige du joug	rope of yoke rod
beran: beranê reza, beranê bîstana, dep bend: nîvdîwarê dora baxçe û hewşan	bostan ve bağlarda bitki sıraları	rangée de plantes dans un vignoble ou jardin	rows of plants in a garden or vineyard
hewq	çit	muret de clôture	fence, low wall
cehê duparsû	sebze tarlası	champ de légumes, potager	vegetable field
cehê çarparsû	iki sıralı arpa	orge plantée à double rangée	barley planted in double rows
cehê şeşparsû	dört sıralı arpa	orge plantée par rangées quadruples	barley planted in quadruple rows
miskar; serdelav	altı sıralı arpa	orge plantée par rangées sextuples	barley planted in six-rows
	arktan kanıklara suyu bırakma	point de distribution de l’eau vers les rigoles d’irrigation	distribution point of water to irrigation channels
avbir kirin			
avbir kirin	sulamaya ara vermek	marquer une pause dans l’irrigation	to interrupt irrigation temporarily
cirdî xezal	arap tavşanı (<i>allactaga euphratica</i>)	gerboise	jerboa
derdiyan	dokunmuş torba vb şeyler	sac tissé	bag or sack made of woven fabric
destî	deste, tutam, bağ	bouquet, gerbe	bunch
ketin beqê; til dan	başaklanma öncesi, gebecik	germer	to germinate
dureh	melez, kırma	hybride	hybrid
durehî	melezlik, kırmalık	hybridité	hybridity
erase; bazar, pîyase	buğday pazarı	marché aux céréales	grain market
binbêjing	kalbur altı	rebut de grains de mauvaise qualité tombés sous le tamis à mailles fines	poor quality grain (that has passed on the sieve)
		grains de qualité supérieure, restant sur le tamis à mailles fines	better quality grain (that has remained on the sieve)
serbêjing	kalbur üstü	rebuts de paille et de saletés restés sur le tamis à larges mailles	sieve waste
serserad, kitir	sarat üstünde kalan		
feld mayîn	sürülmüş tarlada kalan ara kısımlar	rester non cultivé, (portion non labourée d’un champ)	to remain unploughed (a part of a field)
geneg: gula berbiroj	ayçiçeği (Karacadağ yöresinde)	tournesol (parler de Qarajdagh)	sunflower (in the Qarajdagh dialect)

Balindeyên li Kurdistanê - I -

Berhevker: Îsmâîl TAHA ŞAHÎN

Ji ber gelerengîya wan jîngeh û wargehên ku di Kurdistanê de hene, ji deşt û çiya û kanî û robar û gerr û golan, Kurdis-tan bûye cihekî giring bo vehewan û bânvedana gelek teyr û tewalan, balindeyan. Ji ber ku dikevte di navbera komek we-latên sar yên joriya Ewropa û Asiya û komek welatên germên Afrîka û Asiyayê de, bûye rêbara cûn û hatin û mişextbûna gelek cûnên balindeyan. Gelek cûn û rengên balindeyan li çiya û deşt û robar û gerr û golên Kurdistanê, çi bi rêka mişextbûnê ve û çi ji wek xwecih, lê dihêne dîtin.

Piranîya balindeyên Kurdistanê mişext in. Salane, du demsa-lan, di navbera rojhilat û nîveka Afrîka û Kurdistanê de, hin-dek ji serê biharê dihên û serê payîzê bar dikin û hindek ji berevajî, serê payîzê dihên û destpêka biharê bar dikin. Hej-mareke dî ji, bi rêbarî, ji destpêka biharê heta nîva wê, ji roj-hilat û nîveka Afrîkayê qesta welatên joriya Kurdistanê û rojhilat û rojavaya Ewropayê dikin. Keteka kê m û bi qetlazî, ji wan balindeyên biharan qesta Kurdistanê dikin. Ji rojavaya Hindistanê û nîveka Asiya û rojhilata Ewropayê dihên, bihar û havîna xwe li Kurdistanê radiborînin. Piştî çêlikhînanederê, dûmahîya havînê û serê payîzê, careke dî vedigerine wan welatên jê hatîn.

Hejmara wan balindeyên li Kurdistanê hatîne dîtin, bi qasî 324 balinde ne. Pêkve, ji 16 kom û 57 binemalan pêk hatîne. Koma çûçikan bi tenê, ku mezintirîn kom e, ji 22 binemalan pêk hatiye. Balindeyên jêgotî, li ser sê cûnan dihêne pişk kirin: **xwecih**, **mişext**, **rêbar**. Ewên xwecih hemû demên salê dihêne dîtin û cihê xwe bernadin. Mişext, demekî salê, ji serê payîzê û heta dûmahîya biharê, yan ji nîva meha adarê û pê de heta

serê payîzê yan zûtir, bi tenê li cihekê bo çerê yan bo çêlikhî-nanederê (têjîkînanederê) dimînin. Paşê bar dikine cihekî dî. Rêbar ji, bi tenê rêka cûn û hatina xwe bi cihekê diêxin û lê na-mînin. Ji balindeyên Kurdistanê 179 mişext in, 65 jê xwecih in û 80 jê rêbar in. Hejmarên borî ji, di paşerojê de, dûr nahête dîtin, zêde bibin yan ji li kêmê bidin. Ev ji li ser guhorîna kaw-dan û serûberê jîngeh û wargehê wan radiwestit.

Wek pêştir îşaret hatiye dan, egerê serekî li pişt gelerengî û gelecûnîya balindeyên Kurdistanê, giringîya cihê Kurdistanê bi xwe ye, ku di navbera sê parzemînan (kîşweran) de ye (Asiya, Afrîka, Ewropa). Serbarî cudayîya ax û xak û cihên lê berçav (ji çel, çiya û deşt, gol û robar û kanîyan) û herweha seqayê wê yê hûnik. Ev e hemû hokar in, ku bibite bingeh û hêwirgeha gelek reng û cûnên balindeyan.

Lê di gel vê jî, divêt hizra hindê ji bête kirin, ku vê dûmahîyê, jîn û jîyara gelek ji van balindeyan berhingarî gefên neman û qirbûnê ji bûye, ku netenahî û xwenecihiya rewşa siyasî ya Kurdistanê, yek ji egerên serekî ye. Ev e serbarî xirabkirina war û jîwarê gelek ji balindeyên jêgotî, bi rêka zêdeavakirin û berfirehkirina bajaran, kêşana rêk û rêbarên dirêj di nav cih û wargehên wan de, pîsbûn û bêserûberbûna kirasê şînahîya erdî, kêmbûna rêjî û baranan, li hindek cihên dî, ev e hemû bû egerê nearamî û kêmbûna xwarin û vexwarina hindek cûnan û vebiryana hindekên dî.

Herwesa zêdebûna çekê kuştinê, hemû cûnên tifengên oto-matîk, pêşkevtina alavên nêçîrkirinê, zêdebûna alavên vegu-haztinê yên cûnxweş, wek turimbêlan, ku têkde bûne hokar

kurdî	<i>latînî</i>	tirkî	fransîzî	ingilîzî
6. keravî (yê spî), kexul	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	akpelikan	pélican blanc	great white pelican
8. şaqavî, şaq, şihaq, şeqeşînk, xel	<i>Ardea cinerea</i>	giri balıkcıl	héron cendré	grey heron
12. garranîk	<i>Ardeola ibis</i>	alaca balıkcıl	héron garde-bœufs	cattle egret
13. xelavîk	<i>Nycticorax nycticorax</i>	gece balıkcılı	bihoreau gris, héron bihoreau	black-crowned night heron
17. legleg	<i>Ciconia ciconia</i>	leylek	cigogne blanche	white stork
21. kelhenek	<i>Geronticus eremita</i>	kelaynak	ibis chauve	northern bald ibis, hermit ibis
27. sûravêlk, sulêvark, soravî, soravêrk, sorave	<i>Tadorna ferruginea</i>	angut kuşu	tadorne casarca	ruddy shelduck
46. korare, kurore, korkorik	<i>Milvus migrans</i>	kara çaylak	milan noir	black kite
49. qurt, kurt, qertel	<i>Gyps fulvus</i>	kızıl akbaba	vautour fauve	griffon vulture
50. dalereş	<i>Aegypius monachus</i>	kara akbaba	vautour moine	cinereous vulture
51. dalpîroz	<i>Gypaetus barbatus</i>	sakallı akbaba	gypaète barbu	bearded vulture
53. keraşo, şimqar	<i>Circus pygargus</i>	çayır doğanı	busard cendré	montagu's harrier
58. başok, başoke	<i>Accipiter nisus</i>	atmaca, kırgı	épervier d'europe	eurasian sparrowhawk
59. baz	<i>Accipiter gentilis</i>	çakır kuşu	vautour des palombes	northern goshawk
62. dehlesorik	<i>Aquila chrysaetos</i>	kaya kartalı	aigle royal	golden eagle
63. şahbaz, şehbaz, şabaz	<i>Aquila heliaca</i>	şah kartal	aigle imperial	eastern imperial eagle
64. eylo, elih, ilho, elho	<i>Accipitridae sp.</i>	kartal	aigle	eagle
65. dubirak	<i>Hieraetus fasciatus</i>	tavşancıl	aigle de bonelli	bonelli's eagle
66. şahîn	<i>Falco peregrinus</i>	doğan	faucon pèlerin	peregrine falcon
70. teztezok, teşîrêsik, mastmehînk, teşîlok, vetezînk	<i>Falco tinnunculus</i>	kerkenez	faucon crécerelle	common kestrel
74. kewderî	<i>Tetraogallus caspius</i>	ürkeklik	tétraogalle de perse	caspian snowcock
75. kew	<i>Alectoris chukar kurdistanica</i>	keklik	perdrix choukar	chukar partridge, chukar
76. sûsik, kewsûsik	<i>Ammoperdix griseogularis</i>	kum kekliği	perdrix si-si	see-see partridge
77. zirsûsik, kerank, qitkurûzok	<i>Coturnix coturnix</i>	bıldırcın	caille des blés	common quail
78. por	<i>Francolinus francolinus</i>	turaç, çil kuşu	francolin noir	black francolin
79. kewê çîr, kewçîr, kewê çûrik	<i>Perdix perdix</i>	çil keklik	perdrix grise	grey partridge
80. tîtav, qerqawil, çor	<i>Phasianus colchicus</i>	sülün	faisan de colchide, faisán à collier, faisán de chasse	common pheasant
81. quling	<i>Grus grus</i>	turna	grue cendrée	common crane
83. mirîşka avî	<i>Rallus aquaticus</i>	su kılavuzu	râle d'eau	water rail
85. qerebeşk	<i>Fulica atra</i>	sakarmeke	foulque macroule	eurasian coot
99. tîtok, tirîmok, teyirkê mirîyan (ereban, rihan)	<i>Hoplopterus indicus</i>	kızıl ibikli kız kuşu	vanneau indien	red-wattled lapwing
100. pîwî	<i>Vanellus vanellus</i>	kız kuşu	vanneau huppé	northern lapwing
104. tirlîk, xilxîlok	<i>Charadrius hiaticula</i>	kolyeli büyük yağmurcun	pluvier grand-gravelot	ringed plover
108. mirîşka tiraşan	<i>Scolopax rusticola</i>	avrasya çulluğu	bécasse des bois	eurasian woodcock
109. peyşilk	<i>Tringa(=actitis) hypoleucos</i>	dere düdükünü	chevalier guignette	common sandpiper
130. şehing	<i>Larus canus</i>	küçük gümüş martı	goéland cendré	common gull, mew gull
141. qitik, ketik	<i>Pterocles alchata</i>	kılkuyruk bağırtlak	ganga cata	pin-tailed sandgrouse
143. kevoşînk, kotireşînk	<i>Columba livia</i>	kaya güvercini	pigeon biset	rock dove
145. gapile, rimêle, gapilk, gopile, qurqurk, kurkurk	<i>Columba palumbus</i>	tahtalı, kusuğuğuk	pigeon ramier	common wood pigeon
150. bîjîyê şirkakê	<i>Clamator glandarius</i>	tepeli guguk	coucou geai	great spotted cuckoo
151. kundê spî	<i>Tyto alba</i>	peçeli baykuş	effraie des clochers	barn owl
152. tok	<i>Otus brucei</i>	çizgili ishak kuşu	petit-duc de bruce	pallid scops owl
161. çevrîk, çivrînk, ebabîlk, çivrîk, çengdas	<i>Apus apus</i>	ebabil	martinet noir	common swift
168. qeleşînk, qirhajo, şînşînik, renok (şîngal), fatimok	<i>Coracias garrulus</i>	gökkuzugun	rollier d'europe	european roller
170. kwîk, kilîkîlî, kwîlkwîl, kwîkê keçel	<i>Picus viridis</i>	yeşil ağaçkakan	picus viridis	european green woodpecker
174. stûbadok, stûmarik	<i>Jynx torquilla</i>	boyunburan	torcol fourmilier	eurasian wryneck
176. wirwîrk, gewranik, kolke	<i>Calandrella rufescens</i>	çorak toygarı	alouette pispolette	lesser short-toed lark
179. gergerî	<i>Lullula arborea</i>	orman toygarı	alouette lulu	woodlark

bo zêdebûna nêçîrkirina serberdayî. Dîsa karanîna dermanên mêşemorkuj ji bo çareserkirina êş û alafên çandinê, zêdeki-rina ber û berhemê zevîyan, gelek ji van balindeyan bermirin kirin. Hindekên dî ji, dûrî hilmêtina bêna azadîyê, neçarkirin cihên siruştîyên jîn û jîyara xwe berbidin û ber bi cihên gun-cayîtir biçin.

Di bin van hemû gefan de, pişkeka giring ji xeml û xêz û ci-wanîya siruştê Kurdistanê, hate têkdan û ew cih û warên pêş-tir, balindeyan jîn û jîyareka tena tê de dibiwart û hest bi êminahîyê dikirin, neman. Bi vê çendê, nexasim di çavê xemxwer û dilsozan de, bar girantir lê hat û rewş aloztir bû.

Têbînî:

- Ji bo wergirtina navên latînî, mifa ji van jêderan hatiye wergirtin:
- Beşîr el-Lûs: *Et-Tuyûr el-'Îraqîyye*, Metbe'et el-Rabîte), Bexdad -1962, 3 berg, bi erebî
  - Dr. Christopher M. Perrins:*Meawsûet et-Tuyûr el-Musewewere*, Mektebet Lubnan-Naşîrûn, Lubnan -1997, bi erebî
  - Ehmed Behrî: *Ferhengî Balinde*, Çapxaney Wezareti Perwerde, Hewlêr -2001, bi kurdî
  - Cemşîd Mensûrî: *Perendeganî Îran*, Neşri Thihnê Awîz, Tehran -1379, bi farisî

- Ji bo wergirtina navên kurdî, mifa ji van kesan hatiye wergirtin:
- Nêçîrvan **Sedîqê Mela Recebê Kiwaşî**, jîyê wî 57 sal in, niha li qezaya Sêmelê xwecih e.
  - Hecî Mistefa Amêdî**, jîyê wî niha di ser 60î re ye, xelkê bajarê Amidiyê ye.
  - Nêçîrvan **Xelilê Ehmedê Torî**, xelkê komelgeha Misîrikê, li rojavayî qezaya Sêmelê.
  - Ebdîlxaliq hirorî**, jîyê wî niha di ser 70yî re ye, li bajarê Dihokê xwecih e.
  - Feqîr **Şerefê Êsîf**, jîyê wî di ser 60 ê re ye, xelkê devera Solax e, li rojhilata ba-jarê Şîngalê, gundê Şkefta Şerqî.

184. hacîreşk, pêlistank, hehecik, hehecîk, hacîlok, dîlmeqesk, meqesok, dûvmeqesk, dûmeqesk, hachacîlûk, hecîreşk, doşek, dubira	<i>Hirundo rustica</i>	kırlangıç	hirondelle rustique	barn swallow
188. serşihank	<i>Riparia riparia</i>	kum kırlangıcı	hirondelle de rivage	sand martin
190. dûvlerzînk, dûvhejînk, dûvleqînk	<i>Motacilla cinerea</i>	dağ kuyruksallayanı	bergeronnette des ruisseaux	grey wagtail
191. gaçerînk, dûvzelînk, bintilzer	<i>Motacilla flava melanogrisea</i>	sarı kuyruksallayan	bergeronnette printanière	western yellow wagtail
198. bilbilê xurmê	<i>Pycnonotus leucogenys</i>	himalaya bûlbûlû	bulbul à joues blanches	himalayan bulbul
200. gasire, nikilkure	<i>Lanius excubitor</i>	örümcek kuşu	pie-grièche grise	northern grey shrike, northern shrike
201. cantek, centek, çavreşik, kerregoşik	<i>Lanius minor</i>	kara alınlı örümcek kuşu	pie-grièche à poitrine rose	lesser grey shrike
202. sensor, sensorik, gasore	<i>Lanius senator</i>	kızıl başlı örümcek kuşu	pie-grièche à tête rousse	<i>lanius senator</i>
203. gabelek	<i>Lanius nubicus</i>	alaca örümcek kuşu	pie-grièche masquée	masked shrike
204. meşinek, cîdok, serşînk	<i>Lanius collurio</i>	kızıl sırtlı örümcrk kuşu	pie-grièche écorcheur	red-backed shrike
206. kurrik, kurrikê avê, singkitan	<i>Cinclus cinclus</i>	dere kuşu	cincle plongeur	white-throated dipper
207. çirzînk, çirvînk, bilbilkê dehlan, mişkxatûn, bûka mişk, wincika qulan	<i>Troglodytes troglodytes</i>	çit kuşu	troglodyte mignon	eurasian wren
211. gewrêle, gerwêle, gewrîle, mamgewrik	<i>Turdus viscivorus</i>	ökse ardîç kuşu	grive draine	mistle thrush
214. reşêle, reşole, reşhêle, reşwêle, reşçêle, reşûle, cîq	<i>Turdus merula</i>	karatavuk	merle noir	common blackbird
215. gulerîk, dûvsorê kevran	<i>Monticola saxatilis</i>	taşkızılı	monticole merle-de-roche	common rock thrush
216. reşwêleyê (reşole) keviran	<i>Monticola solitaries</i>	gök ardîç kuşu	monticole merle-bleu	blue rock thrush
218. belexîşk	<i>Oenanthe oenanthe</i>	kuyrukkakan	traquet motteux	northern wheatear, wheatear

6. Keravî (yê spî), kexsul
Pelecanus onocrotalus

8. Şaqavî, şaq, şihaq, şeşeşînk, xel - *Ardea cinerea*

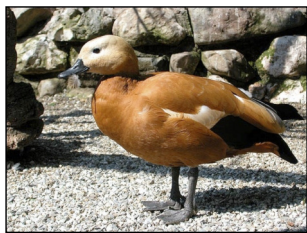
13. Xelavîk
Nycticorax nycticorax

17. Legleg
Ciconia ciconia

21. Kelhenek
Geronticus eremita

27. Sûravêlk, sulêvark, soravî, soravêrk, sorave
Tadorna ferruginea

46. Korare, kurore, korkorik
Milvus migrans

49. Qurt, kurt, qertel
Gyps fulvus

50. Dalereş
Aegypius monachus

51. Dalpîroz
Gypaetus barbatus

53. Keraşo, şimqar
Circus pygargus

58. Başok, başoke
Accipiter nisus

59. Baz
Accipiter gentilis

62. Dehlesorik
Aquila chrysaetos

63. Şahbaz, şehbaz, şabaz
Aquila heliaca

64. Eylo, elih, ilho, elho
Accipitridae sp.

65. Dubirak
Hieraaetus fasciatus

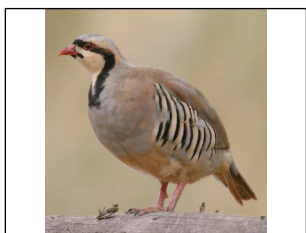
66. Şahîn
Falco peregrinus

70. Teztezok, teşîrêsik, mastmehînk, teşîlok, vetezînk
Falco tinnunculus

74. Kewderî
Tetraogallus caspius

75. Kew
Alectoris chukar kurdistanica

76. Sûsik, kewsûsik
Ammoperdix griseogularis

77. Zîrsûsik, kerank, qîtîkurûzok
Coturnix coturnix

78. Por
Francolinus francolinus

79. Kewê çîr, kewçîr, kewê çûrîk - *Perdix perdix*

80. Tîtav, qerqawil, çor
Phasianus colchicus

81. Quling
Grus grus

83. Mîrîşka avî
Rallus aquaticus

85. Qerebeşk
Fulica atra

99. Tîtok, tîrîmok, teyîrkê mîrîyan (ereban, rihan)
Hoplopterus indicus

100. Pîwî
Vanellus vanellus

104. Tîrlîk, xîlxîlok
Charadrius hiaticula

108. Mîrîşka tiraşan
Scolopax rusticola

109. Peyşîlk
Tringa(=actitis) hypoleucos

130. Şehing
Larus canus

141. Qîtîk, ketîk
Pterocles alchata

143. Kevoşînk, kotîreşînk
Columba livia

145. Gapile, rimêle, gapîlk, go-pile, qurqurk, kurkurk
Columba palumbus

150. Bîjîyê şîrkakê
Clamator glandarius

151. Kundê spî
Tyto alba

152. Tok
Otus brucei

161. Çevrîk, çivrînk, ebabîlk, çivrîk, çengdas
Apus apus

Hinek peyv ji Selmasê

- II -

Amadekar: Khosrow ABDOLLAHÎ

kurdi	tirkî	fransizî	îngilîzî
avdelîk; girêz (gilêz), şorik, ava dev avdêlî/avdêrî	salya sulama, sulamacılık	salive travail des personnes chargées de l'arrosage ou de l'irrigation	saliva work of irrigating or watering
avgenî	kokuşmuş su	marais infect	swamp
avîr/avirr; awîr	bakış	regard	gaze, look
avînk; xunav	şebnem	rosée	dew
avrêj	tuvalet	toilettes	toilet
avro	su yolu, oluk	eau sale de lessive, caniveau	dirty gutter water
avzelik/avzelîlk	hidrops	hydropisie	dropsy
avzê/avzêm; zinav	akifer	source de printemps qui se tarit en été	a springtime aquifer that dries up in summer
avzîv	gümüş suyu	argentine	colloidal silver, silver water
avzîv kirin	gümüş suyu ile kaplamak	argenter	to silver plate
avzîvkar	gümüş suyu ile kaplayan	argenteur	silver plater
aware/eware	aylak	errant, vagabond	idler, vagabond
aximandin	depreştirmek, nüksettirmek (yara için)	envenimer, infecter, exacerber	to fester, infect, exacerbate
aximîn (biaxime)	depreşmek, nüksetmek (yara için)	rechuter v.i. (une maladie), s'envenimer, (une blessure), élaner, causer des élanements	to relapse (a disease), to fester (an injury), to cause twinges
axle; xêlîya heyvê	ayla, hale	halo n.m. (autour d'un astre)	halo
axlêvînk; tawe, tawûk	tava	poêle à frire	frying pan, frypan
azirandin	küstürmek, kızdırmak, yerinden etmek	1. chagriner, peiner, attrister, offenser ; 2. égarer	1. to vex, to annoy; 2. to stray
azîrîn	kızmak, çekip gitmek	1. être chagriné, être en colère; 2. s'égarer, disparaître	1. to be vexed, to be angry; 2. to disappear, to be lost
balixî	soyu karışık deve yavrusu	chamelon (non racé), (fig.) bâtard, dégénéré (utilisé surtout pour les enfants)	mixed strain baby camel, (fig.) big bastard
bardan	ketenden örülmüş büyük çuval	grand sac en toile de lin (utilisé pour la laine lors de la tonte)	large canvas bag (use for wool after shearing)
bazîk; pazû	pazı	biceps	biceps
behec	çatlayıp ölmek, çatlama	terreur mortelle, paralysie (par suite de terreur, d'épuisement, de chagrin)	mortal terror, paralysis (as a result of terror, exhaustion, grief)
behecî	ödlek, korkak	poltron(onne)	coward, chicken-hearted
behecîn	çatlamak, çatlayıp ölmek	être terrorisé, être effrayé, crever de chagrin ou de peur	to die of exhaustion or of fear
bel	dik, fırlak, çıkıntılı	dressé, saillant	thick, protruding, salient
bendek (ji bo dar, texte, borî û hwd)	deste, demet, bağ	brassée, fagot	stack, bundle, fagot
berebere; hêdî hêdî	tedricen, peyderpey	progressivement	gradually, step by step, progressively
berkol	çerez	amuse-gueule	appetizers
berkur; berxewik, xexebk, gelpik	çifte gerden	double menton	double chin
berşîv	ikinci kahvaltısı	petite collation servie avant le diner	tiffin, snack served before dinner
beste	paket, ambalaj	colis, paquet	package, pack
besteya postê	posta paketi	colis postal	parcel
besteyek cixare	bir paket sigara	une cartouche de cigarettes	a carton of cigarettes
besteyek kaxez	bir paket kağıt	une ramette de papier	a ream of paper
bestek; besteka nivînan	yatak bohçası	ballot (matelas et couvertures roulés en ballot pour être rangés)	bundle or roll (of blankets or mattresses for storing)

Li Mêrdînê avahiyên kevirî, naskirina kevir û agahdariyên zanistî

Amadekar: **M. Selîm GOKÇEN**
Hemîd KILIÇASLAN

Numûneyên kevirên ku min şandibûn ji beşên avadanîyê ya Zanîngeha Teknîkî ya li Stembolê re, di laboratuwara keres-teyên avadanîyê de tahlîla wan hate kirin û agahdariyên li jêr nivîsî ji me re hatin şandin.

Ji keresteyên avadanîyê kevirên nerm ku li erdnîgariyeke ber-fireh belav in, di lîteraturê de navên wan *kevirên kilsî* ne. Li En-tabê, Ruhayê, Mêrdînê, başûrê Heskîfê, Sûriye û Iraqê ku meriv tim li wan rast tê, xwerû kevirên kilsî ne. Ji %86 CaCO³ û ji %14 sîlis in ku ji keresteyên di *fîzavê* de nahilandî ye. Weke di tevaya kevirên xweristê, di wan deverên ku me jimartin de, tevn û rengên wan ji hev cuda ne. Mîna kevirên ku li devera Ruhayê derdikevin ji aliyê rengê xwe ji yên devera Mêrdîn û Midyadê gewrtir in. Kevirên ku li Mêrdîn û Midyadê derdi-kevin gewrekî û tarîtir in, *çavikên* wan jî pirtir in.

Lêvenerînên di laboratuwarên de hatine kirin, dixwazim bi kurtî pêşkêşî we bikim. Ji taybetmendiyên fîzîkî; li ser *avpiza-viya (avmêtinî)* hûrdamarî, di giraniya atmosferê de avpizavî, di ava kelandî de avpizavî hatine test kirin û encamên li jêrê rêzkirî ji me re hatine şandin.

Li hemberî qerisandinê xwarbûn, *xurumandin* û di giraniya at-mosferê de rêjeyên berevaniyê bikêrhatî hatine dîtin. Mebesta min ji ragihandina van agahdariyan ev e: Zîrekbûna bav û bavpîrên me yên ku ji derfetên teknolojiyê bêpar, bêyî taybet-mendiyên keviran nas bikin, bi hezarên salan bi zelalî li ber çavan radixe.

Kevirên ku bi çavikên hûr bi hev ve ne girêdayine, bayê di ça-vikan de bernadin, zivistanan germ û havînan jî hênik in. Ev taybetmendîya keviran îro jî alîkariya çavkaniyên enerjîya ku roj bi roj kêm dibe, dike. Her weha; havînan ji ber germaya tavê, rûyê keviran yê derve hêdî hêdî disincire, ev germayî di zivistanan de li hundur vedide. Zivistanan avahiyên kevirî ji ber vê yekê germtir in, ango li hev vegereke xwezayî li kar e.

Ji ber piraniya kevir ji kilsa pak e, ji bo tendurustî-laşsaxiyê dijbakteriyel e û bikêrhatî ye. Ji ber ev demeke dirêj e ku em li Mêrdînê di avahiyên kevirî de dijîn, me divê em wêneyên dema meriv dikeve avahiyekê bi we re parve bikin.

Avahiyên kevn yên Mêrdînê bi piranî gava meriv tê ber deriyê hewşê yên derve, li ser deriyê derve du lib *mîkutkên* ji hesin hene. Ji ber dengê lêdana herdu mîkutkan ne wek hev in, yek ji bona endamên malê û yê, ya din jî ji bona mêvana ye, ji lê-danê dihêt zanîn ku yê li dergehî dide mêvan e an ji malê ye. Li gora dengê lêdana dergehî dema ku lêdan ya mêvanan be, hingî yên li malê li gora wê tevdigerin. Dergehên derve bi te-vayî ji dara gwîzê yan jî ji ya tûyê ye. Li şûna menteşeyên îro, li jêra dergeh hêlîneke hesînî û li jorê jî dîsa ji dargwîz yan dar-tûyê ku dibû *zîlana dergeh* dihate çekirin. Navê wan *şindeq* û *bindeq* bû. Gava ku meriv dikete hewşê, hêwaneke li gor he-bûna malxwê bi nexşên wek dantêlan ji kevir neqîşkirî an jî *kemberên li saya* derdikeve hemberî merivan. Ew kevirê di nivê kemberê de, li hêla jorin bichîkirî, kevirê kilitê ye. Li deverê

herî pir kemberên ecemî derdikevin pêşiya me, ku ber bi jor ve *tûjîkî* hatiye hûnandin. Kemberên çapê, di van cûrê kemberan de, li gor hêwan û firehbûna pencereyan temam dibe. Lê car-din jî em li hin berhemên ji dema Selçûqîyan mane rast tên ku hinekî nizimtir in û ji wan re dibêjin kemberên Bursayê. Dema ku meriv ji hêwanê derbasî hundur dibe du an sê derî derdi-kevin pêşiya merivan ku bi kemberên girover in û neqîşandî ne û carinan pozikên giroveriyên wek portaqalan neqîşkirî em lê rast tên, ew giroverî nişana ku ew avahî çend ode (mezêl, jûr) ne dide nişandanê.

Dema ku meriv dikeve hundurê avahiyê, yekser serbanekî bi-lind bi ber çavê merivan dikeve. Ev ya *musalebe* yan jî *aqd* e. Musalebe ji bo odayên zirav û dirêj in, aqd jî ji bo odayên çar-goşe ne.

Careke din jî divê hin hûrbîniyên di dîwarên odeyan de, werin şîrove kirin:

Kulîn:

Bi piranî di orta wê *hêlîna* nivînan de li jorê kevirêkî neqîşkirî wek dardakirî, wek kevirê kilitê heye. Du mînakên biçûktir li rast û çepê kulînê xuya dikin, yek jî bo balîf, *balgeh-zemberîşan* e û ya din jî bo serrax ango lihêfa ne. Her weha li ba wan ma-likên nivînan de *şamdanî* ku mêrdînî ji wê re dibêjin *meşme'e* (cîhê mûmê), wek kulpikan di dîwarên odayê de nîgarkirî ne. Li hundurê odayê di ser pencereyan hin kevirên wek refikan wek 20 cm ji diwêr zêdekirî hene ku ji bo hilanîna hinarên zi-vistanî ne.

Hinargeh:

Dîwar bi tevayî kevirî ne û zîkê serban jî sewaxkirî ye. Ev *seyek (sewax)* ji nikarê ye ku ji ardê kevir û kilsa neşewitî hatiye tev-lihev kirin. Wekî din çi tişt tev li vê seyekê dikirin baş nayê zanîn.

Ji bo pîrsa germkirinê çareser bibe, di orta odeya rûniştinê de, dîsa di kevir de korteke bihostekê kwîr û ne gelekî fireh heye. Piştî komir an êzing ji perengî de ketin bûn agirê arîgirtî, di-hanîn û dixistin wê kortalê, kursîyeke darîn datanîn ser, bi li-hêfeke fireh û mezîn dinuxumandin. Endamên malê ji çarhawîr de lingên xwe dixistin bin lihêfa kursiyê û xwe germ dikirin. Di gelek malan de argûn jî hebûn. Ev argûn wek tifi-kên malan lê di dîwaran de *hêlînkirî* bûn. Maşe û distan ji ar-gûnan kêm nedibûn. Tifik an kuçên êgir bêtir li hewşan bichîkirî bûn.

Li xaniyên Mêrdînê hin kevir û tiştên kevirnîgariyê ku meriv tim lê rast dihat, yên navên wan dihatin gotin û ku em dizanin, ev in: Nîgarên ango neqşên li keviran bi pirranî mêwe (zey-tûn, goşiyê tirî, dargerînk, pelên kerengan, pelên mêwên tirî), kevok, xezal û motîfên endazyariyê (sêkevî, çarkevî, çargoşe û hwd) li Mêrdînê peyda dibin.

Berî ku diwar bê jenandin bi kevîpîvankê bilindahî û dirê-jayiya kevir, ji bo wekhev bin, dihên pîvan.

Şeh: Ji bo pîvan û terîşandina kevir, ji hesin çêkirî ye. 10 cm fireh 20 cm dirêj e, orta wî kunkirî ye ku bi doxeke ji dara berûyê doxkirî ye.
Rek: Ji bo dagirtina valayiyên navbera qorê keviran e ku ji ke-virên biçûk, xilik û nikarê ye.
Kulîn: Hêlîna nivînan.
Hel û şed: Hosteyiya di dîwarjeniyê de ji bo xetên keviran neyên serhev.
Qozîbirr: (kujîbirr, qorzîbirr) Ev kevirên qesp û dirêj û fireh ku hîmên xênî li ser ava dibûn.
Qor: Rêza keviran ya seranserî.
Serder: Serderî.

Çeprast hûnandina serderan. Kevirên serdera pencereyan:

Kembera kol: kembera girover e.

Kembera ecem: Kembera tûjîkî ye.

Derz: Wekhevkirin û mêzîna qorên keviran.

Derazîn: derîzan, derazîn, derçik, bersivk, asîtan, dergeh.

Mezrip, şurik: Ava barana û ya ji hilandina berfê ku ji serban bê vala kirin, ji keviran rêya avê ye ku zîncîrek pê ve dadil-qandin da ku dema av ji serban were xwarê belav nebe û derûdora xwe tev şil neke.

Muqernes: Bêtir li avahiyên wekî mizgeft û medreseyan, di navbera mînber û deriyê derve de, neqş û nîgarên tevlihev yên şewaza kembera bişûnveyî ye. <muqernes: ji yûnanî *kronîs*, ango çemayayî >

Curn: Ji bo destnimêjê, ji bo guvaştina zeytûnan û tirî, ji bo dan û savar kutanê bi kar dihêt

Pixêrî, bixêrî: Di ser tifikan re û li ser argûnan, ew kuna di dîwêr de hûnayî, bakêşa dû, dûmanê.

Kewar: Embarên biçûk yên ji herriyê, ji dextl û dan û hûrmû-rên neliberdestan bi kar dihêt.

Orange(h): Taqa kevokan, bi tevayî li pêş avahiyê di ser pen-cereyan re ji bo hewirîna kevokan e.

Curnê avê: Ji bo kevok û çivikan curnên ji kevir di hewşa ava-hiyan de, li hewşê, li tenhayek ku zûbizû rê pê nakevi de dihêt bi cîh kirin.

Qub, qube: çargoşe, şeşgoşe û heştgoşe ne. Avahiyên girover û sergirtî, bi tevayî li ser mizgeft, turbe, serê minaran tên çê-kirin.

Cax: Di hundurê odayê de li herdu aliyên derî yên hêla hun-durû textebendên ji niv metroyê bilindtir ku balgeh dispartinê.

Sincê kevirî: Sênc û perçînên ji kevir yên li dora nerdiwan û balkonan.

Hûrbîniyên keviran yên ji derve:

Kevirên derdora dergeh û pencereyan bi piranî neqîşandî ne. Gelek figûr û wêneyên cûrbicûr ku piraniya wan nuha nayên zanîn û xwendin. Ew li dorberên pencere û deriyên nîgarkirî îro jî hene. Keresteyên ku di nîgarkirinê de dihatin bi kar anîn, navên hinan ji wan li jêrê rêzkirî ne:

Şablön: Mestereyên nîgarkirinê

Niqor: Minqar, miqar.

Minqar: Miqar, niqor.

Taqtoqa: Çekûç, mîrkut.

Nikar: ardê kevir.

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
hinargeh	kışlık narların muhafaza edildiği yer	niche murale pour la conservation des grenades en hiver	place where pomegranates are stored in winter
şehê keviran	yontma çekici	taillant	chipping hammer (for stone masonry)
rek	taş aralarını blokaj yaparak kireç ve taş tozu ile doldurma, kireç harcı	mortier de chaux	lime mortar
hel û şed	taşların sıra diziminde çizgilerin üst üste gelmeme pozisyonu	appareil, (maçonnerie)	brickwork or stonework
qozîbir	uzunca köşe taşı	pierre d’angle	cornerstone
qor	sıra dizimi	rangée	row
kembera kol	Bursa kemeri	arc de Brousse	Bursa arch, Bursa vault
kembera ecem	acem kemeri	arc persan	persian arch
kembera çap	yarıçap kemeri	voûte en berceau	semi-circuler vault
paceya çepûrast	çapraz örülmüş pencere üst kirişi	linteau droit clavé	gauged lintel
derz	derz	jointure, joint	joint, seam
merzîp, şurik	çörtên	gouttière	gutters
muqernes	mukarnas	nid d’abeille	honeycomb work
curn	kurna	cuve	basin of a bath or fountain
curnê avê	su kurnası	cuvette à eau	water basin
qub, qube	kubbe, kümbet	coupole	dome, cupola
cax	tahta divan	divan en bois, estrade	low sitting divan
sincê kevirî	taş korkuluk	balustrades en pierre	stone balustrade
şablön	mestereyên nîgarkirinê: nakış şablonu	modèle d’ornement	template of ornamentation
minqar, miqar, niqor	keski, murç	ciseau plat	chisel
taqtoqa	tokmak, madırğa	maillet	mallet
nikar	taş unu	poussière de taille	fine dust, rock flour

Taqtoqa, minqar, miqar, niqor

Minqar, miqar, niqor

Taqtoqa, minqar, miqar, niqor

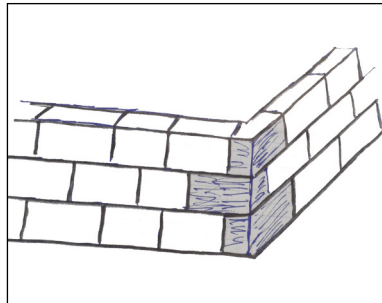
Şehê keviran

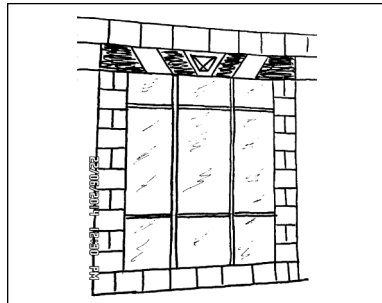
Şehê keviran

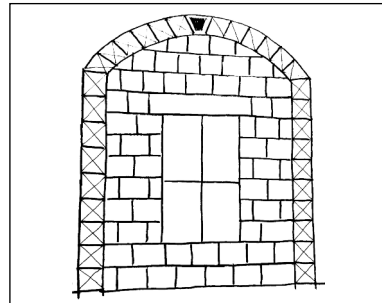
Taqtoqa, çekûç

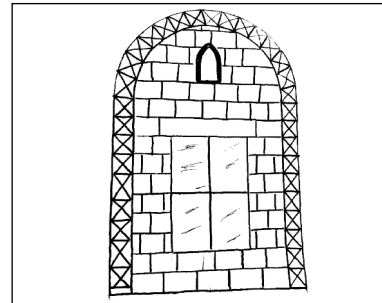
Qozîbir

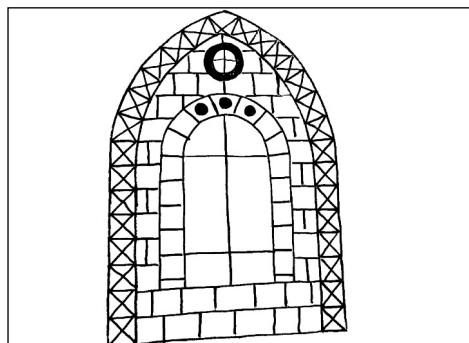
Paceya çepûrast

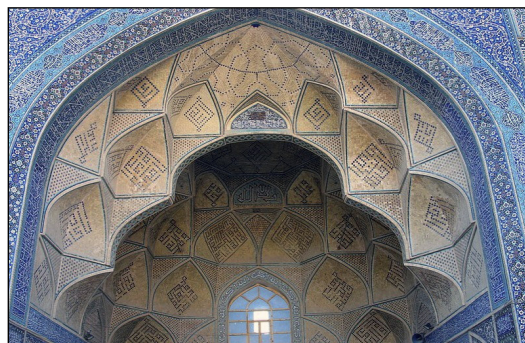
Kembera kol

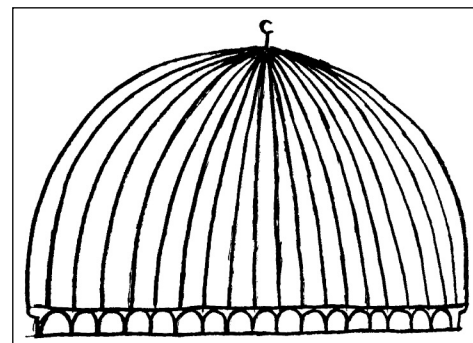
Kembera çap

Kembera ecem

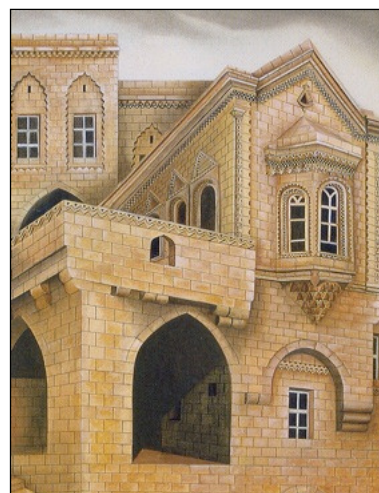
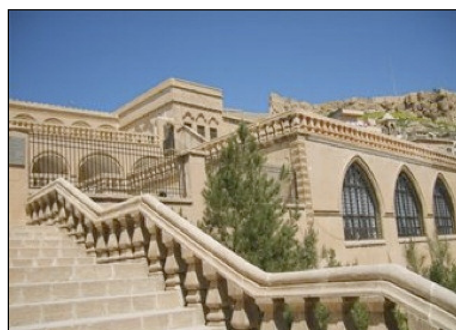
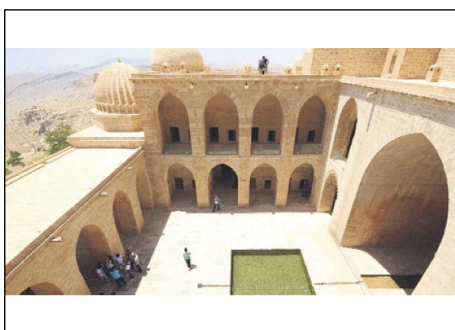

Muqernes

Qub, qube

Çend dîmen ji avahiyên Mêrdînê Quelques modèles architecturaux à Mardin A few architectorial patterns in Mardin

Termsaziya pizişkî bi kurdî

- III -

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
jîberbirin	çocuk aldırma	avortement	abortion, induced abortion
jîberxwekirin	çocuğunu aldırma	avortement par soi-même	self-induced abortion
jîberçûn: beravêtin	düşük, düşük yapma	fausse couche	miscarriage
sîs	akşın, albin	albinos	albino
sîsî	albinizm	albinisme	albinism
kêm, edav, edab, nêm	irin	pus	pus
kêmxwîn, xwînkêm	kansız, anemik	anémique	anaemic
kêmxwînî, xwînkêmî	kansızlık, anemi	anémie	anaemia
kerr, nebihîsa	sağır	sourd	deaf
kerrî, nebihîsahî	sağırılık	surdité	deafness
kîsê zerdavê, ziravdank	safra kesesi	vésicule biliaire	gall bladder
kor, nebîna	kör	aveugle	blind
korî, korahî, koranî, nebînahî	körlük	cécité	blindness
bînahî	görme gücü	vue	vision, sight
kula guvirandinê (herisê)	ülser, mide ülseri	ulcère d'estomac	peptic ulcer
lîr, lûr	kurdeşen, ürtiker	urticaire	urticaria
spîxwînî, losemî	lösemi, kan kanseri	leucémie	leukemia
bariste	kütle	masse	mass
masûlkhestîkî	kas-iskelet	musculosquélettique	musculoskletal
neasayî	anormal	anormal	abnormal
bawîtî	romatizma	rhumatisme	rheumatism
belekî	vitiligo	vitiligo	vitiligo
berdêr	verimli, doğurgan, üretken	fertile	fertile
berdêrî	verimlilik, doğurganlık, üretkenlik	fertilité	fertility
berjeng	septom, belirti	symptôme	symptom
bêxwînî	iskemi, lokalize anemi	ischémie	ischemia
buhujek	çözelti, solüsyon	solution	solution
bişav	süspansiyon	suspension (chimie)	suspension (chemical)
ceribandin	deneme	expérience	experiment
dermanxane	eczane	pharmacie	pharmacy
dermannasî	farmakoloji, eczacılık bilimi	pharmacologie	pharmacology
dermannas	farmakolog, eczacı	pharmacologue	pharmacologist
dildank	perikard, kâlp zarı	péricarde	pericardium
dilkulî	kalp iltihabı, kardit	cardite	carditis
masûlkedil	miyokard, kâlp kası	myocarde	myocardium
masûlkedilkulî	miyokardit, kâlp kası iltihabı	myocardite	myocarditis, myocardial infection
dîlnasî	kardioloji	cardiologie	cardiology
dîlnas	kardiolog	cardiologue	cardiologist
domdar	kronik	chronique	chronic
dot	kız evlat, kız	fille	daughter
dûnde	evlat, döl	enfant	offspring, child
azmûn	1. deney, deneme; 2. test, sınav	1. expérience ; 2. test	1. experiment; 2. examination, test
azmûnî	deneyssel	expérimental	experimental
fîloyî	filaryal (hastalığa özgü)	éléphantiasique	elephantic
fîloyîbûn	fil hastalığı	éléphantiasis	elephantiasis
aşikkulî, mîdekulî	mide iltihabı, gastrit	gastrite	gastritis
gurrîtî	uyuz hastalığı	gale	scabies
guhkulî	kulak iltihabı	otite	otitis
gurçikkulî	böbrek iltihabı	néphrite	nephritis
herisandin (heriskirin), givêrandin, ferikandin	1. sindirmek; 2. sindirme	1. digérer ; digestion	1. to digest; 2. digestion
herisîn, givêrîn, ferikîn	sindirilmek	être digéré	to be digested
givêrker	sindirimi kolaylaştıran, hazmettirici	digestif	digestive
hewdan, hewahildan, ragirtin	enfeksiyon	infection	infection
hewdayî, hewahildayî, ragirtî	enfekte olmuş	infecté	infected
jin	kadın	femme	woman
keç	kız	fille	girl
keçel	kalkıran hastalığına yakalanmış, kel	teigneux	affected with tinea capitis
keçelî	kalkıran, kellik	teigne	tinea capitis
kêm, nêm	irin, cerahat	pus	pus
kefse	dizanteri	dyssentéry	dysentery
kotî	cüzamlı, cüzama özgü	lépreux	leperous, leprotic
kotîtî, kotîbûn	cüzzam	lèpre	leper, leprosis
kur	oğlan	garçon	boy
lenfgirêk	lenf bezi, lenf yumrusu	ganglion lymphatique	lymph node, Lymphatic gland
lenfkulî, avkênc, kênc, arinc	lenf yumrusu yangısı, lenfadenitis	lymphadénite, inflammation des glandes	lymphadenitis glandula inflammation
marik	kurt, askarit	ascaride	round worm, ascaris
mêr	erkek	homme	man
mîrxîçik, mîrkute, mîkutok	suçiçeği	varicelle	chicken pox
mîzdankulî	mesane iltihabı, sistit	cystite	cystitis
mûkurm	kalkurdu	enterobius vermicularis, oxyure	pinworm

Eşîra Goyî

û taybetmendiyên devoka wan a kurmancî

Amadekar: Omîdê Mistefayê CELALÎ

Pêşek

Riknekî kurdnasiyê jî zaravanasî, devoknasî û nifşnasiya gelê kurd e. Her wiha ji bo ku pêvajoya geşedana zimanê kurdî derkeve holê û kurdiya destpêkî (proto-kurdish) aşkera bibe jî pêwistî bi vî rîknî heye.

Em ê di vê gotarê de -li gorî hinek çavkaniyên berdest- konfederasyona eşîrên Goyî û taybetmendiyên devoka wan a kurmancî binirxînin û çend aqehiyan bi we re pa-reve bikin.

Kovara Hawarê di rûpela yekem a hejmara xwe ya yekem de kurmancên goyî wiha dide naskirin: *“Herwekî xelkê Geliyê Goyan berî çardeh salan, gava tiyare dîtin, tavil bi zarê xwe balafir nav lê kirin. Ji lewre ko ji banî, ji bala difire.”* Ji vê hevokê diyar e ku afirîne-riya xeyala goyiyan bala Mîr Celadet Bedirxan jî kişandiye û lewre pesna vê afirîne-riyê daye. Herwiha bi riya vê hevokê lêkolînên li ser vê devokê jî raspartine nifşên li pey xwe.

1. NASNAME Û WAR

Hinek çavkanî navê “goyî” dispêrin kurdên gutî (Ihsan Colemêrgî) û hînek jî dispê-rin peyva “koyî/çiyayî” (Bedel Boselî) ; lê belê ev agehî bi awayekî zanistî nehatine pişrastkirin. Ev nav ji ku hatibe û ji kîjan peyvê hatibe darijtin jî rastiye key heye ku şûnwarê konfederasyona eşîrên Goyî dikeve navbera deverên Botan û Behdînan. Na-venda Goyiyan, Qilabana bi ser Şîrnexê ve ye; lê di nava Colemêrg, Sêrt û Wanê de belav bûne. Pareke eşîrê jî li Hewlêr, Zaxo û Sersingê dijî. Ji ber kavilkirin û şewi-tandîna gundên Kurdan bi destê Romê gelek endamên eşîra Goyî derbasî başûrê Kurdistanê bûne û li Wargeha Mexmûrê dijîn. Gelheya eşîrê der û dora sed hezar ne-ferî ye û misilmanên şafîî ne..

Di dîroka Kurdistanê de Geliyê Goyan devera yekane ye ku derveyî pergala axatiyê jiyaye û serbixwe heta roja îro hatiye. Bi gotineke din pergala axatiyê tu carî li vê derê bi ser neketiye û axa ji vê deverê derneketine.

Goyî ji du hozan pêk tên û li 33 gundan belav bûne: Derşûvî û Ripinî. Her gundek ji çend tîre û bavikan pêk tê. Ripinî digel baskên xwe hemû li devera Revengan dijiyan û pêşiyên wan Evdalan in. Piştî ku şer û nexweşî dikeve navbera wan her du bavi-kên Ripinî ji nava eşîrê vedikişin û derbasî devera Ripinê ya îroyîn dibin, li vê derê ji xwe re gundan ava dikin.

Warên Ripiniyan: Qilaban, Ripin, Dalokon, Şîrîş, Kalgê, Ziravik, Kadîn, Hilal, Şêxan, Sêgirik, Nêrweh e. Beşeke wan jî li bajarokên Kiror û Dêrhînê (Dêra Hînê) dijîn.

Warên Derşûviyan: Helet, Kalhesinan, Çeman, Mehrav, Nîreh, Billeh, Şiwêd, Robosk, Bêcih, Mêrgeh e. Beşeke wan jî li bajarokên Kiror û Dêrhînê (Dêra Hînê) dijîn.

Endamên eşîrê heta roja îroyîn jî mêr şal, şapik û tergalê kurdî; jin kiras-kurtik û fis-tanên kurdî li xwe dikin. Meqamên listîkên goyiyan ev in:

- Emer Axa,
- Fatmagê (taybetî goyiyan tenê ye),
- De Gidî (ev listik zêdetir li gundê Dêra Hînê tê listin)
- Bavlekan,
- Dugavî,
- Milonê (govenda giran),
- Sêgavî,
- Çep û Rast,
- Şêxanî,
- Hey Sêmêlê (govenda wê bi tevger û rîtmeke bilez tê gerandin).

Xwarinên wan ên sereke ev in:

- Hilisa (helîse): Ji goşt, doşav û danê kutayî tê çêkirin.
- Kutilka birincê
- Kutilka savar
- Xevis: Ji doşav, ard û rûne malê tê çêkirin.
- Giro: Ji toraq, birinc û doşavê tê çêkirin.
- Kerengmast: Ji kerengên kelandî û mastê avjêkişandî tê çêkirin.
- Hêlizmast: Ji heliz û mastê çikandî tê çêkirin. Hêliz: Çêreyek e ku li zozanan û çiyayên bilind peyda dibe. Ji meha nîsanê heta destpêka meha gulanê hêşin e û wekî alifê pêz û dewêr jî tê bikaranîn. Çêja wê gelekî tehl û dijwar e.
- Jajî bûg û mandî/ mendî.

Tevnkarî jî di nava goyiyan de bi pêş ketiye: Parzûn, xurc û xalîçeyên wan gelekî navdar in.

2. ÇEND RÛPEL JI DÎROKA GOYIYAN:

Şerefxan (1543-1603) di Şerefnameyê (1597) de dibêje ku devera Finikê aydî çar eşî-rên kurd e û navê eşîra Goyî dikşîne. Li gorî Şerefxanî devera Finikê jî destpêka belavbûna îslamê heta dagirkirina Aqqoyuniyan di destê binemala Mîr Evdal de bûye. Piştî ku herêma bi qasî sed salî di bin zilma Tirkmenên aqqoyunî de zêrezêr dike, gelê herêma biyaniyan ji axa xwe diavêjin û desthilatdariya wan heta nivîsan-dina Şerefnameyê jî domandiye. Ev rewşa xweser a eşîrê di bin banê Dewleta Osmanî de jî berdewam dike. Sir Mark Sykes -ê ku Peymana Sykes-Picot (16.05.1916) bi navê

wî tê nas kirin- sala 1908an li çend deverên Kurdistanê digere; di gotareke xwe ya de-rheqa eşîrên heyama osmanî de qala goyiyan jî dike û hejmara wan bi qasî 1400 mal-batî destnîşan dike. Herwiha dibêje ku eşîra Goyan canfidayê azadiya xwe ne. Di sedsala 20an de dema ku hêzên Îngilîzan dest bi dagirkirina Îraq û beşeke Kurdistanê dikin eşîra Goyî li hemberî dagirkeran berxwedaneke xurt dide. Mirov dikare bibêje ku berxwedana Kurdan a li Zaxoyê bi eşîra Goyî dest pê dike û di roja 04.04.1919an de generalê îngilîz Alfred Pearson di navbera gundê Bêcih û Mêrgeyê de bi destê goyiye kî bi navê Mistoyê Şaho (ji gundê Bêcihê) tê kuştin.

Goyiyan di salên 60î de piştgiriyeke xurt dane Mele Mistefayê Barzanî û agirê Şoreşa 11ê Îlonê geş kirine.

Ew 34 gundiyên Roboskiyê yên ku roja 28.12.2012an ji hêla balafirên cengî yên Dew-leta Romê ve hatin qetilkirin jî ji eşîra Goyî ne.

3. TAYBETMENDIYÊN DEVOKA GOYIYAN

3. a. Dengnasî

Di devoka goyiyan de hinek deng ji hin devokên din ên kurmancî cihêtir in.

3. a. 1. Dengê [a]yê vediguhere [o]yê. Herwiha ew peyvên ku di piraniya devokan de bi dengê [a]yê dest pê dikin di devoka goyî de bi tu carî wekî dengê [a]yê nayên bi lêv kirin. Bi gelemperî [a] vedigure [o]yê; lê carinan jî bi temamî winda dibe.

bav	bov
av	ov
averê bûn (ji riya sereke derketin)	varê bûn

3. a. 2. Dengê [e]yê yê dawiya peyvan her tim vediguhere [a]yê û [e]yên din jî cari-nan.

me	ma
ez	a (az)

3. a. 3. Dengê [b]yê carinan vediguhere [v] û [f]yê û dengê [v]yê jî vediguhere [b]yê.

bî	vî
dehbe (ji "dâbbe"ya erebî)	dahfa

3. a. 4. Dengê [r]yê carinan bi temamî winda dibe û carinan kirpandin ji ser radibe.

ser	sa
dev jê berde!	dev jê baada!

3. a. 5. Dengê [k]ya dawiya peyvan carinan vediguhere [g]yê û carinan jî [g] vedigu-hera [k]yê.

hostak/hostayek	hostog
rik/rikoyî	rig/rigawî
bêgavî	bêkovî

3. a. 6. Dengê [ê]yê carinan vediguhere [ö]ya almanî û tirkî û carinan jî wekî xwe di-mîne.

ê (ango erê)	ö
nesitêle	nastöla
bêcih	böjeh

3. a. 7. Ji bilî çend awarteyan qertafa [di-]yê ya lêkerên dema bê bi gelemperî vedi-guhere [t]yê.

diaxive.	t’oxiva.
dîma.	t’mo.

3. a. 8. Carinan dengê [o]yê vediguhere [ö]ya almanî û tirkî û carinan jî wekî xwe di-mîne..

ode	öde
gûzên Bêcihê ji gûzên gundên din xweştir in.	gözîn Böjeh ji gözîn gundîn dî xwaştir in!

3. a. 9. Carinan daçeka [ji]yê vediguhere [ş]yê.

ji xwe re	ş’xwa ra
Yekî ji wan got.	Êk ş’won gweht.

3. a. 10. Carinan hinek deng tên sivik kirin û vediguherin [y]yê.

tedbîr	teybîr
li hev hatin	leyhotin
li hev ketin	leyketin
leva kirin (pareve kirin)	leyvekiyin

3. a. 11. Wekî gelek devokên kurmancî di devoka goyî de jî dengê [ü]yê heye.

bûk	bü
şû	şü
tû	tü
xwîn	xün

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Elmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna Stockholmê

Civîna Kurmancî ya 55an rojên di navbera 13 – 20.12.2014an de li Kitêbxaneyê Kurdî li bajarê Stockholmê hat li dar xistin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Peyvên ji *”Folklorê Kurdî”* ya Sadiq Bahaeddîn Amedî, Peyvên ji *”Hikyatêd Cimaeta Kurdîyê”* ya Hecîyê Cindî, Termînolojîya Pizîşkî, Peyvên ji *Dîwana Laleş* ya Şêx Memdûhê Birîfkanî, Devokê Berrîya Mêrdînê, Peyvên Ji *Gundê Mêrxasan* ya Elîyê Evdirehman û Hin peyvên nenas /kêmnas.

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Rojen Barnas (Diyarbakir), Lezgînê Çalî (Barzan), Elîşêr (Wan), Rênas Awdal (Zaxo), Newzad Hirorî (Dihok), Sidqî Hirorî (Dihok), Hemîd Kiliçasalan (Mêrdîn), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Zinar Soran (Dêrik), Têmûrê Xelil (Rewan), Reşo Zilan (Agirî).

Berhemên ji xebata civînê li vê jêrê têne pêşkêş kirin.

Peyvên ji Gundê Mêrxasan ya Elîyê Evdirehman

- I -

Amadekar: Têmûrê XELÎL

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
agir dewran	yoğun bir biçimde yapılan atak	salve	salvo, volley fire
berawirî hevdu kirin; qincilandin ser hev, xwe qoçandina ser hev	iki büküm olmak	se replier, se blottir	to squat down, to huddle up
bêterşe; bêteşe	biçimsiz	difforme	formless, shapeless, strangely shaped
bînber; bêhnber	canlı	vivant	living
cem kirin; cemandin, civandin, xirve kirin	toplamak	rassembler, réunir	to collect, to gather
çilo; çilû	yemlik meşe yaprağı	fouillage de feuilles de chêne	oak leaves used as fodder
xwe çivilandin; xwe civilandin	büzülmek, kabuğuna çekilmek	se recroqueviller	to shrivel
darînek	köpek yalağı	mangeoire pour chien	feeding bowl (for dogs)
egle kirin	durdurmak, oyalamak	retenir, retarder	to delay, to detain
fek; dev	ağız	bouche	mouth
hetimîn; cehimîn	defolmak	s’en aller, décamper, foutre le camp	to go away, to clear off
heyse-beys; xurtoşe, hele-bel	hengame, kargaşa	pagaille, remue-ménage, confusion	chaos, mess, confusion
hêbet	heybet	majesté	majesty, awe
hît	büyük taş, kaya	roc, rocher	large stone, rock
hilcinîn; hiljenîn	duvar örmek	bâtir un mur	to build a wall
vehirmijîn	yeniden güzelliğine ermek	retrouver sa beauté	to regain one’s beauty
hoşev; hoşib	yüksek boylu ve içinde zorla yürünebilenen otluk yer	endroit couvert de hautes herbes	tarea covered with tall grass
kelêşk; kelêjk	bir deri bir kemik olan hayvan, zayıf hayvan	animal squelettique	very thin animal, skelletic animal
kepûr; kepir	çorak verimsiz toprak	terre aride	barren land
kewrek kirin	deşmek	percer, éventrer	to tear open, to disembowel
kirtik-kirtikî; pirtî pirtî, çîtfî çîtfî, çêtfî çêtfî	et parçacığı	un petit bout de viande	a small piece of meat
kizox; kozix, kuzix, holik, kox, kolik, koxik, kokel	klübe	cabane, hutte	hut, shed
leq lê ketin	kaçışmak	se débander, se disperser dans le désordre	to disperse, to scatter
livat; lebat	kıpırtı	remuement, mouvement léger	slight movement or motion
malîvan; neferên malê	aile bireyleri	membre de la famille, familial	family member
mencenêq; mencenîq	1. mancınık; 2. namert; 3. fırlama	1. catapulte, levier; 2. lâche; 3. bâtard	1. catapult; 2. coward; 3. bastard
milmilîn	salınmak	se pavaner	to prance, to show off
peçinîn; nixamtin, niximandin, nixaftin	üstünü örtmek	couvrir, envelopper	to cover
pirîşk; çirîşk	kıvılcım	étincelle	spark
pirpişîn; pilpişîn, pişpişîn	şişmek, kabarmak	enfleur, être ballonné	to swell, to be swollen

Sadiq Bahaeddîn Amêdî

- V -

“Folklorê Kurdî”

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
kurîrî; kurîk	eşek veya at yavrusu	petit d’un âne ou d’un cheval	foal
kavlan; qewlik	kılıf	étui	case, sheaf, cover
cinînk	küçük bostan	potager	vegetable garden
tanc; tac	taç	couronne	crown, diadem
helêxistin; li dar xistin	tertiplenmek	organiser, mettre sur pied	to arrange, to set up, to organize
bestî	kumsalda yetişen kavun karpuz	pastèque ou melon des terrains sablonneux	watermelon
serkêr	biçak ucu	pointe du couteau,	knife tip, knife point
vibirandin	soyunu tüketmek, kökünü kazımak	déraciner, éradiquer	to uproot
leq dan; gestin, gez kirin, kit kirin	ısırmak	mordre	to bite
leq; gez, kit	ısırk	morsure	wound left by a bite, bite
verisîn, veristin	sökülmek, çözülmek	se défaire, se dissoudre, se désagréger	to dissolve, to disintegrate
verisandin	sökmek, çözmek	défaire, dissoudre, désagréger	to undo, to dissolve
qermebira; qirmebira	eski arkadaş, candan dost	ami fidèle, ami intime	old friend, close friend
lalî; ba, cem, def, nik	yanına, ...e/a	chez	at
temet; qasî	kadar	autant que	as much as
mêşereş	karasinek	mouche	fly
peşîn; pişkîn, pekîn	fırlamak, sıçramak	jaillir, gicler	to splash, to squirt
nihiştin; nihîn, niştin, veniştin, dadan, xwe danîn	oturmak, konmak	s’asseoir, se poser, se nicher	to alight, to perch, to sit down
min	yaklaşık 3 kiloluk ağırlık birimi	poids d’environ 3 kg	about 6 pounds weight
Leyla û Mecrum			
tal; tak, ta	kar tabakası	couche de neige	layer of snow
qoqil	delik	trou	hole
Sîseban			
hevkûf; hevta, hemta	emsal, tay, denk	pair, homologue, du même rang	peer, someone of equal rank
hêve; bi vir de	buraya	par ici	hither, to this way
miştin	çemremek	enrouler	to roll up
lê xurrîn	çıkışmak	admonester, réprimander	to rebuke, to chide, to reprimand
Zembîlfiroş			
ser bi ser	eşdeğer ölçüde takas	troc par échange de quantités égales	barter with equal quantities

Peyvên ji dîwana

Şêx Memdûhê Birîfkanî

Amadekar: Emîn NAROZÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
bargiran	sorumluluğu ağır	qui a de lourdes responsabilité	having great responsibility
berahî; berê	önceki	précédent	previous
bêvar; bîvar, bîvêr, bîmar	hasta	malade	diseased, sick
bîv; delîve, keys, fersend	fırsat	opportunité	opportunity
hijîn; hejîn	sallanmak, sarsılmak, titremek	bouger, s’ébranler	to move, to set off
helpeqijîn; hilpeqijîn	fıskırmak	jaillir	to burst, to erupt
hewdan	1. iltihaplanmak; 2. yangı, iltihap	1. s’infecter ; 2. infection	1. to become infected; 2. infection
hevgur; hogir:	can arkadaşı	ami intime	intimate friend, close friend
gêlme: girara gavanan	çoban ve sığırtaçların hayvan sahiplerinden toplayıp aynı kaba koydukları yemek	pot-pourri des mets divers collectés par un berger ou un bouvier auprès des villageois	mixed food gathered from the owners of animals by a shepherd or a herdsman
mirîstin; mirisîn	emmek	téter, sucer	to suck
qeft; qevd	tutam	poignée, petite quantité	pinch, small amount
qar	sessizlik, sükunet	calme, silence	silence, calm
rind	güzel, uyumlu, iyi	beau, bon, avenant	beautiful, good, pleasant
şehyan; şahî, dawet	şenlik, düğün	fête, festivité	feast, festivity
şermende; şermîn	mahcup	confus, honteux	ashamed, comfused
sorepel	köz	braise	embers
terzin; terazin	güneşe bakan yeşil yüksek dag yamacı	versant de montagne exposé au soleil	sunny hillside or slope
vehandin: hûnandin, vehûnandin, vehûnan	örmek	tisser	to weave
zerdav	safra suyu	bile	bile

Folklor

- VII -

“Hikyatêd Cimaeta Kurdîyê” ya Hecîyê Cindî

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
kîlerdar	kiler sorumlusu	préposé au cellier	cellar keeper
malmêr	kadının kocasının akrabaları	la parentèle du mari	the husband’s relatives
malbavan	kadının baba tarafı	la parentèle du père de l’épouse	the wife’s relatives
xemkêş; xemxwer	başkası için gam yiyen	qui se fait du souci pour autrui	anxious for others
gazinîn	yakınmak, serzenişte bulunmak	se plaindre	to complain
tulim	gayda	cornemuse, musette	bagpipe
kûrnêt; kûrnîyet	derin düşünce	méditation, pensée profonde	meditation
tûjfikir; tîj	keskin fikirli	qui a l’esprit vif et affûté	sharp-minded, sharp, smart
nitirandin	süslemek	parer, embellir	to embellish, pattern
kate: kade	çörek	petit pain au beurre	a kind of kurdish flat cake
dabelandin: daqultandin, da’ûran	çiğnemedən yutmak	avaler	to swallow
kaş (mê): kêş, wezn	ağırlık, tartı	poids	weight
tawa (taba) xwe anîn	dayanmak, tahamül etmek	endurer, supporter	to endure, to bear
çeper; perçîn, pêjan, perjan, sênc, tan	çit, çeper	haie	hedge, fence
miqaze; mexaze	mağara, yer altı şehri (masallarda)	caverne	cave, cavern
hol bûn; gindirîn, girêl bûn, gurîl bûn, tilor bûn, gêr bûn	yuvarlanmak	rouler, se rouler	to roll

Devokê Berrîya Mêrdînê

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
kabik; pehnî, panî, pajne	ökçe	talon	heel
kalik	karpuz kavun	désignation collective pour melon et pastèque	melon and water-melon
kalîn	melemek	bêler	to bleat
kalî şîn, şînkal	hiç olgunlaşmamış meyve veya sebze	fruit vert, légume non mûr	unripe fruit or vegetable
kalxenê	bir gün önceden kalma bulgura su ve un katılarak pişirilen bulgurçorbası	soupe faite en ajoutant de la farine et de l’eau au pilaf de boulgour de la veille	soup made with day-old bulgur, mixed with water and flour
kara bûkê	düğün için geline yapılan hazırlık	préparatifs faits pour la future mariée	wedding preparations for the bride
kardorî	nöbetleşe iş	travail en alternance	shift work
kaşkaşok; xişîlank	kaygan yer	pente glissante	slippery slope
kaş kirin; kişandin	çekmek, sürüklemek	traîner	to draw, to drag
kavkulîlk	mantar	champignon	mushroom
kayîn	1. geviş; 2. geviş getirmek	1. rumination ; 2. ruminer	1. chewing cud, rumination. 2. to ruminate
kefandin	katlayarak dikmek	ourler	to hem
keji; kezî	kiriş,	tendon	tendon
kel	1. boynuzlu küçük baş hayvan; 2. damızlık koç, teke, boğa veya erkek manda	1. ovin cornu ; 2 bouc, bélier, taureau ou buffle étalon	1. horned sheep or goat; 2. breeding ram, goat, male buffalo or bull
kêl	1. teyel, dikiş; 2. karık, agos	1. couture, faufilure ; 2. sillon	1. basting, stitch; 2. furrow
kêl; kîle	kile	boisseau	bushel
kel çûn	taşmak	déborder en bouillant	to boil over
kelbuhartî	tadından çıkartmak	1) trop bouilli ; 2) (fig.) qui a dépassé la mesure	1. too much boiled ; tasteless; 2. (fig.) to go too far
kelkele; kelkel, kekel, kelkelêjan, gelegerm	yaz günlerinin öğle zamanı kavurucu sıcak saatleri	canicule	heat wave
kelmîz; mîzoke, birmîz, pirmîz	altına işeyen	incontinent	incontinent
kelogirî; kelegirî (bûn)	ağlamaklı olma	avoir la gorge nouée, être sur le point de pleurer	to feel like crying, to have a lump in the throat
kelpik; qelpik	yara kabuğu	croûte (d’une blessure), escarre	scab (of wound)
kemidandin; kemitandin, kemijandin	kaynar suya batırmak	ébouillanter	to scald
kemidîn; kemitîn, kemijîn	kaynar suya batırılmak	être ébouillanté	to be scalded
kemîn; bose	pusu	embuscade	ambush
kerrakîtk; kirkirok	kıkırdak	cartilage	cartilage
kerrane	kocaman	énorme, colossal	gigantic, enormous
kerratî; kafirkeratî, kerafî	zehir zıkım	poison amer	bitter poison
kevirdeqî	taşa çarpma sonucu ayak parmaklarında oluşan azgın yara	blessure au doigt de pied, écrasé	wound of toes crushed by a stone
kevnar	antik, eski, kadim	antique, très ancien	ancient, old, antique
ketina kirasan, ketina cilan, bênimêjî	aybaşı	menstruation, règles	menstruation, menses
kiş, kişê zik	şişgöbek, göbek	embonpoint	pot-bellied
kiş, kişkirin	çobanın sürüyü peşinden sürümesi	faire avancer le troupeau devant soi (berger)	drive (a herd of animals)
kizirk, kizrik, çizrik	kuyruk yağının eritildikten sonra kalan gevrek posası	friton	crackling, beats of sheep fat
li kolxê şeytên çûn	heba olmak	s’en aller à vau-l’eau	to go in vain
komisîk	küme	petit groupe, regroupement	huddle
konikê pîrê: tevnik a pîrê	örümcek ağı	toile d’araignée	spider web
pîrik, pîrê, tevnepîrk, pîrtevînk, pîrpîrok	örümcek	araignée	spider
komirîşk, komerîşk, kolemişk:	köstebek	taupe	mole
kose	köse	glabre, imberbe	beardless, smooth shaven
şara kesrewanî	kesrevani puşu	foulard royal, foulard de qualité	kesrevani turban, a high quality scarf

Hin peyvên kêmnas / nenas

- I -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
şivqelûn; qelûna doxdirêj	uzun saplı pipo	pipe à long tuyau	long-stemmed pipe
bigîrik; bigîrk	tutacak, elecek, sap, kabza	poignée, manche	handle, knob
terz; terze, teriz, terg, savarok, şilor	dolu	grêle	hail
gozeqer; keskesor, keskûsor	gök kuşağı	arc-en-ciel	rainbow
pelqaz; pelqik, avzelêlk, berboq	deri ya da ciltte oluşan su kabarcığı	ampoule, cloque	blister
çeqel; kevçika guh, kovika guh, gofika guhî	kulak kepçesi	oreille externe, pavillon de l’oreille	ear lobe, external ear, auricle
qêl; guhan	hayvan memesi	mamelle, pis	udder
pexirandin; vepexirandin (dipexirîne, pexirand, bipexirîne!)	eşelemek (tavuklar için)	farfouiller, fouiner	to nose around, to ferret
hewl; hewêl, xêl, wîr, wir, şaş, çaxar, <çavê wî yê çepê hewl bû>	şaşı, <sol güzü şaşı idi>	1) louche; 2) loucher, <son œil gauche louchait>	1) shady, shifty, dubious; 2) to squint, <his left eye squinted>
veşikandin; vemalîn, vemaltin, hildan, radan halojinik: serjinik	kolları sıvamak 1. kılıbık; 2. kadın işlerini yapan	retrousser les manches 1. mari soumis à sa femme ; 2. homme qui accomplit des tâches féminines	roll up one's sleeves 1) hen-pecked husband; 2) does tasks traditionally done by women
jarav kirin; jorav kirin, carî kirin, av tê werdan	durulamak	rincer	to rinse
gêng; kort, bor <ev erd gêng e/ gêng maye>	hiç sürülmemiş arazi <bu arazi hiç sürülmemiş>	terre vierge, non labourée, <cette terre n’a jamais été labourée>	virgin soil, unploughed land, <uncultivated land>
perijîn <stêrk diperijin>	ışıldamak, ışın saçmak, <yıldızlar ışıldıyor>	scintiller, briller <les étoiles scintillent>	to sparkle, to shine, <the stars are twinkling>
serpene; rik	sırık, herek v b v	perche, échalas, tuteur	rod, stick, pole, stake, support
pelît; qirme, helîl, kesme, cilt, nanê cil	köfter, kesme	tarte épaisse au moût de raisin et de farine	a tart made of flour and concentrated grape juice
sparî... bûn; spartin <sparî Xwedê bî>	emanet olmak <Allaha emanet olasin!>	être confié à, être remis à, <soit confié à Dieu, que Dieu te protège>	to be left to, to entrust, to, <trust in God, may God protect you>
hilgiftin; <hildigive, hilgift, hilgive!>, hilgaftin	yukarı kaldırmak	soulever	to lift
gûbeq; gûyê beqan, kevza avê	su yosunu	algue, mousse	moss (botanical) froth (beer)
pazpazûk; şûjik malkir; malker	akarsulardaki yassı ve kaygan taş yuva yapan, yuva kuran	pierre ronde et glissante dans un ruisseau bâtitteur, qui fonde et fait prospérer un foyer	flat and slippery stones in a stream nester, nesting, builder
heyibîn; heybet girtin, tirs bi ser ketin <mêrik heyibî û çû>	başını alıp kayıplara karışma <adam başını alıp gitti>	disparaître, partir sans laisser de traces ; <le type a disparu>	to vanish, to disappear, <the man vanished into thin air>
kelijîn; kelicîn, kelîn: bacxwer	kaynamak haraç ile geçinen	bouillir rançonneur	to boil a person demanding ransom, an extortionist
qîngîn: qûrîna qulingan nebedîyar: arix-curix apan <xalan xelk in, apan mulk in>	turna ötüşü ıssız, sakın تنها yer işe yaramaz şeyler, kalitesiz seyler baba tarafından olan akrabaların bütünü, <anne tarafı eloğlu, baba tarafı ise servet sayılır>	craquètement (grue) endroit isolé et calme bric-à-brac parentèle du père <la parentèle de la mère c’est autrui, la parentèle du père c’est du patrimoine>	clattering (of a crane) Isolated or secluded place bric-à-brac, odds and ends, junk relatives on father side, <maternal relatives are not counted as close as paternal ones>
xalan alfêz kirin; alguher kirin: ji rûniştina dûr û dirêj rabûn û cîhê xwe guhirîn û piçekî li ser xwe gerîn	anne tarafından olan akrabaların bütünü dinlenmeden sonra hareket etmek, gezmek	parentèle de la mère se dégourdir les jambes	all relatives from mother side to stretch one’s legs
aqiloşk: arang kirin; aşî kirin arang; aşî	salyangoz aşî vurmak aşî	escargot vacciner vaccin	snail to vaccinate vaccination, vaccin
avgerden avgil	büyük kepçe kirli su, çamurlu su	grosse louche eau sale, eau boueuse	large ladle dirty water, muddy water
badilî	kalp romatizması	rhumatisme cardiaque	rheumatic heart
barxan	yük eşyası	charge, cargaison	a load, cargo
barxane	depo, ambar	entrepôt, dépôt	warehouse
bask	kol	1) bras, 2) aile	1) arm, 2) wing
bê bineta; bê binyad	mesnetsiz	non fondé, sans fondement	unfounded, groundless
bengulî	örük bağı	ruban	ribbon, ribbon
benporik	saç bağı	ruban de cheveux	hair ribbon
berhelînk; hesan	bileyi taşı	pierre à aiguiser	whetstone
berberang; koka ran, koka hêtê	kasık	aine	groin
berfişo; şilope, şilove, şilape:	sulu kar, sulu sepken	neige fondue	sleet, melted snow
berg; bergî, bergeh: <berga xanî>	ön taraf, cephe, <ev cephesi>	façade <façade de la maison>	front, façade, <frontage>
berguhk	kulak koruyucu	oreillette, protège-oreilles	ear guard, ear muff
berhoste	kalfa	contre-maître	foreman
bertulhêçk; mak	oyunda ebe	l’enfant qui doit chercher les enfants cachés (jeu de cache-cache)	the seeker (the child who has to find the thers in a game of hide an d seek)
bêjandin; beştin, <dibêjînim, bêjand, bibêjîne!>, bêjing kirin	(un) elemek	tamiser	to sieve (general), to sift flour
bê(h)tin: (dibêt, bêt, bibêt!), bèn (dibê, bêt, bibê!), bêjing kirin, li bêjingê xistin <ardê xwe bêt, kepeka xwe rê>	(un) elemek <ununueledi, kepeğini döktü>	tamiser <il a tamisé la farine et jeté le son>	sift flour <he sifted his flour, thre away his bran>
beytûne; beytûte, xapang, fawirme	merdivenin en üst kata çıkışı üzerinde yapılan korunak ve eşya yeri	grenier	loft or attic
bêwêrte; bêzarok	evlatsız	sans enfant	childless
birra; tûj <kêra birra>	keskin <keskin bıçak>	affuté, aigu, tranchant <couteau tranchant>	sharp, keen <keen-edged knife>

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

KURMANCÎ

hejmar 56 - Bihar 2015

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna Stockholmê ya 56an

Civîna Kurmancî ya 56an rojên di navbera 22 – 29ê tebaxa 2015an de li Kitêbxaneyê Kurdî li bajarê Stokholmê hat li dar xistin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Ji ferhengoka Memdûh Birîfkanî ya dawîya dîwana wî, Hin peyvên ji derdora Bidlîs û Wanê, Devoka Berriya Mêrdînê, Peyvên ji *Gundê Mêrxasan* ya Elîyê Evdirehman û Hin peyvên nenas / kêmnas.

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Mistefa Aydoğan (Mêrdîn), Rojen Barnas (Diyarbakir), Elîşêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Rênas Awdal (Zaxo), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Mahmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozî (Batman), Têmûrê Xelîl (Rewan), Reşo Zîlan (Agirî).

Berhemên ji xebata civînê li vê jêrê têne pêşkêş kirin.

Devokê berriya Mêrdînê IX

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
kûçelanî: kolanî	başiboş, hayta	vagabond, errant	idler
kûçelan	köpekleri öldürmek için verilen iğneli veya zehirli ekmek	pain empoisonné ou piégé d’aiguilles pour tuer les chiens nuisibles	pinned or poisoned bread to kill the dogs
kuçik	ocak	âtre, foyer	fireplace
kufik	küf	moisissure	mould
kufkufe	palavracı	mythomane, fieffé, menteur	arrant liar
kulab	koyun kuyruğunun ucu	pointe de la queue du mouton	tip of the tail (of sheep)
kulmoz	eşek arısı yuvası	nid de frelons	wasp nest
kulorîk: xilorîk	ekşili sulu köfte	soupe aux boulettes	bulgur-dumpling soup
kulpik	duvarda küçük zula	petite niche	small stash on the wall
kumika dîk: tarik, tar, popelîsk, kûfik, şehik	ibik	crête	crest
kumik	kavuz	glume	glume
kupandin, gupandin	darp sonucu içe çökme veya şişme	cabosser	to buckle
kurkutandin: zilqutandin	kırpıştırmak	faire cligner	to blink
kurkutîn: zilqutîn	kırışmak	cligner	to blink
kurm: kirm	1. kurtçuk, kurt 2. solucan 3. istek, arzu	1. larve 2. ver 3. envie	1. larva 2. worm 3. desire
kurreder: qurreder!	elin körü!	1. nourriture dure à avaler, saloperie 2. interj. ta gueule!	1. damned stuff (used of something harmful to eat, drink, smoke, etc.) 2. shut up!
kurûze	düzine	douzaine	dozen
kusp	1.iyi pişmemiş ve yağsız yemek 2. posa	1. plat mal cuit et qui manque du beurre 2. lie	1. unwell cooked and unwell oiled food 2. bagasse (left after fruits or vegetables have been crushed)
kutan: qutan, deq, aşî, aşle	aşı	vaccin	vaccine
kwîrik: korik	buğday sürmesi	rouille (de blé)	tilletia tritici
labût: labîte	övendirenin yassı demir başlığı	grattoir (de charrue)	a piece of flat metal mounted on a stick used to clean the mud off a plow
lal	1. dilsiz 2. gülmekten veya ağlamaktan sesin çıkmaması 3. bir şeyin kendi eksenî etrafında son süratle dönmesi	1. muet 2. qui perd la voix sous le coup de l’émotion 3. rotation à vive allure	1. dumb 2. becoming paralyzed after intense laughing or crying 3. rotating extremely fast
arîklêxistî: dewlêxistî, xwelîkîbûn	külleme hastalığı	mildiou	mildew
lank: tûş, toş	yassı oyun taşı	caillou lisse de jeu	flat game stone
laq	kaburga ve kasık arası ince et tabakası	mince couche de viande entre les côtes et à l'aine	thin layer of meat between the ribs and groin
laş	1. vücut 2. ceset	1. corps 2. dépouille	1. body, carcass 2. corpse
lebîxe: lepoxe: kulîlka hîro di nav şîr de dikelînin û arvan pê de dikin, ji bo nexweşîya heftûzkê	ilaç olarak kullanılan lapa	onguent obtenu en faisant bouillir des fleurs de bîro dans du lait épaissie de farine pour soigner l’hydrosadénite suppurée (heftûzk)	mush used as a medicament
lêç: mawinc	eğri	incliné	aslope
lêf: lehîf	dağ eteği	piémont	foot of a mountain
lîtir, ritil	batman	unité de poids (voir ritil)	unit of weight
lolişandin: lewlijandin,	yalpalatmak, sendeletmek	faire vaciller, faire osciller, chanceler	to wobble, to totter
lolişîn: lewlijîn, şewişîn, veşewişîn	yalpalamak, sendelemek	vaciller, tituber	to wobble
lotik: lîtik	hoplama zıplama	sautillement, gambade	leap
dan lotikan: lîtik dan	sevinçten oynamak, hoplayıp zıplamak	gambader de joie, sautiller	to leap

Hin peyvên kêmnas – nenas (II)

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
celx: qelşên di diwaran de	yanık, çatlak	fente, fissure	crack
cergî: jirgî	-den beri	depuis	since
circir	fermuar	fermeture éclair	zipper
cû: cûh, gamêşê nêr	camız	buffle	water buffalo
cûr: hirsîm, qore, qorix	koruk	raisin vert	unripe grape
cûr	in	antre, trou	hole
<cûrê kêrwêşkan>	tavşan ini	trou à lièvres	rabbit hole
curne, cirnexweş	sevimsiz, sıkıcı, huysuz	déplaisant	unlovely, unpleasant
çarbask	kopça, agraft	agrafe	hook and eye closures
çaybejî: çaya bejî	yabani çay	thé sauvage	saga
çêrî: çêrîk, çiqlik, tilmizk, siqilk, cirdik, utîfk	şingıl, çingıl	grapillon	bunch of a cluster
çermiqandin: qirçimandin	buruşturmak, büzmek	froisser	to wrinkle, crumple
çeycag	kümeden yumurtayı çıkartmak için kullanılan çekecek	pince en bois pour retirer les œufs du nid	a stick used to remove the eggs from poultry
çil dan xwe: çil dan, xwe hilavêtin, xwe çeng kirin, xwe zer kirin	hoplamak	sautiller	to jump
çitan: kitan	kadın baş örtüsü	foulard de femme couvrant la tête	women headscarf
çirtik	etek saçağı	frange d’une jupe	skirt fringe
çit û pit, çiplaz, gebaz, nêrûmê, kebaz, çitepit:	çitçit	bouton de pression	press stud
çixizî kirin: gizî kirin, xayîntî kirin	hile yapmak	tricher	to cheat
dabeştin: dapeştin, peşikandin, kezixandin, kezaxtin, kewişandin: kesixandin:	budamak	élaguer	to prune
>ez dadibejînim – min dabeşt			
darşeq: binmilk, golte, darê binçengan	koltuk değeneği	béquille	crutch
darşo: şûnik, şonik, keleşo	çamaşır tokacı	battoir	clothers wringer
delikandin: “erdê didelikînin”	1. düzeltmek 2. sıvamak	1. ratisser 2. enduire	1. to level 2. to daub
deriwandin: (dideriwîne, deriwand, bideriwîne!), deribandin	yorgan sırmak	faufiler, une couette	to line a quilt
derzeneka piştê	omurga	épine dorsale	spine
destexweh	kadınlarda candan arkadaşlık	sœur de cœur, meilleure amie	blood sisters
destik: kostek	çöpçatan	marieuse	matchmaker
destkûs: casûs	casus	espion	spy
destpêketî	işlenmiş	travaillé, entamé	processed
devlû: ko, kuh, ne tûj	kör	aveugle	blunt
dîlbêş	yufka yürekli	tendre	tenderhearted
elk: pîrelk	alkarısı	créature féminine mythique, de grande taille, aux seins généreux et à la chevelure abondante, qui enlève les hommes. selon les croyances populaires, pour s’en débarrasser, il faut lui piquer le sein avec une aiguille	al, hal
êtir: sebir	sabır	patience	patience
êxle	at, katır veya eşek sürüsü	troupeau d’ânes de mules ou de chevaux	horse, mule or donkey herd
ferferk: keps, derdekopan, sereseme, xuy (bi xuyê ketin)	epilepsi	épilepsie	epilepsy
fîşekkêş	sürme (tüfekte)	levier d’armement	bolt
gêleşok: gelemşe	karışıklık, kargaşa, dağınıklık	tohu-bohu, confusion	disarrangement, clutter
gêlma gavanî: girara gavanan	1. sığırtmaçların evlerden toplayıp tek bir kaba koydukları yemek 2. karman çorman	1. pot pourri de plats offerts au bouvier 2. méli-mélo	1. various dishes collected by cowheard from different houses and put in the same bowl 2. higgledy-piggledy
gepiçîn	kırışmak, buruşmak	être froissé, se froisser	to be wrinkle, be crumple
gepiçandin	kırışık buruşuk hale getirmek	froisser, friper	to wrinkle, crumple
gerdelor: hereba	hortum	tourbillon	whirlwind
gerelawjanê	sıra ile türkü söyleyerek yapılan eğlence toplantısı	réunion festive où les convives chantent à tour de rôle	meeting held with entertainment by singing ballads
gelmû	kıl ve yün karışımı iplik	fil fait d’un mélange de poils et de fils de laine	hair and wool blend yarn
porê gelmû	kırlaşmış saç	cheveux gris	gray hair
gêtir: gêt	baldır	cuisse	thigh
gidavk	kar suyundan beslenen dere	torrent alimenté par la fonte des neiges	rivulet
gijmûrandin	büzmek	froisser	to gather
gijmûrek	büzgü	froufrou	gathers
gijok : givêj	alıç	aubépine	haw
gildik, bişkul	1. kığ 2. ince döşek	1. crottin 2. matelas fin	1. sheep, goat, or camel turds 2. thin mattresses
girjbûn	kramp	crampe	cramp
gîrhe: kevz	yosun	mousse	moss
gîvir: 1.pisîkê nêr; 2. pisîkê nêr yê mezin	1. eril kedi 2. yaşlı eril kedi	1. chat 2. vieux chat	1. male cat 2. old male cat
ganboxe	yaşlı eril kedi	vieux chant	old male cat
gîzirgo	çalılara takılan yapağı	flocons de laine qui s’accrochent aux buissons lors du passage du troupeau	wool peace which has been installed in the bushes during passing of sheep
gorî: dor, ger <gorîya min e> = dora min	sıra	tour	turn
goştî	1. yeni doğmuş bebeklere bağırsaklarının çalışması için verilen şekerli veya şekersiz anne sütü 2. ev için besiye çekilmiş hayvan 3. tuzlanıp kışa kaldırılan et 4. etli yemek	1. lait de mère sucré ou non donné aux nourrissons 2. animal engraisé 3. viande salée pour la conservation 4. plat de viande en sauce	1. process of given breast milk with or without sugar to operate intestine of he newborn 2. fattened sheep or cattle for own use 3. salted meat to be used in winter 4. meat dish

Ji ferhengoka Memdûhê Birîfkanî ya dawîya dîwana wî -1-

Amadekar: Emîn NAROZÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
A			
axwîrk: axûrk	tatarcık	phlébotome	<i>phlebotomus</i> , <i>sandfly</i>
arîşe	sorun, mesele	problème	problem
arînk	aşırı ağlama (çocuklar için)	pleurnicherie, pleurs à chaudes larmes	intense cry (of children)
azirîn	azmak, kızmak, kızışmak	s’emporter	to be or get stirred up, be agitated,
azirandin	azdırmak, kızdırmak	fâcher, excéder	to stir up, agitate
sîting: stêng	eşekarısı	frelon	hornet
aqar	akar	propriété, possession	property
alînk: pêalînk	çelme	croche-pied	trip up
aloz	karmakarışık	embrouillé, confus	entangle, chaotic, complicated
alozî	karmakarışıklık	confusion, embrouillamini	entanglement, complication, complaxity
alîk: alif, êm	yem	fourrage	fodder, forage
ahîn: hesinî, hişk	sert, demir gibi	dur (comme le fer)	very hard
B			
bakûre: gopal	baston	canne, crosse	shepherdstick, stick
barove: barana dijwar di gel bayê	rüzgarla karışık şiddetli yağmur	tempête de vent et de pluie, bourrasque de pluie	rainy wind
beldîk: çar rojên dawî yên kanûna yekê	aralık ayının son dört günü	les quatre derniers jours de décembre	last four days of december
belik	polip	polype	polyp
berav	bileği	pierre à aiguiser	sharpening stone
beraze	1. kiriş, 2. manivela	1. solive, poutre 2. levier, manivelle	1. balk, beam 2. lever, manivelle
berbiyav: berbihav, hewşa malê	avlu	cour	yard
bevil: hempa	emsal, denk	alter égo, pair, équivalent	equivalent
bêldoxe: çar rojên pêşî yên kanûna duyemîn	ocak ayının ilk dört günü	les quatre premiers jours de janvier	the first four days of january
bêmik: dendik	çekirdek	graine	seed, kernel
bêteşe	biçimsiz, kaba	difforme, distordes	distorted
bindok: telpa binê rûn	yağ tortusu	résidu du beurre fondu	butter sediment
binecih: niştecih, xelkê cih	yerli, yerleşik	habitant, résident	native, inhabitante, resident
binekok	esas, asıl	origine	origin
binwaşe: binwaş, hîm, xîm, binyad	temel	base, fondation, fondement	base, ground
birçêlk: hêrik	kursak	gésier	gizzard
bîtik: bûkik, bîk	gözde çıkan arpacık	orgelet	sty on the eyelid
birûsî: birûşk	şimşek	éclair	lightning
C			
cewî: stirk	reçine	résine	resin
cû: cew, hevring, qilix	kırkı	tonte, ciseaux de tonte des moutons	shearing
Ç			
çemîyan: çemîn	eğilmek, bükülmek	se pencher, s’incliner	to bend, to bow
çîng	ebe yeri	cible, dans un jeu	target
çînganê	saklambaç	cache-cache	hide-and-seek (play)

Ji Gundê Mêrxasan ya Elîyê Evdirehman (II)

Amadekar: Têmûrê XELÎL

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
pûsî: xûsar, qir, xwîsî	kırağı	brouillard	hoarfrost, rime
qal:1. kad, çêl, çêlî, gilî, behs 2. qan	1. bahis, söz 2. oyunda sayı	1. parole 2. point (dans un jeu)	1. talk 2. point (game)
qedar: xedar	gaddar	brutal, injuste	brutal, inhuman
seyîs	seyis, at bakıcısı	palefrenier	hostler
siteqirîn: seqirîn	rahatlamak, istikrara kavuşmak	s’apaiser, se calmer	to relax, to get rest
şevûka reş	uğursuz gece, meşum gece	nuit néfaste	illfated night
weyne: werîne, bîne, biîne, bihîne!	getir!	amène, apporte !	bring!
wîlandin	mırıldamak (şarkı/ türkü)	fredonner	to mumble
xirmijîn: xilmaş bûn, xirmaş bûn	uyuklamak	somnoler	to fall asleep
xîşikandin: xuşikandin	sürüklemek	trainer	to drag behind
zalp: zerp	güçlü	fort, puissant	strong, hard
zax	mağara	caverne	cave
zulf	zülûf	cheveu, boucle de cheveux	lovelock

guhik	ateşli el silahlarında arpacık kanatları	[oreillette) guidon et viseur de fusil	wings of the front sights (of guns)
guhkê masîyan	tatlı su midyesi	écrevisse	river mussels
gulank: gulale, tûncik, çûncik	kahkül	mèche de cheveux	bangs
gulang: bisk, zilf	zülûf	boucle de cheveux	lovelock
gulbe	gurup	groupe	group
guv: <tu çima guv î?>, guhişî	düşünceli, dalgın	pensif, méditatif	lost in thought, absent-minded, pensive
haya	haberi olan, bilen	informé, averti	informed, knowing
hebing: hebin	çadırı kazıklara bağlama ipi	corde de fixation de tentes aux pieux	tent rope
hêke	küstah, utanmaz	insolent, effronté	insolent, impudent, rude
hekûke, kanala avê	su kanalı	canal d'irrigation, rigole	water channal

Hin peyvên ji derdora Bidlîs û Wanê

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
nîfs: mîfs, mîfsik, sefînk	süzgeç	filtre	filter
liha: <birayê lihê/liha>	asıl, öz <öz kardeş>	vrai, authentique	genuine
dezbinûk/dezbêng, dezbilînk	bağırdak, bağıldak	bande de tissu qui maintient un bébé dans son berceau	the strap with which a baby is kept in its cradle
befşik: befş	yemeği karıştırmada kullanılan enli tahta	spatule en bois	wooden food mixing paddel
zigir: zuxur	çakıl	gravier	gravel
şiv: fetl	viraj	tournant, virage	curve
karkîn	değirmenin tahılı iyi öğütmemesi durumu	état de grains mal moulus, mal moulu	the state where the mill grinds grain badly
rûdan	budamak	élaguer	to prune
kerik	ceviz zarı	membrane du cerneau de noix	walnut membrane
jûr	olgunlaşmamış meyve	fruit vert, immature	immature fruit
kirre	taş yığını	amas de pierres	pile of stones
kelkele	kupkuru ot	herbe très sèche	very dried grass
şepîk	hayvan sürme çubuğu	bâton de berger	stick for drawing animals
dolik: nabînk	merdane	rouleau de pâtissier	rolling-pin
pêjxane	mutfak	cuisine	kitchen
tewaş	yemeğe renk ve tat katmak için kullanılan katkı maddeleri	condiment	condiment
moçik	kepçe	louche	scoop, soup ladle
tîlgez: têşîr, şîregerm, şîrogermî, tîngerm, golm	ılık	tiède	tepid, lukewarm
gûzik	karabiber	poivre noir	black pepper
kezixîn	salamuraya yatırmak	être saumuré	to be brined
geve	kebe	couverture en tissu du pétrin	felt piece used as a floor covering
takon	kıl çadır parçalarının dikiminde kullanılan iplik	gros fil destiné à coudre les pièces d'une tente	tent thread
pêbên	hayvanların ayaklarını bağlamada kullanılan ip	entrave en corde	rope used to connect the legs of the animal
palû: palîv, paldim, qûş	paldum	croupe	crupper
simtin: simîn, simandin	delmek	percer, performer	to bore, pierce, drill
alîsk	oyma kalemi	burin à bois	woodcarver
kezaxe	el işi püsküllü hırka	chandail aux pompons tissés mains	handmade tassels cardigan
pişbênik: şûtik, piştên	kuşak	ceinture en tissu	cummerbund, girdle
berstûk: melîtk	çocuk önlüğü	bavoir	bib
berukan: kevink	kefiye	keffieh	kaffiyeh, head wear
hinûn	sıva	enduit	coating
hinûn kirin: hunin	sıvalamak	enduire	to coat
vewejartin: vedana erd	tarladan taşları ayıklamak	nettoyer un champ de ses pierres	to remove stones from the field
gêlendî	küçük tırpan	petit râteau	small scythe
sîqal	tırpana özgü bileyi taşı	pierre à aiguiser la faux	scythe sharpener
şaxik: quloç	boynuzdan yapılan yağdanlık	corne à huile	oil horn
şinik: alaveke pîvanê (çar şinik tenekeyek e)	şinik	mesure de volume représentant environ 3 litres	peck
xotax	boyunduruğa binip öküzleri süren çocuk	enfant juché sur le joug pour conduire les bœufs	child who rides plog animals while sitting on the yoke
samêtil: xenîke, benkulabe, bendikê kulabê, qetikê kulabê	boyunduruk çubuğunun bağı	corde du manche de joug	the rope of yoke bar
bercil	semeraltı çulu	tapis de selle	saddle blanket
çelome	demir yaba	fourche en fer	pitchfork
maxir	istikamet çubuğu	bâton de navigation	steering stick
darkaş	yük taşımada kullanılan ve tek parça ağaçtan oluşan kızak	traineau en une seule pièce de bois	slide consists of a single timber used in carring loads
berpişt	çul	tissu grossier de bât	gunny
rist: pezbend, derzbend	çobanın uyanmak için kendine ve belli bir koyuna bağladığı ip	corde que le berger attache à sa main et à un mouton pour le réveiller en cas d'agression	the rope which shepherd ties to himself and one of the sheep to wake him

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d'information
 © INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
 Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

Civîna Stokholmê ya 57an

Civîna Kurmancî ya 57an rojên di navbera 12 – 19/12/2015an de li Kitêbxaneyê Kurdî li bajarê Stokholmê hat li dar xistin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: *Ji Ferhengoka Memdûh Birîfkanî ya dawîya dîwana wî, Hin peyvên ji Dîwana Ehmedê Nalbendî, Peyvên ji ferhengoka Paul Bêdarî, Termînolojîya pizîşkî, Peyvên ji ferhengoka Jaba ya Rewendan û Hin peyvên nenas/kêmnas.*

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Lezgînê Çalî (Barzan), Elişêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Rênas Awdal (Zaxo), Mahmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Zinar Soran (Dêrik), Têmûrê Xelîl (Rewan), Reşo Zîlan (Agirî).

Berhemên ji xebata vê civînê li jêrê têne pêşkêş kirin.

Ji ferhengoka Memdûh Birîfkanî ya dawîya dîwana wî - II -

Amadekar: NAROZÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
defzen, defjen	tef çalan	joueur de tambourin	def-player
dewîn, diwîn	ayran çorbasi	soupe de petit lait aux boulettes de boulghour ou de riz	soup made out of buttermilk and cooked pounded wheat groats or rice
dêkwane; dûkane, bêkane, dêkane, hodax, hodar, zilîqo	kuşları avlamakta kullanılan özel yapışkan bir madde	un adhésif spécial utilisé dans la chasse aux oiseaux	a particular adhesive used for hunting birds
dîkak	erzak	provisions	stored food stuffs
dûmahî; dawî	son	fin, suite	end
dîlpank; peyîzk	merdiven	escalier	stairs
deqdark	dövmə araçları kabı	boîte à outils de tatouage	tattooing box
elind	şafak	aube	dawn
yekcar; yekcarî, êkcarî, bi carekê êre; hêre, vêre, vira, vêrê	büsbütün, tamamiyle	totalement, absolument, d'un seul coup	totally, altogether, absolutely
gûnîk; telîs	bura, burası	ici	here
hisîk; xerbenk, xirnûf, xurnîfk, xurnîk, xirnîk (ceratonia siliqua)	torba	gros sac	burlap sack, ginnysack
îskele	keçi boynuzu	carobier	carob
stirk (eremurus spectabilis), gûlik	iskele	échafaudage	scaffold
pang; pag	çiriş otu	asphodèle	asphodelus, eremurus spectabilis
perûk	ahır	étable	stable
parzîng; tûr	kumaş	tissu	fabric, cloth
pasevan; pasban	çanta	sacoché	bag
pela	bekçi, muhafız	gardien	guard
pelatînk; pelîtak, pelpelatînk, minminîk, pepûle, pirpirok, îdîdok, firfirok, pilpilok, belîtank, beletîfk, bilbilîtank, belatînk, perperok, pirpirk, pinpinîk, pelpelîsk, pilpilîng, sîperik, pirpirînk, pîtanok, mînik, pirik, perperenk	sonbaharın ilk yağan gür yağmuru	la première pluie drue de l'automne	the first lush rain of autumn
pelatînk; pelîtak, pelpelatînk, minminîk, pepûle, pirpirok, îdîdok, firfirok, pilpilok, belîtank, beletîfk, bilbilîtank, belatînk, perperok, pirpirk, pinpinîk, pelpelîsk, pilpilîng, sîperik, pirpirînk, pîtanok, mînik, pirik, perperenk	kelebek	papillon	butterfly
pelçem; pelçim, belçim, belg, berg, per, pel	yaprak	feuille	leaf
pelepel	bir işi acele ve stres altında yapma	à la hâte, hâtivement	doing something in hurry or under stress
pelex; pêçêbûyî	elinden iş gelen, becerikli	capable	a capable person

stirk - eremurus spectabilis

pelatînk - Nymphalidae

Xirnûf - Ceratonia siliqua

Ferhengoka kurdî ya A. Jaba 1858

devoka Hekarî

û revendên li derdora Mûş û Bazîdê

Amadekar: ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
teşenek	yangılanma, iltihaplanma	inflammation	inflammation
teşenekî	yangılı, iltihaplı	inflammatoire, infectieux	Inflammatory, inflammation
ajotin	sürgün	déportation	deportation, exile
derteng; tengûder	geçit vermeyen	passage étroit	narrow passage
aşîv; destcerar	derecik	ruisseau, rigole, ru	stream, rivulrt rill
derêrê; dererê	yoldan sapmış	dévié	Diverted, deviated
awer; awir, ar, agir	ateş	feu	fire
awirîn; hêwirîn	yerleşmek, barınmak	s’installer, s’abriter	to inhabit, to shelter
reşkon; reşmal	karaçadır	tente noire en poils de chèvre	black goat-hair tent (traditionally nomadic)
bereba; berba, kozer	harman artığı, çer çöp	résidus de fétus de paille et de grains sur l’aire de moisson	bits of straw and grain left after harvesting
gilûle	1. mermi, 2. top mermisi	1. balle, 2. obus	1. bullet, 2.shell
birûsk	1. yıldırım, 2. acı sancı	1. éclair, 2. élan de douleur	1. lightning, 2. sudden sharp pain
sînebend	1. kolon, 2. sütyen	1. poitrinière, 2. soutien-gorge	1. hobble strap, breast collar 2. brassiere
berhavêfî; berçûyî	düşük	avorton	a runt, a puny person
berhev	1. toplu, 2. amade	1. rassemblé, 2. prêt, préparé, en ordre	1. assembled, rallied, 2. prepared, ready, in ranks
bez	iç yağı	graisse	fat, grease
dön, dohn, duhn	yağ	graisse, huile	oil
bijûjin; şûjin, sûjin	çuvaldız	grosse aiguille	packing needle
dêm; dêmî	kurak arazi	aride	arid
pistan	memme	mamelle, pis	nipple (woman), udder (animal)
pişkivîn; bişkivîn	1. açılmak, açmak (çiçek), 2. sökülme (dikiş)	1. éclore (fleur), 2. se défaire, filer, se détricoter	1. to blossom, 2. to disintegrate, to unstitch
beleş; mift	beleş	gratuit, gratis	free, for free, free of charge
betal	1. boş, 2. işsiz, 3. geçersiz, 4. saçma	1. vide, 2. inoccupé, sans emploi, 3. caduc, 4. vain	1.empty, vacant, 2. unemployed, 3.nul and void, invalid, 4. In vaim, fruitless
bintas; 1. tebaxçe, 2. tepsî	1. fincan tabağı, 2. tepsi	1. soucoupe, 2. plateau	1. saucer, 2. tray
kuhr; binîya tevşo / çekûç/ dasê, bin, qûn	dip	fond, extrémité	bottom
borîn; bihurîn, derbas bûn	geçmek	passer v.i.	to pass
borandin; bihurandin, derbas kirin	geçirmek	passer v.t.	to pass
buk; devî, devîk	çalılık, fundalık	buisson, bosquet	bush
sîrix; sirîx	hayasız	effronté, sans vergogne	shameless, brazyk
bêdad	adaletsiz, adil olmayan	injuste	unjust, unfair
bêdadî	adaletsizlik	injustice	injustice
jîbîrvekirin; jîbîrkin, bîrkin	unutma	oubli, omission	oversight, omission
jî bîr ve kirin; jî bîr kirin, bîr kirin	unutmak	oublier	to forget
bêmizd; bêmiz, bêheq	ücretsiz	sans rémunération	unpaid

Baxê Kurda:

Sercemê dîwana Ehmedê Nalbendî (I)

Berg 1

Amadekar: Newzad HIRORÎ

kurdî	tirkî	fransîzî	înglîzî
nişter dan	neşter vurmak	inciser	to scalpel
jî destê xwe kirin; jî dest birin/ dan/ revandin	elinden kaçırmak	louper, rater	to lose sth
qêşmer	kaba	plaisantin, grossier	rude, cheeky
cerd	talán	pillage	plunderer
şol; dabaş, şuxul, kar, îş	iş	travail, affaire	matter
ferş; xalîçe	halı	tapis	carpet
vehandin	dokumak	tisser	to weave
mereq; meraq	merak	1. curiosité, 2. souci	1. curiosity, 2. worry
gidoş	godoş	maquereau	pimp
xiroş	feryat, figan	cri	roar
vebûrîn (veborîn)	aşmak	excéder	to exceed
porîn	dırdır etmek	grommeler, bougonner	to nag
şenboz; şemûz, şehmûz	haşarı, huysuz	irritable, qui a un sale caractère	naughty, jumpy
fehl	azgın, şehvetli	en rut, excité	rut, ratty, horny, hot
keband; kemer	kemer	ceinture	belt
pê ve dan	1. sokmak, ısırmak, 2. çarpmak	1. mordre, 2. frapper	1. to bite, 2. to bite (litt. & fig.)
pel	köz	braise	ember
rezvan	üzüm bağbanı	vigneron	vineyard farmer
bexşandin (yekî)	hibe etmek, bağışlamak	faire grâce, pardonner	to donate
(meşk) kan; keyîn, kıyan, kil dan, kil kirin, kilîn, kilandin	yayık yaymak	baratter	to churn
dîlzelal; dilpaqij	temiz kalpli	qui a bon cœur	pure hearted
şêlî; şêlû, şolî, şulû, şwilî, şwêlî	bulanık	trouble	impure
hewale; hewalik	teras korkuluğu	clôture en brique d’une terrasse	roof fence (usually of bricks)

Hin peyvên kêmnas – nenas - IV -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilizî
hêlî; bi hêrs	kızgın	fâché, en colère	angry, in a temper
hêl	1. güçlü, 2. çabuk, hızlı, 3. yüksek ses	1. puissant, fort, 2. rapide, veloce, 3. à haut voix	1. forceful, strong, quick, 2. quick, rapid, swift, 3. loud voiced
dengê birî	yüksek ses	haute voix	aloud,
dengê xwe birî kirin	sesini yükseltmek	élever sa voix	to raise one's voice
birî	doğum sancısı	contraction d'enfantement, travail	contractions, labour pain, to be in labour
<birî tene min>	doğum sancısı çekiyorum	j'ai des contractions	I have labour pains
birî	güç, kuvvet	force, puissance	force, power
<birîyê xwe bidê>	güç vermek	donner de la force	act forcefully
henîdaşk; hinetîşk, henetîşk, kevza keviran	kaya yosunu, liken	bot. lichen	lichen
hepeng	başboş, toplumda değeri olmayan kişi	vagabond, vaurien	a tramp, a vagrant, a good-for-nothing
hesî	bulanık görüntü	flou, brouillé	wooly, vague, blurred
hevdest	suç ortağı	complice	accomplice
hevlîz	oyun arkadaşı	compagnon de jeu	playmate
hewre; herwe	beleş	gratis, gratuit	for free, free, free of charge
<werin malê hewre!>	gelin gelin beleş mala gelin!	venez à la marchandise gratuite!	come and buy very cheap things!
hilkijîn; helehel pê ketin, bêhn ji westê çikîn	nefes darlığı çekmek	suffoquer, être à bout de souffle	to suffocate, to be breathless
hilkijandin; helehel pê ketin, bêhn ji westê çikîn	nefes darlığı çektirmek	essouffler	to be out of breath
hilkundiîn	inatkar olmak	être têtu	to be stubborn
işkene; afik, merge, avdonk	sos, iskene	bouillon	clear soup,
jelîl; jêlîl, jêhil; ji jêr ve <jelîl temaşayî çavên te bikim>	aşağıdan yukarıya doğru “gözlerine aşağıdan yukarıya doğru bir bakayım”	du bas vers le haut “que j'examine ton œil du bas vers le haut”	upwards, upward, f “let me examine your eyes completely”
jînza; jajerûn, zivrok, pîne (xwarinek e, ard, şekir û rûn diqelînin, rûnê nivîşk dihelînin berdidin ser. didin jinên nûzayî).	yeni doğum yapan hanımlara un, şeker ve tereyağından yapılan yemek	bouillie à base de farine, du beurre et du sucre servi aux parturientes	a soup prepared from fried flour, sugar and butter for post-partum women
kanoşk; qele, qale, keleh (di fitbolê de)	kale (futbolda)	but (football)	goal
kar (f), kara xwê	tuz ocağı	mine de sel	salt main
kenîşt; şeliq, şîraq, kî, çîrt, kiliç, kiniştik, kêlîşk, şîqal	çapak	chassie	eye gunk
kêrc; kîn, kerb <filankes ji min bi kêrc e>	kin falankes bana kinli	haine un tel a de la haine envers moi	hatred that person hates me
kerekinc; kevjal	yengeç	crabe	crab
kevar: <i>kesên ku dîzanin bi kevir şer bikin</i>	taşla savaşmayı bilen	personnes qui savent travailler la pierre	person who knows how to fight with the stones
kirtûpan	savsak, dikkatsiz, düzensiz	négligeant, étourdi, désordonné	careless, slipshod, sloppy
kul; na'ozk, kulna'ozk	yapay mağara	grotte artificielle	man-made cave
qube	kubbe	voûte, dôme	vault, dome
kuncandin	dışkılı yünleri kırmak	tondre la laine souillée de crottin	to shear wool of livestock which is soiled with feces
guncîn, guncîyan <ew nabine qabilê hisaban, naguncine defter û kitaban> E. Xanî	1. sığmak, 2. uymak “onların sayıları hesaplanamaz, sayıları defter ve kitaplara sığamaz” E. Xanî	1. s'ajuster, 2. s'accomoder, suivre “leur nombre est incalculable, livres et cahiers ne peuvent les contenir” E. Xanî	1. to fit, to adjust 2. to adapt oneself, to comply “their number is incalculable, their number can not be fit them in the books” E. Xanî
guncandin	1. sığdırmak, 2. uymasını sağlamak, 3. uyarmak	1. ajuster, accorder, conformer, 3. rendre compatible	1. to fit, to adjust, accommodate, 2. to comply, comform, 3. to comply, make s.th. compatible
kurtisandin	budamak	élaguer	to prune, lop off
kusk; kuskî	keski	ciseau, burin	chisel
kusk; çavşîn, çavsût	mavi gözlü	qui a des yeux bleus	blue eyed
kuxika xirtikî	krup hastalığı	méd. croup, laryngite diphtérique	medic. croup, diptheria, spasmodic laryngitis
kûzik; koc, koce, kûp, îvik	asma kilit	cadenas	padlock
loş vedan	palavra atmak, atmak	affabuler	to palaver, fabricate tell stories
malofî; malovî	evcil	domestique, apprivoisé	domesticated, tame
marmij; hekîmê/ kesê ku jehra maran dimije û mirov ji jehrîbûnê xelas dike	yılan zehirini emerek hastayı tedavi eden	guérisseur qui suce le venin de serpent	a healer person who sucks snake poison out of a bite as a treatment
maşik; roja piştî Newrozê ku keç û xort derdikevin çolê	Newroz ertesi genç kız ve erkeklerin birbirlerini tanımak amacıyla kıra çıkmaları	le lendemain de Newroz où les jeunes gens partent à la campagne pour faire connaissance	day after Newroz when young men and women go to the countryside to know one another better
maşik	mekanizma tırnağı	mécanique d'une arme à feu	the tab mechanism of a fire-arm
mebranî; mevranî (nebîranî, nefse, megîran, mehburan, negîranî, mebranî)	aşerme, aşerenlik	caprice, toquade, lubie	a caprice, a fad, a craze
“Zînê mebranî ye” (dilê zînê di dema ducanîtiyê de diçe tiştêkî)	Zîn aşerenlik çekiyor	Zîn est capricieuse (elle a des toquades quand elle est enceinte)	Zîn has capricious, (she has crazes when she's pregnant)
mengole	yararsız	bon à rien, vaurien	good-for-nothing, vagrant
bisteh <bisteh be>	cesur cesur ol	brave, courageux soit courageux	brave, courageous be brave
bistehî	cesaret	courage, bravoure	courage, bravery,
erzin	akdarî	millet	millet
menhûne	ipotek, tutu	hypothèque, gage	pledge, pawn, mortgage
merdemêr; mêrê merd	mert, cömert	généreux	generous
merînî; mirovanî, mervatî	insancıl, insan düşkünü, dost	humain, bienveillant	humane, benevolent
merşen; mevşen, teneşo	teneşir	banc ou table sur laquelle on procède à la toilette d'un mort	bench for ritual washing of dead
mêşin; mêşinî, xuynerm	mûlahim	docile, doux	mild, soft, smooth
mîfa; feyde	yarar	bénéfice, profit	benefit, profit
mîfa jê wergirtin / dîtin	yararlanmak	bénéficier, profiter	to gain benefit from, to profit from
mirk; ewr	gözde beyaz leke	opacité du cristallin	corneal opacity

<mirkek li ser çavê wê ye>	gözünde beyaz bir leke var	il y a une opacité sur son cristallin, elle a du cataracte	an opacity on her cornea, she has a cataract
mirtal; cobel, aliyê teng yê avahîyekê	yan cephe, evin ensiz yüzü	le côté latéral et étroit d'un bâtiment	gable
miştok; darikê cigarê, bask	ağızlık	fume-cigarette	cigarette holder
mormorik	böğürtlen	mûre sauvage	blackberry
mûzî; mozîk, gupik, gopal	penis ucu	gland du pénis	glans (of a penis)
nag; nage, mey, meya, hêştira mê, deveya mê	dişi deve	chamelle	she-camel
nana kirin; înkâr kirin	inkar etmek	dénier	to deny
nanwergerînek; şabok, bistik	eşün	spatule en bois utilisée pour retourner le pain dans le four	a woden spatula to turn over bread while in the oven

Devoka Zaxoyê

di ferhengoka Paul Bêdarî de

- I -

Amadekar: Rênas AWDAL

kurdî	tirkî	fransizî	ingilizî
avêtin	atmak	jeter, lancer	to throw
berê	eskiden, önce, önceden	auparavant	before, previously
bêrehim	merhametsiz, şefkatsız	cruel, impitoyable	cruel, merciless
boç	kafa (başın ön üst kısmı)	le sommet du crâne	horn-like prominence of forehead
salwext, salewext	yıllık	annuellement	yearly
şehyane; şayînetî, şahînetî	şenlik, düğün	fête, fête de mariage	party, festival, wedding celebration
derketin	çıkmaк	sortir	to go out,
dewlemend; dewletî, heyî	zengin	riche	rich, wealthy
durist	dürüst	honnête, droit	honest, straight, upright,
şêr	aslan	lion	lion
delal	güzel, iyi	beau, bien	handsome, good looking,
diz	hırsız	voleur	thief
gelo; aya, erê	acaba	est-ce	I wonder if , is it?
hinêr, huner	hüner, maharet	art, aptitude	skills
holê; watov, ho	böyle	ainsi	so, thus, as well as
kêm	az	peu	few, little
kûr	derin	profond	deep
mesxere; pêtirank	maskara, şaklabanlık	1. moquerie, 2. ridicule	1. mockery, 2, ridicule jeer
ûşî; gûşî	salkım	grappe	bunch, cluster,
pêşî	1. ön, 2. önce, ilk	1. devant, 2. avant	1. front of, previously, 2. before
tekbîr; tedbîr, tevdîr	tedbir, önlem	précaution, mesure	precaution, plan
tevz; tîz, qerf, qîrf, tinaz	istihza, alay	sarcasme	sarcasm,
tevzên xwe pê kirin	alay etmek	se moquer de	to mock s.o.
têr	1. yeter, 2. tok	1. suffisant, 2. rassasié	1. enough, 2. full, satisfied
torî; torik, tûrg, çeqel	çakal	chacal	jackal
çol	1. sahra, çöl, 2. kır, 3. yaban yer	1. désert, 2. campagne, 3. terre non habitée	1. desert, 2. countryside, 3. uninhabitedd
çûn	gitmek	aller	to go
zengil	zil	clochette, sonnette	bell

Termsaziya pizîşkî bi kurdî

- IV -

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
endam	organ	membre, organe	organ
endamûk; organîk	organik	organique	organic
endamwer; organîzm	organizma	organisme	organism
azmûngeh	laboratuvar	laboratoire	laboratory
genî	septik	septique	septic
genîbûn; genîtî	septisemi	septicémie	sepsis
xwîngenîbûn; xwîngenîtî	septisemi	septicémie	septicemia
jînpizîşkî; pizîşkîya jinan, jînekolojî	jinekoloji	gynécologie	gynecology
jînpizîşk; pizîşkê jinan, jînekolog	jinekolog	gynécologue	gynecologist
hewdêr	enfectif	infectieux	infective
hinavpizîşkî	dahiliye	médecine interne	internal medicine
hinavpizîşk	dahiliye doktoru, dahiliyeci	médecin spécialiste de médecine interne	internist
mîkrob	mikrop	microbe	microbe
bîyokîmya	biyokimya	biochimie	biochemistry
bîyolojî; zindenasî	biyoloji	biologie	biology
keçel	kel	teigneux	affected with tinea capitis
keçelî	kellik	teigne	tinea capitis
kezebkulî; cegerkulî	hepatit	hépatite	hepatitis
kula reş, kulereş, weba	veba	peste	plague

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, *www.fikp.org*
Directeur de la publication : Reşo ZÎLAN, Réalisation : M. HASSAN

hejmar 58 - Bihar 2016

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna Hewlêrê

Civîna Kurmancî ya 58an vê carê li Hewlêrê, paytexta başûrê Kurdistanê, di navbera rojên 21 - 28.05.2016an de li dar ket.

Hewlêr bajarekî gelekî kevn e û xwedî dîrokeke dûr û dirêj e. Despêka wê, li gor hindek çavkanîyan, diçe heta 7-8 hezar salî berî niha. Navê wê di dema sumerîyan de wek Urbîlum derbas dibe. Ev nav di dema asûrîyan de bûye Urbîlîm û piştre Arbêla. Bi dû re, di zimanê suryanî de bûye Arbêl, bi erebî Erbîl û ji wir jî di kurdî de bûye Hewlêr /Hewlêr.

Hewlêrê di bin destê sumerîyan, asûrîyan, medîyan, axîmenîdîyan, makedonîyan, partîyan, sasanîyan, selçûq û osmanîyan de roleke mezin listîye. Bûye devereke gelekî girîng û stratejîk. Bi wext re bûye bajarekî pirrengî, hembêza xwe ji gelek netewe û dîyanetan re vekirîye. Niha tê de ev pîrneteweyî û pirdînî her berbiçav e. Neteweyên cuda cuda û dîn û dîyanetên cihêreng her bi hev re wek bîra dijin. Bajar nîmûneyeke gelekî baş ya pêkvejiyanê dinimîne.

Desthilatdarîya kurdî dixebite ku ev pêkvejiyana her berdewam be, hevwelatîyên wê û yên başûrê Kurdistanê her di vê rêyê de têdikoşin û nişan didin ku ji vê prensîpê nehêne xwarê.

Me bi dirêjahîya civînê ev hewa tenefus kir, di vê atmosferê de, bi kar û xebata xwe ve mijûl bûn. Di gel xeteriyên terorê, gefa Da'îşê û krîza aborîyê em bi serbilindî li wir man û bi serbilindî vegerîyan. Lê dilê me ma her li wir, di gel birayên me.

Di vê civînê de li ser babetên têvel yên wek Balindeyên Kurdistanê, Faûna (heywan), Flora (gulûgiya), Termînolojiya pizîşkî, Çêkirina benî, bastêq û helîlan, Hin peyvên kêmnas/ nenas û Peyvên ji pirtûkên Xelîfe Êsiv hat kar kir.

Ev hevalên han di civînê de beşdar bûn: Rênas Awdal (Zaxo), Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Omîdê Mistefayê Celalî (Bazîd), Lezgînê Çalî (Barzan), Elişêr (Wan), Ehmedê Dirihî (Çewlik), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Eyûb Kiran (Qerejdax), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozî (Batman), Fadil Omer (Dihok), Zinar Soran (Dêrik), Têmûrê Xelîl (Rewan), Îsmail Şahîn (Sê mêl), Reşo Zîlan (Agirî).

Encamên xebata civînê li jêrê têne pêvkêş kirin.

Termsaziya pizîşkî bi kurdî

- V -

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

kurdî	turkî	fransîzî	îngilîzî
kîmyaçare	kemoterapi	chimiothérapie	chemotherapy
kur	erkek çocuk, oğlan	garçon	boy
kurî	eksen	axe	axis
laşnasî	anatomi	anatomie	anatomy
mîrxîçîk, mîrkute, mîrkutok, xwirîyên avî	suçiçeği	varicelle	chicken pox
hînavbînî	endoskopi	endoscopie	endoscopy
hînavbînk	endoskop	endoscope	endoscope
navdilkulî	endocardit	endocardite	endocarditis
neberdêrî	kısırlık	infertilité	infertility
neşterkar	cerrah	chirurgien	surgeon
neşterkarî	operatörlük, cerrahlık, cerrahlık ilmi	chirurgie	surgery
tanedêr	pirojenik olmayan, hararet oluşturmayan	non pyrogène	nonpyrogenic
nîşan	işaret	signe	sign
nûciwan	genç	adolescent	adolescent
nûza	yenidoğan	nouveau-né	neonate
nûzayane	neonatal	néonatal	neonatal
pizîşkê çavan	göz doktoru	ophtalmologue	ophthalmologist
pizîşkîya çavan	göz doktorluğu	ophtalmologie	ophthalmology
pankurm	tenya	ténia	tape worm
panpejîk	birkaç ülkeye yayılan, yaygın	pandémique	pandemic
pizîşkê zarokan	çocuk doktoru, pediatrist	pédiatre	pediatrist
pizîşkîya zarokan	pediyatri, çocuk doktorluğu	pédiatrie	pediatrics
pejîk, şof	salgın hastalık	épidémie	epidemy
pejîknas	epidemiyojist	épidémiologiste	epidemiologist
pejîknasî	epidemioloji	épidémiologie	epidemiology
perçivtin, perçifin	ödem	œdème	oedema
perçivtî, perçifi	ödemli	œdémateux	oedematous
perdemêjî	beyin zarı	méninge	meninges
perdemêjîkulî	menenjit	méningite	meningitis
pest	basınç	pression	pressure
pesta xwînê	tansiyon	tension	blood pressure
pesta çavî	göz tansiyonu	tension oculaire	intraocular pressure
pestandî	sıkıştırılmış	pressurisé	pressurized
pestandin	sıkamak, basıncını ayarlamak	pressuriser	to pressurize
pestpîv	sfigmomanometre, barometre	sphygmomanomètre, baromètre	sphygmomanometer, barometer
pis	erkek oğlan	fiils	son
pişkulî, sîkulî, pişikkulî, satilcan	pnemonit, akciğer iltihabı, zatürye	pneumonie	pneumonitis
pizîşk	doktor	docteur	physician
pizîşkî	tıbbi	médical	medical
pizîşkî	tıp	médecine	medicine (science)
riskîyan	sedimentasyon	sédimentation	sedimentation of a solution, sedimentation
saxlem, tendurist	sağlıklı	sain, en bonne santé	healthy
saxlemî, tenduristî	sihhiye, sağlık	santé	health
şilemenî	sıvı, akıcı	liquide	liquid
sinêle, sengele	genç, delikanlı	adolescent	teenager

sinêletî	gençlik, delikanlılık	adolescence	teenage
sîngkulî	zatürriye	pneumonie	pneumonia
şîrxwerî	bebeklik dönemi	petite enfance	infancy
şîrxwer, berşîr, pit	bebek	bébé	infant
sorgok	alyuvar	érythrocyte, hématie	erythrocyte
sorîlank	dölût, fetus	foetus	fetus
spîgok	akyuvar	leucocyte	leukocyte
stewr	steril	stérile	sterile
stewrandin	1. sterize etmek, 2. sterilizasyon	1. stériliser, 2. stérilisation	1. sterilize, 2. sterilization
stewrî	sterilik	stérilité	sterility
şû, mêr	koca	mari	husband

Faûna

Semender, beq, req, kûsî

Amadekar: Eyûb SÎNAN KIRAN

SEMENDER				
kurdî	latînî	tirkî	fransizî	îngilizî
semenderê Colemêrgê	<i>neurergus strauchi</i>	Hakkari semenderi	salamander de Hakkari	Hakkari's potted newt
semender	<i>salamandra salamandra</i>	lekeli semender	salamander de feu	fire salamander
semenderê Ûrmîyê	<i>neurergus crocatus</i>	Urmiye semenderi	salamander d'Ourmieh	Lake Urmia newt
semenderê Kurdistanê	<i>neurergus microspulotus</i>	Kürdistan semenderi	salamander du Kurdistan	Kurdistan newt

Semenderê Colemêrgê
Neurergus strauchi

Semender
Salamandra salamandra

Semenderê Ûrmîyê
Neurergus crocatus

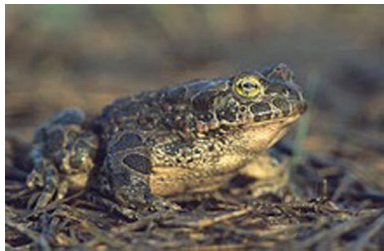

Semenderê Kurdistanê
Neurergus microspulotus

BEQ, REQ Û KÛSÎ				
kurdî	latînî	tirkî	fransizî	îngilizî
beqa bibelalûk	<i>bufo bufo</i>	sigilli kurbağa	crapaud commun	common toad
qurqurk	<i>bufo viridis</i>	gece kurbağası	crapaud vert	the european green toad
beqa dara	<i>hyla arborea</i>	ağaç kurbağası	rainette verte	common tree frog
beqseydik, beqa kesk	<i>hyla savignyi</i>	yeşil kurbağa	rainette européenne	european tree frog
beqa golan, beqbelûsk	<i>rana ridibunda</i>	ova kurbağası	grenouille rieuse	marsh frog
beqa xetxetî	<i>rana camerani</i>	şeritli kurbağa	grenouille zébrée	stripped frog
req, sêlak		su kaplumbağa	tortue d'eau	pond turtle
reqê golan	<i>mauremys caspica</i>	hazer çizgili kaplumbağa	tortue de la mer Caspienne	Caspian turtle
reqê deqdeqî	<i>emys orbicularis</i>	benekli kaplumbağa	cistude	European pond turtle
reqê Feratê	<i>rafetus euphraticus</i>	Fırat kaplumbağası	tortue d'Euphrate	Euphrates softshell turtle
kûsî	<i>testudo graeca terrestris</i>	tosbağa	tortue, tortue terrestre	common tortoise

Beqa bibelalûk
Bufo bufo

Beq Qurqurk
Bufo viridis

Beqa dara
Hyla arborea

Beqseydik, beqa kesk
Hyla savignyi

Beqa golan, beqbelûsk
Rana ridibunda

Beqa xetxetî
Rana camerani

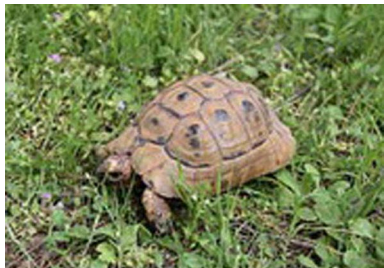
Reqê Golan
Mauremys caspica

Reqê deqdeqî
Emys orbicularis

Reqê Feratê
Rafetus euphraticus

Kûsî
Testudo graeca terrestris

Hin berhemên ji tirî

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

Ez li mala Hecî Mihemed Bakay bûme mêvan û min pirsra mahsera - miştaxa ji Hecî û xanima wî kir. Mala Hecî li gundê Misûriyê di nav rez û erdê bav û kalên wan de, bi awayekî nûjen hatibû avakirin. Bi dilovanî heciyê (72) heftê û du salî û xanima wî Rûqiye ya ku di heman jiyê de bû, dest pê kirin, ji me re mijara kewdan, miştaxa û çekirina benî û bastêqê vekirin. Qîn bi qînê ve dikirin. Gava min li wan guhdarî kir, ew hest bi min re çêbû ku her wekî ez li nav rez im û me dest bi çêkirina benî - sîncoq û bastêqê kiriye. Carinan xanima Hecî, xwe li gemê dida û dikudand ku beniyên xwe di pelûlê de bike, lê Hecî bergiya wê dibirî û digot “hela raweste em hê nehatin wî delavî”. Her weha me roja 17ê gulana 2016an şevbuhêrkeke bi dilê xwe derbas kir.

Ji xwe tiriye baş û xweşik di ber re dihêt çinîn û dihere bazarê. Payiza paşin ew tiriye ku nehatiye hevdan di mêmê de mayî, ketober dihêt hevdan. Navê vê hevdanê çinîn e. Helbet ew tirî bêtir tiriye meqrone, yê şîreyê ye û di payiza paşin de, di mêmê de û wek efara tirî, bi yek qutên di mêmê de dimînin re ketober diheve hevdan.

Dema em tiriye mayî tevî berhev dikin, diçinîn, em tînin miştaxa, dixin kîsan an telîsan, diesirînin, diguvêşin, ji bo ew keşmûna mayî baş zuha bibe, em wan guvîşkên keşmûnê dixin mengenevê diguvêşin da av tê de nemîne, zuha bibe.

Ew şîreya ku me ji tirî wergirti, em dixin neqrên. Li gora pîrbûna şîreyê em hinek axa sipî dixin nav, tevî dikin. Ew axa sipî ji bo dawerivandin û sipîkirina şîreyê ye. Bi gotineke din şîreya tirî bi wê axa sipî rafîne dibe. Navêkî din yê wê axa sipî, axa dimsê ye.

Em paşê şîreya xwe dikewidînin. Kewidandin nivkeli kirin e. Di wê nivkeliyê de, dema gemara di nava şîreyê de ya bi ser dikeve, agir ji binê neqrê vedikişînin, em wê şîreya nivkeli heta ku sar bibe, bicemide, di nav re tev didin, li hev dixin, bi vî awayî ew gemar dadini-sile, xwe bera binî dide.

Dema şîre sar bû, cemidî û gemarê xwe bera binî da, em di ser re ya paqij diparzinînin, em wê şîreya paqij vedigerînin neqrêke din, ji nuh ve agir dixin bin. Heta bi kel were, em dikelînin, dema bikele kef bi ser dikeve, em cara duduyan wê kefê ji ser diqêşêrin, em wê qêşartîne bi kevîrê dikin.

Ger ew şîre ji bo bastêqê be, em hinek ard-arvan tev lê dikin, ya ji bo benîyan be ardê wê hinekî zêdetir e, qalindtir dibe.

Tasa yendo, ew tasa bi çembilê dirêj, ji me re tasa pîvana şîreyê ye. Wê şîreya arvan li nav ketî, ji bo nebe girêk, em di safokê re diparzinin, li safokê dixin. Em wê şîreya paqij ku di safokê re hatiye parzinandin dîsa dixin neqra, didin ser êgir û heya dikele tev didin. Piştî kel pêket em hêdî, hêdî agir ji binê neqrê dibirin. Carinan em sêlekê dikin navbera êgir û neqrê û carinan em agir ji binî vedikişînin, da zêde nekele û nebe girêk û neşewite.

Dema pelûla me hazir bû, destpêkî em ji bo bastêqê bi kar tînin. Paçikên hêzar an naşor, cabonê baş ku me amade kirine, em du tasên yendo bera ser paçikê bastêqê didin, du kes wê pelûlê bi hosteyî li ser wî paçikî li hev vedigerînin û tenik lê belav dikin. Dema hê pelûl germ e em tenik di paçikê didin, em nahêlin qalind bibe. Bastêqa peltenik û sipî ya baş e.

Benî-sîncoq ji bi eynî metodê ye. Pelûla beniya hinekî qalindtir ango tîrtir e. Ji bo tîrtir bibe hinek arvanê zêde dikeve nav. Em berê gwîzên xwe yên malê, ger xwemalî tune bin yên kîrîrînê, yên qenc em berî şkenandinê demekê dixin nav avê. Di avê de êvarekê an çend saetan dihêlin da ku di şkenandinê de qîn hûr nebin. Em gwîzên xwe dişkênin, qînen xwe darvedikin, benikên qîn pê ve darvekirî, bi aqûlan ve girêdidin, bi dar de dikin. Aqûl ew darikên serê wan çetelî ne û ji bo bidardekirinê bi kêr in. Li gora qalindbûnê em carekê an çend caran wan gwîzên darvekirî ku aqûl bi serê benikê beniya ve girêdayî, di pelûlê de dikin. Ew pelûla ji ber benî û bastêqê dimîne û nema bi kêr tê bera teştêkê an ser sînyekê didin hinekî zuha dikin. Di pey re em bi kêran dîlim dîlimî dikin û wek kesme em hiltînin.

Ev pêzanînen ku min ji Hecî Mihemed û mala wan wergirti anî û ji muxtarê Misûriyê, ji Mehmet Bakay re xwend da ku kêmaniyan bibînim û li agahdariyên xwe zêde bikim. Muxtarê me yê hêja pîrr dilşad bû kêfa xwe gelekî anî û got; mala te ava te hemî tişt qîn bi qînê vekiriye, pesnê nivîsa min da. Lê dîsa jî hin tişt min ji muxtarê xwe wergirt. Ez wan ji li vir pêşkêşî we hêjayan dikim.

Me berê, tiriye xwe yê şîre li ser tahteke ku hewdekî ji kevîran di binyê re çekirî radixist. Me li ser wê tahtê di telîs û kîsan de ew tiriye xwe diguvaşt. Ava wî tiriye ango şîreya ji kîsan diherikî, diketê wî hewdî. Me ji wir bi satilan ew şîre bera neqrên dida û dikewidand. Lê nuha em hewdên ji betonê çedikin. Kewidandin yanî şîrgermî kirina şîreyê ku nivkeli dibû û qîrş gemar bi ser diket. Me bi miqêşê ew gemar jî ser digirt. Me ew herî, gemara ku ji şîreyê diqêşart dixiste kîsan û bi dar de dikir. Me satilek datanî binî ku ew av, şîreya ji kîs

dadinisilî careka din li neqrê vedigerand. Ew herî û pîrrika di kîs de mayî êdî ya avêtinê bû, me dirijand. Kîsên xwe diştûst û ji bo bikaranîna careke din hiltanî.

Min ji muxtar pirsra miqêşê kir; got doxa wê dirêj, serê wê fireh, girover û qulqulî ye ku bi wê kef û gil û gemar ji ser şîreyê digirtin ango wek Hecî Mihemed gotî diqêşartin. Tiştê min jê fehm kir, kevîra mezin e.

Her weha, muxtarê dilovan, kar û berpirsiyariyên xwe hemî li aliyekî hişt û bi pîrsên min ve daket. Dilê xwe bijand vê xebata hêja û xwest ji dil alikariya min bike. Bi berdewamî, tevdan-lihevixistina şîreyê gelekî girîng dît ku divê bihête nivîsandin. Dema me ardê xwe, arvan diavêt nav şîreyê, me dest bi tevdanê dikir. Hem agir di bin neqrê de ye û hem jî em li ser hev bi darekî şîreyê li hev dixin. Divê agir nerm be, yanî ne agirekî gûrr be û li ser hev ew şîre were tevdan, lihevixistin. Darikê pelûlê, ew darê ku pê pelûlê li hev dixin, darekî wek doxa merrekê ye, serê wî beşikî, pan e. Serê wî darê beşikî carinan bi sifir ango bi paxir di hate kiras kirin da ku tama pelûlê xera neke. Em her serê wî darikê pelûlê li binê neqrê dibin û tînin da ku binî negire, nebe girêk û neşewite.

Beran, bêcik: darikên mêmwan qul dikirin û darikên ziravtir tê re derbasdikirin, dixistin temtêla tişt û tebayên dilên wan dixwest, qînen gwîza dixistin qirika wan, bi gwîzan dixemilandin û di pelûlê de dikirin. Wek: beran, mirov, dik hwd.

Qumaşk: Bi çirpiyên ji hinarê yan ji belalûkê şivên nerm wek sê xelekên girover di ser hev re li darikên **silêvî** li hev suwar dikirin. Dîsa bi gwîzan guluk pê ve dikirin, dixemilandin, çend caran di pelûlê dadikirin. Dibû selikeke ji pelûlê û ji gwîzan, pê dilê zarokan şad dikirin û carinan hundurê wê jî bi qîn û çerezan dadigirtin.

Mewîj: Tiriye di rez de dimînin didin hev, berhev dikin. Helbet tiriye mewîjan cihê ye. Jê re tiriye cînas dibêjin. Cînas cureyekî tiriye xweşik e, baş e, zû digihê, namîne payiza paşin. Tiriye mayî diçinîn, tînin li miştaxan radixin, libên xerabe jê dineqînin. Yên paqij û neqandî bi hinek zeyta zeytûnan û ava bi ariya êzingan kelandî, dişon û dixin selikên çirpî. Ew tiriye mewîjan yê paqij û neqandî, di wê sepetê de dikin û li miştaxê radixin. Heta ew tirî zuha bibe li ser miştaxan raxistî dimînin. Zuhabûn, li gora tîna rojê, ji hefteyekê heta bi deh rojan diajo. Piştî zuha bû, didin hev dîsa dixin selikan û ava paqij lê dikin, dişon. Piştî şûştinê li ser paçikên paqij radixin heta zuha dibe. Piştî zuhabûnê li serradê dixin, ji darik û kîrşan paqij dikin û hiltînin.

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
dema kergê: dema mehserê	bağbozumu zamanı	période des vendanges	vintage season
mehser, masere, isle, ûsil, îsir	şirahane, üzüm şirasının çıkarıldığı yer	pressoir à raisin, emplacement du pressoir	the place where grapes are crashed to produce syrup
mehsere	üzümün sıkılarak şirasını çıkarma işlemi	pressurage	crashing or squeezing of the grapes to produce syrup
miştaxe	üzüm kurutma yeri	emplacement du séchage des raisins	a place where grape are left to dry in order to produce raisin
kewidandin	üzüm şirasını ısıtmak	bouillir le jus de raisin	to boil the grape juice
tirîyê meqrone	şıra üzümü	chasselas	chasselas
qutif, çirtim, siqil, tilmist	cıngıl	grapillon	a part of a cluster
şîre	şıra	jus de raisin pressé	concentrated syrup
efara tirî: paşerok	bağ bozumu artığı	résidus de vendanges	leftover of harvest
esirandin, givaştin	sıkmak	presser, pressurer	to squeeze
keşmûn, pap, simarte, sîmirte	posa	lie de raisin	dregs
neqir, niqre, dist	büyük kazan	chaudron	large cauldron
moçik	uzun saplı tas	louche	big and deep ladle
naşor, cabon, japon, çapon	amerikan bezi	éttoffe en coton blanc	american cloth
aqûl, heçik, çelake	çengel	crochet, croc	hook
miqêş, kevgîra mezin	büyük kevgir	grand écumoire	large skimmer
tiriye cînas	cins üzüm	variété de raisin de qualité	a noble sorts of grape
qîn, kakil	ceviz, badem gibi yemişlerin içi	cerneau	kernel

Tiriye meqrone
chasselas grapes

Helîl – kesme-pelît-peksîmet : confection or delicacy made of grape juice and flour

Mewîj: raisin

Dims – mot-doşav - difs: boiled grape juice

Benî – meşlûr - orcix - sicûq - sincix - kome - şaran: confection of nuts dipped in grapes juice

Bastêq: fruit pulp dried in thin layers

Balindeyên li Kurdistanê

- II -

Amadekar: Îsmâîl TAHA ŞAHÎN

kurdî	latînî	tirkî	fransizî	îngilîzî
başkulok	<i>saxicola torquata</i>	taş kuşu	tarier pâtre, traquet pâtre	african stonechat
serqelûnk, belg, qîrik	<i>phoenicurus ochruros</i>	kara kızilkuyruk	rouge-queue noir	black redstart
bilbil, hizar	<i>luscinia megarhynchos</i>	bülbül	rossignol	nightingale
dûvsork, kurîsork, dûvsoran, bûkesor, dûbilindik, dûlesorik, kurîrepînk, kurîfitînk, terîsorik, dwîhelînk, pitpitok, pit, boqsor	<i>cercotrichas galactotes</i>	çalı bülbülü, pas renkli çalı kızıl gerdanı	agrobate roux	rufous, tailed scrub robin
bersorik, berçêlsorik, binhefsorik, behefsorik, bûksoran, cwîsorik, melak, melasorik, qurimdar	<i>erithacus rubecula</i>	kızılgerdan	rouge-gorge	european robin
bindehlok	<i>cettia cetti</i>	kamış bülbülü	fauvettes des roseaux, phragmite, bouscarle de cetti	cetti’s warbler
xiçik	<i>acrocephalus melanopogon</i>	bıyıklı kamışçın	lusciniolè à moustaches	moustached warbler
çûçeşîn	<i>hippobolais pallida</i>	ak mukallit	fauvette pâle	eastern olivaceous warbler
serreşik	<i>sylvia atricapilla</i>	karabaş ötleğen	fauvette à tête noire	eurasian blackcap
hejîrok	<i>sylvia borin</i>	boz ötleğen	fauvette des jardins	garden warbler
têltênbûrik	<i>scotocerca inquieta</i>	sürmeli çalı ötleğeni	dromioïque vif argent	streaked scrub warbler
sîçipk	<i>phylloscopus trochilus</i>	söğütbülbülü	pouillot fitis	willow warbler
çirkone, çilmêrik, çilmêre, dehlîk, bintanik, wincik	<i>phylloscopus collybita</i>	bayağı çıvgın	pouillot véloce	common chiffchaff
çeçqeçok, kezanok, çixçixk, çikçikan	<i>muscicapa striata</i>	benekli sinekkapan	gobe-mouche gris	spotted flycatcher
belakîtik, gumgumî	<i>ficedula albicollis</i>	halkalı sinekkapan	gobe-mouche à collier	collared flycatcher
poşîreşk, mamreşik, êfîmok:	<i>parus major</i>	büyük baştankara	mésange charbonnière	great tit
serşînk, seraşînok, xexecok	<i>parus caeruleus</i>	mavi baştankara	mésange bleue	eurasian blue tit
pispişk, tilîxwerk, dûvçinarik	<i>remiz pendulinus</i>	bayağı çulha kuşu	rémiz penduline	eurasian penduline tit
berkute, belîkute, berkure, belîşte, fiştik, toteber, toteberk	<i>sitta tephronota</i>	büyük kaya sıvacı kuşu	sittelle des rochers	persian nuthatch
kevirhilperk, teyirkê kevran	<i>tichodroma muraria</i>	duvar tırnaşık kuşu	grimpereau échelle	wallcreeper
çirçirok, çirçirk, çirçiradînk, garisok, cit, diç, silîl, hinbank	<i>emberiza calandra</i>	tarla kiraz kuşu	bruant proyer	corn bunting
çûka zer, zerwêleyê cehan, beyarok, çîçilo, çûkzer, çûcezer, tûtre’êl, zerolî, berzere	<i>emberiza melanocephala</i>	kara başlı çinte	bruant mélancéphale	blackheaded bunting
kezwankelotik	<i>coccothraustes coccothraustes</i>	bayağı kocabaş	gros-bec, casse-noyaux	hawfinch
zengulîtik, zengilok, zengulîlat, zengilîle, kilîlmilîl, belingosik, serxûnik	<i>carduelis carduelis</i>	saka kuşu	chardonneret élégant	goldfinch
serstîrik, çûçika têvrîyan	<i>carduelis cannabina</i>	keten kuşu	linotte mélodieuse	common linnet
sivyankê çolê	<i>passer hispaniolensis</i>	söğüt serçesi	moineau espagnol	spanish sparrow
sêdidank	<i>petronia petronia</i>	kaya serçesi	moineau souldie	rock sparrow
reşîşik, zerzûrî, gwîbijînk, reşwêle, reşolî, reşçêle	<i>sturnus vulgaris</i>	sığırcık	étourneau sansonnet	starling
teyirkulî, xezayî, xezayîk, xezalok	<i>sturnus roseus</i>	ala sığırcık	étourneau roselin	rosy starling
zerwêle, zerwêleyê şamî, zerwêlê xatûnî, zerêle, pîropîro, tuyotuyo, tiyopiyo, silobapîro	<i>oriolus oriolus</i>	bayağı sarıasma	loriot d’Europe	eurasian golden oriole
qirgurg, qira kelexan, qijak	<i>corvus corax</i>	karakarga	grand corbeau	common raven
qelereşk, kelebeş	<i>corvus corone</i>	leş kargası	corneille noire	carrion crow
qir, qirika belek, qirbelek, qelegewir, qirgewrik	<i>corvus cornix</i>	başlıklı karga	corneille mantelée	hooded crow
qirereşka ziyanan, qirereşik, qelixerab, qelixerav	<i>corvus frugilegus</i>	ekin kargası	corbeau freux	rook
qijqelank, qelqîşk, qelespîk, qelebask, qijqel, dûvdirêj, qijok	<i>pica pica</i>	avrupa saksağanı	pie bavarde	eurasian magpie
şirkak, kirrkak, kirrkewk, çilkak, alik	<i>garrulus glandarius</i>	bayağı alakarga	geai des chênes	eurasian jay
qaqîşk, qelqîj, qelqijk, qijyank, qaqwîşk	<i>pyrrhocorax</i>	kırmızı gagalı dağ kargası	crave à bec rouge	chough

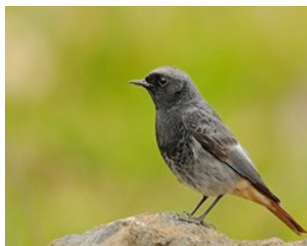
Balindeyên malî				
mirîşk	<i>gallus gallus domesticus</i>	tavuk	poule	chicken
’elok, ’elelok, culux, qulî, qulîqulî, antax, mirîşka şamî, şamî, hindi	<i>meleagris gallopavo</i>	hindi	dindon sauvage	turkey
mirîşka fir’ewnî	<i>numida meleagris</i>	yabani beçtavuğu	pintade de numidie	helmeted guineafowl

Hin bilindeyên biyanî yê naskirî				
tawis	<i>afropavo congensis</i>	tavus	paon	peacock
totîk, tûtik, tolî	<i>psittacula krameri</i>	papağan	perroquet	parrot
kerdîkil	<i>Struthio camelus</i>	devekuşu	autruche	ostrich

başkulok -
saxicola torquata

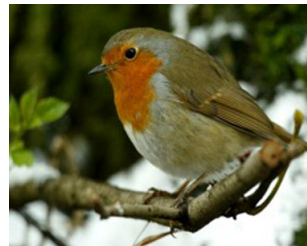
serqelûnk, belg, qîrik -
phoenicurus ochruros

bilbil, hizar -
luscinia megarhynchos

dûvsork, kurîsork,
dûvsoran, bûkesor,
dûbilindik, dûlesorik,
kurîrepînk, kurîfitînk,
terîsork, dwîhelînk,
pitpitok, pit, boqsor -
cercotrichas galactotes

bersorik, berçêlsorik,
binhefsorik, behefsorik,
bûksoran, cwîsorik, melak,
melasorik, qurimdar -
erithacus rubecula

bindehlok -
cettia cetti

xîçik -
acrocephalus melanopogon

çûçeşîn -
hippolais pallida

serreşik -
sylvia atricapilla

hejîrok -
sylvia borin

têltenbûrik -
scotocerca inquieta

sîçipk -
phylloscopus trochilus

çîrkone, çîlmêrik, çîlmêre,
dehlik, bintanik, wincik -
phylloscopus collybita

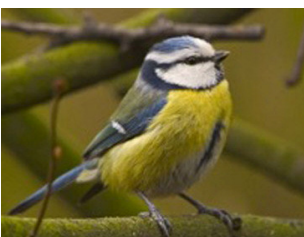
çeçqeçok, kezanok, çixçixk,
çikçikan -
muscicapa striata

belakîtik, gumgumî -
icedula albicollis

poşîreşk, mamreşik, êtîmok -
parus major

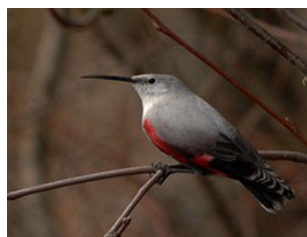
serşînk, seraşînok, xecxecok -
parus caeruleus

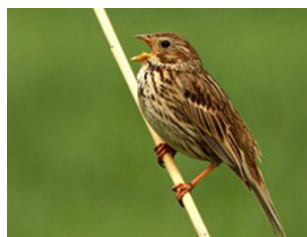
pisipilka, tilîxwerk, dûvçinarik -
remiz pendulinus

berkute, belîkute, berkure,
belîşte, fiştik, toteber, toteberk -
sitta tephronota

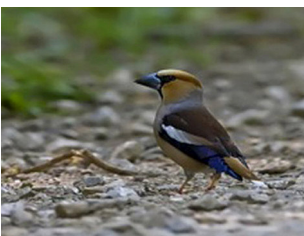
kevîrhilperk, teyîrkê kevran -
tichodroma muraria

çîrçirok, çîrçirk, çîrçiradînk,
garisok, cit, diç, sîlîl, hinbank -
emberiza calandra

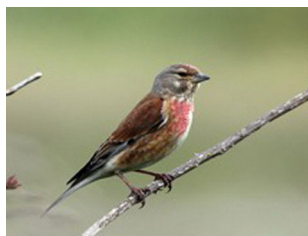
çûka zer, zerwêleyê cehan,
beyarok, çîçilo, çûkzer, çûcezer,
tûtre'êl, zerolî, berzere -
emberiza melanocephala

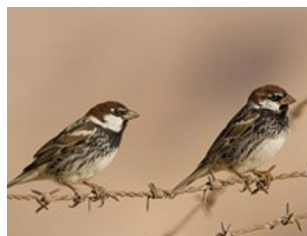
kezwankelotik - *coccothraustes*
coccothraustes

zengulîtik, zengilok, zengulîlat,
zengilîle, kilîlmîlîl, belingosik,
serxûnîk - *carduelis carduelis*
carduelis carduelis

serstîrik, çûçika têvrîyan -
carduelis cannabina
carduelis cannabina

sivyanê çolê - *passer*
hispaniolensis
passer hispaniolensis

sêdidank - *petronia petronia*
petronia petronia

reşîşik, zerrûrî, gwîbijînk,
reşwêle, reşolî, reşçêle -
sturnus vulgaris
sturnus vulgaris

teyîrkulî, xezayî, xezayîk,
xezalok -
sturnus roseus
sturnus roseus

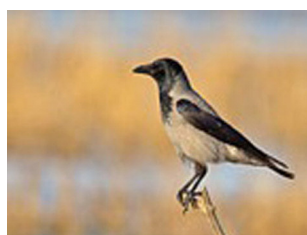
zerwêle, zerwêleyê şamî, zerwêlê
xatûnî, zerêle, pîropîro,
tuyotuyo, tiyopiyo, silobapîro -
oriolus oriolus
oriolus oriolus

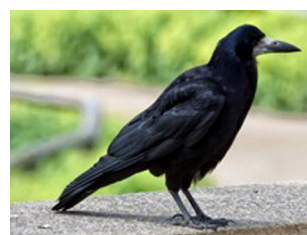
qîrgurg, qira kelexan, qijak -
corvus corax
corvus corax

qelereşk, keleş -
corvus corone
corvus corone

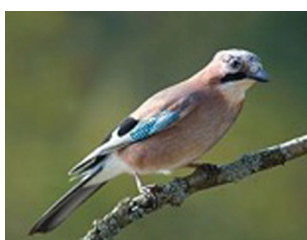
qîr, qirika belek, qîrbelek,
qelegewîr, qîrgewîr -
corvus cornix
corvus cornix

qîrereşka ziyanan, qîrereşik,
qelexîrab, qelexurav -
corvus frugilegus
corvus frugilegus

qijqelank, qelqîşk, qelespîk,
qelebask, qijqel, dûvdirêj, qijok -
pica pica
pica pica

şîrkak, kîrkak, kîrkewk,
çîlkak, alîk -
garrulus glandarius
garrulus glandarius

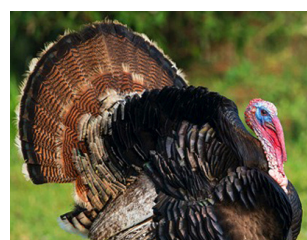
qaqîşk, qelqîj, qelqîjk, qijyank,
qaqwîşk -
pyrrhocorax
pyrrhocorax

Balindeyên
malî

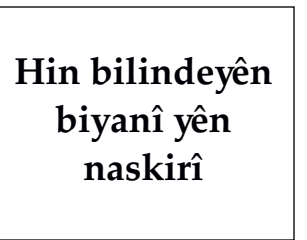
mirîşk -
gallus gallus domes-ticus
gallus gallus domes-ticus

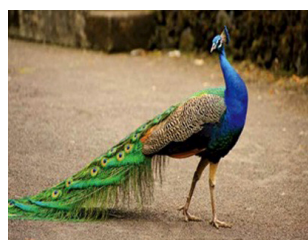
'elok, 'elelok, culux, qulî,
qulîqulî, antax, mirîşka,
şamî, şamî, hindî -
meleagris gallopavo
meleagris gallopavo

mirîşka fir'ewnî -
numida meleagris
numida meleagris

Hin bilindeyên
biyanî yên
naskirî

tawis -
afropavo congensis
afropavo congensis

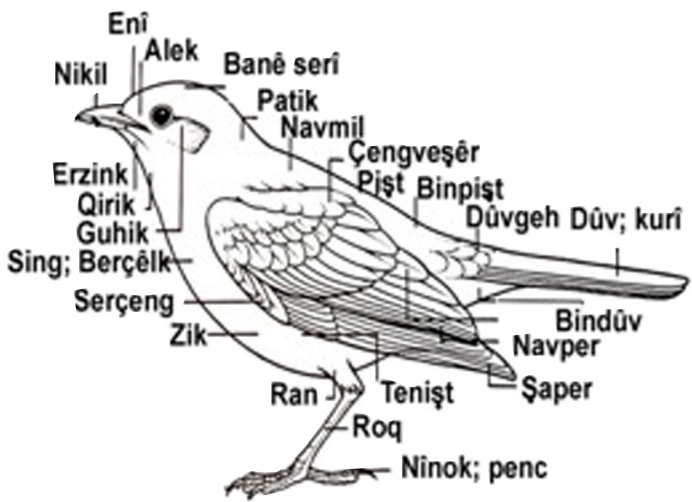
totîk, tûtîk, tolî -
psittacula krameri
psittacula krameri

kerdîkil -
struthio camelus
struthio camelus

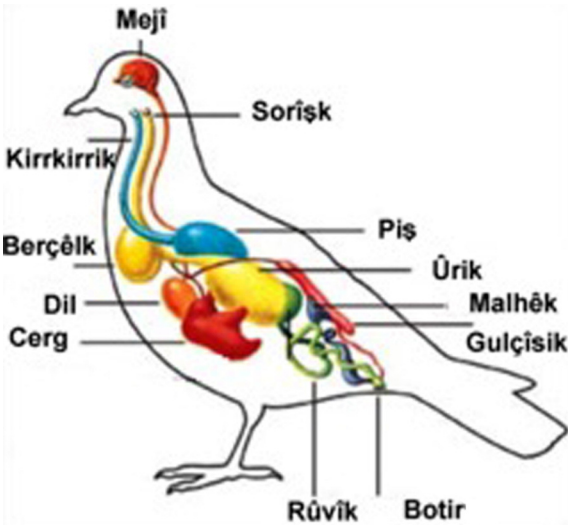

Endamên laşên çûkan

Amadekar: Îsmail TAHA ŞAHÎN			
navmil	omuz	partie inter-scapulaire	interscapular area
pişt	sirt	dos	back
binpişt, qaçik	kuyruk	bas du dos	low back
	sokumu		
dûv, kurî, boçik, terî	kuyruk	queue	tail
bindûv	altkuyruk	croupion	vent
şaper	uçuş tüyleri	remige	primary remigez
tenişt, tehêl, kêlek	yan göğüs	flanc	flank
roq, çip	kuş bacağının üçüncü bölütü	tarse	tarsus
penc	pençe	griffe	clow
ran, hêt	but	cuisse	thigh
zik	karın	ventre	belly
serçeng	kanat ucu	extrémité de l'aile	manus
berçêlk, qûtildank, bertork	kursak	jabot	crop
guhik	kulakçık	oreillette	auricle
qirik	boğaz	gorge	throat
erzink	çene	menton	chin

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
mejî, mêjî	beyin	cerveau	brain
sorişk, sorsork	yemek borusu	œsophage	oesophagus
kirkirk	soluk borusu	trachée	trachea
berçêlk, qûtildank, bertork	kursak	jabot	crop
dil	kalp	cœur	heart
cerg, ciger, mêlak, kezeb	karaciğer	foie	liver
rûvîk, rovî, rûdî	bağırsak	intestin	intestine
botir, pind	kloak	anat. cloaque	cloaca
gulçîsk, gurçîsk, gurçik, guhçilik	böbrek	rein	kidney
malhêk, hêkdank	yumurtalık	ovaire	ovary
ûrik, kursîdank, destarok, aşik	taşlık	gésier	gizzard
piş, pişik, sih, sîpelk	akciğer	poumon	lung

Hin peyvên kêmnas – nenas

- V -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
navçît: benpork, pê kezîyên xwe girê didin	örük bağı	ruban pour nouer les nattes de cheveux	hair ribbon
navrewan: navran, di şalwar de sêkuja di navbera herdu ligan de	apışlık	entrejambe du pantalon, du pantalon bouffant	a piece of cloth in a trouser covering crotch
teberzîn	teber	hallebarde	halberd
nefsmezin: qure	havalı	arrogant, prétentieux	arrogant, self-important
nehêre	yayık	baratte	a churn
nîçkirin	fondip	action de boire (cul sec)	quaff
nîç kirin	fondip yapmak	boire (cul sec)	to quaff
niyas: nas	tanıdık	relation, connaissance	acquainted
berniyas, bernas	tanınan, bilinen	familier, connu	familiar, know
pale pûse: pel û pot, pizgur, pilî pirtî	pılıpırtı	bric-à-brac	junk, clobber
palebetalk: şeytanmijûlk, karbetalk, şivanşitexilînk	çalışan birini oyalamak veya dikkatini dağıtmak	chose ou élément qui distrait du travail, distraction	distractor or distraction from serious work
palor: palûl, mijane, mijank	kızağın boyunduruk bağlantı çubukları	bâtonnets de connexion de l'axe du traîneau	yoke's rod ?
paloş: pelax, pelex	kurutulmuş ot	herbe sèche	dryed gras
paşedîn	arı kovanlığı	rucher	apirary
pêberjêr	yokuş aşağı	descente	downhill
pêberjor	yokuş yukarı	montée	uphill
pêgirtêk	1. merdiven korkuluğu, 2. parmaklık	rampe de l'escalier, ballustrade	1. staircase, 2. railing
pêhevraz	yokuş yukarı	montée	uphill
peletî: pele'ewir, pel, pelt, pelta ewir	bulut parçası	un bout de nuage	clouds part
pêrê: rêbizink, êkpê	patika	sentier, sente, sentier de chèvre	hiking ???
perese bûn: terebera bûn, tarovaro bûn, bijale bûn, pijale bûn, belawela bûn	darmadağın olmak	être sans dessus-dessous, être éparpillé	to be scattered
perese: terebera, tarovaro, bijale, pijale, belawela	darmadağın	éparpillé, en désordre	scatterd
pêvend kirin: aşle kirin, patrome (petreme, petirme, metirme) kirin	aşlamak	greffer, transplanter	to graft, transplant
pêvend	aşılama	greffe, transplantation	graft, transplant
pêxîk: taq	kör pencere	niche (dans le mur)	niche
bargîn: bargîr, beygîr	beygir	rosse, cheval de somme	packhorse

pêxim lê xistin: pêyê xwe lê xistin	sekte vurmak	empêcher, entraver, interrompre, suspendre	to impede, to interrupt, to block
pêxim	sekte	interruption, suspension, arrêt	standstill, failure, interruption
peyîk	peyk: şalvarda apîşlık uzantısı	entre-jambe ample du pantalon bouffant	baggy part of a pair of shalvar
pîngal: hêlîvank, motik, pînekal	fol	pondoir	poultry nest egg
pîngaz	tavuğun yuva dışında yumurtladığı yer	lieu où les poules pondent à l’extérieur du nid	place the hen lays her eggs outside the nest
barîbûyî, bacêle	yuva dışında ya da gizli bir yerde yumurtlayan tavuk	poule qui pond hors du nid ou dans des endroits cachés	the hen that lays eggs out of her nest or in secret places
qeb xwastin: meydan xwastin	meydan okumak	défier	to challenge
qeb: hevrik	rakip	rival, concurrent	competitor
rax: best	yatak (ırmak vs için),	lit	river bed
“raxa çêm”		lit de rivière	
semax	oturaklı, ağırbaşlı	sérieux, solennel, tenace (qqn est un homme sobre)	sober, solemn
<filankes mirovekî semax e>			
sengolik: sengol, singol, singole	bir yaşını doldurmuş dana	veau d’un an	one year old calf
sengole	(mecazi) tonbul genç	adolescent dodu,	an obese teenager
sûs girtin: jeng girtin	paslanmak	rouiller	to rust
şatik (Qoçgirî)	ense	nuque	nape
şay	oyunda eş	partenaire de jeu	fellow-players
şeh	tüfekte fişeklerin sürülerek takılan yaylı altlık	chargeur à ressorts d’arme à feu	magazine
şel: şîl:	parça	morceau, motte	piece
<şelek bûz> perçe	“buz parçası”	« bloc de glace »	“a piece of ice”
şelal: firk, fir, sêrek	seyrek	clairsemé, espacé	sparse
şêrgul: bijîya şêr	aslan yelesi	crinière de lion	lion’s mane
şetele:	1. çığ, 2. bela, felaket, musibet	1. avalanche, 2. calamité, désastre	1. avalanche, 2. trouble, calamity, disaster
<şetele ket nav pêz>			
şewe, şeb	göztaşı	sulfate de cuivre	copper sulfate
şewşibandîn	yalpalamak	tituber, chanceler	to lurch
şirne: qîl, limbûz, lembûz, limûz	fil veya vahşi domuz dişi	défense (de sanglier)	ivory, tusks

Hin Peyv ji pirtûkên Xelîfe Êsiv

- 1 -

Amadekar: Omîdê Mistefayê CELALÎ

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilizî
Eqîda Îmanê			
tuneyî: çuneyî	adem, yok (yoktan)	néant	nothingness
xudanruh: giyandar	canlı varlık	vivant, être vivant	living being
destbilindkirin: destvegirtin, destraberkirin	dua için el açmak	le fait de lever les mains pour la prière	raising hends in prayers
adetî: ji rêzê, edetî	sıradan, bayağı, olağan	usuel, ordinaire	normal, ordinary
Xutbe			
dehyek: ji dehan yek	onda bir	un dixième	one tenth
Feraîz			
bêparî: zirbehîrî, zirbarî	mahrum bırakma/ etme	privation	deprivation
xudanferz: xwedanê pareke mîrateyê:	mirasçı, kalıtçı	héritier	heir
mîratgir, mîratxwer, wêris			
navdan: binavkirin	adlandırmak	nommer	to name
Teqrîz			
kûtxwer: kurtêlxwer	yiyci	vénal	venal
bêbiha: bêqîmet	değersiz	sans valeur, vil	worthless
xudanbiha: biqîmet	değerli	précieux, qui a de la valeur	worthy, valuable
kêmbiha	ucuz, değeri düşük	bon marché	cheap
palan: kurtan, semerê keran	semer	bât	packsaddle
pêç: şaşik	sarik	turban	turban
<ji serî veke pêç û emamet, xudê nedaye wî bext û seadet>			
bihîn= bihîstin <ger nebihin> ez dibihim, min bihî	duymak	entendre	to hear
nav mela: bi nav mela ye, qaşo mela	sözde molla	il n’a de mollah que le nom, soit disant mollah	so-called molla
bêçav: çavkor, kor, kore, nebîna	kör	aveugle	blind
payende: <dinya ne payende û baqî ye>	destek, dayanak	durable	enduring, eternal, long-lasting
can: ciwan <mizgîn li we be ey pîr û cana, çi kesê wê bixwîne dibe feqîh û zana>	genç	jeune	young
şorezar: şorekî, şorak, şoregeh	çorak arazi	terre infertile à cause de la salinisation	barren land
serece: cizama keran:	eşek cüzzamı	lèpre des ânes	leprosy of donkeys
<zen dikin li wan rabûye serce>		”ils croyaient avoir contracté la lèpre des ânes”	

Heşare

Amadekar: Eyûb Sînan KIRAN

kurdi	latînî	tirkî	fransizî	îngilizî
heşare	<i>insectum</i>	haşere	insecte	insect
kurmê daran ê sor	<i>cossus cossus</i>	ağaç kızılkurdu	cossus, gâte-bois	larva of goat moth
kurmê daran ê zer	<i>zeuzera pyrina</i>	ağaç sankurdu	zeuzère du poirier	larva of leopard moth
spîyê gezoya bîstanan	<i>aphis gossypii</i>	pamuk yaprak biti	puceron du cotonnier	cotton aphid
spîyê gezoya gulan	<i>aphis rosae</i>	gül yaprakbiti(gül afidi)	puceron vert du rosier	rose aphid
spîyê pelên gûzan	<i>callaphis juglandis</i>	ceviz yaprak biti	puceron du noyer	walnut aphid
spîyê pelên teneyî (dexl)	<i>rhopalosiphum padi</i>	ekin yaprak bitleri		the bird cherry-oat aphid
spîyê simbilên (gulîyên) genimî	<i>sitobion avenae</i>	hububat yaprak biti	puceron du noyer	the english grain aphid
spîyê pelên genimî	<i>schizaphis graminum</i>	buğday yaprak biti	puceron de céréales	spring grain aphid
spîyê pelên xoxan	<i>myzus persicae</i>	şeftali yaprak biti	puceron vert du pêcher	green peach aphid
spîyê koka nîskan	<i>smynthuroides betae</i>	mercimek kök biti	puceron de la racine de lentilles	bean root aphid
kurmê baqilkan	<i>bruchus rufimanus</i>	bakla tohum böceği	charançon de pois	broad bean weevil
kurmê nîskan	<i>bruchus lentis bruchus ervi</i>	mercimek tohum böceği	zabre de graines de lentilles	lentil seed beetle
kurmê pelên genimî	<i>tinea granella</i>	buğday güvesi	teigne des grains	corn moth
kurmê koka teneyî (dexl)	<i>zabrus tenebrioides</i>	ekin kamburböceği	zabre des céréales	corn ground beetle
spîyê genimî	<i>sitophilus granarius</i>	buğday biti	charançon du blé	weat weevil
spîyê birincî	<i>sitophilus oryzae</i>	pirinç biti	charançon du riz	rice weevil
maşotê nokan	<i>heliolithis dipsacea</i>	domates yeşilkurdu	leucanie	marbled clover
maşotê gûzika pembûyî	<i>helicoverpa armigera</i>	pamuk yeşilkurdu	ver de coton	cotton bollworm
maşotê pelên pembûyî	<i>spodoptera littoralis</i>	pamuk yaprak kurdu	noctuelle méditerranéenne	egyptian cotton leafworm
maşotê pembûyî	<i>spodoptera exigua</i>	çizgili yaprak kurdu	légionnaire de la betterave	beet armyworm
kurmê gindoran (petêx)	<i>myiopardalis pardalina</i>	kavun sineği	mouche de melon	melon fly
kurmê fistiqan	<i>eurytoma pistacia</i>	fıstık içkurdu		eurytoma
qoşnîla koka nîskan	<i>porphyrophora polonica</i>	mercimek kökkoşnili	chenille de lentilles	polish cochineal
kurmê şitlê sebzeyan	<i>agrotis segetum</i>	bozkurt	noctuelle des moissons	turnip moth
tevnepirka pembûyî	<i>tetranychus urticae</i>	iki noktalı kırmızı örümcek	tétranyque à deux points,	twospotted spider mite.
tevnepirka pembûyî ya sor	<i>tetranychus cinnabarinus</i>	kırmızı örümcek	araignée rouge du cotonnier	the carmine spider mite,
kurmê gûşîyên tirîyan	<i>lobesia botrana</i>	salkım güvesi	eudémis de la vigne	european grapevine moth
maşotê çêreyê	<i>pyrausta sticticalis</i>	çayır tırtılı	chenille des près	meadow caterpillar??
qimilê tûyan	<i>dolycoris baccarum</i>	dut kımılı	punaise des baies	sloe bug
kulîyê kesk	<i>tettigonia (locusta) viridissima</i>	yeşil çekirgeler	grande sauterelle verte	great green bush-cricket
kulîyê çolê	<i>schistocerca gregaria</i>	çöl çekirgesi	criquet pèlerin	desert locust
gûstêrk, teyîsteyîsok, teysok, stêrstêrok, agîrstênk,zîqzîqok, baranbirk	<i>lampyris noctiluca</i>	ateş böceği	lampyre, ver luisant	glow-worm
spîyê gurîtiyê	<i>sarcoptes scabiei</i>	uyuzböceği	sarcopte	itch mite

Kurmê daran ê sor -
Cossus cossus

Kurmê daran ê zer -
Zeuzera pyrina

Spîyê gezoya bîstanan -
Aphis gossypii

Spîyê gezoya gulan -
Aphis rosae

Spîyê pelên gûzan -
Callaphis juglandis

Spîyê pelên teneyî (danî) -
Rhopalosiphum padi

Spîyê simbilên (gulîyên) genimî -
Sitobion avenae

Spîyê pelên genimî -
Schizaphis graminum

Spîyê pelên xoxan -
Myzus persicae

Spîyê koka nîskan -
Smynthuroides betae

Kurmê baqilkan -
Bruchus rufimanus

Kurmê nîskan -
Bruchus lentis

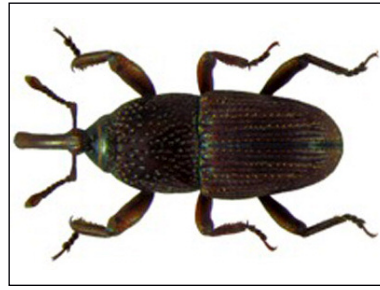

Kurmê pelên genimî -
Tinea granella

Kurmê koka teneyî (dext) -
Zabrus tenebrioides

Spîyê genimî -
Sitophilus granarius

Spîyê birincî -
Sitophilus oryzae

Maşotê nokan -
Heliothis dipsacea

Maşotê gûzika pembûyî -
Helicoverpa armigera

Tevnepîrka pembûyî -
Tetranychus urticae

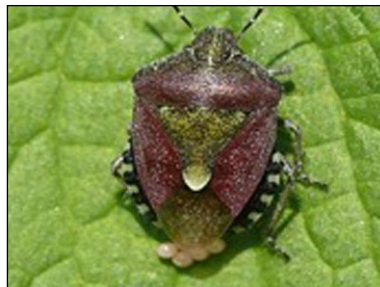
Tevnepîrka pembûyî ya sor -
Tetranychus cinnabarinus

Kurmê gûşîyên tirîyan -
Lobesia botrana

Maşotê çêreyê -
Pyrausta sticticalis

Qimilê tûyan -
Dolycoris baccarum

Kulîyê kesk -
Tettigonia (Locusta) viridissima

Kulîyê çolê -
Schistocerca gregaria

Gûstêrk -
Lampyrus noctiluca

Spîyê gurîtîyê -
Sarcoptes scabiei

Hinek termên entomolojîyê

Amadekar: Eyûb Sînan KIRAN

kurdî	latînî	tirkî	fransizî	îngilîzî
şehmar, şemar, bijmar, şarmar, zîvzîve, hezarpê, çilpê, pirpêtk	<i>chilopoda</i>	çiyanlar	mille-pattes	milipede, centipede
kurmê toxuman	<i>bruchidae</i>	baklagiller biti	puceron des cosses	bean weevils
spîyê biqalik	<i>diaspididae</i>	kabuklu bitler	hémiptères	diaspididae, hemitera
goştixer	<i>carnivora</i>	etçil	carnivore	carnivora
perwanegel	<i>lepidoptera</i>	kelebekker	lépidoptère	lepidoptera
mêşgel	<i>diptera</i>	çiftkanatlılar	diptère	diptera, fly
gûzika buhukan	<i>cocoon, pupa</i>	böcek mumyaları	cocon	cocoon, pupa
xerzê mêşan		sinek yumurtaları	œuf de moustique	mosquito eggs
kurmê daran	<i>cossidae</i>	ağaç güvesi	zeuzère	cossidae
spîyê pelên nebatan	<i>aphididae</i>	yaprak biti	aphydés	aphididae
neçîrvan	<i>predator</i>	avcı	prédateur	predator
heşerexwer	<i>insectivorous</i>	böceklerle beslenen	insectivore	insectivore
giyaxwer	<i>herbivor</i>	otçul	herbivore	herbivore

Gulûgîyayên Kurdistanê

- I -

Amadekar: Ehmedê DIRÎHÎ

Termînolojîya zanistî ya botanîk û gulûgîyayan xwedî zimanekî pir taybetî ye. Di vê zanistê de her gulûgîyayek xwedî çend navên lipeyhev in. Bo nimûne, wek navê malbatê, navê wan yên xweser, navên varyetê û paşnavê wan.

Gava ku gulûgîyayeke nû yan jî cureyeke wê ya nû tête dîtin, eger berê navê vî cureyî tune be, navê wê yê zanistî li gor prensîpeke zanistî û navneteweyî lê tête kirin. Navê bingehîn diyar e, lê paşnav û cure ne diyar e. Zanyar di vê rewşê de çend rêyan didin ber xwe. Yek ew e ku navê kesê ew gulûgîya dîtîye lê bête zêde kirin. Ya din jî, ku piranî li gor vê diçin, navê cihê ku ew lê hatiye dîtin lê, zêde dikin. Ew cih di-kare deverekek be, bajar yan jî welatek be, yan jî navê xelkekî be. Bi vî rengî ew dibe xwedî navekî nû yê zanistî û temam. Êdî ew nav li gor wê li navenda navneteweyî ya qeydkirina navên zanistî tête nivîsin û dikeve listeya katalogan.

Di navên gulûgîyayan de, em dibînin ku gelek navên zanistî hene, ku di bin van navên latînî de hatine nivîsin: *"Kurdicum, Kurdica, Kurdistanica, Carduchorum/ Karduchorum"*.

Me wisan rast dît ku em wan navaan wergerînin kurdî û bikin: Kurdî/... Kurdan, Kurdistanî/ ... Kurdistanê, Kardoxî.

Bo nimûne, *"Tulipa"* heye ku bi kurdî jê re dibêjin -alal, hilale, mêlaq, lale, helal. Lê li Kurdistanê cureyek hatiye dîtin ku jê re gotine *"Tulipa Kurdica"*. Em jî vî navî dikin -*laleya kurdî*-. Heçî peyva lale ye, peyveke kevn ya îranî ye; -alaleg- paşê di farsî û kurdî de bûye -lale/ alal hwd.

Li gor vê, em li jêrê hindek ji wan wergeran pêşkêş dikin.

Beşa *Kurdicum* û *Kurdica*

latînî	kurdî
<i>Achillea nobilis subsp kurdica</i>	Bêwîjan kurdî
<i>Alcea kurdica</i>	Hêroya kurdî
<i>Anchusa azurea var kurdica</i>	Gûriza kurdî
<i>Anthemis kurdica</i>	Beybûna kurdî
<i>Euphorbia kurdica</i>	Xweşîla kurdî
<i>Fritillaria crassifolia subsp kurdica</i>	Gulşîlêra kurdî
<i>Fritillaria imperialis subsp kurdica</i>	Gulnixwîna kurdî
<i>Hesperis persica subsp kurdica</i>	Qaçmûka kurdî
<i>Linum pycnophyllum subsp kurdicum</i>	Kitana kurdî
<i>Nerium oleander subsp kurdicum</i>	Rûlika kurdî

latînî	kurdî
<i>Ornithogalum kurdicum</i>	Axbandira kurdî
<i>Orobanche kurdica</i>	Giyagurga kurdî
<i>Phlomis kurdica</i>	Sîvanoka / guhbeloka kurdî
<i>Pistacia atlantica subsp kurdica</i>	Kizwana kurdî
<i>Plantago kurdica</i>	Belghewêza kurdî
<i>Prunus kurdica</i>	Êrûga kurdî
<i>Ranunculus kurdicus</i>	Çûnga kurdî
<i>Thlaspi kurdicum</i>	Nançûka kurdî
<i>Tragopogon kurdicus</i>	Spinga kurdî
<i>Tulipa kurdica</i>	Laleya / alala kurdî

Achillea nobilis subsp kurdica
Bêwîjana kurdî

Alcea kurdica
Hêroya kurdî

Anchusa azurea var kurdica
Gûriza kurdî

Anthemis kurdica
Beybûna kurdî

Euphorbia kurdica
Xweşîla kurdî

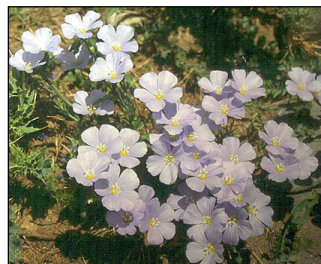
Fritillaria crassifolia subsp kurdica
Gulşîlêra kurdî

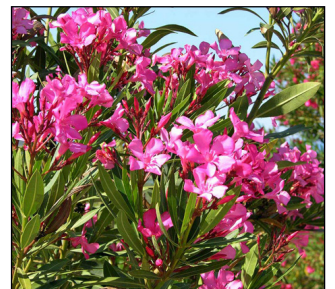
Fritillaria imperialis subsp kurdica
Gulnixwîna kurdî

Hesperis persica subsp kurdica
Qaçmûka kurdî

Linum pycnophyllum subsp kurdicum
Kitana kurdî

Nerium oleander subsp kurdicum
Rûlika kurdî

Axbandira kurdî
Ornithogalum kurdicum

Orobanche kurdica
Giyagurga kurdî

Phlomis kurdica
Sîvanoka - guhbeloka kurdî

Pistacia atlantica subsp kurdica
Kizwana kurdî

Plantago kurdica
Belghewêza kurdî

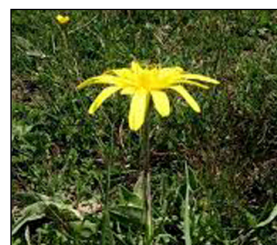
Prunus kurdica
Êrûga kurdî

Ranunculus kurdicus
Çûnga kurdî

Thlaspi kurdicum
Nançûka kurdî

Tragopogon kurdicus
Spinga kurdî

Tulipa kurdica
Laleya - alala kurdî

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d'information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
Directeur de la publication : Reşo ZÎLAN, Réalisation : M. HASSAN

Kamuran A. BEDIR KHAN

Joséfa BERTOLINO

Kendal NEZAN

Ferhenga KURDÎ - FRÂNSIZÎ PÊŞGOTIN

Ferhenga kurdî-fransizî xwedî dîrokeke dûr û dirêj a ku diçe ta salên 1930an. Di wê demê de, birayên Bedîrxan, tevî hin rewşenbîrên kurd ên li Binê Xetê, dest bi tevgera nûjeniya kurmanciyê kiribûn, kovara Hawarê û pirtûkên bi alfabeya xwe ya latînî çap dikirin. Mîr Celadet li ser rêzimana kurmançî û ferhengeke kurdî-kurdî dixebitî. Mîr Kamûran jî dixwest ferhengeke kurdî-fransizî ya berfireh amade bike.

Rêzimana Mîr Celadet, piştî mirina wî ya bêwext, bi destê hevalê wî Roger Lescot hat temam kirin û di sala 1970ê de, li Parîsê, li jêr navê *Grammaire kurde (dialecte kurmandji)* çap bû. Mixabin, temenê Mîr Celadet wefa nekir ku xebata ferhenga xwe ya kurdî-kurdî bibe serî.

Mîr Kamûran di sala 1947an de li Fransayê bicîh bû, û ta 1970ê li Xwendegêha zimanên rojhilatî (*Ecole des langues Orientales*) ya Zanîngeha Parîsê profesoriya ziman û çanda kurdî kir. Mîr, di van salan de çendîn pirtûk li ser rêzimana kurdî û fêrbûna zimanê kurdî weşandin, Qur'an wergerand kurmançî û li ser ferhenga kurdî-fransizî xebitî. Hevjîna wî, Nathalie d'Ossovetzky, ku aristokrateka polonî bû û baş bi rûsî û almanî jî dizanibû ta mirina xwe, di sala 1975an de, alîkariya vê xebatê kir, nexasim ji bo ferheng û çavkaniyên rûsî.

Di sala 1978an de Mîr Kamûran jî piştî nexweşîneke kurt koça dawî kir. Berî wefata xwe ji bo ferhengê bi qasî 25.000 peyv berhev kiribûn û wergerandibûn fransizî. Lê ew di wê baweriyê de bû ku ev xebat nivcû bû, ji çapê re ne amade bû. Dixwest ku bi hindikî peyvên ku di ferhengên Qanatê Kurdo û Bakaev de hene li ser bên zêde kirin û ferheng bi peyvên soranî û dimilî jî bên dewlemend kirin ta ku bibe ferhengeke hemî zarava û devokên kurdî.

Ev erka giran bi awayekî kete ser milên min.

Amadekirina ferhenga zimanê gelekî ku di coxrafyayeke berfireh, asê û perçekirî de belav bûye, nebûye zimanê dewletê, neketiye nav teşeyên kedî yên normên fermî, bê guman ne karê kesekî û ne jî yê çend salan e. Ji bilî bikaranîna berhevok û ferheng û çavkaniyên nivîskî, xebatên li ser zargotinê, li ser zarava û devokên Kurdistanê û yên civatên kurdî yên dervayî Kurdistanê (Xorasan, Anatolya navîn, Qeqas û hwd.) divêtin.

Ji bo destpêkê me komeke xebatê li Parîsê pêk anî. Tê de: du xwendekarên berê yên Mîr Kamûran, Joséfa Bertolino û Caroline Delassus, hevjîna Roger Lescot, Marlise Lescot, zimannasê kurd Xosrow Ebdullahî û hin welatîyên kurd ên ku li gundan mane, cotkarî, şivanî an jî pişekarî kirine, bi kurdî mezin bûne û jiyane.

Piştî danîna Enstîtuya kurdî, bergehê me firehtir bû; me dikarî salê du caran zimannas, nivîskar û rojnamevanên kurd ên ji navçeyên cihê yên Kurdistanê bicivînin, li ser pirsên berhevkirina peyvên kurdî yên devokan, yên pişeyan, yên klasîkên

nivîskî û yên zargotiniyê û bikaranînen wan ên îdyomî û methelokî bixebitin. Xebatên *Kurmançî*, li jêr serpereştiya Reşo Zilan, alîkariyeke heja dan zelalkirina wateyên gelek peyv û îdyoman û bi vî awayî ferhenga me dewlemendtir kirin. Dîsa, xebata koma *Vate* li ser zaravayê kirdkî, li jêr serpereştiya Malmîsanij, û ferhenga wî, bûn bingehên peyvên dimilkî yên ferhenga kurdî-fransizî.

Di warê soranî ango kurdî ya navendî de me ferhengên kurdî-îngilîzî yên Tewfîq Wehbî û Şefîq Qezaz wekî bingeh zanî, ji wan û ji ferhengên kurdî yên pirzaravayî yên Gîwî Mukriyanî û Hejar Mukriyanî gelek sûd wergirt.

Ji dawîya sedsala XIXan vê de rojhilatnasên rûs û zanayên kurd ên sovyetî û rûsî di gelek waran de xizmeteke mezin dane pêşvebirina kurdnasiyê. Me di xebata xwe de ji Ferhenga kurdî-fransizî (*Dictionnaire kurde-français*) ya Alexandre Jaba, ku di sala 1879an de li Sankt Petersburgê çap bûye û ji 15.000 peyvên pêk tê, ji ferhengên kurdî-rûsî yên zanayê kurd ê navdar Qanatê Kurdo, ji ferhengên X. Bakaev û I. Farîzov gelek sûd wergirtiye her weha ji berhevokên heja yên zargotina kurdî yên zanayên kurd Ordîxan û Celîlê Celîl.

Li Bakurê Kurdistanê jî di niv-sedsala dawîn de ferhengnasiya kurdî pêşve diçe. Piştî ferhenga Yûsîf Ziyaeddîn Paşa bi wergera tirkî ya M. Emîn Bozarslan, ferhengên kurdî-tirkî yên Musa Anter (1967) û D. Îzolî (1992), Zana Farqînî ferhengên mezin ên tirkî-kurdî (2000) û kurdî-tirkî (2005) amade û çap kirine ku xebatên dewlemend û heja ne.

Ferhenga kurdî-fransizî ya li destê we yekem ferhenga bi zimanekî biyanî ye ku peyvên ji hemû zarava û devokên kurdî bi wergera wan a fransizî pêşkêşî xwendevanan dike. Tê de bêtir ji 85.000 peyv hatine civandin. Lê ji ber ku hin peyv li gor navçe û devokan bi awayên cuda tên bilêv kirin û lewre hatine dubare kirin hejmara peyvên bi qasî 70.000î ye. Me ev guherteyên devokî bi hêviya ku rojekê bi kêrî lêkolînên li ser *dîyalektoloji* ango zaravanasiya kurdî bên xistin nav ferhengê.

Li gor zimanên din ev hejmareke gelek bilind û nîşana dewlemendiyeke mezin e.

Kurdî, nexasim di warên jiyana gundîtîyê, ya cotkarî û xwedîkirina pez û dewaran de, her wisa jî di warê peywendiyên civakî û merivatîyê de pirr zengîn e.

Em carina di warê wergera wan a fransizî de ketin tengasiyê. Zimanê Molière û Voltaire her çend kevn û navdar be jî, ji bo **xezûr** û **zirbav** tenê peyva *beau-père*, ji bo **xesî** û **jinbavê** peyva *belle-mère*, ji bo **zava** û **kurhilî** *beau-frère*, ji bo **pismam**, **kurxal**, **kurmet**, **kurxaltî**, **amoza** peyva *cousin*, ji bo **dotmam**, **keçxal**, **keçmet**, **keçxaltî** peyva *cousine* bi kar tîne.

Di kurdî de bi dehan peyv li ser teşeyên simbêlan, li ser awayên serî, poz û difn, hwd hene ku li hemberî wan kêr wûşeyên fransizî hene, her weha ji bo navên kar û berxan li gor jî û temenên wan.

Di milê din de, kurdî di warên ramanî, felsefî, zanistî û îdarî de beşeke girîng a peyvên xwe ji zimanên din, bi taybetî ji erebî û fransizî deyn kiriye. Tê de çend sed peyvên yewnanî (bexdenûs, fidan, fistan, îspanax, kilîse, mengene, mermer, qanûn, qelem, hwd.) hene, lê yên tirkî pirr kêr in. Ta ku me kariye, me li ber peyvên ku ji zimanên biyanî ketine nav kurdî rîşeya wan diyar kiriye.

Lê hin peyvên reng e biyanî ketine kirasekî kurdî yê wisa lihevhatî ku reg û rêçikên rêwîtiya wan a dîrokî ji binemala wan a seretayî êdî nexuya ne, li benda lêkolînên etîmolojiyê zanistî ne.

Piraniya peyvên kurdî *polîsemîk* ango pirwate ne. Wateya wan di nav zeman de, carna jî li gor herêm û navçeyan, li gor civatê û awayê bikaranîne diguhere. Tenê di mînakên de bikaranîna wan dikare têgihîştina wan zelal û ronak bike. Lewre me di vê ferhengê de cihekî fireh daye mînakên bikaranîna peyvên di wateyên wan ên cuda de. Ev nimûne, li gor pêdiviyê, ji çavkaniyên zargotinê, ji gotinên pêşyan û ji kilam û stranan hatine hilbijartin.

Wekî îngilîzî, kurdî jî pirîcar merem û mebestên xwe, ziravî û nuansên xwe bi formên îdyomî îfade dike. Û me qasî pê zaniye ew îdyom berhev kirine û bi kar anîne.

Ferhengên bêkêmasî, yên ku tevahiya peyv û dewlemendiyên zimanekî bicivînin nîn in. Ferhenga me jî ne îstisna ye; wekî Xanî yê mezin gotiye ji "kemalê dîr e". Peyvên hin devokan, yên ku em ji wateya wan ne ewle bûn, yên nûçekirî û hej baş rûnenîştî, navên hin giya û çûkan ji ber nebûna agahiyên tekûz di vê çapa yekem a ferhengê de cîh negirtin Em hêvîdar in ku xwendevan û zimannas me ji van kêmasî û şaşyan agahdar bikin ku çapên pêşerojê kamiltir bin.

Ferheng berhema xebata gelek welatîyên kurd û dostên fransiz e. Navên hin ji wan beşdarên domdar ên xebata amadekirinê, ya xwendin û rastkirinê, di rûpela pêşî ya taybetî de hatine nivîsîn. Em ji hemîyan re ji bo keda wan, her weha ji ferhengnasê fransiz ê navdar Alain Rey ji bo pêşgotina wî, ji *Centre national du livre* (Navenda neteweyî ya pirtûkan) ya Fransayê ji ber arîkariya wê ya ji bo çapa ferhengê spasdar in.

Spasiyeke germ û taybetî ji bo dotmîra me ya wefadar Sînemxan Bedîrxan ji bo hevkarî û pistivaniya wê.

Bi vê xebatê me xwast rêza xwe ji zimannas û welaparêzê kurd ê mezin Mîr Kamûran Bedîrxan re nîşan bidin, amanca ku di vî warî de dabû ber xwe bibin serî û giyanê wî yê pak şad bikin.

Em hêvîdar in ku ev ferhenga ku tabloyeke berfireh a zimanê kurdî yê zindî, gelerî û edebî tevî dewlemendiyên wî yên zaravayî û devokî pêşkêş dike alîkar be ji bo xwendevanên kurd û fransizîaxêv ên din ji bo çêtir têgihîştina ziman û çanda kurdî.

Kendal Nezan

INSTITUT KURDE DE PARIS

Gulana 2017an de
derdikeve

DICTIONNAIRE
KURDE - FRANÇAIS

FERHENG
KURDÎ - FRANSIZÎ

Sous la direction
de Kendal NEZAN

Préface
d'Alain REY

85 000
entrées

Riveneuve
éditions

Civîna Stockholmê

Civîna Kurmancî ya 59an rojên di navbera 10 – 17.12.2016an de li Kitêbxaneya Kurdî li bajarê Stockholmê hat li dar xistin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Ji ferhengoka Memdûh Birîfkanî ya dawîya dîwana wî, Peyvên ji Berrîya Mêrdînê, Hin peyvên hêla başûrê Wanê, Tesîra zimanê asûrî/ siryanî li ser kurmancî, Şetrenc, Peyvên ji ferhengoka Jaba ya rewendan, Hin peyv ji "Nameyek Şernexê" û Hin peyvên kêmnas/ nenas.

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Rênas Awdal (Zaxo), Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Rojen Barnas (Diyarbakir), Michael Chayet (Washington), Elişêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Selam Nûman (Qamişlo), Zinar Soran (Dêrik), Têmûrê Xelîl (Rewan), Reşo Zîlan (Agirî).

Berhemên ji xebata vê civînê li vê jêrê tene pêşkêş kirin.

Divekim û Vedikim:

Bandora zimanê sûryanî/aramî li ser kurmancî

Bi xameya : Michael L. CHYET

Di vê lêkolînê da, behsa taybetmendiyên devokên du deverên Kurdistanê tê kirin – Behdînan tevî Şîrnex û Hekkarîyan ji aliyekî, û Tûr 'Abdîn ya Mêrdînê ji aliyekî din – ku têda akincî yan rûniştvan yan bineciyên mesîhî yên sûryanî-axêv bi sedan salan li teniştê kurmancan jiyane. Texmîna min wisa ye, ku sûryanî-axêv li pêvajoya sedsalên borî hînî kurmancî bûne, û ku wan -- çend aliyên rêzimana kurmancî bi şaşî fêhm kiribûn, û ku ew şaşiyên wan bûne norma kurmancî ya wan deveran.

I. Lêkerên hevedudanî. **Ve-di-kim yan di-vekim** Pêspirtikên ku yan berî yan paş nîşana dema niho *di-* tîne ev in: *ber-*, *çê-*, *da-*, *der-*, *hil-*, *ra*, *rû-*, *ve*, *wer-*.

Di pirranîya devokên kurmancî da û bi giştî di soranîyê da, nîşana dema niho *di-* (*[d]e-* bi soranî) dikeve di navbera van pêspirtikan û reh (yan koka) dema niho ya lêkeran; lêbelê li deverên behskirî (Behdînan tevî Şîrnex û Hekkarîyan ji aliyekî, û Tûr 'Abdîn ya Mêrdînê), nîşana dema niho *di-* tê pêş van pêspirtikan. Herwisa, nîşana neyînî *na-* jî. Mînak:

Kurmancî	Behdînî û Torî	Soranî
(Ez) hil- di -gr-im	di -hil-gr-im	he- de -gr-im
(Ez) rû- di -n-im	di -rû-n-im	da- de -nîş-im

Neyînî:

Kurmancî	Behdînî û Torî	Soranî
(Ez) hil- na -gr-im	na -hil-gr-im	he- na -gr-im
(Ez) rû- na -n-im	na -rû-n-im	da- na -nîş-im

Em binêrine şikla fermanî (împeratîf) ya van lêkerên hevedudanî:

hil- di -gr-im	<i>fermanî:</i>	hil-gr-e
rû- di -n-im	<i>fermanî:</i>	rû-n-e

Texmîna min wisa ye: ji bona yên ku hînî kurmancî dibin, xuya ye ku şikla fermanî ya lêkerên wek *rûne!* Yan *veke!* reha dema niho ya van lêkeran e, û li gorî wê mentiqê, dema niho bi xwe dibe *di-rûn-im* û *di-vek-im* li şûna *rû-di-n-im* û *ve-di-k-im*. Bi giştî xwendekarên zimanên biyanî bi vî awayî rêbaz û qanûnên rêzimanî sade dikin (simplification).

Ev rewşa hanê di farsîyê da jî tê xuya kirin: Li şûna *di-* ya kurmancî *mî-* heye, ku bi tacikî û dariya Efxanistanê wek *mê-* tê xwendin. Di farsîya Îranê da, *mî-* dikeve navbera pêspirtikê û reha dema niho ya lêkerê, lêbelê di devokên tacikî û darî da, *mê-* li pêş e, wek mînak: Farsî *ber-mî-â-yem* = 'Ez derdikevim' beramberê tacikî û darî *mê-ber-â-yem*; Farsî *der-mî-âver-em* = 'dertînim' beramberê tacikî û darî *mê-der-â-er-em*. Li Efxanistanê, axêverên

zimanên puştûyî û ûzbekî wek zimanê duwem hînî farsî dibin, û her wisa li Tacikistanê û li Ûzbekistanê tacikî-axêv û ûzbekî-axêv bi sedan salan li teniştê hev jiyane. Vêca rewşa sosyolingvîstîk ya van zimanan dişibihe rewşa kurmancî û sûryanî.

II. Dema paşerojê ya lêkeran. Hem bi kurmancî û hem jî bi aramîya nûjen (sûryanîya nûjen), dema paşerojê ji nîşana paşerojê (*ê/dê/wê* bi kurmancî û *bi-* bi aramîya nûjen) tevî geranî (yan subjunktîf) a dema niho pêktê: mînak: *Ew ê bi-pirs-e* û *Ez ê bi-pirs-im*; **bit-mbaqir** û **bit-mbaqr-in** bi aramîya Nûjen (*mbaqir* = *bi-pirse*). Li Behdînan û her wisa li Tûr 'Abdîn jî, pêspirtika *bi-* ya geranî/subjunktîfê kême: mînak, dibêjin *dê pirs-ît* û *dê pirs-im* li şûna *Ew ê bi-pirs-e* û *Ez ê bi-pirs-im*. Di van devokan da, reha tazî ya dema niho (*pirs-*) dişibihe şikla geranî/subjunktîfê ya aramîya nûjen (ango *pîrsît* dişibihe subjunktîfa tazî ya aramî *mbaqir*). Ji ber ku ev diyardeya hanê bi tenê xuya ye di devokên kurmancî da yên ku li teniştê mesîhîyên aramî-axêv hene, em dikarin wê yekê wek bandora zimanê aramî li ser kurmancî bibînin.

III. Nîşankirina zayenda rengdêran û partîsîpên dema borî. Di devokên behdînî da, zayenda rengdêran tê diyar kirin: wek mînak: **yê** baş – nêr e; **ya** baş – mê ye; [**yê**]t baş – pirhejmar e. Ji ber ku di zimanên samî da (ango 'erebî, aramî/sûryanî û 'ibrî), zayenda rengdêran her gav bi qertafekê tê nîşandan (mînak: tayyib = yê baş [nêr]; tayyiba = ya baş [mê]; tayyibîn = yê baş [pirhejmar]). Li Tûr 'Abdîn jî, ev diyarde jî heye, herçende ku bikaranîna wê kêmtir xuya ye.

nêr:	<i>wê</i>	yan	<i>î</i>	= yê bi behdînî
mê:	<i>wa</i>	yan	<i>a</i>	= ya bi behdînî
pirhejmar:	<i>wê</i>	yan	<i>[y]a</i>	= yê bi behdînî

Mînak: Paîza, tîrê û şebeş û petîx jî, *a* zehf in.; Ew heywanat hemû jî *a* sêhrkirî ne

Destnîşankirina pirhejmar wek 'a' li şûna 'ên/ê' -- şaşiyên xwendekarên tîne bîra mirovî, yên ku '*destan min' li şûna 'destên min' dibêjin.

Vêca, ev yek -- nîşaneke din ya şaşiyên bîyanîyan e, yên ku hînî kurmancî bûn.

IV. Li Behdînan, li şûna *hiştin/hîştin* şikla *hêlan* heye. Reha dema niho jî: '*di-hêl-im*'. Bi soranî jî dibêjin *hêştin* (dema niho: *de-hêl-im*), û her wisa bi farsî jî lêkera *haştan* jî heye (dema niho: *mî-hal-am*), ku îro kême bi kar tê. Ji ber ku *hêlan* bi tenê li Behdînan (û li Qerejdaşê jî, li gorî Mehmûd Lewendî) diyar e, ez wisa texmîn dikim ku ev yek jî mîna keke din ya şaşiyên bîyanîyan e, yên ku hînî kurmancî bûn.

Hin peyvên kêmnas – nenas

- VI -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
şîl kirin; tûjî kirin, zûl kirin	dilimlemek	couper en tranches	to slice
şîl; tûjî, tîşk, kûzî, zûl, tîfş	dilim	tranche	a slice (for fruited)
şîlaq; şilmaq, zîrçoq	çapak	chassie	eye gunk
şopik	merdane	rouleau	rolling-pin
şurt; qarûş	sokak süpürgesi	grand balai	big broom
şût; şematokî, hulî	kaygan	glissant	slippery
şûtikîn	kaymak	glisser	to slip
tefeş; rû, çehre	çehre, yüz, surat	face, visage	face
tefeşpan; rûpan	geniş çehreli	visage plat et large	flat face
telb	kurum	suie	soot
terş; pez	küçük baş hayvanlar	ovin	sheep and goats
terşvan	küçük baş hayvanlar çobanı	berger d’ovins	sheepkeeper
berdestik	mutfak eldiveni	gant de cuisine	glove shaped pot holder
tileylan (cizîrî)	palyaço	clown	clown
til kirin (qoçgirî); avêtin, çekirin	atmak	jeter, lancer	to throw
tilmiz; tilik	şingil, çitmik	grapillon	a piece of bunch
tînalk; dirrî, dirrik, strî, kelem, qelem	diken	épine	thorn
ting (t’ing); sergo, basme	gübrelik	fumier	dunghill
sergo; poxang, gûfank, sergîfk	mezbele, çöplük	décharge publique	tip, dump
tirak; tirag	sandalet	sandalette	sandal
tîrava; wexta ‘esrê ye, ‘esir	ikindi	milieu de l’après-midi	midafternoon
tirmêt; tîrbît, hevalên jidil û samîmî, <filankes û filankes tirmêtên hev in>	tanış, tanıdık, samimi arkadaş	ami sincère, ami dévoué	close friend
ûd; minet	minnet	obligation, dette de reconnaissance	gratefulness, obligation

Ji ferhengoka Memdûh Birîfkanî

ya dawîya dîwana wî

- III -

Amadekar: E. NAROZÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
pelixîn	ezilmek, darbeyle ezilmek	être écrasé	to be crushed
peleşqe; kevn û kot	külostür, eski püskü, pejmürde	vieillesse, usé, élimé	worn out
peqîşk; batîfk, belqok, peqîk, peqpeqîk	kabarcık	ampoule, cloque	blow, blister
perîşk; pîrmîşk, kuliyên berfê	kar tanesi	flocon de neige	snowflake
perozînk	karmaşa, kargaşa, bela	trouble	trouble
peyak; kesê ku ji axa xwe dûr dikeve, barkirî, koçkirî	gurbetçi, göçmen	émigré	immigrant, migrant
pêrar	bir önceki yıl	il y a deux ans	two years ago
pêrpîne	semiz otu	pourpier	purslane (<i>portulaca oleracea</i>)
pêşkêş; diyarî <ev pêşkêşa min e>	hediye	présent, cadeau	gift
pîfdank; zeqzeqe	balon	ballon	balloon
pîrêmiz; pîrmûs, pîrmûs	purmuz	réchaud de camping	primus
pişî/ pîşî/ piş; kêxmîte, kimxîte	un tozu	poussière de farine	milldust
pitpit; pitepit	dırdır	grommellement, murmure	grumble, murmur
pût	cılız, güçsüz	chétif, maigrichon	puny
pîremêr; kalemêr	yaşlı erkek	vieillard	old man
pîlox; pûx	tam olgunlaşmış	bien mûr	overripe
porpor; lomekirin, pûkepûk, pitepit	dırdır	grommellement, murmure	grumble, mumble
ripin; repin	bitki kökü	racine	plant root
taf, afet	bela, afet	calamité, désastre	disaster
tamar/ temar; tamara xewê, morîka xewê	derin uyku	sommeil profond	deep-sleep
tamîzk; şevtîrsk, hîlbûn/ hildan	uçuk	bouton de fièvre, herpès	cold sore
tebayî; tevahî	birlik, birliktelik	ensemble, totalité	togetherness, together
tîlîz/ telîz bûn; (terr û telîz bû)	su toplamak (sivilce için)	s’infecter, devenir purulent	inflamed (blister)
<kabarcık su topladı>			

Ferhengoka kurdî ya A. Jaba 1858

devoka Hekarî û revendên li derdora Mûş û Bazîdê - III -

Amadekar: ELÎŞÊR

	kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
cirnix	şemate, hêwirze	şamata, hengame	tumulte, vacarme	tumult
cûn	cûm	bir çiğnemelik	chique, quantité à mâcher en une seule fois	a mouthful of chewing gum
cihal	çewal	çuval	gros sac	sack
çespan	çapik	çevik	agile	agile
çekme	cizme	çizme	botte	boot
çuneyî	tuneyî	yokluk; fakirlik	indigence, pauvreté	nothingness; poverty
çûyîn	çûn	gitmek	aller	to go
çûye şû	çûye mêr	evlenmiş kadın	mariée	married women
çêr	xeber	küfür	juron, invective	swear
dadfiryad	hewarûgazî	feryat ve yardım	appel au secours	sos
debîr	katib	sekreter	secrétaire	secretary
dik	sekû	seki	banc en terre battue	a platform or earth bank
di gel yekûdû	bi hev re	birlikte, beraber	ensemble	together, togetherness
demîn	xûy	huy, alışkanlık	caractère, nature	habit, temper
dewar	hesp	at	cheval	horse

Hin peyvên hêla Başûrê Wanê

Amadekar: Mele ŞEBAN TURGUT û ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
axur; rêya paxêlan	yük kızıağı yolu ve izi	piste de traîneau	sled path and track
baskê hirîyê; hirya şehkirî ya ji bo ristinê li mil hatî alandin	eğirmek üzere kola sarılan yün miktarı	quantité de laine peignée enroulée autour du bras pour être filée	in spinning yarn, yarn wrapped around arm
berçik; ciyê qûtreşandina teyran	kuş yeminin serpildiği yer	endroit où on jette des grains pour les oiseaux	place where birdseed is strewn
berkur; çermê xebxebê	boynun altındaki sarkık deri	fanon	dewlap
berqendik; benê li ber kofiyê tê girêdan	hotozun etrafına bağlanan kaytan	cordelettes de la haute coiffure traditionnelle kurde	ornate cord for women’s headdress
bêçî; sexel; navê karik û berxan a bi giştî	oğlak ve kuzu sürüsü	troupeaux d’agneaux et de cabris	herd of kids and lambs
biçirk; kada bê mirtoxe, bê kakil	yağlı sade çörek	petit pain au beurre	unsweetened plain pastry
bilulik; lûleya ji darê çêbûyî ya bi heyayê zarokê kur ve dihat girêdan ku cihê xwe şil neke	küçük çocuklarda sidik akıtma kavalı	tube en bois fixé au pénis de petits garçons pour les empêcher de souiller leur lit	in baby boys wooden tube for preventing bedwetting
biluvan:	yeni doğmuş oğlak veya kuzuyu	membrane entourant un agneau	membrain around newborn lamb
perdeya li ser berxika nû hatiye dinê	çevreleyen zar	nouveau né	
bindanik; nanê ji arvanê ber destarê	eldeğirmeni unundan yapılmış ekmek	pain fait avec de la farine du blé moulu avec un moulin à main	bread made from flower ground in a handmeal
birnut; birnotî	enfiye	tabac à priser	snuff
bizmîrik; bizmik	burunluk	muselière	muzzle
bor; darê ku livayê lê dipêçin	keçe dürüm sırtığı	bâton autour duquel on enroule la laine cardée	stick for carding felt into batt
cawiya gûniyê; benîştê gûniyê	geven sakızı	gomme d’astragale	a type of astragalus gum
cehcur; erdê hatî kutan, hatî qahîmkirin	basılarak sıkıştırılmış toprak	terre compressée	compressed soil
celeb; koma masîyên ku payîzan koç dikin	güzün göçen balık sürüsü	banc de poissons migrant en automne	fish flock which migrate during the autumn
çarberî; tifka aşvanî, cihê agirê aşvan	değirmenci ocağı	âtre du meunier	fireplace of a miller
çemberak; şîşa yan hesina devê tirpanê	pirazvana	partie aigue du râteau qui s’encastre dans le manche	tang
bi destîyê ve girê dide			
çilak; singa bi arikan ve tê aliqandin	çengel (ağaçtan)	crochet en bois	wooden hook
çilaq; sîle, zileh, şemaq, şımaq, şîmaq, şırmaq, şeşam, şılaq	tokat	gifle	slap
çingiz; mirovê kurt û lawaz	kısa ve sıska	de taille courte et malingre	short and skinny
destbilunik; destbênk, destbilînk;	bağırdak	bandelette ou cordon entourant le berceau pour empêcher le bébé de tomber	the strap with which a baby is kept in its cradle
benê zarok di landikê de pê tê girêdan		partie non labourée d’un champ	part of field which has not been harvested
deveker; qismê ji zevîyê yê nehatibe	tarlanın biçilememiş bölümü		
dûritin li ser pêyan maye			
dexş; dehîf, dehîdan	iteleme	poussée, bousculade	push
dewilte; dewij, dewijn, tîflê li ser nivîşkê	eritilmiş yağın üste çıkan tortusu	écume se formant à la surface du beurre fondu	froth that forms on the surface of melted butter
qijilandî dikeve		emplacement sur la neige pour le fourrage des ovins	sheep forage place on snow
dunhe; dange, cihê alîfê pez a li ser berfê	kar üstünde küçük başhayvanlara yem verildiği yer	coin	corner
êşîle; goşe, qurnet (ji bo keleh û xanîyan... birîna penîrê wekî çarêşîle/ çargoşe; penîrê çarêşîle)	köşe		
fîsose; cûreke kûjeyan a bêhn jê tê	kokarca	putois	skunk
gerdîle; toterik, tayîre, çerx, teker	tekerlek, teker	roue	wheel
gindir; gundor, bejna insanê kurt û tîjî	kısa ve tıknaz	courtaud	short and fat
gizim (kirin); xwe jê re hişk kirin	horozlanmak	se pavaner, faire le bravache	to swagger
gizîre; gizre, xang	yemlik olarak kaldırılan meşe yaprakları yığını	amas de feuilles de chêne stockées comme fourrage	oak leaves organized as a stack
gîrnijîn; bişirîn	gülümsemek	sourire	to smile
gîsî; cihê birînê	yara izi	cicatrice	scare
gocar; koçak, palê herî dawîyê	artçı ırgat	le dernier moissonneur d’un rang	the last reaper in the row
gulte; balgeya stûnê, serstûn	sütun başlığı	chapiteau	column head
gurgemêş; har, hirçê gurgemêş; hirçê har	azgın ayı, kuduruk ayı	ours en furie	furious bear

Devokê Berriya Mêrdînê

- X -

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
kozîya agir; kêle	ateş yakmak için yapılan odun / tezek veya çırpı çatısı	disposition conique de bûches ou de brindilles pour faire le feu	pyramid fire
kulbuşî; kurî, kulbî <ji kulbuşî xwarin>	açgözlülük, açgözlülükten yemek	avidité, <manger par avidité>	greed, rapaciousness
şegreşîwan	ağıtçı kadın	pleureuse, vocératrice	female professional mourner
hitil-mitil	illahî	quoi qu’il arrive	or else
kurreder; qurreder	elin körü, zehir zıkkım	ferme la !, ta gueule !	general curse word, shut up !
kurrûze	paket, kutu, karton	paquet, boîte	pack, box
kurtêlxur	otlakçı, başkasının sırtından geçinen	parasite, pique-assiette	freeloader, sponger
kutayî, raçandina baş	iyi dokunmuş	bien tissé	well woven
latan	deve bacağı	patte du chameau	camel leg
lûl	gezinme, dolanma	promenade, flânerie	wander around
lûl bûn	gezinmek, dolanmak	flâner, se promener	to wander around
malanî; malane	eve yaraşır ev hanımı	maîtresse de maison	housewife
maltin; maliştin	süpürmek, silmek	balayer, essuyer	to sweep, erase
mazmaze	kart koç, yaşlı koç	vieux bouc	old ram
mejîleqandin	1. beyin sarsıntısı, 2. sapıtma	1. choc cérébral, 2. déraillement, dérangement	1. brain concussion, 2. go haywire
melkezêt, merkezêt	ince ve şefaf bir tür kumaş	variété de tissu mince et transparent	a type of tiny and transparent fabric
merkeb; seleşîr, seleşîr, çapîk	altına yemek konulan büyükçe sepet	grand panier en forme de cloche sous lequel on met la nourriture à protéger des animaux	upside down basket for protecting food from insects and animals
mestere; nimûne	örnek, nûmunelik	échantillon	sample
mewîjok; hêşînok; wek pizikan sor dibe, tayeke deziyê rengîn tê hildikişînin	mavi irinli çiban	pustule à pus bleuâtre	a type of foot blow
miz, mize	mayhoş	acidulé	tart
mezeloq	yapışkan	collant, gluant	sticky
mîl	yara fitili	mèche médicale	wound wick
mirarokî; mirîmirî	ölgün	mourant	deathly looking
mirçînî	şaplatma	claquement	clapping
mixmixîn; ximximîn	patates, soğan, et vb.nin bütün halinde ocak veya tandırdı ateş altında veya fırında kapalı bir kap içinde iyice pişmiş durumu	(légume) cuit braisé ou étuvé	to roast (onions, potatoes, etc.) thoroughly

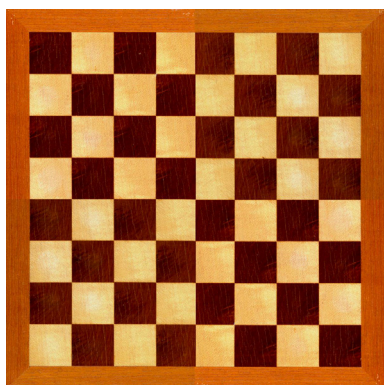
Şetrenc

Amadekar: Selam NÛMAN

kurmancî	tirkî	fransîzî	ingilîzî
şetrenc, setrenc, kişik	satranç	échecs	chess
texteyê şetrencê	satranç tahtası	échiquier	chessboard
malik	hane	case	square
malikên rengtarî	koyu haneler	cases noires	dark squares
malikên rengvekirî	açık haneler	cases blanches	light squares
berik, kevir	taş	pièce	piece
kevirên spî	beyaz taşlar	pièces noires	white pieces
kevirên reş	siyah taşlar	pièces blanches	black pieces
şah, melik	şah	roi	king
wezîr, ferezîn	vezir	reine	queen
keleh, rex	kale	tour	rook
hesp	at	cavalier	knight
fîl	fil	fou	bishoppion
peyak, peya, serbaz, cundî, beydeq	piyon	pion	pawn
şahmat, şaxmat	şah mat	échec et mat	checkmate
teslîm!	mat!	mat	resignation
pate, beraber, serbiser, dergûşî, dergûşkî	yenişememe, berabere kalma	match nul, pat	draw
vekirin	açılış	ouverture	opening
federasyona cîhanî ya şetrencê	dünya satranç federasyonu	fédération mondiale des échecs	world chess federation
rêbazên şetrencê	satranç kuralları	règles des échecs	rules of chess
rêz	yatay sıra	rang horizontal	rank
stûn	dikey sıra	rang vertical	file
kiş	şah	échec	check
pateya bêkiş	pat	impasse	stalemate
livên vekirinê	açılış hamleleri	mouvements d’ouverture	opening moves

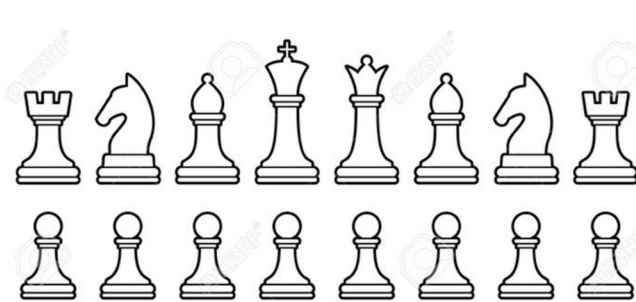
rox	rok	roque	castling
di derbasbûnê de	geçerken almak	en passant	in passing
payedarkirin	piyon terfisi	promotion	promotion
xwarin	almak	prendre	to capture
liv	hamle	mouvement	move

Texteyê şetrencê

Kevirên şetrencê

Rêza kevîrên şetrencê

Şah, melik

Wezîr, ferezîn

Fîl

Hesp

Keleh, rex

Peyak, peya, serbaz, cundî, beydeq

rêzkirina kevîrên şetrencê

Hin peyv ji "Nameyek Şernexê" ya pirtûka Evdirehman Gundikî

- I -

Amadekar: Mistefa AYDOGAN

kurdî	tirkî	fransizî	ingilizî
aravî	açık mavi	bleu clair, bleu de lessive	light blue
avrijînek	suyun durmadığı eğimli arazi	pente raide ou l'eau coule sans cesse	sloping land where water constantly flows down
avxwerik	sel sularının arazide oluşturduğu oyuk	cavité creusée par des crues	shallow gully
ablesût	hortum	tourbillon	whirlwind
bakut	rüzgarla oluşan kar yığını	congère	snowdrift
balîngî	yastık	oreiller	pillow
bapîçk, bapêçk	dürüm	rouleau	roll (of food)

bavdost	babanın arkadaşı, dostu	ami du père	father’s friend
bavenî	rûzgar almayan yer	endroit à l’abri du vent	windless place
bebleşêr (bableşêr)	aslan yavrusu	lionceau	lion cub
belsîs	dik kulaklı beyaz tiftik keçisi	chèvre angora blanche aux oreilles droites	upright eared white Angora goat
berbin	dağ eteği düzlüğü	plateau de piedmont	mountain range
berdolik	küçük koyak	petit vallon	small cove
berreşe: xwehdana simbêlan	bıyığı terleme çağı	puberté (lit. âge de transpiration de la moustache)	puberty (lit. perspiration of the mustache)
berevez: berqefa	rûzgar ve yağmur almayan doğal korunak	abri naturel qui protège du vent et de la pluie	wind-safe and rainsafe natural shelter
bergelî	ana vadiye açılan dere yatakları	lits de ruisseaux aboutissant à la vallée principale	creek bed in the main valley opening
berhilûsok	kaygan taş	pierre glissante	slippery stone
berûk	saf tutmuş tarım işçilerinin işe koyulma vaziyeti	mise au travail d’ouvriers agricoles disposés en rang	line of farmers working in the field
beten	toprak örtülü eğimli dağ arazisi	terrain montagneux escarpé	sloping mountain land covered with soil
binas	suç, hata	faute	crime, fault, guilt
binaskar	suçlu, hatalı	coupable, fautif	guilty, criminal
bixurûk	çiçek tozu	pollen	pollen
bolik	genç kız ve delikanlıların karşılıklı atışmaları	chant lyrique interprété en alternance par des garçons et des filles	lyric sung in alternate repartee by a male and a female
bûklûk	tomurcuk	bourgeon	bud, rosebud
ciwanekeç	genç kız	jeune fille	young girl
coqî: birr	grup (insanlar için)	groupe (d’hommes)	group (of people)
çakemêr	yiğit	brave	brave
çakemêranî	yiğitlik	bravoure	bravery
çakemêrane	yiğitçe	bravement	bravely
çavşelipî	çekik gözlü	qui a des yeux bridés	slant-eyed, almond-eyed
çêrik: dûrikên dawetan, dîlok, dîlanok, stranên dawetan	halay türkûleri	chanson de danse, air de danse	dance song
çim(ik)	koyun veya keçi tırnağı	sabot d’ovidés	sheep hoof
çîq(ik): çît	çît	claie	reed fance
çîx xwastin	meydan okumak	défier	to defy, challenge
darmêş	yaban arılarına kovan işlevi gören ağaç kovuğu	ruche d’abeilles sauvages dans un creux d’arbre	wild bees’ trunk hallow hive
dêhleşêr: dêleşêr	dişi aslan	lionne	lioness
dêhl-: dêl-	köpek, kurt vb gibi hayvanlarda dişilik ön eki	femelles	prefix denoting a female animal
deqdan: distan,dûzdan, sêpik, dextranik, xacirgan	sacayağı	trépied	trivet
derkon	çadır önü	pas de la porte de la tente	the area in front of the tent

Gulûgîyayên Kurdistanê

- II -

Amadekar: Ehmedê DIRIHÎ

Beşa Kurdicum û Kurdica

<i>Latînî</i>	Kurdî
<i>Astracantha kurdica</i>	Gunîya kurdî
<i>Aubrieta parviflora var kurdica</i>	Dîdaya kurdî
<i>Centaurea kurdica</i>	Çavbeloqa kurdî
<i>Cephalanthera kurdica</i>	Salepa kurdî
<i>Colchicum kurdicum</i>	Ciwanemerga kurdî
<i>Corydalis rutifolia subsp kurdica</i>	Şepirzeya kurdî
<i>Cynara kurdica</i>	Engînara kurdî
<i>Daphne oleoides subsp kurdica</i>	Defneya kurdî
<i>Delphinium kurdicum</i>	Delava kurdî
<i>Draba bruniifolia subsp kurdica</i>	Gulzerîna kurdî
<i>Euphrasia kurdica</i>	Devhirça kurdî
<i>Hedysarum kurdicum</i>	Guringeya (qoringe) kurdî
<i>Iris reticulata kurdica</i>	Newroza kurdî
<i>Koeleria kurdica</i>	Giyagewrika kurdî
<i>Linaria kurdica</i>	Belgîzera kurdî
<i>Marrubium kurdicum</i>	Pisila kurdî

Astracantha kurdica -
Gunîya kurdî

Aubrieta parviflora var kurdica -
Dîdaya kurdî

Centaurea kurdica -
Çavbeloqa kurdî

Cephalanthera kurdica -
Salepa kurdî

Colchicum kurdicum -
Ciwanemerga kurdî

Corydalis rutifolia
subsp *kurdica* -
Şepirzeya kurdî

Cynara kurdica -
Engîmara kurdî

Daphne oleoides subsp *kurdica* -
Defneya kurdî

Delphinium
kurdicum -
Delava kurdî

Draba bruniifolia subsp *kurdica* -
Gulzerîna kurdî

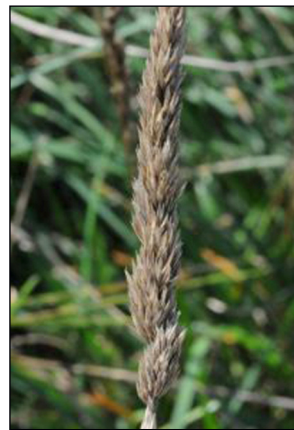
Euphrasia kurdica -
Devhirça kurdî

Hedysarum kurdicum -
Guringeya (qoringe) kurdî

Iris reticulata kurdica -
Newroza kurdî

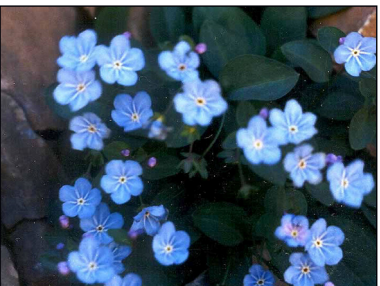
Koeleria kurdica -
Giyagewrika
kurdî

Linaria kurdica -
Belgîzera kurdî

Marrubium kurdicum -
Pisila kurdî

Noanea kurdica -
Sewinceya kurdî

Paronychia kurdica -
Kepeka kurdî

Potentilla kurdica -
Hêzgiyaya kurdica

Prangos kurdica -
Heliza kurdî

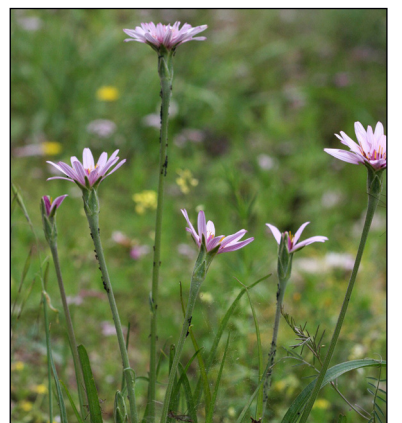
Ptercephalus kurdicus -
Sirgeya kurdî

Rhynchosorys kurdica -
Nukloya kurdî

Scabiosa kurdica -
Zîwana kurdî

Scorzonera kurdica -
Zirgizêra kurdî

Scutellaria kurdica -
Majarka kurdî

Sideritis libanotica subsp. *kurdica* -
Çayçiyaya kurdî

Symphytum kurdicum -
Mijmijoka kurdî

Taraxacum kurdicum -
Giyakewa kurdî

Beşa Kurdistanica

Latîni

Aquilegia kurdistanica

Bellevaia kurdistanica

Crepis kurdistanica

Kurdî

Pêkotira kurdistanî

Gêleqira kurdistanî

Sîroka kurdistanî

Crucianella kurdistanica

Paeonia kurdistanica

Scilla kurdistanica

Spîneşa kurdistanî

Gulhirça kurdistanî

Gêlika kurdistanî

Aquilegia kurdistanica
Pêkotira kurdistanî

Bellevaia kurdistanica -
Gêleqira kurdistanî

Crepis kurdistanica -
Sîroka kurdistanî

Crucianella kurdistanica -
Spîneşa kurdistanî

Paeonia kurdistanica -
Gulhirça kurdistanî

Scilla kurdistanica -
Gêlika kurdistanî

Beşa Carduchorum - kardoxî

Latîni

Allium carduchorum

Amygdalus carduchorum

Biarum carduchorum

Convolvulus carduchorum

Kurdî

Sîrmoka (sîrim) kardoxî

Behîva kardoxî

Karîya kardoxî

Lavlavka kardoxî

Delphinium carduchorum

Fritillaria carduchorum

Onopordum carduchorum

Thesium carduchorum

Hêzerana kardoxî

Gulşilêra kardoxî

Kerenga kardoxî

Giyastêrka kardoxî

Allium carduchorum -
Sîrmoka (sîrim) kardoxî

Amygdalus carduchorum -
Behîva kardoxî

Biarum carduchorum -
Karîya kardoxî

Convolvulus carduchorum -
Lavlavka kardoxî

Fritillaria carduchorum -
Gulşilêra kardoxî

Onopordum carduchorum -
Kerenga kardoxî

Thesium carduchorum -
Giyastêrka kardoxî

Delphinium carduchorum -
Hêzerana kardoxî

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d'information

© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org

Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna 30 Salîya Kurmancî li Zanîngeha Zaxoyê

Civîna Kurmancî ya 60î rojên di navbera 13 û 20ê gulana 2017an de li Zanîngeha Zaxoyê, li başûrê Kurdistanê, hat li dar xistin.

Heçî Zaxo ye, bajarekî bi tîra xwe bedew û kevn e, ku dikeve ser sêkuja sînorên di navbera Kurdistanê bakur, başûr û rojava. Bajarekî pirrengîn û pirçandî ye, ku di gel rûniştvanên xwe yên ji netewe û komên etnîkî û dînî yên têvel jiyaneke birayane û bextewer derbaz dike.

Zaxoyê di serdema rejîmên sitemkar û zordest de êş û azarên neheq û nemirovî kişandine. Bi her awayî rê li ber girtibûn da ku timî di jiyaneke paşketî, hov, nezanî û xizaniyê de bimîne. Hiç aştî û aramiyek nebe para wê ku di gel pêkhatayên xwe wek bira bijî.

Îro pêkhatayên etnîkî yên wek kurd, asûrî/suryanî û êrmenî hwd, tevî dîn û mezhebên cihê-reng yên wek misilmanî, xiristîyanî û êzidîtiyê pêkve dijin û pêkvejiyaneke wekhev, aştî û aramiyê diborînin. Cînar, ji cînarîtiyê zêdetir wek bira dest didin hevûdû, alîkarîyê didin hev û ji hev re xwedî derdikevin. Hiç yek bi çavekî kêr û nîzîm li birayê xwe nanihêre û wî piçûk nake, naxîne û timî dide ser serê xwe.

Ev hêviyê gelekî mezin dide me, welatê me bi xurtî ji xizaniyê derdikeve û ber bi pêş diçe. Zanîngeha Zaxoyê, ku di sala 2010an de hatîye ava kirin, yek ji nîşanên vê pêşketinê ye. Li hember paşdemayîna û cereyanên siyasî û dînî yên wek Daişê astengeke berbiçav e ku rû-

niştvanên Zaxoyê li hev nêzîktir dike. Dinyaya wan ronahî, mêjiyên wan vekirîtir dike û zanistî dixê nav ref û tofên cudacuda yê civata Zaxoyê û Kurdistanê.

Li vir em dixwazin ji dil û can spasî serekê Zanîngehê birêz Prof. Dr. Lezgîn Ebdî Cemîl û cih-girê wî birêz Prof. Dr. Ebdulwehab Xalid Mûsa û herweha hemû heval û karbidestên wan bikin ku em bi dirêjahîya hefteyekê kirin mêvan. Ji hîç tiştekî dirixî nekirin da ku em xwe bi rastî ji li mala xwe, di meydana kar de bibînin. Wan ji me re şahiya 30 salîya xebata Koma Kurmancî ji saz kir û me ew bi hev re pîroz kir.

Beşdarên vê civînê li ser babetên wek Hin peyvên hêla başûrê Wanê, Hin peyvên kêmnas – nenas, Ji diwana “Baxê Kurda” ya Ehmedê Nalbend, Ji ferhengoka Memduh Birîfkanî ya dawîya diwana wî, Komek peyvên girêdayî bi balindeyan ve, Nexweşîyên nebatên çandinê û Termînolojîya pîzîşkî xebitîn.

Ev hevalên han di civînê de beşdar bûn:

Rênas Awdal (Zaxo), Mistefa Aydoğan (Mêrdîn), Lezgînê Çalî (Barzan), Ehmedê Dirihî (Çewlik), Elişêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Eyub Kiran (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Selam Nûman (Qamişlo), Fadil Omer (Dihok), Zinar Soran (Dêrik), Îsmaîl Şahîn (Sêmel), Têmurê Xelîl (Rewan), Reşo Zilan (Agirî).

Encamên xebata ji vê civînê li jêrê têne pêşkêş kirin.

Komek peyvên girêdayî bi balindeyan ve

Amadekar: Îsmaîl ŞAHÎN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
bajêre: bajêrî, bajêle, bacêle, bahêle, pînewalî, pînewalî, şeridî: mirîşka ku li mala xudanê xwe venahewe û hêkê nake, li malên der û cîranan hêkê dike.	kümesin dışında yumurtlayan tavuk	poule qui pond des œufs hors de son poulailler	hen laying eggs outside its nest
balefir: balefirê ketî, firoke, bi firê ketî, firake, fireke: têtîkê balindeyî ewê nû bi firê dikeve.	kanatlandı	oisillon qui commence à voler de ses propres ailes	fledgling: chicken that begins its first flying
banê serî: kulovanka serê balindeyî ya ku dikeve pişt eniyê û heta serê patîkê diçe.	kanatlıların hotozu	aigrette, huppe	vertex
bare: refa kewan ya rêka koçkirinê / barkirinê girtî.	göçmen keklikler sürüsü	volée de perdrix migrantes	flock of migrating partridges
bareşe: bireşe: nexşê bersingê kewî, ewê mîna ristikeke reş ji eniyê dest pê dike, li semta çav û guhikan dadikeve û li stûyî herdu ser digehine hev.	kekliklerin göğüs motifleri	marque en forme de ruban noir qui descend du front d’une perdrix vers ses yeux et se rejoint sur le cou	black band of the partridge running from the forehead across the eye and running down the head to form a necklace that encloses a white throat
barik: varik, têtîmirîşka - çi nêr be çi jî mê - hêj bi duristî tekûz nebûyî. Eger mê be, gelek dibêjinê “mamirk” û eger nêr be, dibêjinê “ferxik”.	piliç	poulet	boiler, chicken
basik: 1. bask, çeng, 2. roq, çîpil, çîp, çîq, çîm: lingê balindeyî yê di navbera tilan û ranî de.	1. kanat, 2. tavuk ayağı	1. aile, 2. jambe	1. wing, 2. leg
bêderpê: çîqrût, çîprût, bêberpêk, bêderpêk. balindeyekî baskên pêyan rût û bêper.	ayakları paçasız kuş	oiseau à pattes nues, déplumées	bird with featherless tarsi
biderpê: pêderpê, biperpêk. balindeyê roq yan baskên pêyên wî bi per in.	ayakları paçalı kuş	oiseau à pattes palmées	bird with feathered tarsi
bi firê êxistin: balefir kirin: mezinkirina têtîkan ku bikarin ji hêlinê derbikevin û bifirin.	büyütüp salivermek	élever des oisillons et les préparer à voler de leurs propres ailes	to grow a fledging to fly
binebirr: biryayî, binbirr, qedyayî: balindeyên neman û qirrbûna yekcarî bi ser de hatî.	soyu kurutulmuş	dont l’espèce à disparu; éteint, exterminé	extinct
binheftik: binhefk, berkur: ew parçe û pişk e ku ji serê balindeyî yekser dikeve di bin erzinkê de.	çene altı (kuş)	sous le bec	bird chin
binhêlînk: têtîka dûmahîyê ji hêkê derkeftî ku pêşçav ji hemû têtîkan biçûktir diyar dike.	bir kuluçka döneminde çıkan en son yavru	dernier né de la couvée	the last pup during an incubation period
binkurî; bindûv: ew per in ku yê ji binî bi ser perên kurîyê yê dirêj de dihên.	kuyruk altı tüyleri	plumes du dessous de la queue et des ailes	under-tail coverts
binpişt: ew pişk e ku ji laşê balindeyî ku dikeve bin piştê û qederekê berî dûmahîya çengan di ser kurîyê re ye.	sırt	partie supérieures qui va du dos jusqu’à la jction des ailes	ridge
çengokirî; baskokirî: balindeyê şahperên çengên wî bi dest hatîne hilkêşan da ku nefire.	kanat tüyleri kesilmiş	oiseau aux ailes coupées pour l’empêcher de voler	wingclipped

çengo kirin: karê hilkêşan û înanedera şahperên herdu çengên balindeyî da ku nikaribe bifire.	kanatlarını yolmak	ôter les plumes des ailes pour empêcher l’oiseau de voler	to trim a bird’s primary flight feathers “primaries” so that it is no longer fully flighted
çûçelk: têjika mirîşkê ya ku ji nû ji hêkê derkevtîye, hêj bi dû makê ve ye.	civciv	poussin	chick
destkehî: kewê ku mirov bi biçûkatî û bi destê xwe kehî / kedî kiriye.	yavruluk döneminden itibaren evcilleştirilmiş	perdreau apprivoisé tout petit	hand-tamed partridge
’evdal; porê nêr, dîkê por.	erkek çil kuşu	francolin mâle	male francolin
fîr: ew qedera firînê ye ku balinde li hewa û li teqekê “li ser hev” û bê dadan pê diçe.	uçuş	vol, envol	flight
firdan; firîn; çeng li ba xistin:	uçmak	voler, s’envoler	to fly
fîrxweş: balindeyê ku xweş difire.	iyi uçan	au vol rapide	swift
hebîs: nêrekewê bi mezinî hatiye girtin û xudan kirin.	yetişkin iken evcilleştirilmiş erkek keklik	perdrix mâle approvoisée agée	tamed older male partridge
hêkker: mirîşka xweş û berdewam hêkan dike.	iyi yumurtlayan tavuk	pondeuse, (poule) qui pond bien	egg laying chicken
heram kirin; herimandin, xera kirin:	bozmak (kuluçka yumurtası için)	abîmer l’œuf, pourrir	to spoil egg (of hens)
înaneder; derxistin: bişkivandina hêkan û derxistina têjikan ji berê balindeyan ve.	civciv çıkarmak	éclore (œuf)	to hatch
ji hêk westan; ji hêk ve bûn: ji hêkkirinê rawestana mirîşka hêkker.	yumurtadan kesilmek	cesser de pondre	to stop laying eggs
kewbîr: demê nêçîra nêrekewan û kurkbûna mêkewê ku dikeve meha nîsanê hingê ceh zer dibin û pûş dibin.	güney Kürdistan’da nisan ayına rastlayan erkek keklik avı	saison de chasse aux perdrix mâles où l’orge commence à mûrir (avril)	hunting male partridges in april in southern Kurdistan
kewê biqîj: cûnekewek e, xwandina wî bi ser dengê “qu wê we qu wê we” ve diçe.	çığırktan keklik	perdrix crieurde, vociférante	vociferous partridge
kewê davdoz:	tuzakların farkında olan ve onlardan kaçınan keklik	perdirx avisée qui évite les pièges	partridge that is aware of traps and avoid them
kewê lal: kewê di xwandina xwe de sê çar caran li dengê xwe vedigere.	kekeme keklik	perdrix bégayeuse, qui ressasse son chant sans l’achever	partridge that does not complete its song and repeats it over and over
kewê pax: cûnekewekî dengstûr û awaznexweş e, xwandin û qebqeba wî li kewên dî tehl e.	kaba sesli keklik	perdrix au cacabement fort et désagréable	partridge with loud and ugly voice
kewê pîk: cûnekewekî şerker e, demê kew nêzîk dibin, wê gavê dixure û karê şerî dike.	kavgacı keklik	perdrix agressive, querelleuse	aggressive partridge
kewê ribat; rubad, kewê nêçîr: ewê rût û bê rikeh ku li erdî dihête girê dan û danan, kozik bo dihête çêkrin da ku bi rêka xwandinê kew qest bikinê û bikevine davikên li pêşîya wî hatîne vedan.	avcı keklik	perdrix attachée qui par son cacabement attire les perdrix à piéger	decoy male partridge
kewkedî: kewê kehî / kedî.	evcil keklik	perdrix aprivoisée	tamed partridge
kewreşik: cûnekewek e, ji kewê asayî piçekî rengtarîtir û biçûktir e, ji gotinan, hindek carinan, di gel bara (ref) kewî hatiye dîtin.	koyu renkli keklik	perdrix noire	black partridge
kewvavêr: demê barkirina kewê zozanî ye. Ji 20ê meha sibatê heta serê meha adarê vedikêşe. di vî demî de, kewê xwecih dimînin û yên zozanî qesta zozanan “cihê têjîkînîya xwe” dikin. Li wê derê dibine cot û hêkan dikin.	yaylacı ve yerli kekliklerin ayrışma zamanı	période allant du 20 février au début mars au cours de laquelle perdrix sédentaires et perdrix migrantes vers les estives se séparent	time of the year (in late winter) when mountain partridges separate from lowland partridges and migrate back to the highlands
davdoz:	kuş tuzağını gören keklik	perdrix avisée, qui s’aperçoit des pièges	partridge that sees bird trappings
kewxurikan; kewxurikanê: berbûna hev û qebqeba şerî ya nêrekewan.	keklik dalaşı	combat de perdrix	partridge quarrel
kumîr; kumirk, kumbir, timir, dümîr: limtegoştê sorê mîna tancê bi banê serê dîkilê mirîşkê ve.	ibibik	crête	rooster comb
kund; dûvkurt, dûvqut: balindeyê dûv û kurîya wî qut.	kuyruğu kısa kuş	à queue courte	short-tailed
kunqijik: li kunekevra asê ku qaşîşk (cûne qirereşkek e) bo xwe dike hêlîn.	yüksek kayalıklardaki karga yuvası	cavité rocheuse, haut perchés d’accès difficile où le corbeau fait son nid	rocky hole used of crow as nest
meriqîn; cilqbûn, xerab bûn: xirabbûna hêkê ya ji ber mana demekî dirêj li ber germayeke bilind.	cılık	se gater (œuf)	to rotten, to go bad (of eggs)
miqebîç: kewê bi têjîkatî dihête xudan kirin, tenê xwediyê xwe nas dike. Gelekî xurt e, cîyê rûs (rût) ji laşê mirovî dide ber nikilan.	yavruyken evcilleştirilmiş keklik	perdrix apprivoisée dès son plus jeune âge qui reste agressive envers tous sauf son approuviseur	partridge tamed from the time it was a chick and is hostile against everybody except its tamer
mirîkane: girêka donî ewa di ser kurîya balindeyan re.	kuyruk üstü bezi	glande uropygiale	uropygial gland
margîroyî bûn; marîgîroyî bûn:	erkek keklîğin çiftleşme Özlemi	perdrix mâle en rut	longing for mating of male partridges
na’orte: di demê kurkbûna mêkewan de civîna nêrekewan ya li şinikî (şinik: dîk) ku gava nêrekew ji mêkewan vediqetin.	erkek kekliklerin kuluçka döneminde zayıf bir erkek keklik etrafında onunla çiftleşmek için toplanması	attroupement des perdrix mâles autour d’un mâle faible quand les femelles ne sont pas disponibles	gathering of male partridges around a weak male partridge for sexual mating when the female partridges are not available because of hatching
nikildan: nikilder: bi nikil şikandina çûçelkê ya hêka nebişkivî ya çûçelk tê de da ku çûçelk jê derbikeve.	civcivin yumurtadan çıkmak için yumurta kabuğunu gagalaması	piquer l’œuf pour sortir sa coquille (poussin)	to pick (an egg)
nikilseranê: şerrê dîkilên mirîşkan û nêrekewan e ku gava bi nikilan berhingarî serê hevdu dibin.	horoz ve erkek kekliklerin gagayla dövüşü	combat de coqs ou de perdrix mâles à coups de bec	fight between birds in which they peck each other
pîlpîlk; pêpîlk, spîyên mirîşkan, pind, pend: pêşîk û kîrnikeke biçûk ya bê çeng e. Bi şev li ser pîst, per û xwîna balindeyên kehî dijî. Bi roj xwe di kelş û kunên kolikan ve vedişêre. Ew xwe kom komî di bin çeng û navranên wan de diçirisîne heta lê dibe şev. Latînî: <i>mecanthus stramineus</i>	kümes hayvanları biti	pou de volaille	bird mites
pîlpîlkî: mirîşk û balindeyên kehî yên pîlpîlkan lê daye.	kümes hayvanları bitiyle bitlenmiş	infestée de poux (volaille)	infested by mites
pîrz; pûrt: perên nazîk û şela yên li laşê sorîlank û têjika balindeyî ve, ku demê ji nû ji hêkê derdikevin, ango berî per lê peyda bibin.	tüy	duvet d’oisillons	down
qebîn: qebqeb	ötmek (keklik için)	cacaber	to sing (of partridges)
serdîfînk; xîlik: parçeyeke nerm û çermîn e, herdu xinxinkên balindeyî di nav re ne.	burun üstü eti		snood
serhêlînk: têjika balindeyî ewa berî hemû têjikan ji hêkê derkeve.	kuluçkadan ilk çıkan civciv	premier-né d’une couvée	first hatched chick
şinîk: kewê nêr, dîk:	erkek keklik	perdrix mâle	male partridge
spîlik: 1. spîyatîya hêkê, spîka hêkê, 2. parçeyê girover yê rengîn ku li neynika çavê balindeyî werhatiye.	1. yumurta akı, 2. kuşların gözlerindeki renkli küre	1. blanc d’œuf, 2. iris de l’oeil d’un oiseau	1. egg white, 2. bird eye ring
wirîçwirîç; çewçew:	ötmek (serçeler için)	pépier	to tweet (for sparrow)
xerz: tovê hêkan yê biçûk yê di malhêkê de kom bûyî ku piştî fisandinê dibe hêk.	yumurta (tavuk ve balıklar için)	frai	spawn

Hin peyvên kêmnas – nenas

- VII -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
velîstin: firkketina dest û pêyan	burkulmak	se faire une entorse (au poignet, au pied)	to be twisted, to be sprained
vepesirandin	soğutmak, ılık hale getirmek	attiédir	to make lukewarm
vepesirîn	ılık hale gelmek, soğumak	devenir tiède, refroidir	to become lukewarm
qewartin	oymak	évider	to carve
weza kirin: zeîf kirin	gücünü zayıflatmak	affaiblir	to weaken
xerz	1.fidan, 2. balık yumurtası, 3.havyar	1. plan, planton, 2. œuf de poisson, 3. caviar	1. sapling, 2.fisheggs, 3. caviar
xirmaşe	tırmık	râteau, herse	harrow
xêv: xêvik, dilsax, kawik	naif	naïf	naive
xewtehlî bûn: xew tewirîn: xew revîn, xew verevîn, xew veherimîn, xew teqizîn, diyxew bûn, xew lê herimîn	uykusu kaçmak	avoir du mal à se rendormir, avoir une insomnie	to be unable to sleep
xiroşme	karma karışık, savaş alanına dönmüş	sans dessus dessous, chaotique	turmoil
xîşt: 1.naçix, labût: rimeke taybetî ye ku pê masîyan digirin	zipkin	harpon	harpoon
zanc: cot, zo, “zanc û fer”, <cot û kit, zo û fer, cot û tek>	çift	pair	pair
zexmik: goştê xeşandî li ser savar yan birincê zî: kulîyek hirî bi têra teşîyekê	pilav üzerine konan haşlanmış et bir iğlik yün	viande bouillie, servie sur le pilaf quantité de laine convenable pour un fuseau	cooked meat put on bulgur or rice amount of wool suitable for one wool spinner
zîbende	yakışıklı, şık	qui porte beau, seyant	good-looking
zirmol: zirtole	kaba	grossier, malotru	rude, impolite
zirz	sert, aksi	rude, revêche	rough
zivir: “hewa wisan zivir bû”	bozuk, sert	mauvais, maussade, rude	harsh
hegîş	madenden ateş karıştırıcısı	tisonnier, ringard, pique-feu	fire place rod
binşûjin: bisûjin,derzîya gir, derzîya ‘eba	küçük çuvaldız	grosse aiguille à coudre des capes	small packing needle
zexam: “wî zexamî dikir, min ew da erde”	pehlivan güreşçi	lutteur	master of wrestling
lê ‘êtirîn	başına bela olmak	être importuné pour qch. / ne savoir quoi en faire	to be hindered, to get in trouble
soxe; soxa	ölüden kalan şahsi eşya (giysi, tüfek, kılıç, kalkan, bıçak, tabanca vs)	effets personnels d’un défunt	personal belongings of a dead person
xewisî; vexewisî	yalancı uyku	faux sommeil	allegdely asleep
xewisîn; vexewisîn	uyur gibi etmek	faire semblant de dormir	to pretend to be asleep
xewisandin; vexewisandin	uyur gibi ettirmek	hypnotiser, mettre en état de sommeil	to hypnotise
peyîk; peyîsk	merdiven	degré, échelle	ladder, stairs
sargermî	üşütme		cold (sickness)
şeploî	kurdeşen	refroidissement	urticaria
qolik; çomaq	davul tokmağı	maillet pour percussion	drum club
sersot	eğsi, köşeği	baguette de percussion	poker (for a fire)
rêbirr	yol kesen	bandit	bandit
gulmast; gêlemast	süt yoğurt karışımı bir yiyecek	plat fait d’un mélange et de yoghourt	food made of mixing milk and yoghurt
gîv; givî	peynirin torbaya dökülmeden önceki hali	l’état du fromage avant son égouttement	before the cheese is poured into the bag
serxas	başbuğ	chef d’une troupe	officer of irregular troops
rêvî; rîvî, revî, gurî, pêtik, alav	alev	flamme	flame
nojek	azgın	enragé, très agressif	rowdy
rûtal, rûtele, rewtele	hayta	canaille	rascal
rewas kirin	atların yele ve kuyruk tellerini kesmek	couper la crinière et les crins de la queue d’un cheval	to trim horse mane and tail
dureh, duqor, ducisin	melez	hybride, métissé	hybrid
cidan, ci’dan	3 yaşında erkek deve	chameau de 3 ans	three-year old male camel
mençî	3 yaşında dişi deve	charnelle âgée de 3 ans	three-year old female camel
maxlûl, mexlûl	2 yaşındaki deve (dişi - erkek)	chameau ou charnelle agé de 2 ans	two-year old camel
şayîş	endişe	souci, inquiétude	worry
veherandin	onarmak	réparer, restaurer	to repair, restore
jê firk ketin	ayrı düşmek, uzaklaşmak	s’écloigner l’un de l’autre, être séparé	to become separated from each other
kulxe; himbiz	sık	dense, grouillant	thickset and crowded
çing: çawan	nasıl	comment	how
xulî bûn	huylanmak	être de mauvaise humeur, être contrarié	to be in bad humor
nexwazî: “ez ne ku nexwazîyê dikime”	isteksizlik	manque de volonté	unwillingness

Hin peyvên hêla Başûrê Wanê

- II -

Amadekar: Mele Şeban TURGUT û ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
helemar: koma maran	yılan sürüsü	repaire de serpents	den of snakes
herişîn	1. yıkılmak, çökmek, 2. sıyrılmak, tahriş olmak	1. s’effondrer, 2. s’écorcher	to be /become mashed, be /become smashed
herişandin	1. yıkmak, 2. sıyırtmak, tahriş etmek	1. démolir, 2. s’écorcher, irriter	to mash, smash
hespê şêh: hespê qîçik	kirli sarı at	cheval isabelle	dun horse
hewîk	bataklık	marécage	swamp
hîlwaz; kizir	az kurumuş	demi-sec	damp, easily dried
hon; ber, berok: berê paleyan	biçimlik alan	champ à moissonner affecté à un moissonneur	land in front of the harvester (to work on)
hûrkên piyan: qeydikên pêyan	ayak bileği	cheville	ankle
înan / xistin îşteîştê	strese sokmak	stresser	to put stress
kelajîk; keleşk, keveşk, kevişk, keletor, kapek, kelpik	saç kepeği	pellicule (de cheveux)	dandruff
di kel de birin: qertîşê wê li ser rakirin	yara kabuğunu kaldırmak	enlever la peau d’une plaie	to scrape
kele: binê leyanê /hedikê /lekanê	kar ayakkabısı altı	semelle d’une raquette de neige	underside of snow shoe

kepîfeç: xwedîyê kepîyê tepisî, pozpelixî, pelisî	basık burun	nez épaté	saddle nose
kerav: ava dibe du ker /şeq	ırmağın iki kola ayrıldığı yer	bifurcation d’une rivière, d’un cours d’eau	bifurcation
kerê kotanê: den, dêndî, dênde, dinde, hesinê gêsın pê ve tê girêdan	pulluk kulağını sabana bağlayan metal kısım	pièce métallique qui relie le bâti au soc de la charrue	metal part that links the ploughshare with the plow
kêlinçk	hafif bir yumruk	un léger coup de poing	slight blow
kilk: dûvê heywanan yê kurt (yê bizinê)	kısa kuyruk	queue courte d’un animal (chèvre)	short tail of animals (like goat)
kimbêl: tarta li çolê çêdibe	doğal tezek	bouse de vache naturelle	cowpat dried on the field
kirujk, kurîşk, kiruşk	büzgü	pli, pince	pleat
kornak	gübrelik	fumier	pressed dung collected to be cut into pieces for heating
kovil: qoç, qurm	kök, ağaç gövdesi	tronc d’arbre	stump
kurebeq	çamurlu gölet	flaque, étantg boueux	puddle
kûvî: kurh, pişt (wek: kurha dasê)	sırt (kesici aletlerde)	dos (d’un instrument tranchant)	back of sickle, axe etc.
kwarik; kuwar, selemêş	kovan, arı kovanı	ruche	hive
maçik: destika tırpanê	tırpan eleceği	manche du faux	grips of the scythe
malmışt: çop, zibilê nav malê	çöp	ordure ménagère	household garbage/ dust
marûte; sirne: koma masîyan	balık sürüsü	banc de poissons	shoal of fish
meyav: ava meyî, ava sekinî, ava mend	durgun su	eau stagnante	bayou
mêzaxe: ciyê ard ku ji bin beraş tê	su değirmeninde unun döküldüğü yer	déversoir de farine d’un moulin	mill spout
mikare: miqar	keski	ciseau plat	chisel
mirk: tiftika binê mûyê bizinan	yüksek kaliteli keçi yünü	duvet de chèvre	soft and fine kind of goat hair
misas: hesinê binê gopal	baston dibine takılan demir	pique-bœuf, aiguillon	iron tip of a walking cane
mukre: perçe erdê di nav zevîyê de ya imkana kêlana wê tunebe	tarlada sürülmesi mümkün olmayan yer	parcelle d’un champ impropre au labourage	an unploughable area in a field
nikore	değirmen taşı bileme keseri	instrument à aiguiser les meutes	stone sharpener
nırqozik: niqrosik, neqlosk	uyuklama	somnolence	drowsy
niştav; binavî: ava ji cihê avdanê derbas dibe	sulamadan taşan su	l’eau qui dépasse l’aire à irriguer	water that exceeds the limits of the irrigated area
nûkanê; cîqanê	”beni görmedin”, kuku oyunu	coucou ! jeu de cache-cache	peek-a-bow
nûyîn: cihoka nixamtî, çavika	kanalizasyon	canalisation en terre cuite	earthenware water pipe
ku ava çalavê jê derdikeve			
oremarî	koçları dik ve doğru olan teke /keçi türü	bouc à cornes droites	ram and hegoat that has straight horns (especially from Oramar region in Hakkari)
pertal: quruncok	çimdikleme	pincement	pinch and nip
pertal kirin: quruncandin/ quruncok avêtin	çimdiklemek	pincer	to pinch and nip
pêpapûl: pêtikpan	düztaban	qui a des pieds plats	flat-footed
pêperî	ayak parmakları yapışık	qui a des orteils collés	web-toed
pilorîk: biraştına şêlim, kartol, sêv û hwd di nav pelên agirî de	közde meyve/ sebze pişirmek	cuisson sur des braises de légumes ou fruits	turnips, potatos, apples and the like baked under ember
pînî: ard di avê de dikelînin û rûn dikin ber	su, un ve yağdan yapılan bir yemek	bouillie de farine au beurre	food made of cooking flour in water and oil
pîxam: bêxemî: mirovekî pîxam	gamsız	insouciant	careless
popîn	hotozlu tavuk	poule avec une crête	chicken head plumage
porsil: sil, silop	mayıs, hayvan pisiği	bouse de bétail	cattle manure
pozik: cihê binê şîpê yê teng	darboğaz	goulet	bottleneck

Termînolojîya pizîşkî

- VI -

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

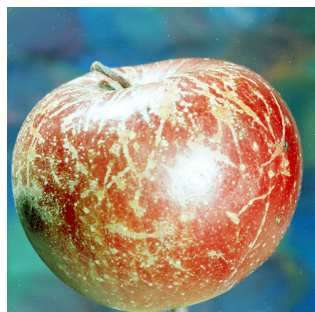
kurdî	tirkî	fransizî	înglizî
ta	ateş, humma	fièvre	fever
tabir, taşkên	ateş düşürücü	antipyrétique	antipyretic
tagirtî	ateşi olan, ateş yapan	fiévreux, qui a de la fièvre	feverish
tadêr	pirojenik, ateşten oluşan	pyrogenique	pyrogenic
têhnhez	termofil, termofilik	thermophile	thermophile, thermophilic
teşenekirî	yayılmış, yaygın	répandu	disseminated
teşene kirin	yayılmak	se répandre	to disseminate
teşenekirin	yayılma, dağılma	dissémination	dissemination
azmûn	test	test, examen	test
tevizandî	uyuşturulmuş	endormi, engourdi	made numb
tevizandin	uyuşturmak	endormir	make numb
tevizî	uyuşmuş	endormi, engourdi	affected by numbness
tevizîn	uyuşmak	s’engourdir	numbness
çarekar	terapist	thérapeute	therapist
çare	terapi, tedavi	thérapie	therapy
timpejîk	yöresel hastalık, belirli bir topluluğa özgü hastalık	maladie endémique propre à une région	endemic
tirşî	asit	acide	acid
tirşatî	asidite	acidité	acidity
tirşîhez	asidofil, asidofilik	acidophile	acidophil, acidophilic
tirşxwînî	asidoz, akademç, şeker hastalığında kanın asitli hali	acidose	acidosis, academia
ûrkulî	gastrit, mide mukozası iltihabı	gastrite	gastritis
ûrûrûvikulî	gastroenterit, mide ve bağırsak iltihabı	gastro-entérite	gastroenteritis
verişiyan/ vereşîn	kusmak	vomir	vomiting, emesis
werimî/ perçifî, êvitî	şişmiş	enflé, gonflé	oedematous, swollen
werimûn/ perçifîn, êvitîn	ödem, şişme	œdème	oedema, swelling
xwebihujîn/ xwebihujandin	1. otoliz, 2. otolize olmak/ etmek	autolyse / autolyser	1. autolysis, 2. to autolyze
xwedijelaş	otoantikor	auto-anticorps	autoantibody
dijelaş/ dijeten	antikor	anticorps	antibody
xwekar	1. otomatik, 2. otomat	1. automatique, 2. automate	1. automatic, 2. automaton
xwekarî	otomasyon	automation	automation
xweser	otonom, özerk	autonome	autonomous
xweserî	otonomi, özerklik	autonome	autonomy

Nexweşiyên nebatên çandinê

Amadekar: Eyûb KIRAN

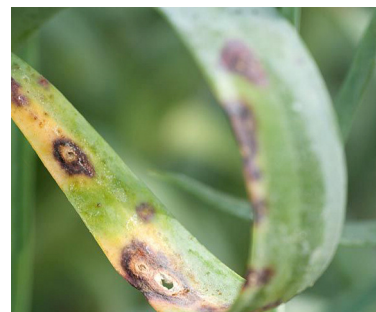
kurdi	latîni	tirkî	fransîzi	înglîzi
darhişkîya nîskan	<i>fusarium oxysporum</i>	mercimek solgunluk hastalığı	fusariose	pea-wilt
ariya (pembûloka) sêvan	<i>podosphaera leucotricha</i>	elma küllemesi	mildion de pomme	apple powdery mildew
zengreşîya (jengreşîya) fistiqan	<i>pseudocercospora pistacina</i>	antep fistiğında karazenk	rouille noire de pistache	pistachio black rust disease
zenga (jenga) genim	<i>puccinia recondita</i>	buğday kahverengi pas hastalığı	rouille brune de blé	leaf rust fungus of wheat
zengzerîya genim	<i>puccinia striiformis</i>	buğdayda sarı pas	rouille jaune de blé	stripe rust
ariya (xulika / pembûloka) genim	<i>erysiphe graminis</i>	tahıl küllemesi	mildion poudreux des graines	grain powdery mildew
ariya (xulika) xiyargelan	<i>erysiphecichoracearum</i>	kabakgillerde külleme hastalığı	mildion poudreux de cucurbitacées	curcurbit powdery mildew
darhişka pembo	<i>verticillium dahliae</i>	pamuklarda solgunluk hastalığı	verticilliose	cotton leaf chlorosis
zenga (jeng) nokan	<i>uromyces ciceris-arietini</i>	nohut pas hastalığı	rouille de pois chiche	chickpea rust disease
ariya (xulika) rezan	<i>uncinula necator</i>	bağ küllemesi	oïdium de vigne	powdery mildew of grapevine
şitilhişkîya pembo	<i>alternaria solani</i>	pamuklarda fide kök	alternariose	seedling root rot disease in cotton
kokşewata nîskan	<i>ascochyta medicaginicola</i>	mercimekte kökboğazı çürüklüğü	ascochyte medicinale	burning spot disease
zenga (jeng) mêxikan (qurnefilan)	<i>uromyces dianthi</i>	karanfillerde pas hastalığı	rouille d'oeillet	carnation rust
ariya (xulika) gulan	<i>podosphaera pannosa var. rosae</i>	güllerde külleme hastalığı	oïdium de rose	rose powdery mildew,
zenga (jenga) gulan	<i>phragmidium mucronatum</i>	güllerde pas hastalığı	rouille de rosier	phragmidium mucronatum
pelkufkîya pelên bacansoran (fringiyan)	<i>cladosporium fulvum</i>	domates yaprak küfü	cladosporiose de la tomate	tomato leaf mold
kokşewata îsotan	<i>phytophthora capsici</i>	biberlerde kökboğazı yanıklığı	phytophthora capisici	root-head blight of peppers
balûka kartolan	<i>synchytrium endobioticum</i>	patates kanseri hastalığı	gale noire	potato canker

ariya (pembûloka) sêvan
podosphaera leucotricha

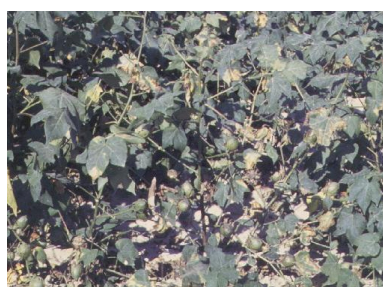
kokşewata nîskan
ascochyta medicaginicola

zenga (jeng) mêxikan (qurnefilan)
uromyces dianthi

zenga (jeng) nokan
uromyces ciceris-arietini

darhişka pembo
verticillium dahliae

ariya (xulika) xiyargelan
erysiphecichoracearum

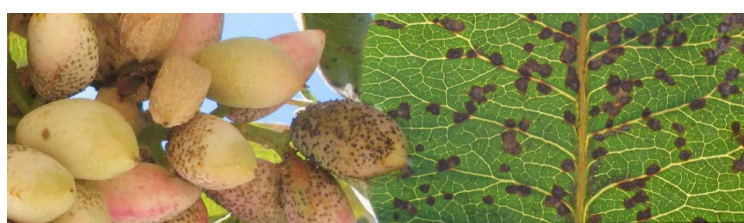
ariya (xulika / pembûloka)
genim
erysiphe graminis

zenga (jenga) genim
puccinia recondita

darhişkîya nîskan
fusarium oxysporum

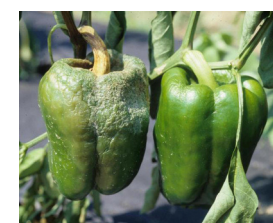
zengreşîya (jengreşîya) fistiqan
pseudocercospora pistacina

balûka kartolan
synchytrium endobioticum

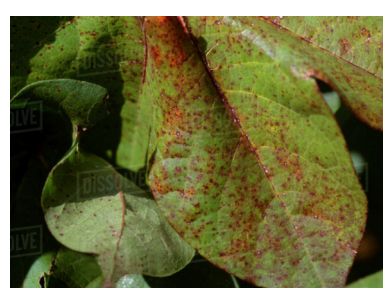
ariya (xulika) rezan
uncinula necator

kokşewata îsotan
phytophthora capsici

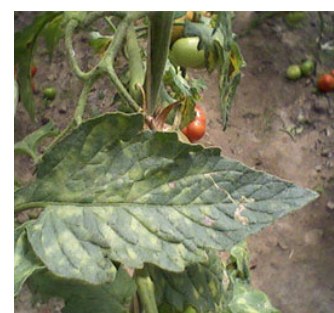
ariya (xulika) gulan
podosphaera pannosa var. rosae

şitilhişkîya pembo
alternaria solani

zengzerîya genim
puccinia striiformis

pelkufkîya pelên bacansoran (fringiyan)
cladosporium fulvum

Ji Baxê kurda:

sercemê dîwana Ehmedê Nalbend - berg 1

- II -

Amadekar: Newzad HIRORÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
bijyan (jêk bijyan) (tnp.)	dağılmak	se disperser	to disperse
bîrker, çolang	dokumacı (Kürt “şal û şapık” dokumacısı)	tisserand (de costumes kurdes)	weaver (of Kurdish dresses)
buhîştin: bihiştin, buhijîn	erimek	fondre	to melt, to crumble
cihêl	genc	jeune	young
çik kirin; miçiqandin	kurutmak	sécher, assécher	to dry off, tu cut off
daresyan, daresîn (tnp.)	çullanmak	assaillir, attaquer, se jeter sur	to assail
dinya şeqandin	dünyayı gezmek, dünyayı dolaşmak	parcourir le monde	to go around the world
dinyaşeqîn	dünyayı gezen	globe-trotter	world roamer
fertene (m.)	hengame, kargaşa	tumulte, tohubohu	turmoil
gurî / gurî / (m.)	alev	flamme	flame
hefhef (m.)	aşırı tamah	radin, avare	greed
hevran (m.)	değirmene götürülen buğday yükü	charge de blé à moudre	grain for milling, milled grain
hilo (n)!	kalk!	lève-toi !	get up!
hing (m.)	ağır inme	coup sévère	heavy stroke
jîyar (m.)	geçim	subsistance	living
kezax (m.)	budama	élagage	pruning
mizeyt	kuru üzüm yapma işlemi	processus de fabrication de raisin secs	process of making raisens from wine grapes
pê li dilî nan	isteğine rağmen (idiom)	contre son gré	to supress one’s desire
qelp (m.)	kabuk	coquille, écorce	shell, skin
renîn (tp.): xeritandin	kazımak, yontmak, rendelemek	tailler, raboter	to scratch off
rişt: rivişt, ribişt (n.)	döl, evlat	progéniture	offspring
sîkar	kılıç, süvari kılıcı	sabre	sabre
şaqol (n.)	uzun ve ince bacak	jambe longue et fine	long trunk, thin and long leg
tirken: tirek, tiro	osurgan, yellenen	péteur(se)	fart
tolaz	genç	jeune	young
vewerhan (tnp.)	çökmek, yıkılmak	se dessécher, se désagréger, s’effondrer	to be/ become dry, to disintegrate, to collapse
xav û xilêl	güçsüz, dayanıksız	faible, frêle	weak
xilêl	uykulu, uyuşuk	endormi, apathique	drowsy
xirandin (tp.)	yoldan çıkartmak	séduire, faire dévier du bon chemin	to drive away, to delude
xweşxura	obur	glouton	gluttonous
zûr	az yeşillikli taşlık küçük tepe	monticule, pierreux parsemé de verdure	small hill with rocks and little grass

Ji ferhengoka Memdûh Birîfkanî

ya dawîya dîwana wî - IV -

Amadekar: E. NAROZÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
xazok; xazûk, xaxxazok:	1. açgözlü, 2. dilenci	1. avide, 2. qui mendie, mendiant	1. beggar, 2. greedy
xefik: xefk, faq, fex, feq	tuzak	piège	trap
xelîtik: xelît	boyuna asılan çanta	sac porté en bandoulière	quiver
xilt	bir cilt hastalığı	une maladie de peau	any generalised skin lesion
xepare: xepar, berkol, xilxilandin, tevirkirin	eşeleme, çapalama	sarclage	lightly digging beneath a plant in order to soften up the soil
xerpişandin: xirmîçik, [xirmûşik/ termûşik] lê dan	tırmalamak, cırmıklamak	égratigner, pincer	to scratch
xezam; xezan	sonbahar, güz	automne	autumn
xilingîn: kulîn	aksamak, topallanmak	boiter	to limp, hobble
xilole	oyuk	creux, caveux	hollow, cavernous, porous
xirek	yalama, laçka	lâche, détendu, qui a du jeu	slack
xirepşan: pevçûn	vuruşmak	s’affronter	struggle, battle
xirîyan: ji rê derketin (fikrî)	yoldan sapma	dévier du bon chemin, dérailler	to go astray, to be perverse
xirîk	hiçkırma	sanglot	sob
xirş; şixir; darşixir: dara bêber (bêmêwe)	ürün vermeyen ağaç	arbre stérile, qui ne donne pas de fruit	barren (of trees), strile fruit tree
xurdewat	hırdavat	bric à brac	odds and ends
xuristî/xweristî	doğal, tabii	naturel	natural, self-made
xurî : firî	yün	laine	wool
xuşînk; xweşik	güzel, hoş	beau, belle, agréable	handsome, pretty, nice
xuşîmank; xweşik: (ji bo zarokan)	güzel, hoş	charmant, mignon (enfant)	charming (child)

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Elmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna Stockholmê

Civîna Kurmancî ya 61an rojên di navbera 9 – 16.12.2017an de li Kitêbxaneyê Kurdî li bajarê Stockholmê hat li dar xistin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Peyvên ji Berrîya Mêrdînê, Hin peyvên hêla başûrê Wanê, Hin peyv ji "Nameyek Şernexê", Hin peyvên ji devoka Zaxoyê, Ferhengoka Ehmedê Nalbend û Hin peyvên kêmnas/ nenas.

Herweha li ser çapkirina berhevoka 60 hejmarên Kurmancîyê gotûbêj hatin kirin, dîtin û pêşniyar hatin pêşkêş kirin. Li ser

rastkirina hemû hejmarên wê xebatek hat parve kirin û her hevalekî li ser beşa xwe kar kir.

Ev hevalên han beşdarî civînê bûn: Rênas Awdal (Zaxo), Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Michael Chayet (Washington), Elîşêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Emîn Narozi (Batman), Selam Nûman (Qamişlo), Zinar Soran (Dêrik), Têmurê Xelîl (Rewan), Reşo Zîlan (Agirî).

Berhemên ji xebata vê civînê li vê jêrê tene pêşkêş kirin.

Hin peyvên hêla Başûrê Wanê

- III -

Amadekar: Mele Şeban TURGUT û ELÎŞÊR

kurdî	tirkî	fransizî	ingilîzî
ranî: siwax	sıva	enduit	plaster
ringêle	uzun tüylü koyun	mouton à poils longs	long-haired sheep
qewam: dara du çiqil ya pê serê kopal ditewînin	baston başını bükmede kullanılan ucu çatallı ağaç	petite fourche en bois utilisée pour courber un bâton pour le transformer en canne	tree branch used for bending cane
qîçilik; çiqil	duvara çakılan ağaç askılık	crochet en bois planté dans le mur	wall climbing tree hangers
qirame	kar yığını	amas de neige	snow drift
qormatîx; kamax	kalça	croupe, fesse	hip
qumç	hotozlarda ek süs	ornement ou parure de coiffe traditionnelle de femme kurde	extra adornment for Kurdish women headdress
salte	balık avlama sepeti	panier à pêcher des poissons	basket for trapping fish
sehusû	malumat, bilgi	information, nouvelle de (qqn)	news, data
semixî	yarı sönmüş	mi-éteint (feu)	semi extinguished (of fire)
sicêf	yorgan, aba vs süsü	ornement de couette ou d'aba	ornaments of aba, quilt etc.
sîvok	dik iniş	descente abrupte, pente abrupte	steep slope
solh	darı samanı	paille de millet	millet hay
sute	keklik tuzağı	piège à perdrix	partridges trap
şaxdurbên	burma boynuzlu koç	bélier aux cornes bouclées	curled-horned ram
şaxbinoje	kısa boynuzlu koç	bélier aux cornes courtes	short-horned ram
şeliqîn	derisi soyulmak	être dépouillé, être écorché, peler	to be skinned
şora	alabalık yumurtası	œuf de truite	redds of char
tahtî; kulav	keçe	feutre	felt
taqa paresûyê	kaburga yüzü	face d'une côte, d'une côtelette	side of a rib bone
tepiik	kunduz tuzağı	trappe pour castor	beaver trap
têrîtik	tuvalet	toilette	toilet, wc
tirtîl; qîtîk, tût	çelik (çelik çomak oyununda)	bâtonnet (dans le jeu de bâtonnet)	short stick in piggy game
tiyan; tan	ağaç dallarından örülüp sıvanan duvar	mur fait de branchages tressés et enduits de terre battue	wattle wall
tomik; tomk, tovik, lextik, êm, qût	yem	foin	fodder
toş	bela, felaket	catastrophe, désastre, calamité	catastrophy
ture	bir yıllık sürgü	rejeton ou brindille d'un an	yearly twig
tûş kirin	belasını aramak, sataşmak	chercher querelle, harceler	to put someone into trouble
vizk; gupik, serpelî	penisin baş kısmı	gland de la verge	glans
xwanik	bir yemlik ot yığını	brassée d'herbes suffisante pour un repas	a pile of grass
wîrt; korik, kwîrik — latînî (tilletia tritici)	buğday sürmesi	carie du blé	wheat smut
zirtîlîn	sıcaktan tanelerin olgunlaşmadan büzülerek kuruması	(grains de céréales) s'assécher avant maturation sous l'effet de fortes chaleurs	grain burnt by heat before coming to maturity
zivirçe, çirik, sêlimî	peynir rostosu, kızartılmış peynir	fromage rôti ou frit	fried cheese
alevizk	vajina	vagin	vagina

Devoka Zaxoyê

Amadekar : Rênas AWDAL

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
şinate; xelebalix	şamata	tohu-bohu, vacarme	hubbub
qirîsk; çirûsk	kıvılcım	étincelle	spark
mirîto	gamlı, üzgün, sıkıntılı	triste, chagrin, déprimé	depressed
vil; nerm	yumuşak	doux, tendre, mou	soft, overripen
vil kirin; nerm kirin	yumuşatmak	adoucir, amollir	to soften, to make overripen
vil bûn	yumuşamak	s’adoucir, devenir doux, se ramollir	to soften, to become overripen
berhesan	bileyi taşı	pierre à aiguiser	sharpening stone, whetstone
avşîrafk, avşorafk : sûravk	salamura	saumure	brine for pickling
vezelandin	uzatmak	allonger, étendre	to stretch out
damil; dehmên, dehman, dam	etek	jupe	skirt (of a dress)
şelandin	yük hayvanlarının koşum takımını indirmek	débâter	to take off pack-saddle
veşelandin	soyundurmak, soymak-	se déshabiller, se dévêtir	to undress, take off clothes
tîsanê : di hejmara 29an de li peyva “qaç”ê ya babeta “hinek lîstikên gelêrî” binihêre.	bk. <i>qaç</i> , geleneksel oyun, in Kurmancî N°29	voir <i>qaç</i> , jeu traditionnel, in Kurmancî N°29	see <i>qaç</i> , traditional game, in Kurmancî N°29
tîrbîlkanê : di hejmara 29an de li peyva “hingilyo”yê ya babeta “hinek lîstikên gelêrî” binihêre.	bk. <i>hingilyo</i> , geleneksel oyun, in Kurmancî N°29	voir <i>hingilyo</i> , jeu tradionnel, in Kurmancî N°29	see <i>hingilyo</i> , traditional game, in Kurmancî N°29
tomnûk; tomik	tuzak, hapis	piège, cachot	trap, dungeon
eloelok, eloşîş, şamî	hindi	dinde	turkey
kulaf	kedi tırnağı	griffe de chat	claw of cat
şerxitîn	dolaşmak (ip için)	s’emmêler (fil, corde)	to tangled up, entangled (of thread)
şêlobêl	karışık	confus, instable	unstable, in turmoil
pizo; pito	erkek bebek	bébé mâle	baby boy
hito; hitê; pitê	kız bebek	bébé femelle	baby girl
kimkimark	kertenkele	lézard	lizard
tîfş; zûl	dilim (karpuz, kavun ve kabaklar için)	tranche (de melon, pastèque)	slice (of melon etc)
kwîzî	dilim (meyveler için)	quartier (d’un fruit)	slice (of fruit)
binçenganê	güreş	sport : lutte	wrestling
binkefşanê	güreş	sport : lutte	wrestling
pêçîqik; pêzirav	çırpı bacak	jambe effilée, fine	thin leg
dilwaswas; waswasî, taswasî, paswasî	vesveseli, tasalı	suspicieux, soupçonneux, méfiant	douting, suspicious
gotgotk	söylenti	rumeur	rumours

Hin peyv ji “Nameyek Şernexê” ya pirtûka Evdirehman Gundikî - II -

Amadekar : Mistefa AYDOGAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
destbizavî kirin	elini çabuk tutmak	se hâter, se dépêcher	to hurry up
devcew; devhevring, devqilix	kırkı izi	tondeuse (de mouton)	shears
dîqik; dûxa çîyê	geçit zirvesi	point culminant d’une passe de montagne	high point of mountain pass
dirb	patika yol	sentier	path
dirêşûşk; derzîya mêşan û hwd	arı iğnesi	aiguillon à venin (d’abeilles, etc.)	sting, stinger
dolik	suyu kurumuş oyluk	sillon drainé	draine furrow
dolûba	rüzgarla dönme	tourbillon	whirl
dûndan	zürriyet	descendance	descendant
enîsiteyr	alında yıldız akıtma olan at	cheval qui a une tache blanche en forme d’étoile sur le front	horse with a white star on its forehead
êwirgeh, hêwirgeh	konaklama yeri	gîte, étape	place to stay
fehlehesp, hespê fehl	kısırlaştırılmamış at	étalon, cheval non castré	stallion
fengêrî; fenbazî	hile	tricherie	trick
ferx	hayvan yavrusu	petit d’un animal, d’un oiseau	young of an animal, chick of birds
fûrek	uçucu (sıvılar için)	volatil, qui s’évapore	volatile (liquid)
gezik	gez	cran de mire	rear sight
sêrik	arpacık	guidon (d’une arme à feu)	front sight
gêwil	moral	humeur, moral	mood, temper, humour
girofk; girofik	yumak	pelote	ball of yarn
gorangeh	yazlık açık hava toplanma yeri	lieu de rassemblement estival en plein air	open air meeting place during summer
gorisî	bağdaş	jambes croisées et pliées	to sit cross-legged
guhveçingî... kirin	kulaklarını dikmek/ kabartak	dresser les oreilles	to prick up one’s ear
gulat	topak, top	balle, boule	ball, lump
gulbişkêv	çiçeklerin açma zamanı	saison de floraison	season of opening of blossoms
gunhîl; guhnêr	dağ keçisinin çiftleşme zamanı	période d’accouplement des bouquetins	mating season for mountain goats
telaştin	yontmak	tailler, raboter	to plane
hewînk, hewîng, hewîngeh	barınak, barınacak yer	abri	shelter
hevsû	komşu	voisin	neighbour
kavişkî; kawêşkî, kalvêî	erginlik öncesi doğum	naissance prématurée	pre-mature birth
kabreş	kara bacaklı (atlar için)	qui a des jambes noires (cheval)	black legged (horse)

Devokê Berrîya Mêrdînê -XI-

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
som şkenandin; sirra yekê şkenandin	itibarını düşürmek	porter atteinte à la réputation de qq'un	to harm someone's reputation
dox; doz	dava	cause	legal case, cause
nalçe	topuk demiri, nalça	renforcement en fer du talon des chaussures	steel heel plate
nangenimî kirin; xweşmerdîtî kirin	yalakalık etmek	se montrer obséquieux	to bootlick
navdil	yemek borusu, kalp ve ciğerlerin ortak adı	nom familial commun du tube digestif, du cœur et des poumons	common name for gullet, heart and lungs
navpî, navpîl	omuz arası	partie supérieure du dos située entre les épaules	upper back
nazbalîf; nazbalîşk	işlemeli yastık	traversin d'apparat brodé	decorated pillow
nebedî, nebedîr	gözden kaybolmak	qui disparaît, perdu de vue	disappearing
nebî nebî	sakın ha !	que cela n'arrive jamais ! jamais	don't you dare !
nehişî	şuursuz	inconscient, qui a perdu connaissance	unconscious
nemes	saç-baş kepeği	pellicule (de cheveux)	dandruff
simîtî	karık	éblouissement des yeux par la neige	photokeratitis
çixat	kibrit	allumette	match
niqirîsk	1. hıçkırık, 2. son nefes	1. hoquet, 2. dernier souffle	1. hiccup, 2. last breath
niqniqank	çerez, abur cubur	amuse-gueule	snacks
nişûg, pozank; kêf	enfiye	tabac à priser	snuff
nivîşt	muska	amulette	amulet
nîvsîtil	orta boy kazan	chaudron de taille moyenne	middle-sized boiler
nuqurçandin; niçandin, niqurçk lê dan	dürtmek	aiguilloner, pousser du coude	to jog
nuqurçandin; niçandin, niqurçklêdan	dürtme	touche légère, incitation	jog
nuqurçk; niç	dürtü	aiguillon, touche incitative	jog
ofandin: <kulên xwe ofand>	muradına ermek	accomplir ses vœux	to fulfill one's wishes
paç, xeftan	kaftan	caftan	kaftan
ji hev pak bûn	ödeşmek	apurer ses comptes, être quitte l'un envers l'autre	to settle accounts
palik girê dan	işe başlamadan elbiselerini toparlayıp bele bağlamak	rassembler et attacher autour de sa taille ses effets avant de se mettre au travail	to gather clothes and tie belts before starting work
paşgotinî	dedikodu, gıybet, çekiştirme	médisance, commérage	backbiting
pêşil	küçükbaş hayvanlarda ön kısım	partie avant d'un ovin	front half of lamb
paşil	küçükbaş hayvanlarda arka kısım	partie arrière d'un ovin	back half of lamb
paşmêr	artçı	homme d'arrière-garde	rear guard
paşmêrî	artçılık	arrière-garde	rear guarding
paşopêş	ters yüz	à l'envers	backwards
paşpaşkî	geriye doğru	vers l'arrière, en arrière	rearward
patpatk	mantar tabancası	pétard	banger, firecracker
pelik	pul	paillette	sequins
pelîse	darmadağın	éparpillé, en désordre	messy
pelte: <hêka pelte>	kabuğu iyice sertleşmemiş yumurta	œuf à la coquille peu dure	premature (egg)
pêşik	(giysilerde) etek	pan (d'un vêtement), jupe	skirt (in clothes)

Ji Baxê Kurda: sercemê dîwana Ehmedê Nalbend Berg 1 - III -

Amadakar: Newzad HIRORÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
pal vedan	yaslanmak	s'adosser	to sit leaning against something
bexş (m.)	af, bağışlama	amnistie, pardon	amnesty
hîn	serin	frais	cool
dilhîn	ferahlatıcı	rafraîchissant, réconfortant	refreshing
çir	ısrarcı	insistant	insistent, nagging
mirîd	mürît	disciple, adepte	disciple, follower
duqat	iki kat	double, à deux étages	double
hat û bat; hatnehat, çûnûnehat	dönüşü olmayan yol	sans retour	irreversible
şevberat (= şeva nîva meha şe'banê); şeva beratê	berat gecesi	la nuit du milieu du mois de chaban (8 ^e mois du calendrier musulman, de l'hégire)	night of mid shaban (the 15 th of the eighth month of the islamic lunar calendar)
veman (tnp.)	kalmak	rester en arrière, être laissé en arrière	to be in arrears, to be left behind
rasterê	doğruca, direkt	chemin direct, droit chemin	straight
rasterê kirin	doğru yola getirmek	ramener sur le droit chemin	to guide to the right/straight way
qurot	sakat, malul	invalid, handicapé	disabled, impaired, handicapped
kelotin (tp.) (dikeloje); kotin	kemirmek	ronger	to gnaw, to nibble
'emel kirin; peyda kirin	bulmak, elde etmek	trouver, pourvoir, obtenir	to obtain, to find
serbar (n.)	ekstra yük	surcharge	extra load
qeşabestî; qeşagirtî	buztutmuş, donmuş	gelé, congelé	frozen
tirrîbilind; bitirr	kibirli	arrogant, prétentieux, plein de morgue, snob	snobbish, arrogant
hilê xistin;	bir şeyin olmasına neden olmak	causer, provoquer	to cause to happen, to provoke
zever (m.)	güç, kuvvet	force, puissance	power, strength
hemer	tıka basa yemiş	gavé, repu	gorged (of eating greedily)
dalehî (m.)	yakınma, sitem	réproche amical	friendly reproach
fer	gerekli, zorunlu	nécessaire, obligatoire	essential
tekye (m.)	tekke	couvent de derviche	dervish monastery

Hin peyvên kêmnas – nenas

- VIII -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	turkî	fransîzî	îngilîzî
zelandin: <xwe ji gunehan zelandine> xwe ji gunehan paqij kirin, xwe ji gunehan şûştin berxşo: kesê ku berxan dişo (berî birînê),	günah çıkartmak 1. kuzu yıkayan, 2. kuzuları kırpmadan önce yıkama	se purifier de ses péchés 1. laveur d'agneaux, 2. lavage des agneaux avant la tonte	to wash away sins 1. lamb washer, 2. lamb washing
zîdan nexweşîya reş kepelek; kepene, kepenek lend: <sube ye sube lend e>: bilind lend girêbend: <muhbeta dilan girêbend e> mil: <helebê vir de mil e> pûr: <pûra mala Simko>: pûr kirin: <mal pûr kirin>: pûrtikandin: <te ew pûrtikand> fisîn; fişîn: <difise, fisîya> fis bûn fisandin; fişandin pîfildik: devrût: <birek devrûtê mala Dîbo>: parsûhişk, înadkar riko, rikîno, rikoyî, birik li hev mûm (/mûn) bûn: <em gelekî li hev mûm dibûn> dilmeyno: <dema zarok dilmeyno dibe> satircem, satilcan golî: <ava golî> buxur dustan, distan, sêpêk pejrandin pejrin fûta: şûşebend, camekan xaçhebîn; xiristîyan hebandin	döl eşi, plasenta şarbon basili kepenek yüksek tavşan ini bağlantı yukarı kısım ganimet yağmalamak soyup soğana çevirmek havası boşalmak, hava kaçırmak hava kaçırmak havasını boşatmak kabarcık, su toplaması kendini adanmış inatçı dikbaşı birbirini kırmamak dispepsi zatürre ılık damızlık deve üç ayaklı ocak demiri olgunlaştırmak olgunlaşmak 1. peştemal, 2. havlu vitrin hıristiyan 1. tapmak, 2. tapma, 3. sevmek, 4. aşk alışveriş drenaj sistemi fakir tüm, bütün, hepsi, toptan, hepten ulumak ev sahipliği, konuk ağırlama tam şimdi, biraz önce uykusu kaçmak uykum kaçtı birine yaklaşmak Osman bana yaklaştı ağıt ucu topuzlu değenek tırmandırmak ne zaman çelik çomak oyunu yakartop yavaş yavaş	se purifier de ses péchés 1. laveur d'agneaux, 2. lavage des agneaux avant la tonte placenta bacille de charbon papillon de blé haut terrier du lièvre lien, attache partie haute, hauteur butin, aubaine piller déplumer, dépouiller se dégonfler, péter se dégonfler dégonfler ampoule, vésicule dévoué têtu, opiniâtre, qui a la tête dure rancunier, têtu être affable, serviable l'un envers l'autre dyspepsie pleurésie tiède chameau reproducteur trépied en fer d'un foyer faire mûrir mûrir 1. tablier en toile, 2. serviette vitrine chrétien 1. adorer, 2. adoration, 3. aimer, 4. amour commerce drainage gueux, indigent, pauvre tout, totalité hurler hospitalité, accueil d'hôtes tout juste, juste maintenant perdre le sommeil j'ai perdu le sommeil s'approcher de quelqu'un Osman s'est approché de moi élégie bâton dont l'une des extrémités est en forme de boule escalader quand jeu de bâtonnet jeu de la balle au prisonnier petit à petit, doucement	to wash away sins 1. lamb washer, 2. lamb washing placenta <i>bacillus anthracis</i> <i>fasciola hepatica</i> high rabbit's lair bond upper side loot to loot, plunder to rob to run out of air to run out of air to release air (from something) blister devotee stubborn bullheaded, stubborn to be gentle with each outhier dyspepsia pleuritis lukewarm breeding camel three-legged hearth iron to ripen to ripe 1. apron, 2. towel showcase, window christian 1. to adore, 2. adoration, 3. to love, 4. love shopping, trading drainage, draining poor all to howl, to ululate hostship right now, just now to lose sleep I lost my sleep to come close to someone Osman came close to me threnody end knob wand to escalate when, which time piggy, steel game dodge ball gradually, slowly

Dustan, distan, sêpêk. Three-legged hearth iron

Wirt; korik, kwirik. Tilletia tritici

Kabreş. Black legged (horse)

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d'information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
Directeur de la publication : Reşo ZÎLAN, Réalisation : M. HASSAN

hejmar 62 - Bihar 2018

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna 62an li Zaxoyê

Civîna Kurmancî ya 62an bi mêvandarîya Zanîngeha Zaxoyê, di navbera rojên 23.06 – 30.06.2018an de, li bajarê Zaxoyê bi rê ve çû.

Ev civîna didwan bû ku Zanîngehê xwe dida ber barê civînê, beşdarên wê kirin mêvanên xwe û di xizmetê de çi kêmasî nekir. Birêveberên wê girîngîya civînên Kurmancî qenc nasîne û loma pûte didin berdewambûna van civînan. Ji ber hindê Zanîngeha Zaxoyê û Enstîtuya Kurdî ya Parîsê li hev kirine ku civîna Kurmancî salê carekê li Zaxoyê yan jî devereke din ya Behdînan li dar bikeve. Bi rastî em ji vê encamê gelekî kêfxweş in û spasdaren birayên xwe yê birêveberên zanîngehê ne.

Di vê civînê de em li ser van babetan xebitîn: Stêrnasî, Gumgumok, Erd, av û hewa di devoka ce-

lalîyên Bazîdê de, Peyvên zaxoyî, Devoka Berrîya Mêrdînê, Hin peyvên kêmnas - nenas, Termên pizîşkî û Ferhengoka Ehmedê Nalbend.

Ev hevalên han di civînê de beşdar bûn:
Rênas Awdal (Zaxo), Mistefa Aydoğan (Mêrdîn), Omîdê Mistefayê Celalî (Bazîd), Lezgînê Çalî (Barzan), Ehmedê Dirihî (Çewlik), Elîşêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Mehdi Jaferzadeh (Xorasan), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Eyub Kiran (Qerejdax), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Ebdilwehab Mûsa (Berwarî), Emîn Narozi (Batman), Fadi Omer (Dihok), Zinar Soran (Dêrik), Îsmail Şahîn (Sêmel), Reşo Zilan (Agirî).

GUMGUMOK

Amadekar: Eyûb KIRAN

Kurdî	latînî	tirkî	fransizî	înglizî
gumgumok; margîsk, qumqumk, kimkime, marmarok, kelbizêr, mazîzerik, marmêlke, meqezer, kêlbik	<i>Lacertilia</i>	kertenkele	gecko	gecko
kelbizêr; gumgumoka dîwaran, çepçepîsk	<i>Asaccus elisae</i>	yaprak parmaklı keler	gecko aux doigts feuillus	leaf-toed gecko
gumgumoka zinaran, xemegur, kêvlûle	<i>Laudakia stellio</i>	dikenli keler (böcek reis)	gecko épineux des rochers	stellion, hardim, hardun
gumgumoka Mêrdînê	<i>Cyrtopodion heterocercus/ Mediodactylus heterocercus</i>	Mardin keleri	gecko avec doigts fins d'Asie-Mineure	Asia Minor thin-toed gecko
gumgumoka Ruhayê (berferêt)	<i>Eublepharis angramainyu</i>	leopard keleri, Urfa keler (Fırat keleri)	gecko léopard d'Urfa	western leopard gecko
Bizinmişk	<i>Varanus griseus</i>	dev kertenkele	gecko géant du désert	desert minor
gumgumoka çîyan	<i>Phrynocephalus persicus</i>	topbaş keler, kurbağa başlı keler	gecko à la tête de grenouille	toad agama

gumgumok; margîsk, qumqumk, kimkime, marmarok, kelbizêr, mazîzerik, marmêlke, meqezer, kêlbik
Lacertilia

kelbizêr; gumgumoka dîwaran, çepçepîsk
Asaccus elisae

gumgumoka zinaran, xemegur, kêvlûle
Laudakia stellio

gumgumoka Mêrdînê
Cyrtopodion heterocercus/ Mediodactylus heterocercus

gumgumoka Ruhayê (berferêt)
Eublepharis angramainyu

Bizinmişk
Varanus griseus

gumgumoka çîyan
Phrynocephalus persicus

marîjoka zer
Eumeces schneideri

MARÎJOK

Kurdî	latînî	tirkî	fransizî	îngilizî
marîjok; sûsmar, margîsk, margîse, marmarok, majmajok, mazelîlk	<i>Ophisops elegans</i>	kertenkele	lézard	Lizar
marîjoka erda	<i>Ophisops elegans Ménétries</i>	tarla kertenkelesi	lézard aux yeux de serpent	snake-eyed lizard
hulîse, marhulîse, bûkmar, balîfa maran, dîya maran	<i>Mabuya aurata</i>	tıknaз kertenkele	trachylepis aurata	golden grass mabuya/ levant sking
margîsk, margîse	<i>Acanthodactylus boskianus</i>	tarak parmaklı kertenkele	lézard aux doigts en forme de peigne	bosk's fringe-fingered lizard
marîjoka / margîska dîwaran	<i>Podarcis muralis</i>	duvar kertenkelesi	lézard des murs	wall lizard
marîjoka Heranê	<i>Acanthodactylus harranensis</i>	Harran kertenkelesi	lézard de Harran	Harran lizard
marîjoka Bendîmahîyê	<i>Darevskia bendimahiensis</i>	Bendimahi kertenkelesi	lézard de Bendimahi	Bendimahi lizard
marîjoka Wanê	<i>Darevskia sapphirina</i>	Van kertenkelesi	lézard de Van	Van lizard
marîjoka Agirîyê	<i>Darevskia unisexualis</i>	Ağrı kertenkelesi	lézard au ventre blanc	white-bellied lizard
marîjoka Erezê	<i>Eremias pleskei</i>	Aras kertenkelesi	lézard d'Aras	transcaucasian racerunner
marîjoka Sîpanê	<i>Eremias suphani</i>	Süphan kertenkelesi	lézard de Sipan	Suphan racerunner
marîjoka Qersê	<i>Lacerta agilis</i>	Kars kertenkelesi	lézard des souches	sand lizard
marîjoka piştbişirît, dîya maran, marmarok, balîfa maran	<i>Mabuya vittata (Heremites vittatus)</i>	şeritli kertenkele	lézard au dos strié	bridled mabuya
marîjoka Kapadokyayê	<i>Lacerta Cappadocica</i>	Kayseri kertenkelesi	lézard de Cappadoce	Cappadocian lizard

dêmar, marîjoka kesk	<i>Lacerta trilineata</i>	iri yeşil kertenkele	gros lézard vert des Balkans	Balkan green lizard
marîjoka pozkurt ya çolê	<i>Mesalina brevirostris</i>	kısa burunlu çöl kertenkelesi	lézard au nez court du désert	blanford's short-nosed desert lizard
marîjoka zozanan	<i>Ablepharus bivittatus</i>	yayla kertenkelesi	lézard à doubles raies	twin-striped skink
marîjoka serreş	<i>Lacerta princeps</i>	Siirt kertenkelesi	lézard du Zagros	Siirt lizard, zagrosian lizard
marîjoka deqdeqî	<i>Chalcides ocellatus</i>	benekli kertenkele	lézard à pois	ocellated bronze skink
marîjoka xetxetî ya kesk	<i>Lacerta strigata</i>	çizgili yeşil kertenkele	lézard vert de la Caspienne	Caspian green lizard, striated lizard
marîjoka zer	<i>Eumeces schneideri</i>	sarı kertenkele	lézard jaune	schneider's skink

			
marîjok; sûsmar, margîsk, margîse, marmarok, majmajok, mazelîlk <i>Ophisops elegans</i>	marîjoka erda <i>Ophisops elegans</i> <i>Ménétries</i>	hulîse, marhulîse, bûkmar, balîfa maran, dîya maran <i>Mabuya aurata</i>	margîsk, margîse <i>Acanthodactylus boskianus</i>

			
marîjoka / margîska dîwaran <i>Podarcis muralis</i>	marîjoka Heranê <i>Acanthodactylus harranensis</i>	marîjoka Bendîmahîyê <i>Darevskia bendimahiensis</i>	marîjoka Wanê <i>Darevskia sapphirina</i>

			
marîjoka Agirîyê <i>Darevskia unisexualis</i>	marîjoka Erezê <i>Eremias pleskei</i>	marîjoka Sîpanê <i>Eremias suphani</i>	marîjoka Qersê <i>Lacerta agilis</i>

			
marîjoka piştbişirît, dîya maran, marmarok, balîfa maran <i>Mabuya vittata</i> , (<i>Heremites vittatus</i>)	marîjoka Kapadokiyayê <i>Lacerta Cappadocica</i>	dêmar, marîjoka kesk <i>Lacerta trilineata</i>	marîjoka pozkurt ya çolê <i>Mesalina brevirostris</i>

			
marîjoka zozanan <i>Ablepharus bivittatus</i>	marîjoka serreş <i>Lacerta princeps</i>	marîjoka deqdeqî <i>Chalcides ocellatus</i>	marîjoka xetxetî ya kesk <i>Lacerta strigata</i>

Hin peyvên kêmnas – nenas - IX -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
qirçîn; sekihîn <diranên min diqirçe>	kamaşmak (dişler için)	crisser, (v.i), (dents)	to set on edge (teeth)
qirçandin; sekihandin	kamaştırmak (dişler için)	crisser (v.t)	to set on edge (teeth)
navkutk<di navkutka reşkotan de ye>	ortasında	milieu, centre	center, heart
cemahî; cema	dini toplantı	assemblée religieuse	religious gathering
elbanevan; erbanevan, erebanequt, defikvanî	tefçi	joueur d'elbane (tambourin à une basque)	tambourine
pîrekal; kalûpîr	yaşlı	personne âgée	elderly
int jê hılanîn; înat (kerb)	kin tutmak	avoir des griefs contre qqn,	to grudge
jê rakirin, girr jê girtin		avoir de la rancune	
heşr rakirin	mahvetmek	dévaster, exterminer	to devastate
niçik; çipik	damlacık	gouttelette	driblet
sekan bûn	sakin olmak	être calme, apaisé	to be calm
qoqlîk; kulang, qilîqildank, qidîlank,	omuz	haut des épaules, nuque	shoulder
kolan, kokelîk, gundlî, qilîqan			
raxêlin, raxînîn <her tiştî raxêlin ber çavan>	göz önüne sermek	déployer, exposer	to display
hayidor; haydar	haberdar	averti, informé	informed, aware

terq <terqa revê lê da> Parêzvan	dağılma, kaçışma bostan koruyucusu	dispersion, fuite désordonnée gardien de potager ou d'un champ de pastèques	flight and bolt vegetable garden keeper
Rikaxe li hev arîyan <(bi) devê mîratê sustem û beşateşa li hev arîya> fîşek; fetisîye / werimîye, fîşek di xiznê de asê bûye	kafes kızışmak	cage s’exciter, s’engager avec fougue	cage to engage in fierce fighting
pavan; panêr qel(a me); qîr(a me) qepik <qepika li ser çîçikan e>	silahın tutukluk yapması bekçi katliam kuluçka tavuk	s’enrayer (fusil) gardien extermination poule pondeuse	lock or failure to feed in a rifle watchman extermination hatching hand

Devoka Berrîya Mêrdînê - XII -

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
gewgilandin	oyalamak	retarder exprès	to delay intentionally
nişêt	alamet, belirti	signe	sign, omen
paşgotinî	dedikodu, gıyabında konuşmak	commérage, potin, médisance	gossip
patpatk; teqteqoşk, teqteqok, tereqe, patpatok, patpat, pireqûşk	mantar tabancası	pétard, pistolet jouet	banger, toy pistol
pelik; polik, pûlik, pûlek rapelikîn	pul 1. tırmanmak, 2. diklenmek, 3. saldırmak	paillette 1. grimper, 2. se dresser, 3. attaquer	sequins 1. to climb, to scramble, 2. to quarrel, 3. to attack
peleşîn	çullanmak	se précipiter sur	to plunge
peloxî; pelixî	erimiş çürümüş	écrasé, décrépit	crone, decrepit
peqilk; peqîq, peqilk, peqoşk, bilq	su kabarcığı	bulle	bubble
perxane	darmadağın	éparpillé, désordonné	mess
daw; pêş, koş, dang	kucak	giron	lap
pêşî(yên me)	ata(larımız)	ancêtre	forebears, ancestor
pev xistin; li hev siwar kirin, lêk dan, ser hev kirin, li hev dan, vêk êxistin	monte etmek	assembler, monter	to assemble
pev xistin; girêdan, bişkov girtin, qumçik bi hev xistin, bişkok dadan, qumçik girtin	düğmelemek	boutonner	to fasten button
pevxistin	montaj	montage	montage
pêwr	ateşböceği	luciole, ver luisant	glow worm
pidandin; pivandin	bastırmak, tıkmak	tasser, compresser	to press, compress
pî’în; pêhn, pihên, pê n, pîn	tekme	coup de pied	boot, kick
pîj; spêne, gaz, pînc, pûnc	kama	cheville, coin	wedge
pinisîn	sinmek, sus pus olmak	se replier sur soi	to cringe
<p>pî’oş; poş <bizina poş></p> <p>Pî’oş; poş</p>	kulakları beyaz keçi	chèvre aux oreilles blanches	goat with white ears
pîrotankî; pîrvanokî, pêtî, pîravêtî	pörsük, pörsümüş, buruşuk	chiffonné, fripé, flétri	wrinkles of the skin due to excess of wetness
pîstik; zar, perde	zar	membrane	membrane
bistîk; pistîk, bistî	sapcık, sap	tige, pédoncule	petiole
hîrîya piştpez	koyun sırt yünü	laine du dos du mouton (de meilleure qualité)	sheep’s back wool (the best quality)
qûşt	nüktedan	qui a de l’humour, qui a de l’esprit	witty
qûştî; laqirdî, henek	nükte	mot d’esprit, humour	wit

Peyvên Zaxoyî - I -

Amadekar: Rênas AWDAL

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
kelevaj	sırtüstü uzanma	allongement sur le dos	supine, recline
piştstan <xwe piştstan kir> (xwe) kelevaj kririn	sırtüstü uzanma, sırtüstü uzandı sırtüstü uzanmak	allongement sur le dos s’allonger sur le dos	supine, to lie on one’s back to recline
gevaztin: bnr hejmer 51 >gevizandin			
pwît; pirç, por	tüy	poil	fuzz, feather
tîtilk	bızır, klitoris	clitoris	clitoris
hêvên	yoğurt, peynir vb için maya	levure	yeast
pertîlk; pertol, pertal	eşya	effets, bric-à-brac	article, ware, stuff
tekname; tekename	dar uzun keçe	tapis de feutre, étroit et long	elongated felt
metfînî: metfûnî	türlü	ragoût de légumes	meat and /or vegetable stew
fîrho; firo, firû	ilk üç günlük süttten yapılan maya tutmamış taze peynir	fromage frais fait avec du lait des 3 premiers jours	cheese made with milk of first 3 days
gîrş, karîte, kêran	kiriş	poutre, solive	beam
perçivîn 1. werimîn, 2. razan, raketin, xepek; xerpek, qelişte, qeş, kelş	1. şişmek, 2. yatmak, çatlak	1. s’enfler, 2. se coucher fissure, fente	1. to swell, 2. to lie crack
şilqav (ji bo avê) <şilqava avê lê da>	sahile çarpan/kırılan dalga	onde, vague brisée au rivage	breaker (waves)
qurçifîn, qurçimîn, qurtifîn, qurç bûn	kopmak	se détacher, se rompre	to be peaked, be cliped, be niped, to be plucked
qundirçifandin: qurçimadin, qurtifandin, qurç kirin	bükerek koparmak	détacher en la courbant (branche etc)	to peak, to clip, to nip, to plock
tîqlîq; irqên	aniden gülme	rire soudain	sudden roar of laughter
şêlan <ez dîwarên malê dişêlînim>	perdahlamak	enduire	to smooth, polish, gloss
sîqilboq	şehvetli kadın	femme voluptueuse	lustful woman
stewber; steber, kevirûheste	kav, çakmak taşı ve demiri	briquet rudimentaire où l’on frotte le silex contre une lame de fer pour allumer le feu	tinder and punk, fire starter
tomik: nextik, qûtê/êmê mirîşkan	kuş yemi	grains pour oiseaux	birdseed
<p>pîşo; pûşî - kevirheste; beraste – heste; ste</p> 	çakmak kavı - çakmak taşı - bileme demiri	briquet rudimentaire où l’on frotte le silex contre une lame de fer pour allumer le feu	tinder and punk, fire starter

Stêrnasî

- I -

Amadekar: Îsmaîl ŞAHÎN

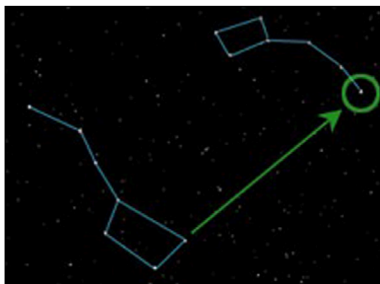
kurdî	tirkî	fransîzî	îngilizî
Bist; gez: sê stêr in, bi rêz û li rastekê û yek li ser yekê û berwarkî di zîkê koma ku bi erebî jê re dibêjin “hîzam-el-cebar”.	Orion kuşağı	Ceinture d’Orion	Orion’s Belt
Benda Gelavêjê: stêra geş ya berî her stêreke navdar ya wek gelavêjê diêt yan derdikeve.	Prosyon	Procyon	Procyon
Pêwr; Pêro, Pêrû, Perwîn, Sîfırka Êtîman, Komka Sêwîyan: şeş stêr in, li pêşçav hûrik û nêzîkî hev in. Wekî komkeke hûrestêran serê şevên zivistanan li esmanî berî derkeftina stêra gelavêjê diyar dibin.	Ûlker/ Süreya yıldızı	Les Pléiades	The Pleiads
exter; kewkeb	gezegen	planète	planet
komstêr	takımyıldız	constellation	constellation
Stêra Sibê; Stêrka Gavanan, çîkê pigê: extera ku bi erebî dibêjnê “zuhre” (=venus).	Sabah, Yıldızı, Çoban Yıldızı, Venüs	Etoile du matin, Etoile du Berger, Vénus	Morning Star, Venus
Terazî; Terazû: komstêra ku dikeve hindava nîva jêrî ji goka erdî û di navbera birca keçîkê û birca dûpişkê de ye.	Terazi (takımyıldız)	Balance (constellation)	Libra (constellation)
Termê Nihê; Hırça Mezin: koma stêra ku herdem li esmanê jorî diyar e. Pêşçav wekî taweyeke destikdirêj diête dîtin. Li hindek cihan, devê taweya ku çar stêr in, “darbest” diête bi nav kirin û dûlikê tawê sê stêr in. Yek jina mîrî ye, ya di keça wê û ya dawiyê ji bûka wê ye. Li gor vê bawerê, navê “termê Nihê/nûhî/nîhê” lê hatîye kirin.	Büyük ayı	Grande Ourse	Ursa Major
Cotikê Hejîran; Cotikê Kewgîran: du stêrên geş in û dikevîne xilasîya dûpişkê havînan. Li rasta qibleyê derdikevin û biharan berspêdeyê li milê rojhilatê derdikevin. Pêşçav du bihostekan nêzîkî hev in. Havînan, demê derkeftina wan hejîr digehin û kewgîr derdikevine nêçîrê. Ji ber hindê ev nave lê hatîye kirin.	Akrep burcu takımyıldızından ikisi	Shaula et Lesath (étoiles de la constellation du Scorpion)	Shaula and Lesath (stars at the Scorpion’s constellation)
Xanê Bilepekî: koma ku ji pênc stêran pêkhatîye.Pêşçav wekî çargoşeyekî bi dûvik e, havînan li milê nişîv (milê qibleyê) diyar e.	Yunus (Delphinus) (takımyıldızı)	Dauphin, Delphinus (constellation)	Delphinus (constellation)
Dûpişk: komstêra ku li esmanan pêkve wêneyekî nêzîkî yê dûpişkê pêk diînin.	Akrep takımyıldızı	Scorpion (constellation)	Scorpion (constellation)
Rêka Kadizan; Rêya Kadizê, Rêça Kadiz, Kakêşîn, Kadiz, Kakêş: êşa spîve, li nîva esmanî ku di şevên tarî û zela de wek ewran berçav dibe.	Samanyolu	Voie Lactée	Milky Way
Behrem; Behram, Berem, Stêra Sor, Merîx	Merih	Planète rouge, Mars	Red Planet, Mars
stêra bidûvik; stêrka bidûçik, stêrka bikurî, stêrka bidûlik, stêrka biboçik: stêra pêşçav û dûvkekî dirêj pêve. Hindek caran nêzîkî koma rojê dibe û diête dîtin.	kuyruklu yıldız	comète	comet
Sêkuç: sê stêrên geş in ku havînan wekî sêgoşeyekê demê ‘eşayê, "demê nivistinê", li esmanî diyar dikin.	Üçgen takımyıldızı	Chevelure de Bérénice	Coma Berenices
Gelavêj; qurix; qurex, qurax, qunbere, çîkê çilek: stêra sor ya ku serê payîzê derdikeve û derkeftina wê dibite nişana serê tezîbûna (sarbûna) seqayê û kêmbûna ava kaniyan. Şingalî dibêjn: "Heke qurix hilat, gurê avê hat".	Sirius	Sirius	Sirius
Qoşan; qoşen: kom û gumtilê stêran.	yıldız kümesi	amas d'étoiles	star cluster
Landika Îsa pêxember: koma stêran ya ku wêneyekî nêzîkî yê landikê pêk diînit ku bi erebî dibêjnê (qîqaws).	kral takımyıldızı	Céphée	Cepheus

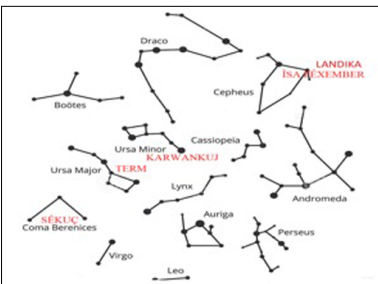
Gelavêj, Bist û pêro

Keywan, cotikê hejîran û dûpişk

Karwankuj

Landik, sêkuç, term û karwankuj

Pêro

Keywan, terazû û dûpişk

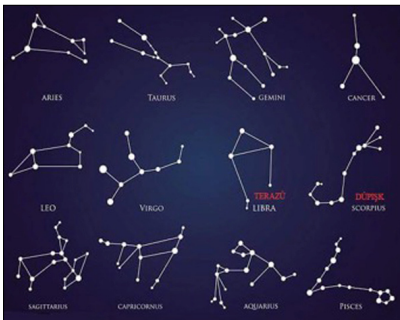
Xanê bilepekî

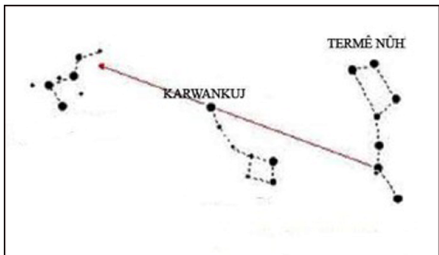
Landik, karwankuj û term

Rêka kadizan

Terazû û dûpişk

Termê Nûh û karwankuj

Stêra bidûvik

Termên Pizişkî

(VII)

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
aşîkbînî	gastroskopi	gastroscopie	gastroscopy
aşîkbînk	gastroskope	gastroscope	gastroscope
aşîkqelêşî	gastrotomi	gastrotomie	gastrotomy
behîvokkulî	bademcik enfeksiyonu, tonsillitt	amygdalite	tonsillitis
termqelêşî	otopsi	autopsie	autopsi
çermkulî	dermatit	dermite, dermatite	dermatitis
derşaneyî	hücre dışı	extra cellulaire	extracellular
devkulî	stomatit	stomatite	stomatitis
vereşînk	emetic	émétique	emetic
dijvereşînk	antiemetik	antiémétique	antiemetic
dildankkulî	kâlp zarı iltihabı, perikardit	péricardite	pericarditis
gehbînî/ movikbînî	artroskopi	arthroscopie	arthroscopy
gehbînk/ movikbînk	artroskop	arthroscope	arthroscope
gehkulî/ movikkulî	artrit	arthrite	arthritis
gêwil, gewz, beşer	ruh hali, haleti ruhiye	humeur	mood
guhdeêrk	göğüs dinleme aygıtı, stetoskop	stéthoscope	stethoscope
gurçîkêkirin	nefrektomi	néphrectomie	nephrectomy
gurçîkqelêşî	nefrotomi	néphrotomie	nephrotomy
hêkdankjêkirin/ malhêkjêkirin	ooporektomi	ovariectomie	oophorectomy
hêkdankkulî/ malhêkkulî	ooforit	ovarite	oophoritis
hêlikjêkirin/ gunjêkirin	orşiektomi	orchiectomie	orchietomy
hestîkulî	kemik iliği iltihabı,osteomielit	ostéotomie	osteomyelitis
hestîqelêşî	kemik ameliyatı, osteotomi	ostéomyélie	osteotomy
hokar/ hokarnasî	nedenbilim, etiyoloji	éthiologie	etiology
hûrbînî	mikroskopi	microscopy	microscopy
hûrbînk	mikroskop	microscope	microscope
xurdebînk	büyüteç	loupe	magnifying glass
kêmmîz	oligürik hasta	patient oligurique	oliguric patient
kêmmîzî	oligüri	oligurie	oliguria
korerûvîjêkirin	apandis ameliyatı	appendicectomy	appendectomy
madebînî (bnr aşîkbînî)		voir aşîkbînî	see aşîkbînî
madebînk (bnr aşîkbînk)		voir aşîkbînk	see aşîkbînk
malzarokbînî	rahim, histeroskopi	hystérocopie	hysteroscopy
malzarokbînk	histeroskopi	hystéroscope	hysteroscope
malzarokjêkirin	rahim alma ameliyatı, histerektomi	hystérectomie	hysterectomy
malzarokulî	uteritis	utérite	uteritis
mejîkulî	beyin iltihabı, ensefalit	encéphalite	encephalitis
mîzçikyayî	anurik, anurikten etkilenen biri	anurique	one who is affected by anuria, anuric
mîzçîkî	anüri	anurie	anuria

Erd, av û hewa di devoka celalîyên Bazîdê de -I-

Amadekar: Omîdê Mistefayê CELALÎ

Erd

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
erdê ketî; erdê tebiqî	çökük toprak	terrain déprimé	sunken, collapsed / depressed land
erdê kaş û kerîş	dik taşlı yamaç	terrain en pente et pierreux	slope covered with soft rock
kirr: doralîya çiyayekî teqiyayî	volkanik dağ eteği	versant d'un volcan	slops of a volcanic summit
tele	etrafı taşlı doğal çukur	dépression ou cavité naturelle cerclée de rochers	a natural deep gape or hole covered with stones
herîsork; teqnesor	kızıl çamur	boue rouge	red soil
herîreşk: teqnereş	kara çamur	boue noire	black soil
porang; axa seran, axşor	yıkanmakta kullanılan doğal sabunlu toprak	variété de terre poudreuse utilisée comme savon ou lessive	a kind of soil which is used for washing
kûrî; kêş (cihoka herî piçûk)	tarlalardaki su kanalcığı	petite rigole d'irrigation d'un champ	the smallest watering canal in the fields
cew; cihok (ji “kûrî”yê mezintir)	kanalcık	rigole	canalette
herq (ji “cew”ê mezintir)	ark	canal d'irrigation	arc
newal; nihal (ji “herq”ê mezintir)	dere, vadi	val, vallon	valley
kendal ((ji “newal”ê mezintir)	kend, hendek	falaise	coulee, gully, ditch
qûç	tepecik, tümsek	amas	bulge
kûrik/ hûrik (ji “qûç”ê mezintir)	tepecik	éminence	hummock
tep (ji “kûrik”ê mezintir)	tepe	monticule	hill
girik (ji “tep”ê mezintir)	tepe	tertre	mound
gir (ji “girik”ê mezintir)	tepe	colline	hill
kêrt (ji “kir”ê mezintir)	büyük tepe	haute colline	high hill
çiya (ji “kêrt”ê mezintir)	dağ	montagne	mountain
hember/ dibûr/ hevraz/ kaş	yokuş	pente ascendante, montée	ascent, upword slope
rastahî; rast	düzlük	terrain plat	plain (land)
deyşt ; deşt	ova	plaine	plain, lowland
ger	meşdan	plateau	table land

best	düzlük	terrain plat longeant un cours d’eau	plain (land)
serger	düz doruk	sommet plat	flat peak
hêşî	doruk	sommet	summit, peak
kurre	taşsız yamaç	pente non pierreuse	stoneless slope
kot	keskin dağ zirvesi	sommet pointu	sharp peak
kotîz; levde	ondüleli arazi	terrain ondulé	undulated terrain
çêlaxî	çimenli vadi yamaçları	versant verdoyant et herbeux d’un val	grassy valley slopes
qula xurdûz	dipsiz mağara	caverne très profonde	very deep cave
hezgeh	çimenli batak	marais herbeux	moor, grassy bog
kêş	vadi ağzındaki verimli toprak	terrain fertile des bords d’une vallée	fertile soil in the mouth of the valley
xîşir; berxişk, xijeber, xijir	çakıl	caillou, gravier	gravel
xîşirgeh	çakıllık	zone de cailloux et de graviers	gravel area
xîştör	çakıl yokuş	pente caillouteuse	gravel slope
beleban; gome	büyük kaya	gros rocher	big rock
herîrêtk	bataklık	marécage	swamp
ciqnaq; cûmaqî	1. balçık, 2. yapışkan çamurlu bataklık	1. gadou, 2. marécage boueux	1. sticky mud, 2. swamp

Ji Baxê kurda: sercemê dîwana Ehmedê Nalbend – berg 1

- IV -

Amadekar: Newzad HIRORÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
pot(î)	tatsız	insipide	tasteless
kizot; cihêz, rihêl, kar	çeyiz	trousseau	clothes and furniture bought for a new bride
xisim; xism, xims (m.)	ağırlık biriminde beşte bir	mesure de poids ancienne, cinquième	local old weight unit = one - fifth
tekyanişîn	tekyenişin	résident d’un couvent de derviches	tekke resident
seqa kirin	metal kesici aletlere su vererek bilemek	tremper (le fer)	to quench and sharpen the metal cutting tools
wec: wirc (m.)	fayda, çıkar, yarar	intérêt, bénéfice	interest, worth, benefit
perîn (tnp.)	çiftleşmek	s’accoupler	to copulate (of animal), to engage in sexual intercourse (of animal)
şepilandin (tp.)	perişan etmek	laisser sans moyen, rendre misérable	to disturb, to confuse
şepilîn (tnp.)	perişan olmak	être démunî, être désemparé	to be /become disturbed, to be / become confuse
hestîgiran; dargiran, hestîse, dares	sıkıcı, sevilmez	ennuyeux, apathique	dull, boring, unlovable
xwe şkandin; li xwe danîn	tevazu göstermek	se montrer humble, modeste	to show humbleness, to behave modestly / humbly
mikum; mehkem	muhkem, güçlü, sağlam	robuste, solide, fortifié	fortified, strong
mikum kirin; mehkem kirin	sağlamlaştırmak, güçlendirmek	renforcer, fortifier	to fortify, to strengthen
tîl; şahîk, şutî, hulû	pürüzsüz, kaygan	lisse, poli	burnished
tîl bûn	pürüzsüz olmak, kaygan olmak	être lisse, poli	to be burnished
tîl kirin	pürüzsüzleştirmek, kayganlaştırmak	polir, rendre lisse	to burnish
bi ser da birin; ji rê derxistin	kandırmak, yoldan çıkarmak	tromper, dévoyer	to deceive
ger; gerik (m.)	polen	pollen	pollen, flour
reman (m.)	hristiyan orucu	carême	christian fasting
sebab (se+bab); kûçikbav, segbav	köpek oğlu köpek, it oğlu it	fil de chien	(lit. dogfather) [expletive]
binheram; bîj, bîjî	piç	bâtard	bastard
sertûk, sertû (n.)	kaymak	crème (de yaourt)	yogurt butter / cream
xoşxeber (xweşxeber); xweşbêj, xweşsohbet, xweşqise	hoşsohbet	beau parleur, qui a une conversation plaisante	fine speaker
guhde	itaatkâr	obéissant, docile	obedient
malcemûn; çavbirçî, çavbirsî	açgözlü	avide	greedy
xinê; xenî	aşırı memnun	comblé	feeling revel, gratified, rich
kerheşîn; kerkut	eşek siken	baiseur d’ânesse	donkey fucker
tehem!; tehe, mixabin	ne yazık ki, maalesef	hélas	alas!
fîlar; firar	firari, kaçak	fugitif	fugitive, escaped prisoner / soldier, fleer, runaway
helaş	çalı - çırpı	brindilles	sticks, twigs and leaves jused to caver wood roofs
hewente; hawante	nafile, avanta	vain	vain, meaningless
leq	oynak, laça	lâche, qui a du jeu	shaky, slack
leqîn, leqiyan (tnp.)	oynamak, sallanmak	bouger, être branlant, avoir du jeu	to be unsteady, to be shaky
leqandin (tr)	oynatmak, sallamak	faire bouger, secours, branler	to budge, wag
şemal (m.)	mum	bougie	candle
çirûk; çikûz	cimri	avare	ungenerous, mean
xwîk; xûk, xûgî (m.)	haraç	rançon	tribute

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**

Civîna 63an li Stockholmê

Civîna Kurmancî ya 63yan rojên di navbera 15 – 22.12.2018an de li Kitêbxaneyê Kurdî li bajarê Stockholmê hat li dar xistin.

Di vê civînê de li ser van babetan hat kar kirin: Termên pizîşkî, Peyvên ji Berrîya Mêrdînê, Hin peyv ji ferhengoka A.Jaba, Hin peyv ji “Nameyek Şernexê”, Hin peyvên ji devera Zaxoyê, Ferhengoka Ehmedê Nalbend, Peyvên ji devera Şemdînan û Hin peyvên kêmnas/ nenas.

Ev hevalên han di civînê de beşdar bûn: Rênas Awdal (Zaxo), Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Lezgînê Çalî (Barzan), Elîşêr (Wan), Newzad Hirorî (Dihok), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Emîn Narozi (Batman), Selam Nûman (Qamişlo), Ergîn Opengîn (Şemdînan), Zinar Soran (Dêrik), Têmûrê Xelîl (Rewan), Reşo Zîlan (Ağırî).

Berhemên ji vê civînê li jêrê têne pêşkêş kirin.

Hin peyv ji “Nameyek ji Şernexê” ya pirtûka Evdirehman Gundikî

- III -

Amadekar: Mistefa AYDOGAN

kurdî	tirkî	fransizî	ingilizî
kalekal	meleme	bêlement	bleat
keçxezal	güzeller güzeli	fille d'une grande beauté	beautiful girl
kejinî	sarışın	blond	blond
kelakûçik	kürekke miği	omoplate	shoulder blade
kelaş	gövde	carcasse	carcass
kêrvoşk; kêrwîşk, kêvrîşk, kirûşk	tavşan	lièvre, lapin	rabbit
kesrewan	kesre van	châle de grande qualité	a high quality scarf
kevçihilgir	eli kaşık tutan	en âge de tenir une cuillère	anybody (litt. ‘spoon holder’)
kevî	dağlık alanlarda erimemiş kar parçası	plaques de neige non fondue en montagne	patches of unmelted snow on the mountain
tex; tar, tilm	kar yığını	amas de neige	snowdrift
kewîsûk	ince kar	neige fine	thin layer of snow
kêlik	hedef	cible	target
kiştînî	hışırtı	bruissement, bruit léger	rustle, indistinct low sound
kitomat	tek tük	rare, peu nombreux	stray, sporadic
kondel	mekan	repaire, antre	hangout

Peyvên Zaxoyî

-II-

Amadekar: Rênas AWDAL

kurdî	tirkî	fransizî	ingilizî
bahlîlk/ behlîlk ; behlûlk, balûke, balûlke, be' lalûk, balûk	siğil	verrue	wart
bersilk; pelê silkan	pazı	bette, blette	chard
bîqanê; cîq, cîk, wîq, wîqanê	saklambaç	jeu de cache-cache	peek-a-boo
bizot, sotik	bir ucu yanmamış diğer ucu köz olan ağaç parçası	braise	charred tree branch
destper lê dan	mastürbasyon yapmak	se masturb	to masturbate
destperlêdan	mastürbasyon	masturbation	masturbation
destper(k)	mastürbasyon	masturbation	masturbation
gunweqî; gunokî, gunekî, gunosî, ritlowî, bagunî	testis fıtığı	hernie des testicules	inguinal hernia
hulusîn	kaymak	glisser	to slip
jêk çûn: <ez tehisîm piyên min jêkçûn û ez ketim erdî>	bacakları/ parmakları ayrılmak	flageoler	to fall apart
kelpik	kabuk	casse, gousse	husk, shell
kelwaş	vücut, gövde, beden	corps	body, frame
koz; çêregeh	otlak, mera	pâturage	pasture
kunc; destkurt, zendê kurt	kısa kollu, kolu kısa	qui a des bras courts	short-armed

Termên Pizişkî

- VIII -

Amadekar: Lezgînê ÇALÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
bezetirş	yağ asidi	acide gras	fobifatty acid
kelmîzî	yatak ıslatma	incontinence nocturne	nocturnal incontinence
navgehkanî / navmovikanî	eklem içi	intraarticulaire	intraarticular
navmasûlkanî	kas içi	intramusculaire	intramuscular
navqoqikanî	intracranial	intracrânien	intracranial
navşaneyî	hücre içi	intracellulaire	intracellular
perdemejîkulî	menenjit	méningite	meningitis
pidûkulî	dişeti iltihabı	gingivite	gingivitis
pirmîz	poliürik	polyuric	polyurie
pirmîzî	poliüri	polyurie	polyuria
pirxwînî	hiperemi	hyperémie	hyperemia
qoqîkqelêşî	kranyotomi	craniotomie	craniotomy
rûvîbînî	enteroskopi	entéroscopie	enteroscopy
rûvîbînk	enteroskop	entéroscope	enteroscope
rûvîkulî	enterit	entérite	enteritis
şekirmîzî / glûkozmîzî	glikozüri	glycosurie	glycosuria
sîngbînî	torakoskopi	thoroscopie	thoracoscopy
sîngbînk	torakoskope	thoracoscospe	torakoskope
sîngqelêşî	torakotomi	thoracotomie	thoracotomy
şîrjêçûn	galaktorea	galactorrhée	galactorrhoea
şûntilî	parmak izi	empreinte digitale	fingerprint
tiftemîzî	alkaluri	alcalurie	alkaluria
tîrêjnas	radyolog	radiologue	radiologist
tîrêjnasî	radyoloji	radiologie	radiology
tîrêjnigar	radyogram	radiogramme	radiogram
tîrêjnigarî	röntgen filmi	radiographie	radiography
tîrşemîzî	asidüri	acidurie	aciduria
tîrêjzanistî	radyolojik	radiologique	radiological
xwînmîzî	kanlı idrar, hematüri	hématurie	hematuria
zikbînî	laparoskopî	laparoscopie	laparoscopy
zikbînk	laparoskop	laparoscope	laparoscope
ziktilêr	karnında su toplanmış	qui a le ventre ballonné	one who has ascites
ziktilêrkî	asitik	ascitique	ascitic
ziktilêrî	karında su toplanması	ascite	ascites
zikqelêşî	laparatomi	laparatomie	laparatomy
zîkulî	kolpit	colpite	colpitis
zimankulî	dil iltihabı, glosit	glosssite	glossitis
ziravdankjêkirin	safra kesesi çıkarımı, kolesistektomi	cholécystectomy	cholecystectomy
ziravdankkulî	safra kesesi iltihabı, kolesistik	cholécystique	cholecystitis

Ji Baxê Kurda: sercemê dîwana

Ehmedê Nalbend, Berg 1, - V -

Amadekar: Newzad HIRORÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
tera bera	darmadağın	épars, disséminé	scattered
gulûl / gulol/ (m.); doyîn, duhîn, bnr: dewîn	yoğurt ve pirinç kaynatılarak yapılan bir ayran çorbası	soupe épaisse de babeurre au riz	thick soup made out of cooked yoghurt and rice
jivan (m.)	buluşma	rendez-vous, rencontre	meeting
noj (m.)	kene	tique	tick
vêk êxistin (vêk xistin) (tp.)	bir araya getirmek, toplamak	rassembler, collecter	to collect, to gather
çûn/hatin telba yekî	üstüne gitmek/ varmak	se précipiter sur, marcher sur	to beset, to invade
vegêran / vegêrran/ (tp.)	geri çevirmek	retourner, renvoyer	to bring back, to send back
dîlman (m.)	kalbi kırılmak	être offusqué, froissé	resentment
vekan, vekiyar (tnp.) bnr: kayîn	geviş getirmek	ruminer	to ruminate
dexel	çer-çöp	ordures	trash, sweeps
ranîn, ranan (tp.)	bastırmak	appuyer, pressurer	to press upon
xweşhelîst	rahat kalkan	prompt	prompt
qeristin: qerisîn (tnp.)	donmak	geler	to freeze
peste (m.)	neşeli ritmik melodi	mélodie rythmée et joyeuse	joyful rhythmic melody
resîd kirin	silme	effacer, liquider	to liquidate, to reset, to erase, to delete
çiliqîn (tnp.)	ikiye ayrılmak, yarılmak	se fendre	to split, to cleave
tebiqîn (tnp.)	içe doğru yamulmak, çökmek	être cabossé, bosselé	to dent
şîr; xûs	lakayî	négligeant, peu sérieux	negligent, indifferent, absent-minded
heziqîn (tnp.)	mahvolmak	périr, s'anéantir	to get into trouble, to perish, to be ruined
vêk dan	toplamak	réunir, rassembler	to collect
fîr kirin	yudumlamak	siroter	to sip, to drink
serhosta	ustabaşı	maître en chef	chief master, foreman
şepilîn; şepikîn, şerpilîn (tnp.)	şaşakalmak	être confus, perplexe	to get confused
çavzil; çavvekirî	gözü açık	vif, futé, débrouillard	open-eyed
tursî; tîsî	yavan, katıksız	(pain, nourriture) sans condiment, sans beurre	plain, without codiment (bread, food)
çûn/hatin pêş(î) yekî: <ware da biçin pêş filmekî>: gel bir film izleyelim	bakmak	regarder	to look, to stare
tehlî (m.)	yoğun yağmur yağışı	averse de pluie	rainfall
birîskîn; birûsîn (tnp.)	parıldamak	scintiller	glitter
serkarwan	kervanbaşı	chef de la caravane	leader of the caravan

Devokê Berrîya Mêrdînê

- XII -

Amadekar: Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
perxane	darmadağın	épars, disséminé	cluttered
pidandin; pindivandin	parmak atmak, dürtmek, teşvik etmek, kışkırtmak, kızıştırmak, tahrik etmek	aiguillonner, stimuler, inciter	to incite
pîjok	ucu sivri merhem tübü	tube de pommade avec un applicateur pointu, effilé	ointment tube with a thin applicator
pinisîn	sinmek	se faire petit, intimidé, se tapir, se sentir petit	to cringe, to crouch down
pinisandin	sindirmek	dissuader, intimider	to intimidate, to saturate
pirnixîn	kendini büyük görmek	avoir une haute opinion de soi, prendre des grands airs	think oneself important
qarmeçî	kamçı	fouet, cravache	horsewhip
qarot; qîvarê qert	soyulup yenilen bitki sapı	partie comestible d'une tige de plante	dry stem (stalk) of plants like thistle
qarot	iyice kömürlenmemiş odun	bois insuffisamment carbonisé	charred wood
qarik	oyunda en son oynayan	le dernier joueur (dans un jeu de cartes)	the last player
qelemsiltan; qumaşeke qalind û giranbiha	kaftanlarda kullanılan kalın ve pahalı	tissu épais et précieux servant à	thick and expensive fabric used
ku jê xeftanên jinan çêdikin	bir tür kumaş	confectionner des caftans de femme	in caftans
qelte; basme	basma	toile de coton imprimée	cotton print
qemirandin; qumandin, qemandin	kızartmak	1. rissoler, rôtir, 2. roussir	to roast
qemirîn	1. kızarmak, 2. bronzlaşmak	1. rôtir, 2. bronzer, tanner	1. to roast, 2. to suntan, to become brown (as by exposure to the sun)
qeşmûş; qeşmûşk	büzülmüş kabuk	1. rabougri, desséché, 2 grain de raisin desséché, pourri	1. clad and crust over a bruise, 2. dry and rotten grape
qewlê xwe kirin; rawestan	1. sözleşme, 2. gecici bir sürede bir yerde çalışmak	1. conclure un accord, 2 travailler temporairement ailleurs	1. to come to an agreement, 2. to work away from home for a certain period of time
qibale; karê qibale	götürü	forfait, prix forfaitaire	lump sum
qijmirî; qijmirokî	ölü gibi	cadavre ambulante, à demi mort	feeble
qılخان	kurumuş kenger	chardon desséché	dried thistle
qît, <lê bi qît e>	israr	insistance	insistence
qoçan	tapu	titre de propriété	land register, deed
qoçel; qiloç	boynuz	corne	horn
qorî	değirmen oluğu	conduit d'eau d'un moulin à eau	duct or pipe for bringing water to the mill
qortamez	rektum	rectum	rectum
qurmişandin	koparmak (bitkiler için)	pincer une tige de plante par la queue	to pick (a plant) from the stem
qurnisîn	sinmek	se replier, se faire petit	to cringe
qurincandin; qurçandin, quncirik dan	çimdiklemek	pincer (quelqu'un)	to nip, to pinch
qurumoşk; qoçik	elden ayaktan düşmüş	grabataire	whacked
qurwelk, qirwelk	nükte	plaisanterie	joke
qûşt	nüktedan	qui a de l'humour	witty
rakişadin	germek	tendre, étirer	to stretch
keser ranîştin; keser kişandin / kêşan, keser vedan	ah çekmek	soupirer	to sigh
gav ranîştin	uzun adım atmak	marcher à grands pas	to stride
rapaş kirin	arkadan dayamak	se pencher en arrière	to lean from behind

Peyvên devera Şemdînan

- I -

Amadekar: Ergîn OPENGÎN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
bagurdan; bageran, lox, banguran	loğ taşı	rouleau de pierre de compression des toits en terre battue	stone roller
barik	polen	pollen	pollen
bariste; barist, haf	iki tarla arasındaki sınır olan tümsek	monticule servant de borne entre deux champs	embankment
bazeber	atlama taşı	grosse pierre où on pose le pied pour franchir un ruisseau	step stone
beîm	pirinç sapı	paille de riz	rice straw
beng	tarla yamacı	pente d'un champ	sloping part of a field
bêqerem	halsız, takatsız	à bout de force, exténué	feeble
berîn/berû:	geniş	large	wide
bêrmok; bêmok, bêwik	yumuşak bir menengiç türü	variété de térébinthe	a type of terebinth with small and softer shell
bernas	insan tanımada uzman kişi	fin connaisseur des hommes	(someone) who knows a lot of people
boge	ayak altında ezilmiş ot veya saman	herbes ou pailles foulées aux pieds	sulled or fouled hay
bogexor	her şeyi yiyen	omnivore	omnivorous
çavî	delik	trou, orifice	opening, hole
celebok; tetik, nig, tilavêjik, lûleb:	tetik	déclencheur	trigger
çem	ırmak kenarlarındaki ekilebilen yer	rives cultivables des cours d'eau	cultivated area along a river
destxoş; destxweş	kullanışlı	facile à utiliser	user-friendly, handy
destnexoş; destnexweş	problem çıkaran kişi	casse-pieds	problem maker
kêzme	çalı veya fundalıkların kesilip toprakta kalan sivri uçlu kısımları	tiges pointues d'arbrisseaux ou de plantes coupées restant à terre	thorny tip of a cut bush or thick plant
dirîdê befrê, londera berfê	kar yığını	amas de neige	snow pile
duker; duav	nehirin iki kola ayrıldığı yer	bifurcation d'une rivière	river bifurcation

dokêş	sütü sağım yerinden getiren kişi	personne qui transporte le lait de l'endroit de la traite à la ferme	carrier of diary from the milking place
êkedar	ırmakta karşıdan karşıya geçiş için su üzerine konan kalınca ağaç	poutre servant de pont de fortune pour franchir un cours d'eau	a wooden beam used as a footbridge on a river
gelte	şakadan boğuşmak	empoignade amicale	harmest tusle
bingelte	şakadan boğuşmayı seven	amateur d'empoignades amicales	someone who tusle a lot for fun
girrik	yabani armut	poire sauvage	wild pear
girrikehirç	yabani dağ armudu	poire sauvage de montagne	mountain wild pear
gom; ger	akarsudaki göl kısmı	partie stagnante d'une rivière	pond in a river
gulîr; gurdîl	içi pudra haline dönüşmüş mazi	gland de chêne poudreux	oak apple
guwale; geval, pelt, peleewr, pelete, telp	parça bulut	cumulus	cumulus, isolated thick heap clouds
herzalk, enzêl	yüksek platform	hutte au toit plat servant de plateforme	raised platform
hukmemêr	balığ, ergen (erkekler için)	adolescent, pubère	male adolescent
janeser; serêş	baş ağrısı	migraine	headache
kasik	tabak	plat, bol	plate
kerxerêk	patika	sentier	pathway
kujbin	iç köşe	coin	interior corner
kuristik:	armut	poire	pear
mêlaq	ben	grain de beauté	beauty spot
mizewr:	ince ve yaygın bulut	stratus	thin clouds, stratus
nepetî	halsız, bitap, bitkin	épuisé, exténué	worn-out
pênda; qereşang	koyu renkli balmumu	cire d'abeille sombre	dark beeswax
perç	sık çalılı koru	bosquet dense	a dense thicket
pû, pidî	dişeti	gencive	gum
qatork	ot veya ekin sapı	tige d'herbe ou de céréales	edible stalk
paşerok	artık	reste	harvest remnant
qît; tîk	dik	droit	upright
qolexe; qurmik, qoçik, quromik, qomik	elden ayaktan düşmüş	grabataire, impotent	stiff and arthritic
radêr	kızak yolu	piste	slag path
rêber	evi iyi geçindiren aile reisi	chef de famille apprécié, bon père de famille	an efficient head of family
sefar; firaqspî	kalaycı	étameur	thinsmith
sêmîn; sêrokî	taziyenin üçüncü günü	3ème jour de deuil	third day of mourning
serejin	mahir ev kadını	maîtresse de maison expérimentée	a skilled housewife
pêkirî	çalışarak tecrübe edinmiş, denenmiş	expérimenté	experienced
gupik	ot veya çiçeklerin baş kısmı	extrémité ronde d'herbes ou de fleurs	top of plants
şewkor; şevkore, şevkor(k), şevekor	gece körü	aveugle de nuit, qui ne voit pas la nuit	nightblind

Ferhengoka kurdî ya A. Jaba 1858 devoka Hekarî û revendên li derdora Mûş û Bazîdê -IV-

Amadekar: ELÎŞÊR

zimanê Hekarî we ekradêd wî kenarî	kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
-D-				
dewar	hesp, olax	davar	bétail, gros bétail	cattle
dotira rojê	dusube	ertesi gün	le surlendemain	after tomorrow
dêla hespî	dûvê hespî	at kuyruğu	queue de cheval	horsetail
-F-				
fanûs	fener	fener	lanterne, lampe de tempête	lantern
fîrr	qurt	yudum	gorgée	sip
ferş kirin	raxistin	sermek	étaier	to spread out on the ground
fîrûzî	fîteftî	ıslık	sifflement	whistle
fekirin	nêrîn	bakmak	regarder	to look
fêkî	êmiş	meyve	fruit	fruit
-H-				
herzekar	bêedeb	edepsiz	insolent, mal élevé	ill-mannered
hej	batlax	bataklık	marécage	swamp
hesun/hisun	sûyîn	bilemek	aiguiser	to sharpen
hiş	‘eqil	akıl	raison, entendement	reason discernment
hevotin	hînkirin	öğretmek	enseigner	to teach
hilatin	biderketin	çıkma	se lever, décamper	to go out
hilawîstin	daliqandin, dahiştin	asmak	suspendre	to hang
hîlpask/helpask	hîlpaz/helpaz	tırmanma	ascension, escalade	climbing
hîlgirtin	hîlanîn	kaldırmak, saklamak	épargner, mettre de côté	to save
hîlkirin	vêxistin	(ateş) yakmak	allumer	to light a fire
hemyan	kemera zêran	altın kemer	ceinture en or	gold belt
hindiwane	zebeş	karpuz	pastèque	watermelon
hingaftin	lêdan	vurmak	frapper	to hit
hingustîr	gustîr, gustîl	yüzük	bague	ring
hûkirin	te’lîm kirin	öğretmek, talim etmek	enseigner, instruire	to teach
hole	‘ewrawî	bulutlu	nuageux	cloudy
hêcet	bahane	bahane	prétexte, alibi	pretext
hêj, hêja	niha	şimdi	maintenant	now
hêsayî	rahat	kolay	facile	easy

heyveron	taveheyv, tavehîv	mehtap	clair de lune	moonlight
hêlan	hiştin	bırakmak	laisser	to leave, to let
hêlûn	lane, hêlîn	kuş yuvası	nid	nest
(‘Hê)				
heşkefirî / hişkefiro	xilindor	ağız	colostrum	beestings
hewceyî	muhtacî	ihtiyaç	besoin, nécessité	necessity
hewîyan	sakin bûn	yerleşmak	s'installer	to settle down
-J-				
jar	feqîr	fakir	pauvre	poor
ji bo çi	çira	neden, niçin	pourquoi	why
ji mêjan	ji mêj	çoktan	depuis longtemps	for a long time
jêkirin	birrîn	kesmek	couper, trancher	to cut
jêhatî	xurt	becerikli	adroit, débrouillard	resourceful
-K/G-				
kasik	kas	kase	bol	bowl
kalefirî/ kalefiro	firo	ağız	colostrum	beestings
gawmêş	gamêş	camış	buffle	buffalo
kep	poz	burun	nez	nose
kepir	holik	kulûbe	hutte	hut
kihil	kil	sürme	khol	khol
ker	kerî	sürü	troupeau	herd
ker	parçe, kerî	parça	morceau	bit
kir	kirnîk/ qirnîk	kene	tique	tick
keret	car	kere, defa	fois	time
kerek	loqek	lokma	bouchée	bite
kerik	ker	parça	morceau	bit
gîro	derengî	gecikme	retard	delay
kezeb	ceger	ciğer	foie	liver
kefî	desmal	kefiye	keffieh	light shawl of Arabs
kul	birîn	yara	plaie	wound
kilan	çelqandin	yaymak	baratter	to make ayran/butter
gemar	pîs	pis	sale, souillé	dirty
gumreh	rêwinda	gümrah	égaré, errant	copious
kwêxe	keya	muhtar	chef de village	headman of a village
kurr	herî, hirî	yün	laine	wool
kurtan	palik	semer	bât	packsaddle
kûrik	cêb, berîk	cep	poche	pocket
gorî te me	qurbana te me	sana kurbanım	que je te sois sacrifié	litt. “I am your victim”
kusan	çawan	nasıl	comment	how
kuştî	guleş	güreş	lutte (sport)	wrestling
kolan	zoqaq	sokak	rue	street
gulank	bisk	zülûf	boucle de cheveux	lovelock
gulî	kezî	saç örgüsü	natte	braid
kunc	qulç	iç köşe	coin	inner corner
goy	hol	top	balle	ball
gêzik	sivnik, gêzî	süpürge	balai	broom
-L-				
lawî	ciwanî	güzellik	beauté	beauty
lib	heb, tene	tane	pièce, exemplaire	piece
libat	hereket, liv	hareket	mouvement	movement, move
lihevhatin	pevketin	anlaşmak	s'entendre, se mettre d'accord	to come to an agreement
leyî	sêlav, lehî	sel	inondation, crue	flood
lêp	hîle	hile	tricherie	trick
lêbokî	tirane, henek	şaka	moquerie	joke
-M-				
mast	qatix	yoğurt	yaourt	yoghurt
maldar	dewlemend	zengin	riche	rich
malîn	paqij kirin	temizlemek	nettoyer	to clean
micdayî	qesdî	kasten	à dessein	deliberately
mezaxtin	xerckirin	sarfetmek	dépenser	to expend
mezixîn	telefbûyîn	harcanmak	être dépensé	to be consumed
mizûrî	xulam	uşak, hizmetçi	valet, serviteur	servant
mîst	kulim	yumruk	poing	punch
miştin	malîn	süpürmek	balayer	to sweep
mixik	kermêş	sivrisinek	moustique	mosquito
mil	çepil/ çepl	kol	bras	arm
melewan	sobekar	yüzücü	nageur	swimmer
mencel	sîtil	kazan	chaudron	cauldron
mûçîn	mûçing	cımbız	pincette à poils	tweezers
mûrik	morî	boncuk	verroterie	bead
mêrxwas	şûrhingêv, mêrxas	yiğit	brave, vaillant	valiant
mêwik	pişkoj	gonca	bouton de fleur	flower bud
-N-				
navno	bednam	adı kötüye çıkmış	malfamé	infamous
nixte	barîn	yağış	précipitation	rainfall/ snowfall
nemed	kulav	keçe	feutre	felt
nepenî	taldeh	kuytu yer	endroit isolé	sheltered nook
nezan	naşî	acemi	novice	tyro
negihan	kal	yetişmemiş	immature	unripe
nîvkî	nîvî	yarım	moitié	half
-P-				
paçik	kerkon	çaput	chiffon	rag
parêz	qurix	üzüm bağı	vignoble	vineyard
parêv	biryan	tandır kebabı	tandoori, viande cuite au four	dish of meat roasted in an oven

paşestû	pişttestû	ense	nuque	nape
palûv	paldim, paldûv	paldim	croupière	binding strap
payîn	hifizkirin	korumak	garder	to protect
pirç	tûk	tüy	poil, duvet	feather
pirspan	pîne	yama	pièce de raccommodage	patch
pîj	dirî	diken	épine	thorn
pelîte	pilte	lamba fitili	mèche (de lampe)	lamp wick
pûjan	pûng	yarpuz	menthe	pennyroyal
peyîftin	gotin, peyivîn	konuşmak	parler	to speak
pêxwarin	qatix	katık	encas, casse-croûte	anything eaten with bread
pêxwas	pêkol	yalın ayak,	nu-pieds	lumpenlean foot, lumpen
pêreda	virda	buraya,	ici, par ici	here, hither
pîrhevo	’enkebût	örümcek	araignée	spider
pêjn	dengê pêyan	ses seda	bruit, signal	sound, noise
pêşû	mixmix	sivrisinek	moustique	mosquito
pêlav	midas, sol	ayakkabı	chaussure	shoe

Hin peyvên kêmnas – nenas

- X -

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
arizî; arinzî	1. özel, 2. şahsi	1. privé, 2. personnel	1.private, 2. personal
dilmînî; diledil	teselli	consolation	solace, comfort
qîlqal; fikar, endîşe	tedirginlik	inquiétude, anxiété	anxiety, uneasiness
behle	aptal	idiot, stupide	stupid
dewkil	yayık yayan	personne qui baratte	someone who churns
darê kelberû	palamut ağacı (<i>quercus ithaburensis</i> subsp. <i>macrolepis</i>)	chêne	valonia oak
			
kalox; kaloxk, qalik, qewlik; qaba debancê	tabanca kılıfı	étui de revolver	(pistol) pouch
xew zir bûn; xew herimîn	uykusu kaçmak	s'éveiller et ne plus pouvoir s'endormir	to interrupt (of a sleep)
pizînî; pizirî, peritî: <kincên wî pizînî bûne>	yırtık pırtık	haillons	ragged, tattered
pizgurk	paçavra, çaput	chiffon	ragged
zehlê yekî birin	bıktırmak	ennuyer, rendre malade	to cloy, to bore, to sicken
dilbaristan kirin: dilrehet kirin	rahat/ huzur vermek	soulager, réconforter, mettre à l'aise	to comfort, to relieve
cîl; çîl	saz (ot)	roseau	thatch
çorax; axeban	çorak, killi toprak	sol argileux	loam
veng; weha	böyle	ainsi	thus, in this way, lite this
weng; wisan	öyle	ainsi	so, in this way, lite that
hêvisîn; hîn bûn	öğrenmek	apprendre, s'instruire	to learn
hêvisandin; hîn kirin	öğretmek	enseigner, instruire	to teach
pîç bûn: <serê çiçikan pîç bûye>	diri	être raid, ferme (seins)	to erect
serê çiçikan hildaye			
kakîl kuncî	çerez, atıştırmalık şeyler	amuse-gueule	snacks
kinc û kol: cil û berg	giysi	habit, vêtement	clothes
qozî; balûl, balole, balolke	dürüm	encas servi dans du pain enroulé	roll, wrap
şeq; şek, çaq	bacak	jambe	leg
navşeq; navran	apış arası	entrejambe, entrecuisse	perineum
xinix; xiniz	hain	traître	traitor
derdexûn kirin: dernexûn kirin	başşağı çevirmek	renverser, chavirer	to turn upside down
hewlik; hewlî	avlu, bahçe	cour d'une maison	yard
harim	sebze ve meyve bahçesi	verger	vegetable and fruit garden
ketin xewletê	gelin ile damadın yalnız kaldıkları ilk 2-3 gün	s'isoler, rester dans l'intimité (pour un jeune couple de mariés)	to stay a lone in the first 2-3 days (especially for brides and grooms)
nixirtkirî; niqirkirî, dergûşdeq	beşik kertmesi	cranté, encoché (d'un berceau)	betrothed in the cradle
sifto: <goşt sifto bûye>	kokak, kokuşmuş	avarié (viande), puant	stinky
şevnistî	akşamdan kalan yemek	reste du repas de la veille	leftovers
mêrandin; nîşandan	göstermek	montrer	to show
cerisqe; cerisqal	vinç	grue (engin)	winch
cixizî	oyun bozanlık	qui gâche le jeu, mauvais joueur	spoilsport
cixizî kirin	oyunbozanlık yapmak	gâcher le jeu	to spoilsport
barodan	koyunlar doğurduktan sonra kuzularıyla birlikte salma	lâcher les brebis avec les agneaux qu'elles viennent de mettre bas	letting lambs to milk their mothers
bihare	baharın ekilen bir buğday türü	variété de blé ensemencé au printemps	wheat cultivated at spring time
cêla; dekî	gibi	comme	like
çakî; bi çi awayî, çankî, çakîne, çikanê, çawakî	nasıl, ne şekilde	comment, de quelle façon	how, in which way
çîl dan; zîl dan	filizlenmek	germer	to sprout

KURMANCÎ

MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE, supplément du Bulletin de liaison et d’information
© INSTITUT KURDE DE PARIS, 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France, Tel. : 00 33 (0)1 48 24 64 64, www.fikp.org
Directeur de la publication : **Reşo ZÎLAN**, Réalisation : **M. HASSAN**